T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NOLU ŞİİR MECMUASI (vr: 1^b-33^b) (İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ONUR ŞAHİN

İSTANBUL 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NOLU ŞİİR MECMUASI (vr: 1^{b}-33^{b}) (İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİFİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ONUR ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. ÜMRAN AY SAY

İSTANBUL 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **III**
ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ TABLOSU ..... **VII**
KISALTMALAR VE İŞARETLER ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
1. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUA **1**
1.1. Mecmuanın Tanımı 1
1.2. Mecmuaların Sınıflandırılması 2
1.3. Klasik Türk Edebiyatında Mecmua Türünün Yeri ve Önemi 7
2. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NUMARALI ŞİİR MECMUASI **8**
2.1. Mecmua Hakkında Bilgi 8
2.2. Mecmua Üzerine Yapılan Çalışmalar 10
2.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri Tablosu 11
3. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NUMARALI ŞİİR MECMUASININ (1^b-33^b) VARAKLARI ARASI İNCELEME **19**
3.1. (1^b-33^b) VARAKLARININ ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 19
3.1.1. (vr. 1^b-33^b) Şiirlerin Nazım Şekilleri Tablosu 19
3.1.2. (vr. 1^b-33^b) (Şairlerin Alfabetik Sıralamasına Göre) Şiir Numaraları Tablosu 21
3.1.3. (vr. 1^b-33^b) (Şiir Numaralarına Göre) Şiirlerin ve Şairlerin Tasnifi Tablosu 22
3.1.4. (vr. 1^b-33^b) Şiirlerde Kullanılan Vezinler Tablosu 25
3.1.5. (vr. 1^b-33^b) Şiirlerin Redifleri Tablosu 26
3.2. (1^b-33^b) VARAKLARININ MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ 33
3.2.1. (vr. 1^b-33^b) Şairlerin Hayatları, Edebî Kişilikleri, Eserleri Hakkında Bilgiler ve Haklarında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyaları 33
3.2.2. (vr. 1^b-33^b) Şairlerin Tasnifi Tablosu 94
3.3. (1^b-33^b) VARAKLARININ SAHAYA KATKILARI 96
3.3.1. (1^b-33^b) Şiir Düzeyinde Katkılar 96
3.3.2. (1^b-33^b) Beyit/Bend Düzeyinde Katkılar 98
3.3.3. (1^b-33^b) (Şiir Numaralarına Göre) Sahaya Katkılar Tablosu 101
3.4. (1^b-33^b) VARAKLARINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER 102
3.4.1. (vr. 1^b-33^b) Başlıklarla İlgili Problemler 103
3.4.2. (vr. 1^b-33^b) Kelimelerle İlgili Problemler 106

4. METİN 110
4.1. METİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM 110
4.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN 113
5. MESTAP 298
5.1. MESTAP (Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi) ve MESTAP Tablosu.. 298
5.2. Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Mecmuanın (1^b-33^b) Varakları Arasındaki Şiirlerin MESTAP'a Göre Muhteva Tablosu 299
SONUÇ 309
KAYNAKÇA 311
EKLER (Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Şiir Mecmuası (1^b-33^b) Varaklarının Tıpkıbasımı) 317

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatı alanının önemli kaynaklarından biri de şiir mecmualarıdır. Henüz üzerine çalışma yapılmamış çok sayıda mecmua kütüphanelerde araştırmacılarını beklemektedir. Edebiyat sahamız gerek divanlar gerekse mecmular açısından oldukça zengindir. Divanlar üzerine çok sayıda çalışma yapılsa da mecmualar üzerine yeterince çalışma yapılmamıştır. Yazıldığı dönemin sanat ve edebiyat anlayışını yansıtan bu eserler; aynı zamanda tarih, sosyal ve ekomoik hayat, gelenek-görenekler gibi birçok alanda bizlere önemli bilgiler vermektedirler. Bu da eserlerin edebiyat tarihi açısından da ne kadar önemli olduklarını ortaya koymaktadır. Bu eserlerin tamamı çalışıldığında edebiyatımıza büyük bir katkı sağlanacağı şüphesizdir. Bu düşüncelerle yola çıkılarak başlanan bu çalışma ile klasik Türk edebiyatı alanına naçizane bir katkı yapmak amaçlanarak bu tez hazırlanmıştır.

Üzerinde çalıştığımız Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 numaralı şiir mecmuası oldukça önemli bir eserdir. Toplam 254 varaktan oluşan bu mecmua, içinde birçok farklı şaire ait ve farklı nazım şekilleriyle yazılmış çok sayıda şiirleri bulunduran oldukça hacimli bir eserdir. Eserin bir kısmı çalışılmış, bir kısmı da çalışılmaya devam edilmektedir. Bizim çalışmamız bu eserin ilk kısmı olan 1^b-33^b varaklarını kapsamaktadır. Çalışmaların tümü tamamlandığında önemli bir mecmua edebiyat sahasına kazandırılmış olacaktır.

Beş bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde mecmuların klasik Tük edebiyatı açısından önemlerine değinilmiştir. İkinci bölümde Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 numaralı mecmua hakkında genel bilgi verildikten sonra üçüncü bölümde, eserin giriş bölümü olan ve bizim çalıştığımız kısmı incelenmiştir. 1^b-33^b varakları arasında yer alan şiirler hakkında bigiler verildikten sonra inceleme kolaylığı sağlanması için tablolara yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda mecmuanın çalıştığımız kısmında şiirleri yer alan şairlerin hayatları hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise transkripsiyonlu metin yer almaktadır. Mecmuada bulunan şiirler daha önce çalışılmış olan divanlar ile karşılaştırılmış ve nüsha farkları dipnotlarda belirtilmiştir. Beşinci bölüm MESTAP tablolsu ile tamamlanmıştır. Çalışma sonuç, bibliyografya ve mecmuanın çalıştığımız varakların tıpkıbasımıyla bitirilmiştir.

Çalışmanın başından sonuna kadar dikkatli ve titiz bir şekilde çalışmaya özen göstersek de eksiksiz ve hatasız bir çalışma hazırlamanın mümkün olmadığının farkında olarak eksiklerimiz ve yapılan hatalar için af diliyor, bunlara hoşgörüyle yaklaşılmasını umuyoruz.

Bu çalışmayı hazırlarken değerli bilgilerini ve süreç esnasında oldukça faydalandığım tecrübelerini aktararak bana yol gösteren, hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan zamanını çalışma için harcayan, tezi en ince noktasına kadar titizlikle kontrol eden değerli danışman hocam Doç. Dr. Ümran AY'a, ilmin önemini her fırsatta dile getirerek araştırmacılara ilham kaynağı olan, bir çalışmanın nasıl olması gerektiği ile ilgili değerli bilgiler veren, kendisinden ilim yolunda çok şey öğrendiğim ve örnek aldığım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK'a, akademik bir çalışmanın ne tür fedakarlıklar gerektirdiğini ve titiz çalışmanın önemini kavramamı sağlayan ve bana ışık tutan kıymetli hocam Prof. Dr. Sebahat DENİZ'e, akademik ve teknik konularda bilgisine başvurduğum, samimi yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Nusret GEDİK'e, bu süreçte her zaman yanımda olan ve beni destekleyen aileme teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Onur ŞAHİN

İstanbul 2024

ÖZET

Bu çalışmada Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 numaralı şiir mecmuasının 1^b-33^b varakları incelenmiştir. İncelenen bölümdeki şiirlerin transkripsiyon harfleri ile oluşturulan metni ve MESTAP tablosu hazırlanmıştır.

Toplam 254 varak olan mecmuanın, çalışılan 1^b-33^b varakları arasında Atîkî, Âzerî, Bağdatlı Rûhî, Cinânî, Emrî, Fevrî, Garîbî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Hâletî, Lem'î, Nef'î, Nev'î, Nusretî, Sâ'î, Tîgî, Ulvî, Usûlî, Veysî mahlaslı şairlere ait şiirler bulunmaktadır. Ayrıca mahlassız bir şaire ait olan bir şiirle birlikte toplam 46 şiir bulunmaktadır.

İncelenen varaklarda bulunan şiirlerin nazım şekilleri; terkîb-bend, kasîde, müseddes, tahmîs, tesdîs, rubâî, tercî'-bend ve kıt'a şeklindedir.

Beş bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde genel olarak mecmua hakkında bilgiler verildikten sonra mecmuanın klasik Türk edebiyatındaki yeri ve önemi belirtilmiştir. İkinci kısımda mecmuanın çalışılan kısımları hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü kısımda çalışılan kısımdaki şiirler şekil ve içerik yönünden incelenmiştir. Dördüncü kısımda öncelikle metin tesisinde kullanılan yöntemler belirtilmiş, incelenen varaklarda bulunan şiirlerin transkripsiyonlu metni sunulup, bahse konu şiirler divanlar ile karşılaştırıldıktan sonra farklılıklar dipnotta gösterilmiştir. Çalışma MESTAP tablosu ile tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4957, Mecmua, Divan, Şiir, MESTAP.

ABSTRACT

Pages 1^{b}-33^{b} of this active Nuruosmaniye Library poetry magazine signed by 4957. In the section examined, the transcription letters and text of the poems and the MESTAP table were prepared.

Among the studied pages 1b-33b of the magazine, which has a total of 254 pages, are Atîkî, Azerî, Bağdatlı Rûhî, Cinânî, Emrî, Fevrî, Garîbî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Hâletî, Lem'î, Nef'î, Nev'î, Nusretî, Sâ' î There are poems by poets with the pseudonyms Tîgî, Ulvî, Usûlî, Veysî. Additionally, there are 46 poems in total, including one poem belonging to a poet without a pseudonym.

The verse forms of the poems found in the examined sheets; They are in the form of terkîb-bend, kasîde, müseddes, tahmîs, tesdîs, rubâî, tercî'-bend and kıt'a.

In the first part of this study, which consists of five chapters, general information about the magazine was given, and then the place and importance of the magazine in Classical Turkish literature was stated. In the second features, information is given about the studied parts of the magazine. Thirdly, the characteristics of the form and content of the poems in the studied pieces. In the fourth chapter, first of all, the use of text and the copying used are specified, the transcribed text of the poems found in the examined sheets is presented, the poems in question should be compared with the divans, and then their details are separated in the footnote. The study was completed with the MESTAP table.

Keywords: Nuruosmaniye Library, 4957, Magazine, Divan, Poem, MESTAP.

ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ TABLOSU

ا	A, a, E, e, Ā, ā
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṯ, ṯ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ḥ, ḥ
خ	Ḫ, ḫ
د	D, d
ذ	Ẕ, ẕ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ż, ż, Ḍ, ḍ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ẓ, ẓ
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Ḳ, ḳ
ك	K, k, G, g, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, U, u, Ü, ü, O, o, Ö, ö, Ū, ū, Ō, ō
ه	H, h
ى	Y, y, İ, i, Ī, ī
ء	’

***** “vav-ı ma‘dûle”, “ ᵛ ” olarak gösterilmiştir.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

haz.	Hazırlayan
K	Kasîde
TB	Terkîb-bend
R	Rubâî
MES	Mesnevî
Ş	Şiir
B	Bent
D	Divan
M	Mecmua
C	Cönk
GŞM	Güldeste-i Şuarâ Mecmuası
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam
MESTAP	Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi
/	Kelime geçişi
//	Mısra geçişi
?	Okunamayan kelime
[ ]	Eklenen kısımlar
( )	Çıkartılan kısımlar
a.g.e.	adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Fas.	Fasikül
S.	Sayı
s.	sayfa
vr.	varak
BRD	Bağdatlı Rûhî Divanı
CD	Cinânî Divanı
ED	Emrî Divanı
GMAD	Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı
HD	Hâletî Divanı
NFD	Nef'î Divanı
NVD	Nev'î Divanı
ULD	Ulvî Divanı
USD	Usûlî Divanı
VD	Veysî Divanı

GİRİŞ

1. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUA

1.1. Mecmuanın Tanımı

Mecmua, Arapça bir kelime olan cem‘ kökünden gelmektedir. Mecmua, “toplanmış, toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şey; top, tüm, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş kitap”[1] anlamına gelmektedir.

Mecmuaların büyük bir kısmının müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Genellikle mürettibinin beğenilerine göre seçilen manzumeleri içeren mecmualarda farklı nazım şekilleriyle yazılmış birçok şiir bulunmaktadır. Bununla birlikte Ozan Yılmaz, “Şiir mecmualarındaki manzumelerin seçiminde “genel beğeni” ve “nazire geleneği” ön plandadır.”[2] demektedir.

XIX. yy. sonları veya XX. yy. başlarında, bir defterde toplanmış şiirlerin kütüphanelerde “şiir defteri” olarak kaydedildiği de görülür. Esas olarak bunlar da elbette şiir mecmuasıdır ve öyle kabul edilmedilidir. Şairler, değişik yüzyıllardan, farklı mezhep ve meşreplerden; şiirler, değişik nazım şekillerinden, muhtelif uzunluklarda hatta Türkçe’nin yanı sıra Farsça ve Arapça olabilir.[3]

Mecmualar genellikle mürettibinin ya da müstensihinin el yazısı ile tertip edildiğinden birçok mecmuanın düzensiz bir şekilde ve özenilmeden tertip edildiği görülmektedir. Buna karşılık gerek düzen gerekse yazı kalitesi olarak özenle hazırlanmış mecmualar da bulunmaktadır. Mecmuaların mürettibi ve müstensihinin tercihine ve sanat zevkine göre kağıt kalitesi, yazı türü, mecmuanın iç ve dış kısmına eklediği süslemeler de çeşitlilik göstermektedir.

---

[1] Yaşar Aydemir, “Metin Neşrinde Mecmûaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies*, C. 2, S 3, Yaz 2007, s. 122.
[2] Ozan Yılmaz, “Metin Te‘sisinde Şiir Mecmûalarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmûa ve Muhtevası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İstanbul 2008, s. 256.
[3] Mehmet Fatih Köksal, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 84.

1.2. Mecmuaların Sınıflandırılması

Mecmualar konu ve içerik bakımından farklı şekillerde sınıflandırılmışlardır. Bazı mecmualar tek bir konu üzerine tertiplenirken farklı konuların ve farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerin bir araya getirilmesiyle tertiplenen mecmualar da vardır.

Agâh Sırrı Levend'e göre mecmuaların tasnifi şu şekildedir:

1. Nazireler mecmuaları,
2. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
3. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
4. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
5. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar."[4]

Günay Kut, mecmuaları şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Nazire mecmuaları,
2. Seçme şiir mecmuaları (mecmua-i eş'ar, mecmua-i devavin),
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesiyle oluşan mecmualar (mecmua-i edviye, mecmua-i ed'iye, mecmua-i tevarih, mecmua-i muammeyat, mecmua-i münşeat, mecmuatü'r-resail gibi),
4. Karışık mecmualar. Bu tür mecmualar nazım nesir karışık olabileceği gibi Arapça, Türkçe ve Farsça gibi değişik dillerde de yazılmış olabilir.
5. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar.[5]

[4] Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1973, s. 166-167.
[5] Günay Kut, "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, C. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, s. 170.

Atabey Kılıç ise mecmuaları şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Cilt ve tertip hususiyetleri bakımından

1.1. Cönkler

1.2. Mecmualar

1.2.1. Tertip durumuna göre mecmualar

1.2.1.1. Mürettep mecmualar

1.2.1.2. Mürettep olmayan mecmualar

1.2.2. Mürettip durumuna göre mecmualar

1.2.2.1. Mürettibi bilinen mecmualar

1.2.2.2. Mürettibi bilinmeyen mecmualar

1.2.3. Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerinin toplandığı mecmualar

2. Şekil bakımından

2.1. Manzum metinler mecmuaları

2.1.1. Kasîde mecmuaları

2.1.2. Gazel mecmuaları

2.1.3. Nazire mecmuaları

2.1.4. Mu'amma mecmuaları

2.1.5. Manzum lugat mecmuaları

2.1.6. İlâhî mecmuaları

2.1.7. Şehrengîz mecmuaları

2.1.8. Na't mecmuaları

2.1.9. Hilye mecmuaları

2.1.10. Mi'râciyye mecmuaları

2.1.11. Matla' mecmuaları

2.1.12. Mersiye mecmuaları

2.1.13. Çeşitli mesnevîlerden seçkileri barındıran mecmualar

2.1.14. Güfte mecmuaları

2.1.15. Müstezad mecmuaları

2.1.16. Tarih mecmuaları

2.1.17. Musammat mecmuaları

2.1.18. Kıt'a ve rubâî mecmuaları

2.1.19. Divan mecmuaları

2.2. Mensur metinler mecmuaları

2.2.1. Lugaz mecmuaları

2.2.2. Fetva mecmuaları

2.2.3. Tefsir mecmuaları

2.2.4. Şerh mecmuaları

2.2.5. Sakk mecmuaları

2.2.6. Mekan tasvirlerini içeren mecmualar

2.2.7. Münşe'at mecmuaları

2.2.7.1. Derleme münşe'at mecmuaları

2.2.7.2. Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşe'at mecmuaları

2.3. Karışık manzum ve mensur eserler mecmuaları

2.3.1. Fevâyid ve eş'âr mecmuaları

2.3.2. Farklı türleri barındıran mecmualar

3. Dil bakımından

3.1. Arapça mecmualar

3.2. Farsça mecmualar

3.3. Türkçe mecmualar

3.4. Çok dilli mecmualar

4. Muhteva bakımından

4.1. Din

4.2. Tasavvuf

4.3. İlm-i nücûm / fal ve remil

4.4. Hikâye / latîfe

4.5. Hezel ve hiciv

4.6. Edviye

4.7. Mûsıkî

4.8. Hat ve kitâbet

5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilen mecmualar[6]

Yapılan bu tasniflerin şu anlık yeterli olduğu düşüncesindeyiz. Mecmuaların tamamı çalışıldığında bu tasniflere yenileri eklenebilir.

[6] Atabey Kılıç, "Mecmûa tasnifine dâir", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul 2012, Turkuaz Yayınları, s. 81-95.

Nazire mecmuaları ve şiir mecmuaları bizim çalışma ve ilgi alanımızla daha çok ilgilidir.

Nazire mecmuaları, genellikle şairlerin bir gazeline ya da kasîdesine aynı vezin ve kafiye ile yazılan şiirlerin toplandığı mecmualardır. Bu mecmualar içerik bakımından oldukça zengindir. Bu mecmualar sayesinde şairlerin divanlarında bulunmayan şiirleri ortaya çıkarılabildiği gibi daha önce adlarını duymadığımız şairleri ve şiirlerini de bu mecmualarda rastlayabilmekteyiz. Bu nedenle bu alanda çalışan araştırmacıların nazire mecmualarına oldukça ilgi göstermeleri gerekmektedir.

Nazire mecmualarının ilki olan ve Ömer b. Mezid (ö.?)'in hazırladığı *Mecmuatü'n-Nazâir*, Eğridirli Hacı Kemal (ö. 920'den sonra ?/1514-15'ten sonra ?)'in hazırladığı *Câmi'un-Nezâir* ve Edirneli Nazmi (ö. 993/1585/86?)'nin derlediği *Mecmau'n-Nazâir* en önemli nazire mecmualarındandır.

Seçme şiir mecmuaları (mecmua-i eş'ar, mecmua-i devavin) ise sayıları oldukça fazla olan mecmualardır. Bu mecmualarda genellikle gazel ve kasîde türünde şiirlere rastlansa da mesnevî vb. diğer türlere de rastlanmaktadır.

Şiir mecmualarında sadece şiirler bulunmaz. Mecmuanın boş sayfalarına, derkenarlara, çeşitli dualar, tılsımlar, ilaç terkip ve tarifleri, bazı din büyüklerinin duaları, padişahların cülus veya ölüm tarihleri, türlü mektup suretleri, şecere kayıtları, mecmua sahibi/sahipleri tarafından eklenen -aile efradı veya diğer yakınlarının doğum ve ölüm tarihleri gibi- bazı bilgi notları ve kayıtlar da yer alır. Bu türden notların önemli bir yekun tuttuğu şiir mecmuaları, kütüphane kataloglarında "mecmua'a-i eş'âr ve fevâyid" adıyla da kayıtlı olabilir.[7]

Aynı konu ile ilgili eselerin bir araya gelmesiyle oluşan mecmualara da kütüphanelerde sıkça rastlanmaktadır. Divanlar mecmuası, lugazlar mecmuası, naatler mecmuası, fetva mecmuası, musiki mecmuası ve vakfiye suretleri gibi mecmuaları bu mecmualara örnek olarak gösterebiliriz.

[7] Mehmet Fatih Köksal, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 85.

Karışık mecmualar, içinde farklı metinleri ihtiva eden mecmualardır. Bu mecmualar Türkçe, Arapça, Farsça, Çağatayca eserleri ihtiva ettiği gibi bu eserlerden seçilen şiirleri de ihtiva edebilmektedir. Bu mecmuaların önemi içinde metinlerle beraber derlendikleri tarihten gelmektedir.

Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar, içersinde şiirin yanı sıra dini, ahlâki, felsefi bilgiler de bulunduran mecmualardır. Çeşitli konularda faydalı bilgilerin de bulunduğu bu mecmualarda nazireler, fıkralar ve derleyenin anılarına da rastlanabilmektedir.

Üzerinde çalıştığımız mecmua;

- Agâh Sırrı Levend'in tasnifine göre;
  2 numaralı, "Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları",
- Günay Kut'un tasnifine göre;
  2 numaralı, "Seçme şiir mecmuaları (mecmua-i eş'ar, mecmua-i devavin)"
- Atabey Kılıç'ın tasnifine göre;
  Tertip durumuna göre mecmualar başlığında "Mürettep mecmualar',
  Mürettip durumuna göre mecmualar başlığında ise "Mürettibi bilinmeyen mecmualar" gruplarına girmektedir.

1.3. Klasik Türk Edebiyatında Mecmua Türünün Yeri ve Önemi

Klasik Türk edebiyatında mecmua türünün yerini ve önemini maddeler hâlinde şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Bu zamana kadar ortaya çıkmamış eserler ya da şiirler mecmualarda bulunabilir.

2. Daha önce ismi duyulmamış şairler ve bu şairlerin şiirleri mecmualarda bulunabilir.

3. Zamanında şairin herhangi bir sebeple divanına koymadığı veya daha sonra yazdığı şiir veya yazılar kulaktan kulağa veya elden ele geçerek bu mecmualarda yer alabilir.[8]

4. Şiir mecmuaları, estetik beğeniyle meydana getirilmiş seçkiler olmalarının yanısıra, metin tenkidine katkı sağlamalarıyla da dikkate değer konumdadır. Ayrıca, herhangi bir manzumede görülebilecek dörtlük, beyit, mısra eksiklikleri; kelime değişiklikleri ve kelime eksikliğinden doğan vezin kusurları, mecmualar sayesinde tamir edilebilmektedir.[9]

5. Mecmualarda, zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli bilgileri de yakalama imkanı vardır. Bu, ölüm tarihi bilinmeyen bir şairin ölümü için düşülmüş bir tarih manzumesi şeklinde olabileceği gibi, araştırmacılar için çok önemli olabilecek derkenara düşülmüş bir bilgi notu veya şiir başlığı şeklinde de olabilir.[10]

Görüldüğü üzere mecmualar, klasik Türk edebiyatı tarihi ve araştırmacıları açısından büyük bir önem sahiptir. Mecmuaların tamamı araştırılmadan klasik Türk edebiyatı ile ilgili bilgiler eksik kalacaktır.

---

[8] Günay Kut, "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, C. VI, Dergâh Yay., İstanbul 1986, s. 170.

[9] Ozan Yılmaz, "Metin Te'sisinde Şiir Mecmûalarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İstanbul 2008, s. 257.

[10] M. Fatih Köksal, "Şiir Mecmûalarının Önemi ve "Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi" (MESTAP)", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul 2012, Turkuaz Yayınları, s. 419.

2. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NUMARALI ŞİİR MECMUASI[11]

2.1. Mecmua Hakkında Bilgi[12]

1. Mecmua, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 4957 numarasıyla kayıtlıdır.
2. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir.
3. Mecmuada, XVI. ve XVII. yy. a ait çeşitli müelliflerin şiirleri bulunmakta, mensur eser yer almamaktadır. İstinsah tarihi bulunmayan mecmuada Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (ö. 1053/1644) için "sellemallâhu te'âlâ" denildiğine göre eser, Yahyâ Efendi'nin vefatı olan ö. 1053/1644 yılından önce tertip edilmiş olmalıdır.[13]
4. 323x195 – 245x127 mm ölçülerinde olan bu yazma eserin, kırmızı deri, şemseli, miklepli cildi vardır.
5. Siyah mürekkeple yazılmıştır ve 254 varaktır.
6. Mecmua, düzgün ve okunaklı bir nesih yazıyla yazılmıştır. Bütün varakları gayet düzgün bir şekilde yaldız cedvellidir. Bu yaldız cedveller metin içinde, başlık için ayrılan yerleri gösterdiği gibi şiirlerin sayfa içindeki başlangıç ve bitiş noktalarını da göstererek metin içi düzen oluşturulmuştur.
7. Başlık kısmı boş bırakılan mecmua, genel olarak üç sütun ve 14 satır şeklinde yazılmıştır. Şiirin mısraları alt alta yazılmıştır ve şiirler hemen solundaki sütundan devam etmektedir.
8. Başlıklar "temme" ibareleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Şiirlerin bazılarının başlık kısımları boş bırakıldığı gibi, bazı şiirlerin başlık kısımları ne yaldız cedvelle ne de herhangi bir başlıkla ayrılmamıştır. Bu durum ise okuyucuyu şiirin devam ettiği yanılgısına düşürebilmektedir.
9. Yer yer yaldız cedvellerin uzunluğu artırılarak cedveller arasına da mısralar yazıldığı görülmektedir.

[11] Nurosmaniye Kütüphanesi şiir mecmuaları, daha evvel Nihat Öztoprak, Sebahat Deniz, Bünyamin Ayçiçeği ve Arzu Polat'tan oluşan bir ekip tarafından Marmara Üniversitesi'nde proje olarak hazırlanmıştır. Bu mecmuaların şiir ve şairler dizini Bünyamin Ayçiçeği tarafından makale olarak yayımlanmıştır. Bkz. Bünyamin Ayçiçeği, "Nuruosmaniye Kütüphanesi Türkçe Şiir Mecmû'aları: İnceleme-Dizin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 16, İstanbul 2016.

[12] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eserler: Bünyamin Ayçiçeği, "Nuruosmaniye Kütüphanesi Türkçe Şiir Mecmû'aları: İnceleme-Dizin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 16, İstanbul 2016, s. 227-367; Ayşenur Özbölük, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Nolu Şiir Mecmuası (199b -220a) (İnceleme-Metin-Nesre Çeviri) ve Mestap'a Göre Tasnifi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018.

[13] Bünyamin Ayçiçeği, "Nuruosmaniye Kütüphanesi Türkçe Şiir Mecmû'aları: İnceleme-Dizin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 16, İstanbul 2016, s. 251.

10. İlk varakta başlık kısmının olduğu bölüm, altın yaldız süslemeli ve tezhiplidir.
11. Her varağın "b" yüzünde, cetvelin dışında, sayfanın sol alt köşesinde reddade bulunmaktadır.
12. Mecmuanın derkenarında şiir bulunmamaktadır.
13. Mecmuanın sonu eksiktir, arka cilt iç kapak karton ve ebruludur. Sırt cildi yarıdan itibaren kopuktur, şirazesi sağlam görülmektedir.

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 nolu mecmua, oldukça zengin içeriğe sahip ve hacimli bir eserdir. İçinde XVI. ve XVII. yüzyıla ait pek çok farklı şaire ait değişik nazım şekillerinden şiir bulunmaktadır. Mensur metin yer almamaktadır.

Mecmuada şu şairlerin türlü nazım şekillerinden şiirleri bulunmaktadır: 'Âlî (Gelibolulu)(ö. 1008/1600), Atîkî (ö. ?/?), Âzerî (ö. 993/1585), Cinânî (ö. 1004/1595), Cüdâyî (ö. 1541-42), Çelebi Ahmed Efendi (ö. ?), Emrî (ö. 983/1575), Fehmî (ö. ?), Fevrî (ö. 978/1571), Garîbî (ö. ?/?), Hâfız Ahmed Paşa (ö. ?), Hâletî (ö. 1040/1631), Lem'î (ö. ?/?), Nef'î (ö. 1044/1635), Nev'î (ö. 1007/1599), Nusretî (ö. ?/?), Rûhî (ö. 1014/1605-1606/), Sâ'î (ö. ?/?), Tîgî (ö. 1027/1617), 'Ulvî (ö. 993/1585), Usûlî (ö. 945/1538), Veysî (ö. 1037/1628), Vezîr Muharrem Hafız Paşa ve Yahyâ (ö. ?).

Mecmuanın ilk ve son beyitleri:

İlk beyit: Şol dem ki oldum baḥr-ı muṣaffā
Ẕātum görindi mir'āt-ı mevlā

Son beyit: Her ḳaçan kim yanuma ol gözleri cādū gelür
Fi'l-meṣel Mecnūna mūnis olmaġa āhū gelür

2.2. Mecmua Üzerine Yapılan Çalışmalar

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 numaralı şiir mecmuası üzerinde devam eden ve tamamlanan çalışmalar şu şekildedir:

1^{b}-33^{b} Onur ŞAHİN - Devam ediyor

33^{b}-53^{a} Şahinalp ŞAHİN - Tamamlandı[14]

72^{b}-92^{b} Asım ÇAKMAK - Tamamlandı[15]

93^{a}-108^{a} Çiğdem KÜLÜNK - Tamamlandı[16]

93^{a}-123^{b} Merve Nur EMİROĞLU - Tamamlandı[17]

108^{b}-123^{a} Hamdi İLHAN - Tamamlandı[18]

123^{b}-153^{a} Şerife SARI - Tamamlandı[19]

153^{b}-169^{b} Hatice ER ŞENSOY - Tamamlandı[20]

170^{a}-184^{b} Meryem OLCAY - Tamamlandı[21]

185^{a}-199^{b} İffetnur GÜLHAN - Tamamlandı[22]

199^{b}-220^{a} Ayşenur ÖZBÖLÜK - Tamamlandı[23]

220^{b}-240^{a} Ahmet ERTÜRKMEN - Devam ediyor (?)

---

[14] Şahinalp Şahin, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 nolu şiir mecmuası (vr. 33b-53a) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[15] Asım Çakmak, *Nuruosmaniye kütüphanesi 4957 nolu şiir mecmuası (Vr:72b-92b) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[16] Çiğdem Külünk, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 nolu Şiir Mecmuası (vr. 93a-110b) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

[17] Merve Nur Emiroğlu, *Nuruosmaniye kütüphanesi 4957 nolu şiir mecmuası (vr: 93a-123b) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[18] Hamdi İlhan, *Nuruosmaniye kütüphanesi 4957 no'lu şiir mecmuası (Varak 108B-123A) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

[19] Şerife Sarı, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 no'lu şiir mecmuası V.123b-138a (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[20] Hatice Er Şensoy, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 No'lu şiir mecmuası (Vr. 153b – 169b) Metin İnceleme–Nesre çeviri*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[21] Meryem Olcay, *Nuruosmaniye kütüphanesi 4957 no'lu şiir mecmuası (Varak 170a – 184b) Metin – İnceleme - Nesre çeviri*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

[22] İffetnur Gülhan, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 no'lu Şiir Mecmuası (vr. 185^{a}-199^{b}) (Metin-İnceleme-Nesre çeviri)*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

[23] Ayşenur Özbölük, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 nolu şiir mecmuası (Vr: 199b-220a) (İnceleme-Metin-Nesre çeviri)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2018.

2.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri Tablosu

Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Şiir Mecmuasında yer alan şairlerin ve şiirlerin dizini adı geçen makalede gösterilmiştir.[24]

Yapılan bu dizin çalışmasına ek olarak, (1^b-33^b) varakları arasındaki şiirleri, yaptığımız bu tez çalışması baz alınarak, diğer varaklar ise Bünyamin Ayçiçeği'nin yaptığı çalışma baz alınarak tablo hâlinde aşağıda gösterilmiştir.

Tabloda öncelikle, mecmuada yer alan şairlerin alfabetik sıraya göre mahlası, ardından belirtilen varaklardaki şiirin/şiirlerin nazım şekli ve bu nazım şekillerine göre şairlerin şiirlerinin sayısı, son olarak da şiirlerin yer aldığı varak numaraları belirtilmiştir.

Şair	**Nazım Şekli**	**Sayısı**	**Varak Numarası**
ʿĀlī [el-Merḥūm Gelibolulu]	Terkīb-bend	1	1^b-4^b
	Ġazel	83	112^b, 113^a, 113^b, 113^b-114^a, 114^a, 114^b, 114^a-114^b, 114^b-115^a, 115^a-115^b, 115^a, 115^b, 116^a, 116^a-116^b, 116^b, 116^b-117^a, 117^a, 117^b, 117^b-118^a, 118^a, 118^b, 118^b-119^a, 119^b-120^a, 119^a, 119^b, 120^b, 120^a, 120^a-120^b, 121^a, 121^b, 121^b-122^a, 122^a, 122^b, 122^a-122^b, 122^b-123^a, 123^a, 123^a-123^b, 123^b, 123^b-124^a, 124^a, 124^b, 124^a-124^b, 124^b-125^a, 125^a-125^b, 125^a, 125^b, 126^a, 126^b, 126^a-126^b, 126^b-127^a, 127^a, 127^b, 127^a-127^b, 127^b-128^a, 129^b, 129^b, 129^a, 129^a-129^b, 129^b-130^a, 130^a-130^b, 130^a, 130^b, 130^b-131^a, 131^a, 131^a-131^b, 131^b, 132^a, 132^a-132^b, 132^b, 132^b-133^a, 133^a, 133^a-133^b, 133^b, 134^a, 133^b-134^a, 134^a-134^b, 134^b, 134^b-135^a, 135^a, 135^a-135^b, 135^b, 136^a, 136^a-136^b, 136^b
	Meşnevī	1	128^a-128^b

[8] Bkz. Bünyamin Ayçiçeği, "Nuruosmaniye Kütüphanesi Türkçe Şiir Mecmuaları: İnceleme-Dizin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.16, İstanbul 2016, s. 252-260.

ʿAtiḳī	Terkīb-bend	1	12[b]-14[a]
Āzerī	Müseddes	2	17[a]-17[b], 17[b]
Cinānī	Müseddes	1	20[b]-21[a]
	Tesdīs	1	21[a]
	Taḫmīs	1	21[b]-22[a]
Cüdāyī	Ġazel	1	241[b]-242[a]
Çelebi Aḥmed Efendi [Faẓīletli]	Ġazel	8	242[b], 244[a], 246[b]-247[a], 247[a]-247[b], 247[b]-248[a], 248[a], 248[a]-248[b], 249[a]
Emrī	Taḫmīs	1	24[b]-25[a]
Fehmī-i Baġdādī	Ġazel	1	242[a]
Fevrī	Taḫmīs	1	25[a]-25[b]

Ġarībī	Müseddes	1	20[a]-20[b]
Ḥāfıẓ Aḥmed Paşa [sellemallāh]	Ḳaṣīde	1	242[a]
	Ġazel	15	242[a]-242[b], 243[a]-243[b], 243[b], 243[b]-244[a], 245[a], 245[a]-245[b], 245[b], 245[b]-246[a], 246[a], 246[a]-246[b], 246[b], 247[a], 247[b], 248[b], 249[a]
Hāletī	Ḳaṣīde	1	6[a]-7[a]
	Ġazel	1	241[b]
Lemʿī	Müseddes	1	20[a]
Nefʿī	Terkīb-bend	1	10[b]-11[b]
	Ḳaṣīde	39	25[b], 28[b]-29[b], 29[b]-30[a], 30[a]-30[b], 30[b]-32[a], 32[a]-33[b], 33[b]-35[a], 35[a]-35[b], 35[b]-37[a], 37[a]-38[a], 38[a]-40[a], 40[a]-41[b], 41[b]-42[b], 43[a]-44[a], 44[a]-45[a], 45[a]-46[b], 46[b]-48[a], 48[a]-50[a], 50[a]-51[b], 51[b]-53[a], 53[a]-54[b], 54[b]-56[a], 56[a]-57[a], 57[b]-58[b], 58[b]-59[b], 59[b]-61[a], 61[a]-62[a], 62[a]-63[b], 63[b]-65[a], 65[a]-66[b], 66[b]-68[a], 68[a]-69[a], 69[a]-70[b], 70[b]-71[b], 71[b]-72[b], 72[b]-74[a], 74[a]-75[a], 75[a]-76[a], 76[a]-77[a]
	Ġazel	27	77[b]-78[a], 78[a], 78[b], 78[b]-79[a], 79[a], 79[a]-79[b], 79[b]-80[a], 79[b], 80[a], 80[b], 80[b]-81[a], 81[b], 81[a], 81[a]-81[b], 81[b]-82[a], 82[a], 82[a]-82[b], 82[b], 82[b]-83[a], 83[a], 83[b], 83[b]-84[a], 84[a], 84[a]-84[b], 84[b], 84[b]-85[a], 85[a]
	Beyit	1	85[b]
	Ḳıṭʿa	4	85[a], 77[a]-77[b], 77[b], 77[b]
	Rubāʿī	3	85[a], 85[a]-85[b], 85[b]

Nevʿī [Efendi]	Ḳaṣīde	4	4[b]-6[a], 27[a], 27[a]-27[b], 27[b]-28[b]
	Ġazel	123	201a, 201b, 201b-202a, 202a, 202b, 202a-202b, 203a, 203a-203b, 203b, 204a, 204b, 204b-205a, 205a, 205a-205b, 205b, 205b-206a, 206a, 206a-206b, 206b, 206b-207a, 207a, 207a-207b, 207b, 207b-208a, 208a, 208b, 209a, 209b, 210a, 210b, 210b-211a, 211a, 211a-211b, 211b, 211b-212a, 212a, 212a-212b, 212b, 212b-213a, 213a, 213a-213b, 213b, 213b-214a, 214a, 214a-214b, 214b, 214b-215a, 215a, 215a-215b, 215b, 215b-216a, 216a, 216b, 217a, 217b, 217b-218a, 218a, 218b, 219a, 219b, 220a, 220a-220b, 220b, 221a, 221a-221b, 221b, 221b-222a, 222a, 222b, 222b-223a, 223a, 223a-223b, 223b, 223b-224a, 224a, 224b, 225a, 225a-225b, 225b, 225b-226a, 226a, 226b, 227a, 227b, 227b-228a, 228a, 228a-228b, 228b, 228b-229a, 229a, 229a-229b, 229b, 229b-230a, 230a, 230a-230b, 230b, 230b-231a, 231a, 231a-231b, 231b, 231b-232a, 232a, 232a-232b, 232b, 233a, 232b-233b, 233b-234a, 233b, 234a, 234a-234b, 234b, 234b-235a, 235a, 235b, 236a, 236b, 237a, 237b, 237b-238a, 238a, 238a-238b, 238b, 238b-239a, 239a, 239b
	Rubāʿī	5	27[b], 240[a], 240[b], 240[b]-241[a], 241[a]
	Ḳıṭʿa		240[a], 240[b], 240[a]-240[b], 241[a]
Nuṣretī [İbrāhīm Beg]	Rubāʿī	1	14[a]

Rūḥī [-i Baġdādī ʿaleyhi'r-raḥmeti]	Terkīb-bend	2	11^{b}-12^{a}, 14^{a}-17^{a}
	Müseddes	2	19^{a}-19^{b}, 19^{b}-20^{a}
	Taḫmīs	6	23^{a}-23^{b}, 23^{b}, 23^{b}-24^{a}, 24^{a}-24^{b}, 24^{b}, 144^{a}
	Ḳaṣīde	7	6^{a}, 25^{b}-27^{a}, 136^{b}-137^{b}, 138^{a}-138^{b}, 138^{b}-139^{b}, 139^{b}-140^{b}, 140^{b}
	Tercīʿ-bend	2	141^{a}, 141^{a}-142^{a}
	Muhammes	1	142^{a}-142^{b}
	Beyit	3	143^{a}, 143^{a}-143^{b}, 144^{a}
	Rubāʿī	1	144^{a}

Rūḥī [-i Baġdādī ʿaleyhi'r-raḥmeti]	Ġazel	213	142b, 142b-143a, 143a, 144b, 144b-145a, 145a, 145a-145b, 145b, 145b-146a, 146a, 146a-146b, 146b, 147a, 147b, 147b-148a, 148a, 148a-148b, 148b, 148b-149a, 149a, 149a, 149a-149b, 149b, 149b-150a, 150a, 150a-150b, 150b, 150b-151a, 151a, 151a-151b, 151b, 151b-152a, 152a, 152b, 152b-153a, 153a, 153b, 153b-154a, 154a, 154a-154b, 154b, 154b-155a, 155a, 155a-155b, 155b, 155b-156a, 156a, 156a-156b, 156b, 156b-157a, 157a, 157a-157b, 157b, 157b-158a, 158a, 158b, 158b-159a, 159a, 159a, 159a-159b, 159b, 159b-160a, 160a, 160a-160b, 160b, 160b-161a, 161a, 161a-161b, 161b, 161b-162a, 162a, 162a-162b, 162b, 162b-163a, 163a, 163a-163b, 163b, 163b-164a, 164a, 164a-164b, 164b, 164b-165a, 165a, 165b, 165b-166a, 166a, 166a-166b, 166b, 167a, 167a-167b, 167b, 167b-168a, 168a, 168a-168b, 168b, 168b-169a, 169a, 169a-169b, 169b, 169b-170a, 170a, 170a-170b, 170b, 171a, 171b, 171b-172a, 172a, 172a-172b, 172b, 173a, 173a-173b, 173b, 173b-174a, 174a, 174a-174b, 174b, 174b-175a, 175a, 175a-175b, 175b, 175b-176a, 176a, 176a-176b, 176b, 176b-177a, 177a, 177a-177b, 177b, 177b-178a, 178a, 178a-178b, 178b, 178b-179a, 179a, 179a-179b, 179b, 179b-180a, 180a, 180a-180b, 180b, 181a, 181a-181b, 181b, 181b-182a, 182a, 182a-182b, 182b, 182b-183a, 183a, 183a-183b, 183b, 183b-184a, 184a, 184b, 184b-185a, 185a, 185a-185b, 185b, 185b-186a, 186a, 186a-186b, 186b, 186b-187a, 187a, 187a-187b, 187b, 187b-188a, 188a, 188b, 188b-189a, 189a, 189a-190b, 190b, 190b-191a, 191a, 191a-191b, 191b, 191b-192a, 192a, 192a-192b, 192b, 192b-193a, 193a, 193a-193b, 193b, 193b-194a, 194a, 194a-194b, 194b, 194b-195a, 195a, 195a-195b, 195b, 195b-196a, 196a, 196a-196b, 196b, 196b-197a, 197a-197b, 197b-198a, 197a, 197b, 198a, 198a-198b, 198b, 198b-199a, 199a, 199a-199b, 199b, 199b-200a, 200a, 200b, 201a

Sāʿī	Tercīʿ-bend	1	18^{b}-19^{a}
	Müseddes	1	22^{b}-23^{a}
Tīġī	Müseddes	1	21^{b}
ʿUlvī	Ḳaṣīde	1	7^{b}-8^{b}
	Terkīb-bend	1	17^{b}-18^{b}
	Taḫmīs	1	22^{b}
	Ġazel		249^{a}, 249^{a}-249^{b}, 249^{b}, 250^{a}, 250^{a}-250^{b}, 250^{b}, 250^{b}-251^{a}, 251^{a}, 251^{a}-251^{b}, 251^{b}, 251^{b}-252^{a}, 252^{a}, 252^{a}-252^{b}, 252^{b}
	Beyit	1	252^{b}
Uṣūlī	Ḳaṣīde	1	7^{a}-7^{b}
Veysī [Efendi]	Terkīb-bend	1	9^{a}-10^{b}
	Taḫmīs	1	22^{a}

Vezīr Muḥarrem Ḥāfız̤ Paşa	Ġazel	3	244[a]-244[b], 244[b], 248[b]
Yaḥyā [Şeyhülislām Efendi]	Ġazel	89	86a, 86a-86b, 86b, 86b-87a, 87a, 87a-87b, 87b, 87b-88a, 88a, 88a-88b, 88b, 88b-89a, 89a, 89a-89b, 89b, 89b-90a, 90a, 90a-90b, 90b, 91a, 91b, 91b-92a, 92a, 92b, 93a, 93a-93b, 93b, 93b-94a, 94a, 94a-94b, 94b, 94b-95a, 95a, 95b, 95b-96a, 96a, 96a-96b, 96b, 96b-97a, 97a, 97a-97b, 97b, 97b-98a, 98a, 98a-98b, 98b, 98b-99a, 99a, 99a-99b, 99b, 100a, 100a-100b, 100b, 101a, 101a-101b, 101b, 101b-102a, 102a, 102a-102b, 102b, 102b-103a, 103a, 103b, 104a, 104a-104b, 104b, 105a, 105a-105b, 105b, 105b-106a, 106a, 106a-106b, 106b, 106b-107a, 107a, 107a-107b, 107b, 107b-108a, 108a, 108a-108b, 108b, 108b-109a, 109a, 109b, 109b-110a, 110a, 110a-110b, 110b, 110b-111a
Yaḥyā [Şeyhülislām Efendi]	Ḳıṭʿa	1	111[a]
	Meṯnevī	1	111[b]-112[a]
	Rubāʿī	3	111[b], 111[a], 111[a]-111[b]
Mahlassız	Ḳıṭʿa	1	18[b]

3. NURUOSMANİYE KÜTÜPHANESİ 4957 NUMARALI ŞİİR MECMUASININ (1^b-33^b) VARAKLARI ARASI İNCELEME

3.1. (1^b-33^b) VARAKLARININ ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

3.1.1. (vr. 1^b-33^b) Şiirlerin Nazım Şekilleri Tablosu

Şair	Nazım Şekli	Sayısı	Varak Numarası
ʿAtiḳī	Terkîb-bend	1	12^b-14^a
Āzerī	Müseddes	2	17^a-17^b, 17^b
Bağdatlı Rūḥī	Kasîde	2	6^a, 25^b-27^a
	Terkîb-bend	2	11^b-12^a, 14^a-17^a
	Müseddes	2	19^a-19b, 19b-20^a
	Tahmîs	5	23^a-23^b, 23^b, 23^b-24^a, 24^a-24^b, 24^b
Cinānī	Müseddes	1	20^b-21^a
	Tesdîs	1	21^a
	Tahmîs	1	21^b-22^a
Emrī	Tahmîs	1	24^b-25^a
Fevrī	Tahmîs	1	25^a-25^b
Ġarībī	Müseddes	1	20^a-20^b
Gelibolulu Mustafa ʿĀlī	Terkîb-bend	1	1^b-4^b
Ḥāletī	Kasîde	1	6^a-7^a

Lemʿî	Müseddes	1	20^{a}
Nefʿî	Terkîb-bend	1	10^{b}-11^{b}
	Kasîde	6	25^{b}, 28^{b}-29^{b}, 29^{b}-30^{a}, 30^{a}-30^{b}, 30^{b}-32^{a}, 32^{a}-33^{b}
Nevʿî	Kasîde	4	4^{b}-6^{a}, 27^{a}-27^{b}, 27^{a}, 27^{b}-28^{b}
	Rubâî	1	27^{b}
Nuṣretî	Rubâî	1	14^{a}
Sāʿî	Tercî‘-bend	1	18^{b}-19^{a}
	Müseddes	1	22^{b}-23^{a}
Tîġî	Müseddes	1	21^{b}
ʿUlvî	Kasîde	1	7^{b}-8^{b}
	Terkîb-bend	1	17^{b}-18^{b}
	Tahmîs	1	22^{b}
Usūlî	Kasîde	1	7^{a}-7^{b}
Veysî	Terkîb-bend	1	9^{a}-10^{b}
	Tahmîs	1	22^{a}
Mahlassız	Kıt‘a	1	18^{b}

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere (1^{b}-33^{b}) varakları arasındaki şiirlerin nazım şekillerinin sayısı:

- 15 adet kasîde
- 10 adet tahmîs
- 9 adet müseddes
- 7 adet terkîb-bend
- 2 adet rubâî
- 1 adet kıt‘a
- 1 adet tercî‘-bend
- 1 adet tesdîs şeklindedir.

3.1.2. (vr. 1[b]-33[b]) (Şairlerin Alfabetik Sıralamasına Göre) Şiir Numaraları Tablosu

Şair	Şiir Sayısı	Nazım Şekli / Sayısı	Şiir Numarası
ʿAtiḳī	1	Terkîb-bend	10
Āzerī	2	Müseddes / 2	13, 14
Bağdatlı Rūḥī	11	Kasîde / 2 Terkîb-bend / 2 Müseddes / 2 Tahmîs / 5	3, 9, 12, 18, 19, 29, 30, 31, 32, 33, 37
Cinānī	3	Müseddes Tesdîs Tahmîs	22, 23, 25
Emrī	1	Tahmîs	34
Fevrī	1	Tahmîs	35
Ġarībī	1	Müseddes	21
Gelibolulu Mustafa ʿĀlī	1	Terkîb-bend	1
Ḥāletī	1	Kasîde	4
Lemʿī	1	Müseddes	20
Nefʿī	7	Terkîb-bend / 1 Kasîde / 6	8, 36, 42, 43, 44, 45, 46
Nevʿī	5	Kasîde / 4 Rubâî	2, 38, 39, 40, 41
Nuṣretī	1	Rubâî	11
Sāʿī	2	Tercîʿ-bend Müseddes	17, 28
Tīġī	1	Müseddes	24
ʿUlvī	3	Kasîde Terkîb-bend Tahmîs	6, 15, 27
Usūlī	1	Kasîde	5
Veysī	2	Terkîb-bend Tahmîs	7, 26
Mahlassız	1	Kıtʿa	16

- Tabloda da görüldüğü üzere mecmuanın (1[b]-33[b]) varaklarında toplam **46 şiir** bulunmaktadır.

3.1.3. (vr. 1[b]-33[b]) (Şiir Numaralarına Göre) Şiirlerin ve Şairlerin Tasnifi Tablosu

Şiir Numarası	Şairi	Nazım Şekli	Beyit Sayısı	Bend Sayısı	Şiirin Vezni	Bahri
1	Gelibolulu Mustafa ʿAlī	Terkîb-bend	-	10	*Müstef̆ilātün müstef̆ilātün* – – + – – / – – + – –	Recez
2	Nevʿī	Kasîde	59	-	*Fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
3	Bağdatlı Rūḥī	Kasîde	10	-	*Fĕilātün fĕilātün fĕilātün fĕilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
4	Ḥāletī	Kasîde	41	-	*Mefā̆ìlün mefā̆ìlün mefā̆ìlün mefā̆ìlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
5	Uṣūlī	Kasîde	21	-	*Fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
6	ʿUlvī	Kasîde	49	-	*Mefā̆ìlün mefā̆ìlün mefā̆ìlün mefā̆ìlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
7	Veysī	Terkîb-bend	-	12	*Fĕilātün fĕilātün fĕilātün fĕilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
8	Nefʿī	Terkîb-bend	-	5	*Fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
9	Bağdatlı Rūḥī	Terkîb-bend		7	*Mef̆ūlü fā̆ilātü mefā̆ìlü fā̆ilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri
10	ʿAtiḳī	Terkîb-bend	-	16	*Fĕilātün fĕilātün fĕilātün fĕilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
11	Nuṣretī	Rubâî	-	-	*Mef̆ūlü mefā̆ìlü mefā̆ìlü fĕūl* – – + / + – – + / + – – + / – –	Ahreb
12	Bağdatlı Rūḥī	Terkîb-bend	-	17	*Mef̆ūlü mefā̆ìlü mefā̆ìlü fĕūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
13	Āzerī	Müseddes	-	5	*Fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilātün fā̆ilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel

14	Āzerī	Müseddes	-	6	*Feˇilātün feˇilātün feˇilātün feˇilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
15	ʿUlvī	Terkîb-bend	-	5	*Mefˇūlü mefāˇīlü mefāˇīlü feˇūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
16	Mahlassız	Kıtʿa	2	-	*Mefˇūlü mefāˇīlü mefāˇīlü feˇūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
17	Sāʿī	Tercîʿ-bend	-	5	*Mefāˇīlün mefāˇīlün mefāˇīlün mefāˇīlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
18	Bağdatlı Rūḥī	Müseddes	-	5	*Feˇilātün feˇilātün feˇilātün feˇilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
19	Bağdatlı Rūḥī	Müseddes	-	5	*Fāˇilātün fāˇilātün fāˇilātün fāˇilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
20	Lemʿī	Müseddes	-	5	*Fāˇilātün fāˇilātün fāˇilātün fāˇilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
21	Ġarībī	Müseddes	-	5	*Feˇūlün feˇūlün feˇūlün feˇūl* + – – / + – – /+ – – / + –	Mütekârib
22	Cinānī	Müseddes	-	6	*Feˇilātün feˇilātün feˇilātün feˇilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
23	Cinānī	Tesdîs	-	5	*Feˇilātün feˇilātün feˇilātün feˇilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
24	Tīġī	Müseddes	-	5	*Mefˇūlü mefāˇīlü mefāˇīlü feˇūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
25	Cinānī	Tahmîs	-	5	*Fāˇilātün fāˇilātün fāˇilātün fāˇilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
26	Veysī	Tahmîs	-	5	*Fāˇilātün fāˇilātün fāˇilātün fāˇilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
27	ʿUlvī	Tahmîs	-	5	*Fāˇilātün fāˇilātün fāˇilātün fāˇilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
28	Sāʿī	Müseddes	-	5	*Mefˇūlü mefāˇīlü mefāˇīlü feˇūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
29	Bağdatlı Rūḥī	Tahmîs	-	5	*Mefāˇīlün mefāˇīlün mefāˇīlün mefāˇīlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
30	Bağdatlı Rūḥī	Tahmîs	-	5	*Mefˇūlü fāˇilātü mefāˇīlü fāˇilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri

31	Bağdatlı Rūḥî	Tahmîs	-	5	*Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
32	Bağdatlı Rūḥî	Tahmîs	-	5	*Mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
33	Bağdatlı Rūḥî	Tahmîs	-	5	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿîlü fāʿilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri
34	Emrî	Tahmîs	-	5	*Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün* – – + / – + – – / – – + / – + – –	Muzâri
35	Fevrî	Tahmîs	-	5	*Mefʿūlü mefāʿîlü mefāʿîlü feʿûlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
36	Nefʿî	Kasîde	13	-	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿîlü fāʿilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri
37	Bağdatlı Rūḥî	Kasîde	48	-	*Müstefʿilātün müstefʿilātün* – – + – – / – – + – –	Recez
38	Nevʿî	Kasîde	15	-	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿîlü fāʿilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri
39	Nevʿî	Kasîde	21	-	*Mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
40	Nevʿî	Rubâî	-	-	*Mefʿūlü mefāʿîlü mefāʿîlün faʿ* – – + / + – – + / + – – + / –	Ahreb
41	Nevʿî	Kasîde	28	-	*Mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
42	Nefʿî	Kasîde	38	-	*Mefāʿîlün feʿilālün mefāʿîlün feʿilün* + – + – / + + – – / + – + – / + + –	Müctes
43	Nefʿî	Kasîde	38	-	*Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
44	Nefʿî	Kasîde	18	-	*Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
45	Nefʿî	Kasîde	61	-	*Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
46	Nefʿî	Kasîde	58	-	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿîlü fāʿilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Muzâri

3.1.4. (vr. 1^b-33^b) Şiirlerde Kullanılan Vezinler Tablosu

Bahirler	Şiirlerde Kulanılan Vezinler	Vezinlerin Kullanılma Sıklığı
Remel	*Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	12
	Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	8
Hezec	*Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	7
	Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün	6
Muzâri	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün*	6
	Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün	1
Recez	*Müstefʿilātün müstefʿilātün*	2
Ahreb	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlün faʿ*	1
	Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūl	1
Mütekârib	*Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl*	1
Müctes	*Mefāʿilün feʿilālün mefāʿilün feʿilün*	1

- Tabloda da görüldüğü üzere mecmuanın (1^b-33^b) varaklarında yer alan şiirlerde en çok **remel** ve **hezec** bahirleri kullanılmıştır.

3.1.5. (vr. 1[b]-33[b]) Şiirlerin Redifleri Tablosu

Şiir Numarası	Nazım Şekli	Bend Numarası	Ek Düzeyinde Redifler	Kelime Düzeyine Redifler	Ek + Kelime Düzeyindeki Redifler
1	Terkîb-bend	I	-	-	-
		II	-a	-	-
		III	-	-	-
		IV	-	-	-
		V	-	-	-
		VI	-	-	-
		VII	-	-	-
		VIII	-	-	-
		IX	-	-	-
		X	-ī	-	-
2	Kasîde	-	-	-	-
3	Kasîde	-	-	-	-
4	Kasîde	-	-ı	-	-
5	Kasîde	-	-	-	-
6	Kasîde	-	-ı	-	-
7	Terkîb-bend	I	-	-	-
		II	-	-	-um ile
		III	-a	-	-
		IV	-	-	-
		V	-i	-	-
		VI	-	-	-
		VII	-sin	-	-
		VIII	-	-	-ı içün

		IX	-	-	-
		X	-	-	-
		XI	-	-	-
		XII	-	-	-
8	Terkîb-bend	I	-	-	-
		II	-sün	-	-
		III	-dür	-	-
		IV	-	bulmadum	-
		V	-	bundadur	-
9	Terkîb-bend	I	-	-	-
		II	- iseñ	-	-
		III	-	ne fāʾide	-
		IV	-dan	-	-
		V	-	-	-
		VI	-	-	-
		VII	-i	-	-
10	Terkîb-bend	I	-	ḳılan	-
		II	-	-	-mi gör
		III	-	-	-lar niçe bir
		IV	-	zinhār	-
		V	-um	-	-
		VI	-sun	-	-
		VII	-	niçün	-
		VIII	-	olma	-
		IX	-ı	-	-
		X	-	-	-
		XI	-	ʿāşıḳ	-
		XII	-	gerekdür maʿşūḳ	
		XIII	-	-	-dur ḥüsn
		XIV	-	-	-dur ʿışḳ

		XV	-	-	-
		XVI	-i	-	-
11	Rubâî	-	-imüz	-	-
12	Terkîb-bend	I	-üz	-	-
		II	-dür	-	-
		III	-	-	-
		IV	-	olayın dir	-
		V	-	-	-
		VI	-	-	-
		VII	-	var	-
		VIII	-üñden	-	-
		IX	-	-	-
		X	-	-	-
		XI	-dur	-	-
		XII	-uz	-	-
		XIII	de	-	-
		XIV	-	-	-
		XV	-	-	-
		XVI	-	-	-ına hem yuf
		XVII	-ya	-	-
13	Müseddes	I	-uña	-	-
		II	-	eylemiş	-
		III	-	ṭut	-
		IV	-	-	-dan ġayrısın
		V	-	içün	-
14	Müseddes	I	-	ideyin	-
		II	-	-	-
		III	-	diñle	-
		IV	-	itmek iken	-
		V	-	-	-

		VI	-de	-	-
15	Terkîb-bend	I	-	-	-
		II	-	-	-
		III	-	-	-
		IV	-	-	-ı bozuldı
		V	-	ḳıl	-
16	Kıt‘a	-	-	-	-
17	Tercîʿ-bend	I	-	itdüm	-
		II	-	olduñ	-
		III	-	-	-
		IV	-uñla	-	-
		V	-	-	-
18	Müseddes	I	-	oldı	-
		II	-	-	-
		III	-	nideyin	-
		IV	-	idelüm	-
		V	-	-	-
19	Müseddes	I	-	-	-
		II	-a	-	-
		III	-medüm	-	-
		IV	-	-	-um benüm
		V	-	-	-
20	Müseddes	I	-	henüz	-
		II	-	itdüm saña	-
		III	-i	-	-
		IV	-	bu mıdur	-
		V	- iken	-	-
21	Müseddes	I	-	-	-dan ṣaḳın
		II	-	it dimiş	-
		III	-	eyledüñ	-

		IV	-	-	-um meded
		V	-	-	-
22	Müseddes	I	-	oldum	-
		II	-	-	-
		III	- iken	-	-
		IV	-	-	-a düşüp
		V	-	gibi	-
		VI	-	olsam	-
23	Tesdîs	I	-um	-	-
		II	-	yoḳ	-
		III	-	olasın	-
		IV	-	-	-lar ile
		V	-un	-	-
24	Müseddes	I	-	-	-mi olsun
		II	-	-	-
		III	-	-	-
		IV	-	-	-
		V	-	-	-
25	Tahmîs	I	-i	-	-
		II	-üñ	-	-
		III	-	ḳılmaġa	-
		IV	-uñı	-	-
		V	-	ile	-
26	Tahmîs	I	-	-	-um gibi
		II	-	-	-
		III	-yı ben	ben	-
		IV	-	-	-
		V	-	-	-
27	Tahmîs	I	-	olduġum	-
		II	-	ḳılduḳlarum	-

		III	-ler	-	-
		IV	-	-	-lar başuma
		V	-	olduġı	-
28	Müseddes	I	-	-	-ı bilürsin
		II	-	idersin	-
		III	-	idemezsin	-
		IV	-üñ	-	-
		V	-	-	-
29	Tahmîs	I	-	-	-dur bu
		II	-	āḫır ḫaṭ	-
		III	-	göñlüm	-
		IV	-	-	-
		V	-uñ	-	-
30	Tahmîs	I	-	-	-
		II	-	-	-
		III	-	-	-
		IV	-imiş	-	-
		V	-	-	-ı farḳ idüp
31	Tahmîs	I	-	yatur	-
		II	-	-	-
		III	-in	-	-
		IV	-ile		-
		V	-ına	-	-
32	Tahmîs	I	-lerle	-	-
		II	-	-	-
		III	-	-	-
		IV	-düm	-	-
		V	-	-	-
33	Tahmîs	I	-da	-	-
		II	-	-	-

		III	-	-	-ı çignedür
		IV	-mada	-	-
		V	-	-	-
34	Tahmîs	I	-	-	-
		II	-	-	-
		III	-de	-	-
		IV	-	-	-
		V	-uñ	-	-
35	Tahmîs	I	-	gel	-
		II	-di	-	-
		III	-	-	-
		IV	-	-	-
		V	-ı	-	-
36	Kasîde	-	-	olur	-
37	Kasîde	-	-	-	-
38	Kasîde	-	-	-	-
39	Kasîde	-	-ı	-	-
40	Rubâî	-	-	itmiş	-
41	Kasîde	-	-	-	-
42	Kasîde	-	-	-	-
43	Kasîde	-	-	-	-ıdur sözüm
44	Kasîde	-	-	-	-
45	Kasîde	-	-ı	-	-
46	Kasîde	-	-	virür	-

Tabloda da görüldüğü üzere kelime düzeyindeki rediflerin sayısı:

- Kelime düzeyindeki Türkçe redifler “42 adet”
- Kelime düzeyindeki Arapça redifler “4 adet”
- Kelime düzeyindeki Farsça redifler “2 adet” şeklindedir.

3.2. (1b-33b) VARAKLARININ MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

3.2.1. (vr. 1b-33b) Şairlerin Hayatları, Edebî Kişilikleri, Eserleri Hakkında Bilgiler ve Haklarında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyaları[25]

1. ‘ATÎKÎ (ö. ?/?)

Kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Atîkî Çelebi adıyla bilinmektedir. Azerbaycan’ın Şemahı şehrindendir. Derviş yaratılışlı ve dünyaya değer vermeyen bir kişidir. Zevk ve eğleneceye düşkün olduğu söylenir. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. [26]

‘Atîkî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

‘Atîkî ve eserleri hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2. ÂZERÎ (ö. 993 / 1585)

Hayatı

Asıl adı İbrahim olan şair, Bursalı’dır. Babasının adı Muallimzâde Ahmet Efendidir.[27] Mahlasını, adı İbrahim olduğu için İbrahim Peygamber’in ateşe atılması olayına kinaye olarak ateşe mensup mânasında olan Âzerî mahlasını almıştır.[28]

Çevresinde Muallim-zâde İbrahim Çelebi olarak tanınmaktadır. Babası âlim bir kişilik olan ve eğitimini Ebussuûd Efendi (ö. 981-982 / 1574)’den alan Âzerî, iyi bir eğitim almıştır. Âzerî bir güzele âşık olup eğitimini yarıda bırakıp Konya’ya gitmiştir.

---

[25] “Şairler ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyaları” hakkındaki bölüm hazırlanırken edebi çalışmaların ve edebi çalışmalara kaynak olabilecek çalışmaların seçme bibliyografyası sunulmuştur. Bibliyografyalar için şu kaynaklara başvurulmuştur; Atatürk Kültür Merkezi Kütüphanesi (http://kutuphane.akmb.gov.tr/opac/); Dergipark Akademik (https://dergipark.org.tr/tr/); Kitantik Sitesi (https://www.kitantik.com/); Kültür ve Turizm Bakanlığı e- Kitap Sitesi (https://ekitap.ktb.gov.tr/); Mehmet Fatih Köksal, Giyasi Babaarslan, Türkçe Divanlar Kataloğu (Bibliyografya), Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2021; Nadir Kitap (https://www.nadirkitap.com/); Türk Dil Kurumu Kütüphanesi (http://katalog.tdk.gov.tr/); *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (https://teis.yesevi.edu.tr/anasayfa); Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (https://islamansiklopedisi.org.tr/); Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi (http://ktp.isam.org.tr/); Türkiye Yazma Eserler Kurumu e-Kitap Sitesi (http://ekitap.yek.gov.tr/); YÖK Ulusal Tez Merkezi (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp).

[26] Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 54; Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 449; Hüseyin Gönel, “Atiki”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. II, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 516.

[27] Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *a.g.e*., s. 58.

[28] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. I, s. 602.

Daha sonra akrabaları, Âzerî'yi tekrar İstanbul'a geri getirmiştir. Âzerî İstanbul'a geldikten sonra eğitimine devam etmiş ve ardından Ebussuûd Efendi'den mülâzım olmuştur. Medrese eğitimini tamamlayan Âzerî, kardeşi olan Mahmut Çelebi'nin nişancı olması dolayısıyla müteferrika devlet hizmetinde bulunmaya başlamıştır. Bir süre bu mesleği devam ettiren Âzerî, asıl mesleği olan kadılığa geri dönmüştür. Âzerî, Tire ve Kestel beldeleri ile bugün Suriye sınırlarında bulunan Hama şehrinde kadılık yapmıştır. Âzerî, Hama kadısı iken 993/1585'te vefat etmiştir. Mezarı, Hama şehrindedir.[29]

Eserleri

1. Nakş-ı Hayâl: Mesnevî edebiyatının en önemli eserlerinden biri olarak gösterilmektedir. *Nakş-ı Hayâl*, Âzerî'ye şöhret kazandıran ve şairlik hünerini gösteren bir eserdir.

Nakş-ı Hayâl, 3140 beyitten oluşmaktadır. Bu beyitler haricinde bir de besmele beyti bulunur. *Nakş-ı Hayâl*, genelde dini-ahlâki konuları ele almıştır. 987/1579 yılında yazılan bu eser, didaktik bir eserdir.

Eser 75 kısımdan oluşur. Konunun işlendiği bölüm de 20 dizi veya "makale" den oluşmaktadır ve 59 kısımdır.

Eser üzerine Ahmet Mermer bir çalışma hazırlamıştır.[30]

2. Husrev ü Şirin: En sevilen aşk hikâyesi konularından biri olan Husrev ü Şirin, kaynaklara göre İran edebiyatında 39, Türk edebiyatında ise 26 şair tarafından kaleme alınmıştır. Husrev ü Şirin'in yazılış ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Toplam 1684 beyit olan eser, mesnevî yazım şekliyle yazılmıştır.

Eser, Türkçe yazılmıştır. Bunun yanında eserde Arapça ve Farsça beyitler az da olsa bulunmaktadır.

Husrev ü Şirin, giriş bölümü, konunun işlendiği bölüm ve bitiş bölümü olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.[31]

Eser, Ülkü Çetinkaya Karakoyun tarafından çalışılmıştır. [32]

---

[29] Ülkü Çetinkaya, "Âzerî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. III, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 133.
[30] Ahmet Mermer, "Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i", *Türklük Araştırmaları Dergisi, Âmil Çelebioğlu Armağanı*, Marmara Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1993, S. 7, s. 473-485.
[31] Ülkü Çetinkaya Karakoyun, *Âzerî İbrahim Çelebi Husrev ü Şirin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 113-115.
[32] Ülkü Çetinkaya Karakoyun, *a.g.e.*

Âzerî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Ülkü Çetinkaya Karakoyun, *Âzerî İbrahim Çelebi Husrev ü Şirin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Tezler:

Remzi Baykaldı, *Âzerî İbrâhim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1994.

Emrah Karşıyaka, *Âzerî İbrahim Çelebi'nin Husrev ü Şirin Adlı Mesnevisi - Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2022.

Muammer Temizer, *İbrahim Âzeri Çelebi, Hayatı ve Nakş-i Hayal Mesnevisi*, İstanbul Üniversitesi, Türkoloji, 7-8 Sömestr, İstanbul 1948-1949.

Makaleler:

Ahmet Mermer, "Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i", *Türklük Araştırmaları Dergisi, Âmil Çelebioğlu Armağanı*, Marmara Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, S. 7, İstanbul 1993. s. 473-500.

Mustafa Aslan, "Azerî İbrahim Çelebi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 90, 1994.

Ülkü Çetinkaya, "Şiir Dilinde Sözcük Seçimi : Âzerî'nin Husrev ü Sîrîn'inde Gömüt Örneği", *Türkoloji Dergisi*, C. 19, S. 1, 2012, s. 23-32.

Ülkü Çetinkaya, "Hüsrev ü Şirin By Âzerî", *International Journal of Central Asian Studies*, C. 12, 2008, s. 84-102.

3. BAĞDATLI RÛHÎ (ö. 1014/1605-1606)

Hayatı

Asıl adı Osman olan Rûhî, 941/1534-1535'te Bağdat'ta doğmuştur. Mahlası Rûhî'dir. Bağdatlı Rûhî diye tanınmasının sebebi Bağdat'ta doğup büyümesi olarak söylenmektedir.

Rûhî'nin babası, Bağdat'ın fethi sırasında Bağdat'a gelmiş ve oraya yerleşmiş Türklerdendir. Eğitimini Bağdat ve civarında aldığı tahmin edilen Rûhî'nin eğitimi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Rûhî'nin kimlerden eğitim aldığı da net olarak bilinmemektedir. Bir süre Bağdat'ta yaşayan Rûhî, oradan ayrılarak birçok paşanın maiyetinde çalışmıştır.[33]

Rûhî askeri görevlerden ayrıldıktan sonra farklı yerleri dolaşmış ve kendine uygun yerler aramıştır. Uuzn zaman arayış içinde olan Rûhî, kendine uygun yeri bir türlü bulamamıştır. Rûhî'nin mevlevî olduğu bilinmektedir. Seyahat etmeyi çok seven Rûhî, önce İstanbul'a, ardından Konya'ya, oradan da Hicaz ve Şam'a gitmiştir. Hayatı boyunca çeşitli zorluklar yaşayan Rûhî, Şam'da vefat etmiştir.[34]

Edebî Kişiliği[35]

16. yüzyılda yaşamış olan Rûhî, Türk edebiyatının en çok gazel yazan şairlerden biri olsa da ona asıl şöhretini kazandıran terkîb-bendidir.

Nihat Öztoprak'a göre Rûhî, şiirin kısa ve faydalı olması gerektiğini, fazla harf içermemesi gerektiğini ve şiirin gönle hitap etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Rûhîye göre aruz ve kafiye şiirin vazgeçilmezleridir. Ona göre şiirdeki mana, şiirin güzelliğini ve şairin gücünü gösterir. Rûhî'ye göre şiir yazmak için öncelikle aşık olmak gerekir. Şiir yazan kişinin hem bilgili hem de istekli olması gerekir. O, şiirin temel konularının aşk ve sevgili olduğunu düşünmektedir. Şairin ele aldığı konu güzelse şiirinin de güzel olacağını düşünmektedir. Rûhî, şiirde güzelden ve güzelliklerden söz etmenin önemli olduğunu belirtmektedir. Rûhî herkesin şiirden anlayamayacağını düşünmektedir.

Rûhî'nin şiirleri, daha çok aşıkane ve rindanedir. Bununla birlikte fikri ve sosyal konulu olanları da bulunmaktadır. Rûhî'nin dili gayet sade ve akıcıdır.

---

[33] Nihat Öztoprak, "Rûhî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XVI, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 135.
[34] Coşkun Ak, "Rûhî -i Bağdadi", *DİA*, C. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2023, s. 204.
[35] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eserler: Nihat Öztoprak, *Rûhî*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001, s. 20; Nihat Öztoprak, "Rûhî'nin Şiir Anlayışı", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi,* S. 12, 2005, s. 101-136.

Eserleri[36]

Divan: Bağdatlı Rûhî'nin tek eseri *Divan*'ıdır.

1287'de basılan eserin farklı kütüphanelerde birçok nüshası bulunmaktadır. Divan, Rûhî'nin tek eseri olsa da onun bütün şiirleri divanında bulunmamaktadır. Kasîde ve tarihlerinin yanısıra, bazı gazellerine de divanında rastlanılmamıştır.

Rûhî'nin yazma nüshaları incelendiğinde onun "ikisi manzum mektup, 40 kasîde, farklı kişiler için yazılmış 6 mersiye, 1 ünlü terkîb-bend, 1 tercî'-bend, 3 muaşşer, 2 müsemmen, 7 müseddes, 1 muhammes, 94 tarih, 2 murabba, 3 değişik beyitli manzume, 1 muamma, 8 gazelin tahmîsi, 1115 gazel, 28 rubaî, 26 kıt'a, 9 beyitlik padişahı öven bir manzumesi tespit edilmiştir.

Eser, Coşkun Ak tarafından çalışılmıştır. [37]

Bağdatlı Rûhî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Abdülbaki Gölpınarlı, *Nesimi, Usuli, Ruhi: Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1953.

Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Hayatından Seçmeler*, Gaye Kitabevi, Bursa 2000.

Coşkun Ak, *Bağdatlı Ruhi Divanı: Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, C. I-II, Bursa 2001.

Elizbar Dmitriyeviç Cavelidze, *Ruhi Bağdadi*, Gürcistan SSR İlimler Akademisi, Tiflis 1968.

Hamza Tanyaş, *Bağdatlı Rûhî ve Ziya Paşa Terkibi Bentler ve Tercî-i Bent : Esas Metin ve Manzum Çeviriler*, Kavaklıdere Kültür Yayınları, Ankara 1995.

Murat Uraz, *Bağdatlı Ruhi: Hayatı, Şahsiyeti, Şiirlerinden Seçme Parçalar*, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul 1941.

[36] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin,* Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2001, C. I, s. 28-37.
[37] Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin, C. I-II, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2001.*

Nihat Öztoprak, *Rûhî*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.

Vehbi Evinç, *İki Münakkit Şair ve İki Şaheser: (Ruhi Bağdadi ve Ziya Paşa'nın Çok Meşhur Olan Terkibibendleri, Mukayeseli Olarak Bugünkü Türkçe İle Nesre Çevrilmiştir.)*, Yeni Adana Basımevi, Adana 1940.

Tezler:

Cansu Atmaca, *Bağdadlı Ruhi Divanında Atasözleri ve Deyimler*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.

Cem Dilçin, *Rûhi Divânı-Kasideler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 1975.

Coşkun Ak, Bağdatlı *Rûhî-Hayatı, Sanatı ve Bütün Şiirlerinin İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi, Erzurum 1983.

İbrahim Ethem Buyruk, *Bağdatlı Rûhî Divanı'nda Sosyal Hayat*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015.

Saniye Rukiye Erten, *Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ndeki Bağdatlı Rûhî Dîvânı Nüshası (Metin-İnceleme)*, Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat 2018.

Zeynel Abidin Aygün, *Bağdatlı Ruhi Divanı'nda Rind ve Zahid Tipleri*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1993.

Makaleler:

Abdülkerim Gülhan, "Levhî ve Bağdatlı Rûhî'nin Terkib-bend'ine Naziresi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 2, 2010, s. 61-78.

Abdulsamet Özmen, "Bağdatlı Rûhî Dîvânı'nda Ehl-i Beyt Sevgisi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, C. IX, S. 1, 2020, s. 80-93.

Cemal Kurnaz, "Rûhî'nin Dostları", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Oktay Aslanapa'ya Armağan*, Ankara 1993, s. 283-327.

Cemal Kurnaz, "Çağının Cesur Bir Tanığı: Bağdatlı Rûhî", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'a Armağan*, Ankara 1994, s. 263-282.

Erdem Sarıkaya, “Bağdatlı Rûhî Divanı’nda Osmanlı Savaş Kültürüne Ait Kavramlar”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, C. IV, S. 7, 2017, s. 121-146.

Gülay Durmaz, “Kutadgu Bilig'de ve Bağdatlı Rûhî Dîvanı'nda Zâhid”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IX, S. 14, 2008, s. 189-216.

İdris Kadıoğlu, “Bağdatlı Rûhî’nin Terkîb-Bendinde Sosyal Gerçekler ve Tenkit”, *Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, S. 4, Diyarbakır 2004, s. 205-234.

İsmail Hakkı Aksoyak, “Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Bağdatlı Rûhî’ye Etkisi”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 33, Ankara 2005, s. 137-147.

Leyla Alptekin Sarıoğlu, “Bağdatlı Rûhî'nin Terkîb-Bendi'ne Yazılmış Bir Nazire: XVIII. Yüzyıl Şairi Berberzâde Mehmed Zihnî'nin Terkîb-Bend'i”, *Turkish Studies*, C. VIII/XIII, Ankara 2013, s. 439-454.

Mehmet Güler, “Divan Edebiyatına Ait Hiciv Şiirlerinde Farklı Bakış Açıları”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 20, 2023, s. 27-39.

Muhammed Felat Aktan, İzzet Eser, “Bağdatlı Rûhî’nin Divanında İktibas Örnekleri”, *International Journal of Filologia*, S. 3, 2020, s. 26-36.

Mustafa Aslan, “Bağdatlı Rûhî 'nin Terkib-i Bendine Bir Nazire Daha: Trabzonlu İbrahim Cûdî'nin Terkib-i Bendi”, *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih Dil-Edebiyat Sempozyumu Bildirileri, C.II*, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2001, s. 367-385.

Nihat Öztoprak, “Rûhî’nin Şair Anlayışı”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXVIII, S. 28, 2006, s. 93-122.

Nihat Öztoprak, “Rûhî’nin Şiir Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 12, 2005, s. 101-136.

Yunus Kaplan, “Kütahyalı Meşkî ve Bağdatlı Rûhî’nin Terkib-i Bendine Naziresi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 39, 2016, s. 263-284.

Zülfü Güler, “Bağdatlı Ruhî'nin Meşhur Terkib-Bendine Sosyal Psikoloji Açısından Bir Bakış”, *Humanities Sciences*, C. III, S. 1, 2008, s. 28-43.

4. CİNÂNÎ (ö. 1004/1595)

Hayatı[38]

Bursa'nın Muradiye semtinde doğmuştur. Araştırmalara göre Mehmed adında bir oğlu bulunmaktadır. Babası hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Doğum ve ölüm tarihi net olarak bilinmemektedir.

Şairin ismi yakın tarihe kadar Cenânî şeklinde kullanılmış olsa da *Divan* üzerine çalışma yapan Cihan Okuyucu, şairin isminin Cinânî olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Küçük yaşta eğitimine başlayan Cinânî, Muallimzâde'nin yanında "mülazım" olmuştur. Muallimzâde'nin Anadolu Kazaskerliğine getirilmesiyle birlikte onun kalem katipliği görevine getirilmiştir. 1004/17 Eylül 1595 günü vefat eden Cinânî'nin mezarı Bursa'da Hamza Bey Camii yakınındaki mezarlıkta bulunmaktadır.

Edebî Kişiliği[39]

Cihan Okuyucu'ya göre Cinânî, Osmanlı devletinin hem siyasi, hemde edebî bakımdan en yüksek devrinde yaşamış bir şairdir. Cinânî'nin şiir yazmaya ne zaman başladığı bilinmemektedir.

Türkçe ve Farsça şiirleri bulunan Cinânî 'nin Arapça şiirlerine henüz ulaşılamamıştır.

Cinânî, en çok Fars edebiyatının temsilcilerinden Nizâmî, Hüsrev, Câmi, Attar ve Firdevsî'nin etkisinde kalmıştır. Cinânî'nin Mevlânâ'nın da etkisinde kaldığı bilinmektedir. Cinânî, kendi çağdaşlarına ve kendisinden önceki birçok şaire nazireler yazmıştır. Cinânî'nin sanatı, daha çok tahmîs ve tesdîs üzerine gelişim göstermiştir.

Nazmı ve nesri kuvvetli olan Cinânî, özgün ve değerli bir şairdir.

---

[38] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Osman Ünlü, "Cinânî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. IV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 360.

[40] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Cihan Okuyucu, *Cinânî (Hayâtı-Eserleri-Dîvânının Tenkidli Metni)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 12-16.

Eserleri[40]

1. Divan: Oldukça hacimli bir eserdir. Divanın önsözünden, bu eserin tertibinde Âzerî Çelebi'nin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Cinânî'nin çok sayıda kasîde ve gazellerinin yanında 100'ün üzerinde tahmîs ve tesdîs'i bulunmaktadır. Ayrıca Cinânî'nin özel hayatı ve çağdaşı pek çok şair hakkında bilgiler veren, 177'si Türkçe ve 33'ü Farsça olmak üzere toplam 210 tarih manzumesi bulunur.

Eser, Cihan Okuyucu tarafından çalışılmıştır.[41]

2. Riyâzü'l-cinân: 986'da (1578) tamamlanıp III. Murad'a sunulmuştur. Mesnevî tarzında yazılan eser, yaklaşık 3300 beyittir. Âzerî Çelebi'nin teşvikiyle tamamlanmıştır. Eser ahlâki ve didaktik bir eserdir. *Nizâmî'nin Mahzenü'l-esrâr*'ına nazire olarak kaleme alınmıştır. On bölümlük bir girişten sonra yirmi "ravza"ya ayrılır ve sonunda da hâtime ve dua bölümleri bulunmaktadır.

Eser, Mahmut Şarlı tarafından çalışılmıştır. [42]

3. Bedâyiu'l-âsâr: Konularını yerli hayattan alan bir eserdir. Mensur bir hikâye mecmuasıdır.

Eser Osman Ünlü tarafından çalışılmıştır.[43]

4. Cilâü'l-kulûb: Taşlıcalı Yahyâ'nın *Kitâb-ı Usûl* (Usulnâme) adlı mesnevîsine nazire olarak kalema alınmıştır. Ahlâki ve didaktik bir eserdir.

Eser Mustafa Özkan tarafından çalışılmıştır.[44]

***** Cinânî'nin hamse sahibi olduğuna dair rivayetler gerçeği yansıtmamaktadır.

[40] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Cihan Okuyucu, "Cinânî", *DİA*, C. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 12.
[41] Cihan Okuyucu, *Cinânî: Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkidli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
[42] Mahmut Şarlı, *Cinânî Riyâzü'l-Cinân [Cennetlerin Bahçeleri] (İnceleme, Metin, Çeviri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018
[43] Osman Ünlü, *Bedâyiü'l-âsâr*, Sources Of Oriental Languages And Literatures 93, Harvard University, 2009.
[44] Mustafa Özkan, *Cinânî, Cilâü'l-kulûb (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990.

Cinânî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Cihan Okuyucu, *Cinani: Hayatı Eserleri ve Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Cihan Okuyucu, *Cinânî: Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkidli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

Mahmut Şarlı, *Cinânî Riyâzü'l-Cinân [Cennetlerin Bahçeleri] (İnceleme, Metin, Çeviri)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018

Mustafa Özkan, *Cinânî, Cilâü'l-kulûb (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990.

Osman Ünlü, *Bedâyiü'l-âsâr*, Sources Of Oriental Languages And Literatures 93, Harvard University, 2009.

Tezler:

Mahmut Şarlı, *Cinani ve Riyazü'l-Cihan'ı (inceleme)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.

Mehmet Kocakaplan, *Cinani'nin Bedayi'ül-Asar'ı (175b-301a) Giriş-Tenkitli Metin-Dizin*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010.

Merve Artukoğlu, *Cinânî Divânı'nda Sosyal Hayat*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

Nurgül Yıldız, *Cinani'nin Bedayiü'l-Asar'ı (1b/175b) Tenkitli Metin-Dizin*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

Osman Ünlü, *Cinani'nin Bedayiü'l-Asar'ı -İnceleme ve Metin*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.

Makaleler:

Ali Osman Coşkun, "Bursalı Cinânî", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. IV, S. 1, 1989, s. 148-154.

Cihan Okuyucu, "Mustafa Cinânî ve "Bedâyi'ü'l-Âsâr"ı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, S. 13, 1987, 351-385.

Damla Nur Korkakçı, "Cinânî ve Azmî-i Gedüsî'nin Hikâyelerindeki Kadın İmajı", *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi*, C. III, S. 2, 2022, s. 218-233.

H. Dilek Batislam, "16. Yüzyıl Divan Şairi Cinânî'nin Hediye Konulu İki Şiiri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 20, 2006, s. 7-15.

Merve Artukoğlu, "Cinânî Divanı'ndan Mimarî İzlenimler", *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. I, S. 5, 2015, s. 245-260.

Osman Ünlü, "Bir Memorat Örneği Olarak Cinânî'nin Cinleri", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Uluslararası Filoloji Çalışmaları Konferansı, 2019, s. 229-239.

Osman Ünlü, "Klasik Hikâye Geleneği İçinde Bedâyiü'l-âsâr'ın Yeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. I/IV, 2008, s. 591-628.

Osman Ünlü, "Klâsik Hikâyeye Modern Bir Bakış 2", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. IV, S. 1, 2014, s. 83-103.

5. EMRÎ (ö. 983/1575)

Hayatı

Emrî, devrinde büyük bir şöhret yakalamış, aynı zamanda da çağdaşları tarafından takdir edilmiş bir şairdir. Edirnelidir ve asıl adı Emrullah'dır. Edirne'de ve İstanbul'da tevliyyet (vakıf işlerine nezaret memurluğu) yaptığı bilinmektedir.[45]

İnzivayı seven Emrî, memurluk hayatında yükselememiştir. Hayatını kanaat içinde geçiren Emrî, hiçbir devlet büyüğünün methi için şiir yazmamıştır. Devrin ileri gelenlerinin himayesinden mahrum olan Emrî, ömrünü sıkıntı ve yoksulluk içinde geçirmiştir. Edirne'de vefat etmiştir.[46]

Edebî Kişiliği[47]

M. A. Yekta Saraç'a göre Emrî, hayal gücü ve kullandığı teşbihler bakımından oldukça dikkat çekmiştir. Şiirlerinde daha önce hiçbir şairin kullanmadığı mazmunları ve ince fikirleri kullanmıştır.

Emrî'nin muamma alanında Divan edebiyatının en önde gelen ismi olduğu söylenmektedir. Neşre hazırlanmış olan muammalarının sayısı 650'den fazla olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda Emrî'nin tarih düşürmede oldukça usta olduğu belirtilmektedir. Kaynaklara göre onun bu alandaki maharetinin benzersiz olduğu ve bu alana yenilik getirdiği belirtilmiştir.

Eserleri[48]

Emrî'nin günümüze ulaşan eserleri, *Divanı* ve muammalarıdır.

Divanı: Divanı, onun ölümünden sonra tertip edilmiştir. Divanının Türkiye'de ve Türkiye dışında birçok nüshası bulunmaktadır. Divanda, iki kasîde, 581 gazel, iki tahmîs, bir müstezad, bir murabba, bir muhammes, bir müsemmen ve 530'dan fazla mukatta bulunmaktadır.

Eser, Yekta Saraç tarafından yayınlanmıştır.[49]

---

[45] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. I, s. 578.
[46] Yekta Saraç, "Emrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. V, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 398.
[47] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*, Eren Yayınclılık, İstanbul 2002, s. 12-13.
[48] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Yekta Saraç, "Emrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. V, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 398.
[49] M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

Muammaları: Muammaları, divan nüshalarının bazılarında kısmen mevcuttur. Müstakil bir şekilde de toplanmıştır. Muammalarının sayısı 650'den fazladır. Bursalı Mehmed Tâhir, Emrî'nin manzum ve matbu bir *Pend-i Attâr* Tercümesi'nin olduğunu belirtse de S. Nüzhet Ergun bu eserin Emrî'ye ait olmadığını belirtmiştir.

Emrî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

Türkan Alvan, *Emrî Dîvânı'nın Belâgat Değeri*, Şule Yayınları, İstanbul 2022.

Veysi Turan, *Emrî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Sonçağ Akademi Yayınları, Ankara 2022.

Tezler:

M. A. Yekta Saraç, *Emri ve Divanı (2 cilt)*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.

Türkan (Çınar) Alvan, "*Emrî Dîvânı'nın Nazım Bilgisi ve Belâgat Yönünden İncelenmesi*", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.

Veysi Turan, "*Emrî Divanı Sözlüğü (Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük)*", Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2018.

Makaleler:

Esra Aka, "16. Yüzyıl Divan Şiirinde Sebk-i Hindî İzleri: Emrî Divanı Örneği", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. II, S. 2, 2021, s. 119-138.

Hasan Kaya, "Emrî Divanı'nda Deyimler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 6, 2011, s. 55-130.

H. İbrahim Demirkazık, "Emrî Divanı'nda Âdetler ve Gelenekler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. IX, S. 9, 2012, s. 49-110.

M. A. Yekta Saraç, “Emrî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği”, *Türkiyat Mecmuası*, C. XX, 1997, s. 315-331.

Ramazan Doğan, “Emrî’de Kelime Oyunları Yahut Harf Simgeciliği”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. VI, S. 12, 2016, s. 67-91.

Saadet Karaköse, “Fuzûlî-Emrî: “Dâmen” Ölçeğiyle İki Sahanın Panoraması, İki Şairin Sosyal Konumu ve Üslûbu”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 1, 2019, s. 67-102.

Yunus Kaplan, “Emrî Dîvânı'nda Halk Kültürü”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XLVI, S. 46, 2012, s. 29-54.

6. FEVRÎ (ö. 978/1571)

Hayatı

Fevrî, Arnavutluk, Draç’ta doğmuştur. Hırvat asıllıdır ve Hristiyan bir aileye mensuptur. İstanbul’a küçük yaşta getirilmiştir. Latîfî ve Hasan Çelebi onun şair Lâmiî’nin dedesi Nakkaş Ali Çelebi’nin, Gelibolulu Mustafa Âlî ise İskender Çelebi’nin himayesinde yetiştiğini yazmaktadırlar.[50]

Fevrî, daha çok dini ilimlerde ve Arap edebiyatı sahasında kuvvetlidir. Bursa’da bir süre yaşamıştır. Ardından hacca giden Fevrî, dönüşünde Kadı Medresesi’ne müderris olmuştur.[51] Şam’da, 978’de (Nisan 1571) vefat eden Fevrî’nin mezarı Şam’dadır.

Ölümü için Fevrî be-reft cümlesi ile “Revân oldı bakâ dârına Fevrî” mısraı tarihdir.[52]

[50] Mehmet Kalpaklı, “Fevrî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. VI, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 420.
[51] Komisyon, “Fevrî, Ahmed”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. III, 1979s. 212.
[52] Mehmet Kalpaklı, *Dîvân Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevrî Dîvânı'nın Elektronik Formu*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Washington 1988-1991, s. 32.

Edebî Kişiliği

Ali Nihad Tarlan, Lâtifî Tezkiresinin, Fevrî'nin şairliğini, ilmi kimliğinin üstünde bulduğunu belirtmiştir.[53]

Ali Nihad Tarlan, Fevrî'nin devrinin zeki ve üstün bir şairi olarak görüldüğünü, onun hem nazm da hem de nesir de kabiliyetli olduğunu belirtmiştir.[54]

Eserleri[55]

1. Divan: Divanı oldukça hacimlidir. Divanında, beyit sayısı 3000'i bulan elli kadar kasîde, 710 gazel, altmış dokuz musammat, kırk bir kıt'a, kırk beş müfred bulunur.

Eser, Nafize Sarıoğlanoğlu tarafından çalışılmıştır.[56]

2. Risâle fî ilmi'l-hutût: Hat sanatına ve hattatlık mesleğine dair çeşitli bilgiler içeren bir eserdir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

3. Kühl-i Dîde-i A'yân: Manzum kırk hadis tercümesidir. Farklı konulara ait hadisler, dörder mısralık kıt'alar hâlinde Türkçe'ye çevrilmiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

4. Ahlâk-ı Süleymânî: Eser, Kanûnî Sultan Süleyman'ın meziyet ve faziletlerini anlatır. Münşeât-ı Süleymânî olarak da bilinmektedir. Eser, secili bir üslupla yazılmıştır. Eserde Kanûnî'nin şiirleri açıklanmış ve onun dünya görüşü anlatılmıştır.

Eserin bir bölümü, Besir Neziri tarafından çalışılmıştır.[57]

5. Ahlâk-ı Mehmed Paşa: Biyografik bir eserdir. Sokullu Mehmed Paşa hakkında kaleme alınmıştır.

Eser, Murat Ali Karavelioğlu tarafından çalışılmıştır.[58]

---

[53] Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. asır Divan Şiiri: Rahmî ve Fevrî*, Fas. 1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1948, s. 55.

[54] Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. asır Divan Şiiri*: *Rahmî ve Fevrî*, Fas. 1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1948, s. 57.

[55] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eserler: Mehmet Kalpaklı, "Fevrî", *DİA*, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2023, s. 505-506; Mehmet Kalpaklı, "Fevrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. VI, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 421.

[56] Nafize Sarıoğlanoğlu, *Fevrî Divanı'nın (Edition Critique) Tenkidli Neşri I, (Dinî Şiirler ve Kasideler)*, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, No. 7074, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1953-1954.

[57] Besir Neziri, *Fevrî Ahmed Efendi'nin Ahlâk-ı Süleymânî Adlı Eseri, vr. 2a-vr.38b (İnceleme-Metin-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

[58] Murat Ali Karavelioğlu, *Fevrî, Ahlâk-ı Mehmed Paşa, Şairin Gözüyle Bir Devlet Adamı Portresi*, Gece Akademi Yayınları, Ankara 2019.

6. Hac Seyahatnâmesi: Eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa 2828/3, yk. 16b-29b'de bulunmaktadır. Eser, Yunus Kaplan tarafından tespit edilerek yayımlanmıştır.

Eser üzerine Yunus Kaplan bir çalışma hazırlamıştır.[59]

*** Fevrî'nin Arapça Eserleri:**

1. Tefsîru sûreti'l-Mülk: Eser, Hasan Şimşek tarafından çalışılmıştır.[60]

2. Risâle-i Kalemiyye: Eser, hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

3. Risâle-i Seyfiyye: Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

***** Kaynaklarda Fevrî'nin *Dürerü'l-hükkâm ile Gurerü'l-ahkâm*'a ve Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl* adlı tefsirine hâşiyeleri, ayrıca ***Miftâhu'l-meânî*** (Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.) adıyla kaleme aldığı bir Farsça-Türkçe lugatı olduğu da belirtilmektedir.

Fevrî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. asır Divan Şiiri Rahmî ve Fevrî*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1948.

Murat Ali Karavelioğlu, *Fevrî, Ahlâk-ı Mehmed Paşa, Şairin Gözüyle Bir Devlet Adamı Portresi*, Gece Akademi Yayınları, Ankara 2019.

Tezler:

Besir Neziri, *Fevrî Ahmed Efendi'nin Ahlâk-ı Süleymânî Adlı Eseri, vr. 2a-vr.38b (İnceleme-Metin-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

[59] Yunus Kaplan, "Seyahat-nâme Türüne Farklı Bir Örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-nâmesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 19, 2020, s. 567-599.
[60] Hasan Şimşek, *Tefsîrü sûreti`l-mülk (inceleme-metin-dizin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

Hasan Şimşek, *Tefsîrü sûreti`l-mülk (inceleme-metin-dizin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

Mehmet Kalpaklı, Fevri : Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986.

Mehmet Kalpaklı, *Dîvân Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevrî Dîvânı'nın Elektronik Formu*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Washington 1988-1991.

Nafize Sarıoğlanoğlu, *Fevrî Divanı'nın (Edition Critique) Tenkidli Neşri I, (Dinî Şiirler ve Kasideler)*, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, No. 7074, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1953-1954.

Makaleler:

Hasan Uçar, Abdullah Uçar, "Fevrî'nin Hat Risalesi", *Turkish Academic Research Review*, C. 2, S. 1, 2017, s. 21-39.

Karden Karakoç, "16. Yüzyıl Divan Şâiri Fevrî ve Şikâyetnâme'si", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 7, S. 2, 2021, s. 367-388.

Murat Ali Karavelioğlu, "16. Yüzyıl Bilgin ve Şairlerinden Fevri'nin Ahlak-ı Mehmed Paşa Adlı Eseri Üzerine", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S.1, 2019, s. 205-214.

Ömer Faruk Güler, "XVI. yüzyılda kaleme alınmış manzum-mensur karışık bir eser: Fevrî Efendi'nin "Zeheb-nâme"si", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, 2021, s. 558-582.

Robert Anhegger, "Ali Nihad Tarlan: Şiir Mecmualarında XVI. ve XVIII. Asır Divan Şiiri. Seri 1, Fasikül 1: Rahmi ve Fevri", VIII+110 s. - Fasikül 2: Ubeydi, Aşki, Şem'i, İşreti, 88 s. (İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 356, İstanbul 1948), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, 1952, s. 490-498.

Yunus Kaplan, "Seyahat-nâme Türüne Farklı Bir Örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-nâmesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 19, 2020, s. 567-599.

7. GARÎBÎ (ö. ?/?)

Kaynaklarda 16. yy.'da yaşamış Garîbî mahlaslı 4 şair ve 15. yy. da yaşamış Garîbî mahlaslı 2 şair görülmektedir. Bu şairlerin divanları üzerine yapılmış bir çalışmada (Vedat Ali Tok, Kayseri 1995)[61] Garîbî'nin mecmuanın 1^b-33^b varaklarında bulunan şiirine rastlanmamıştır. Dolayısıyla elimizdeki şiirin hangi Garîbî'ye ait olduğu belli değildir.

8. GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ/ÇEŞMÎ (ö. 1008/1600)

Hayatı

Gelibolulu Mustafa Âlî, Gelibolu'da doğmuştur. Edebiyatımızda mahlasıyla doğum yeri birlikte anılan şairlerden biridir. Annesinin adı Ümmühânî, babasının adı Hoca Ahmed ve dedesinin adı da Abdullah'tır. Âlî'nin ailesinin maddi durumu, onun mutlu ve rahat bir çocukluk geçirmesini sağlamıştır. Ailesinin maddi durumu ve yeteneği sayesinde Âlî, birçok yaşıtına göre daha iyi bir eğitim imkânına sahip olarak büyümüştür. Beş yaşında okula başlayan Âlî, dokuz yaşındayken Habib-i Hamidî (ö. ?) ve Sururî (ö. 969/1562)'den tefsir ve fıkıh dersleri almıştır. Henüz on altı yaşındayken İstanbul'a giderek Rüstem Paşa, Haseki ve Semaniye Medreselerinde eğitimine devam etmiştir.[62]

Gelibolulu Mustafa Âlî, çağının Osmanlı aydınlarından biridir. Âlî, tarihçi, edebiyatçı, devlet adamı gibi pek çok özelliğe sahiptir. Çeşitli görevlerde bulunan Gelibolulu Mustafa Âlî, oldukça üretken bir yazar olmasının yanında aynı zamanda bir bürokrattır. Gelibolulu Mustafa Âlî, sırasıyla divan katipliği, tımar defterdarlığı, hazine defterdarlığı, mal defterdarlığı, yeniçeri katipliği ve Amasya, Kayseri, Cidde sancak beylikleri yapmıştır. Onun asıl ün kazanmasına sebep olan etken ise sayısı elliyi bulan eserleridir.[63]

---

[61] Vedat Ali Tok, *Garîbî Dîvanı (İnceleme Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1995.
[62] İsmail Hakkı Aksoyak, Mustafa İsen, "Âlî/Çeşmî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. II, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 60.
[63] Şükrü Halûk Akalın, "Açış Konuşmaları", *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Âlî Çalıştayı Bildirileri 28-29 Nisan 2011*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 9.

Âlî, son vazîfesi olan Cidde emirliği görevi için yola çıkmış, giderken Mısır ve Mekke yolundan ierleyerek Kâbe'yi de ziyaret etmiştir. Cidde'den, Sultan III. Mehmed (1595-1603)'e yazdığı bir mesnevîde kendisine Mısır eyaletinin verilmesini rica etmiştir. Bu arzusuna ulaşamadan 1600 yılında Cidde'de vefat etmiştir.[64]

Edebî Kişiliği

Gelibolulu Mustafa Âlî, İlk Divanı'nı yazdığı 26 yaşından itibaren vefatına kadar toplam 34 yıl şiir yazmıştır. Şiirlerinde "Âlî" mahlasını kullanmadan önce ilk mahlası olan "Çeşmî" mahlasıyla da şiirler yazmıştır. Çeşmî mahlası ile yazdığı gazellerinden biri Ankara'da bulunan Millî Kütüphane'deki mecmuada yer almaktadır.[65]

Ömer Faruk Akün'e göre Âlî, divan şiirinin vazgeçilmezi olarak düşünülen kurallara çok fazla bağlı kalmamıştır. Şiirlerinde daha serbest ve doğal bir anlatım yolunu seçmiştir. Kullandığı mazmunlarda da alışılmışın dışına çıkarak mazmunlara kendine özgü şekiller vermiştir. Şiirlerinde, aşk temasının dışına çıkarak hayatın farklı yönlerine ve meselelerine de değinmiştir. Âlî, uğradığı haksızlıkları ve çalıştığı yerlerde hak ettiği makamlara gelememesini sürekli olarak şiirlerinde dile getirmiştir. Âlî, kullandığı dil ve üslup bakımından da diğer şairlerden ayrılır. Şiirlerinde çok sayıda farklı redif kullananan Âlî, başkalarının kullanmaktan itina ettiği sözleri ve deyişleri de kullanmayı denemiştir.[66]

Mustafa İsen, Âlî'nin mensur eserlerinde de kendine has bir üslubu bulunduğunu, eserlerinde kendine ve kişisel düşüncelerine çokça rastlandığını, eserlerini hem halkın hem de aydınların anlayabileceği bir dille yazdığını belirtmiştir.

Âlî, eserlerini anlaşılır bir dille yazmaya özen göstermiştir. Şiirlerini inşa etme niyetiyle değil, daha çok anlaşılmak ve insanlara faydalı olabilmeyi düşünerek yazmıştır. Arapça'sının ve Farsça'sının oldukça iyi olduğu bilinmektedir. Düz yazısında da doğal bir üslubu bulunmaktadır.[67]

[64] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. I, s. 611.
[65] İsmail Hakkı Aksoyak, Mustafa İsen, "Âlî/Çeşmî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. II, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 63.
[66] Ömer Faruk Akün, "Âlî Mustafa Efendi", *DİA*, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 416-417.
[67] Mustafa İsen, *Gelibolulu Mustafa Âlî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s.10-11.

Eserleri

Mustafa İsen, Gelibolulu Mustafa Âlî'nin eserlerinin tasnifi hakkında şöyle söylemektedir:

Âlî'nin eserleri çok değişik alanlara ait çalışmalar olduğu için, araştırmacılar bunları belli konulara bölerek ele almaktadırlar. Genellikle bunlar:

I. Tarihî eserler

II. Edebî eserler

III. Sosyal hayatla ilgili eserler

IV. Diğer konulardaki eserler ana başlıklarıyla verilegelmiştir.[68]

Kudret Altun ise Gelibolulu Mustafa Âlî'nin eserlerini şu şekilde tasnif etmiştir:[69]

A. Tarihi Eserleri

1. Künhü'l-Ahbâr **2.** Menâkıb-ı Hünerverân **3.** Heft Meclis **4.** Nusretnâme **5.** Fursatnâme **6.** Hâlâtü'l-Kâhire mine'l-Âdati'z-Zâhire **7.** Zübdetü'l-Tevârih **8.** Mirkatü'l-Cihad **9.** Fusûlü'l-Hallü ve'l-Akd fî Usuli'l-Harcı ve'n-Nakd **10.** Mir'âtü'l-'Avâlim **11.** Nâdirü'l-Mehârib

B. Manzum Eserleri

1. Divanlar **2.** Sadef-i Sad-Güher **3.** Mihr ü Mâh **4.** Subhatü'l-Abdâl **5.** Mihr ü Vefâ **6.** Riyazü's-Salikîn **7.** Tercüme-i Hadis-i Erbaîn **8.** Tuhfetü'l-Uşşâk **9.** Ravza-i 'İrfân **10.** Ravzatü'l-Letâif 11. Hulâsatü'l-Ahvâl der Letâfet-i Mevâ'iz-i Sahihi'l-Hâl

C. Mensur Eserleri

1. Nushatü's-Selâtîn **2.** Nevâdirü'l-Hikem **3.** Mehâsinü'l-Âdâb **4.** Mevâidü'n-Nefâis fî Kavâidi'l-Mecâlis **5.** Tuhfetü's-Sulehâ **6.** Hılyetü'r-Ricâl **7.** Câmiü'l-Kemâlât **8.** Bedâyiü'l-Metâlî **9.** Nikâtü'l-Kâl fî Tazmîni'l-Makâl **10.** Dakâyikü't-Tevhid **11.** Maâlimü't-Tevhîd **12.** Şerh-i Beyt-i Câmi' **13.** Hakayıku'l-Ekâlim **14.** Fevâidü'l-Veled **15.** Vakıfnâme **16.** Menşeü'l-İnşâ **17.** Enisü'l-Kulûb **18.** Râhatü'n-Nufûs **19.** Ma'âyibü'l-Erzâl **20.** Mişkât **21.** Nüzhet.

[68] Mustafa İsen, *a.g.e.*, s. 11.
[69] Kudret Altun, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Divânı (Vâridâtü'l-Enîkâ)*, Özlem Kitabevi, Niğde 1999, s. XV-XXIX.

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Edebi Eserleri Hakkında Bilgiler[70]

1. Divanlar: Âlî'nin dört Tükçe divanı bulunmaktadır. Ayrıca Beyânî ve Riyâzî, şairin bir tane de Farsa divanı olduğu söyleseler de bu esere henüz ulaşılamamıştır.

I. Divan: Âlî'nin gençlik yıllarında yazdıklarını bir araya getirerek tertip ettiği (975/1567) divandır. Bu divana ad verilmemiştir.

II. Divan: Âlî, *Vâridâtü'l-enîka* şeklinde adlandırdığı ikinci divanını, III. Murad tahta çıktığında ve onun adına tertip etmiştir (982/1574).

III. Divan: Âlî'nin 988'den (1580), 1000 yılının başına (Ekim-Kasım 1591) kadar zaman içinde yazdıklarını topladığı ve *Lâyihatü'l-hakīka* adını verdiği eseridir.

IV. Divan: Âlî'nin 1000 (1591) yılından ölümüne kadarki sürede yazıklarını topladığı şiirleri bulunmaktadır. Bu divan şair Hisâlî tarafından tertip edilmiştir.

Âlî'nin Türkçe divanları yeni bir yöntem ile tek bir divan olarak düzenlenerek İsmail Hakkı Aksoyak tarafından yayımlanmıştır.[71]

2. Gül-i Sad-Berg: Gazellerinden seçme 100 matlaı içermektedir.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[72]

3. Hulâsatü'l-ahvâl:12 bentten oluşan, sosyal konulu bir terci'-benttir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

4. Maâlimü't-tevhîd: III. Murat'ın bir gazelinin şerhini içermektdir.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[73]

5. Manzum Kırk Hadis Tercümeleri: Adlarını "Çihil Hadis" diye bahsettiği iki eser veren Âlî'nin bu iki eserinden sadece 1005/1597'te telif olunan eseri bilinmektedir.

Eser, Hasan Aksoy tarafından çalışılmıştır.[74]

---

[70] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eserler: Mustafa İsen-İsmail Hakkı Aksoyak, "Âlî/Çeşmî, Gelibolulu Mustafa", (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-cesmi-gelibolulu-mustafa) [Son erişim: 13.02.2024, 15.55]; Ömer Faruk Akün, "Âlî Mustafa Efendi", (https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-mustafa-efendi#2-edebi-yonu) [Son erişim: 13.02.2024, 15.00].

[71] İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolunun Divanları (Divan-I-II-III)*, Harvard University, Ources of Oriental Languages and Literatures 72-73-74, 2006.

[72] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gül-i Sad-Berg'i", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 1997, s. 163-75.

[73] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevalı Dört Risalesi Meâlimü't-Tevhid Dakâikü't-Tevhid Nikâtü'l-Kâl Fî Tazmîni'l-Makâl Câmî'nin Bir Beytinin Şerhi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 1998, s. 263-288.

[74] Hasan Aksoy, *Mustafa Âlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1991.

6. Mecmau'l-Bahreyn: Hafız'ın gazellerine yaptığı (1591) elli üç Farsça nazîrenin, bir de önsöz eklenerek toplanmasıyla meydana gelmiş bir eserdir. Âlî, mukaddemesinde, İran ve Arap sanatkârlardan ve Nef'î'nin ailesinden bahsetmektedir.

Eser üzerine Mehmet Atalay ve Orhan Başaran bir çalışma hazırlamıştır.[75]

7. Mihr ü Mâh: Âlî, bu eserini geçirmiş olduğu bir aşk macerasının tesiriyle 968'de (1561) henüz 20 yaşındayken yazıp Şehzade Selim'e (II. Selim) ithaf etmiştir. Eserde klasik mesnevi konularından biri işlenmiştir.

Eser, Ahmet İçli tarafından çalışılmıştır.[76]

8. Mihr ü Vefâ: Âlî'nin 970'te (1563) Şehzade Selim'e ithaf ettiği ikinci aşk mesnevisidir.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[77]

9. Nikâtü'l-Hâl: Eser, III. Murat'ın bir gazelinin şerhidir.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[78]

10. Riyâzü's-sâlikîn: Âlî, eseri 970'te (1563) yazmaya başlamış, 983'te (1575-76) eseri tekrar ele alarak tamamlamış, 998'de (1590) esere yeni ve en son halini vermiştir. Eserde dinî yaşayışın temel esasları, nefis terbiyesi ve tasavvuf (ahlâk yönünden) konuları işlenmiştir.

Eser, İsmail Hakkı Aksoyak ve Mehmet Arslan tarafından çalışılmıştır.[79]

11. Subhatü'l-Abdâl: Âlî'nin 993-1000/1585-1591 yılları arasında yazığı Kerbelâ şiirlerini ve muharrem mersiyelerini toplayan eser, 1002/1593'de tertip edilmiştir. Eserde üç mesnevi, bir terci'-bent, sekiz gazel ve iki kıt'a bulunmaktadır.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak ve Mehmet Arslan bir çalışma hazırlamıştır.[80]

---

[75] Mehmet Atalay, Orhan Başaran, "Gelibolulu Âlî'nin Mecmau'l-Bahreyn Adlı Eseri", *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 7, 2011, s. 83-116.
[76] Ahmet İçli, *Mihr ü Mâh, Gelibolulu Mustafa Âlî, İnceleme-Metin*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2009.
[77] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî' nin Mihr ü Vefâ Mesnevisi", *Diriözler Armağanı Dergisi*, 2003, s. 45-71.
[78] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevalı Dört Risalesi Meâlimü't-Tevhid Dakâikü't-Tevhid Nikâtü'l-Kâl Fî Tazmîni'l-Makâl Câmî'nin Bir Beytinin Şerhi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 1998, s. 263-288.
[79] İsmail Hakkı Aksoyak, Mehmet Arslan, *Gelibolulu Mustafa Âlî Riyâzü's-Sâlikîn*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1998.
[80] İsmail Hakkı Aksoyak, Mehmet Arslan, "Gelibolulu Mustafâ Âlî'nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevî Bir Risâlesi: "Subhatü'l-Abdâl", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 1996, s. 49-67.

12. Subhatü'l-İnâbe: Tasavvuf konularını içeren bir terkib'-benttir.

Eser üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[81]

13. Tuhfetü'l-Uşşâk: Âlî, bu eseri Şehzade Selim'in kâtibi olduktan sonra 969'da (1562) yazarak Şehzade Selim'e sunmuştur. Eser, mecazi aşkın ele alınıp aşk ahlâkının işlendiği 3034 beyitlik bir mesnevîdir. Ahdî, Âlî'nin bu mesnevisinin Husrev-i Devlevî'nin *Matlau'l-Envâr* ve *Mahzen'ül-Esrâr*'ına nazire olduğunu söylemektedir.

Eser, İsmail Hakkı Aksoyak tarafından çalışılmıştır.[82]

14. Sadef-i Sad-güher: Âlî, *Vâridâtü'l-enîka* ile *Lâyihatü'l-hakīka*'dan adlı eserlerinden 100 seçme gazelini seçip bu eserde bir araya getirerek müstakil bir eser meydana getirmiştir. Eserin önsözü, Gelibolu'da yetişmiş ve burada yetişmiş meşhur şahsiyetler ve buralı şairlerle beraber kendi ailesinden, ayrıca o zamana kadar yazdığı eserler hakkında da bilgiler içermesi bakımından oldukça önemlidir.

Eserin üzerine İsmail Hakkı Aksoyak bir çalışma hazırlamıştır.[83]

15. Enîsü'l-kulûb: Âlî'nin sanatkârane nesir yolunda ilk denemesidir. Eser, *Hümâyunnâme* örnek alınarak "kıssa" adı altında 100 hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin sonunda da "hisse" başlıklı on beyitlik 100 yorum kısmı bulunmaktadır.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

16. Bedî'u'r-rukûm: Âlî'nin 1003'te (1594-95) tamamladığı ve başta Hâfız-ı Şîrâzî olmak üzere İran edebiyatının ileri gelenleri hakkında düşüncelerini belirttiği Farsça bir eserdir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

17. Ravzatü'l-letâif: Âlî'nin fikrî konuları nazım yoluyla anlattığı bir eserdir. Kendisinin haber verdiğine göre 3000 beyitten oluşan bu eser tasavvuf konularını içermektedir. Eserin nüshası henüz tespit edilememiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

---

[81] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Âlî'ye Atfedilen ve Devriye Özelliği Taşıyan Bir Manzume Subhatü'l-İnâbe", Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1998, s. 371-385.
[82] İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Tuhfetü'l-Uşşak*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.
[83] İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Sadef-i Sad-Güher Adlı Antolojisinin Ön Sözü", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1997, s. 283-310.

Gelibolulu Mustafa Âlî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Ali Akar, *Gelibolulu Mustafa ʿÂlî, Mirkâtü'l-Cihâd (Cihadın Basamakları), Dil İncelemesi-Metin-Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

Ekmeleddin İhsanoğlu, *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Künhü'l Ahbâr'ında Medrese ve İlmiye-Metin Tesisi-Tahlili ve Tenkidi*, Türkiye Bilimler Akademisi, Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 33, Ankara 2020.

Hasan Aksoy, *Mustafa Âlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1991.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolunun Divanları (Divan-I)*, Harvard University, Ources of Oriental Languages and Literatures 72, 2006.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolunun Divanları (Divan-II)*, Harvard University, Ources of Oriental Languages and Literatures 73, 2006.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolunun Divanları (Divan-III)*, Harvard University, Ources of Oriental Languages and Literatures 74, 2006.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Menşeü'l-İnşâ*, Gazi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 2007.

İsmail Hakkı Aksoyak, Mehmet Arslan, *Gelibolulu Mustafa Âlî Riyâzü's-Sâlikîn*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1998.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Tuhfetü'l-Uşşak*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.

Kudret Altun, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Divânı (Vâridâtü'l-Enîkâ)*, Özlem Kitabevi, Niğde 1999.

Muna Yüceol Özezen, *Gelibolulu Mustafa Ali, Hilyetü'r-Ricâl ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Mustafa İsen, *Gelibolulu Mustafa Âlî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

Müjgan Cunbur, *Gelibolulu Mustafa Âlî, Menakıb-ı Hünerveran Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2012.

Tezler:

Ahmet İçli, *Mihr ü Mâh, Gelibolulu Mustafa Âlî, İnceleme-Metin*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2009.

Ebru Boztürk, *Gelibolulu Âlî (öl.1600) ve Nev'î-zâde Âtâ'î'nin (öl.1636) Münşeatları Üzerinde Mukayeseli Sentaks İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2001.

Eda Demirok, *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı'nda Sosyal Hayata İlişkin Unsurlar*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2022.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Ali'nin Tuhfetü'l-Uşşak Mesnevisi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Ali ve divanlarının tenkitli metni (2 cilt)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.

Rana Abdulfattah, *Gelibolulu Ali'nin Nevâdirü'l-Hikem Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi (Metin-sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.

Sevgi Yerkel, *Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı'nda Ülke ve Şehirler*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2023.

Makaleler:

Ahmet İçli, "Nazirecilik Geleneğinde Ben ve Ötekinin İzleri: Gelibolulu Âli'nin Biz Redifli Şiiri İle Ona Yazılan Nazire Şiirler Örnekleminde Ben'in Biz Yolculuğu", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 6, S. 3, 2022, s. 99-145.

Eyüp Aydoğdu, "Gelibolulu Mustafa Âli Divanı'nda Türk-İslam Dışı Dinî ve Etnik Zümreler", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, C. 11, S. 4, 2022, s. 1386-1399.

Halit Biltekin, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Mihr ü Mâh Adlı Mesnevisinin Yeni Bir Nüshası Üzerine", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 6, S. 2, 2022, s. 532-556.

Kaplan Üstüner, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Menşeü'l-İnşâ Adlı Eserinin Yayımı Üzerine", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 21, 2007, s. 201-202.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Gül-i Sad-Berg'i", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 1997, s. 163-75.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Âlî'nin Şerh Muhtevalı Dört Risalesi Meâlimü't-Tevhid Dakâikü't-Tevhid Nikâtü'l-Kâl Fî Tazmîni'l-Makâl Câmî'nin Bir Beytinin Şerhi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, 1998, s. 263-288.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Divanlarından Vâridâtü'l-Enîka'nın Neşri Üzerine", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 9, 2000, s. 223-236.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî Hakkında Yeni Bilgiler", *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 34, 2000, s. 25-28.

İsmail Hakkı Aksoyak, Mehmet Arslan, "Gelibolulu Mustafâ Âlî'nin Kerbelâ Mersiyelerini Muhtevî Bir Risâlesi: "Subhatü'l-Abdâl", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 1996, s. 49-67.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî' nin Mihr ü Vefâ Mesnevisi", *Diriözler Armağanı Dergisi*, 2003, s. 45-71.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Bağdatlı Rûhî'ye Etkisi", *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* S. 33, 2005, s. 137-147.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Dölek Redifli Gazeli ve Dölek Kelimesi Üzerine", *Milli Folklor Dergisi*, S. 65, 2005, s. 46-48.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Menşeü'l-İnşâ'sı", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 19, 2006, s. 225-244.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr'daki Şiir Eleştirmenliği", *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi: Cem Dilçin Armağanı*", S. 1, 2009, s. 33-48.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî: Fursatname", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 1, 2019, s. 171-220.

İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Muhyiddin Mehmed-i Dâgî Menâkıbı", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 4, 2023, s. 924-961.

İsmail Hakkı Aksoyak, “Gelibolulu Mustafa Âlî ve Bâkî’nin Münasebetleri, [Künhü'l-Ahbâr ve Divanlara Göre]”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 25, 2005, s. 69-82.

İsmail Hakkı Aksoyak, “Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Sadef-i Sad-Güher Adlı Antolojisinin Ön Sözü”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1997, s. 283-310.

İsmail Hakkı Aksoyak, “Gelibolulu Âlî’ye Atfedilen ve Devriye Özelliği Taşıyan Bir Manzume Subhatü’l-İnâbe”, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1998, s. 371-385.

Kadir Purde, “Gelibolulu Mustafa Âlî'de Aitlik ve Kimlik Kavramları: Türk, Türkmen ve Rûmî”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 32, S. 1, 2022, s. 275-314.

Kaplan Üstüner, “Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Menşeü’l-İnşâ Adlı Eserinin Yayımı Üzerine”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 21, 2007, s. 201-202.

Kayhan Atik, “Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâidun-Nefâis Fî Kavâidi'l-Mecâlis”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C. 50, S.1, 2002, s. 1-8.

Kerimulla Memmedzade, “Gelibolulu Müslihiddin Mustafa Sürurinin Amea Əlyazmalar İnstitutunda Qorunan Əsərlərinin Əlyazma Nüsxələri”, *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2009, s. 65-80.

Mehmed Şeker, “Gelibolulu Mustafa Âlî"nin Eserlerinin Yeni Bir Tasnîfi”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, C. 4, S. 38, 1979, s. 81-90.

Mehmet Atalay, Orhan Başaran, “Gelibolulu Âlî’nin Mecmau’l-Bahreyn Adlı Eseri”, *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 7, 2011, s. 83-116.

Mustafa Akkaya, “Gelibolulu Mustafa Ali’nin Nüshatü’s Selâtini ve ‘Adalet’ Kavramı”, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 3, 2017, s. 100-111.

Mustafa Karataş, “Ali Akar, Gelibolulu Mustafa ʿâlî-Mirkâtü’l-Cihâd (Cihadın Basamakları)-Dil İncelemesi-Metin-Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 101, 2022, s. 481-490.

Necmiye Özbek Arslan, “Gelibolulu Âlî’nin Mihr ü Mâh Mesnevisini Jung’ın Arketipsel Sembolizm Kuramı Açısından Okuma Denemesi”, Anasay Dergisi, S. 2, 2017, s. 227-246.

Orhan Başaran, Mehmet Atalay, “Gelibolulu Âlî’nin Rebîu’l-Manzûm Adlı Eseri – I”, *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 9, 2012, s. 65-98.

Orhan Başaran, Mehmet Atalay, “Gelibolulu Âlî’nin Rebîu’l-Manzûm Adlı Eseri – II”, *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 10, 2012, s. 4-31.

Orhan Kurtoğlu, Bir Mecmû’ada Bulunan Gelibolulu Âlî ve Sübhatü’l-İrfân Kasidesiyle İlgili Bazı Eleştirel Değerlendirmeler, *Gazi Türkiyat Dergisi*, S. 27, 2020, s. 43-55.

Ömer Suat İnan, “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Riyâzü's-Sâlikîn Mesnevisinde Aşk ve Aşka Dair Mefhûmlar”, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 9, 2022, s. 61-74.

Savaşkan Cem Bahadır, “Künhü’l-Ahbâr’da Ölümü Tanımlayan İfadeler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*”, C. 29, S. 29, 2022, s. 1260-1274.

Şerife Ağarı, “Gelibolulu Âlî’nin Surnâmesinde Osmanlı Yemek Kültürü”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 2002/1, 2018, s. 106-123.

Turgay Gökgöz, “Gelibolulu Mustafa B. İbrâhîm ve Zubdetu’l-Emsâl Adlı Eseri”, *Şarkiyat Mecmuası Dergisi*, S. 32, 2018, s. 129-150.

Bildiriler:

Ahmet Sevgi, "Tuhfetü’l-uşşâk'ın Yeni Bir Nüshası Üzerine", *Adıyaman Üniversitesi 15-16 Mayıs 2009, Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara 2010.

İsmail Hakkı Aksoyak, *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Âlî Çalıştayı Bildirileri 28-29 Nisan 2011*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

9. HÂLETÎ (ö. 1040/1631)

Hayatı

Asıl adı Mustafa'dır. 977/23 Ocak 1570 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Azmîzâde diye anılan şairin mahlası ise "Hâletî"dir.[84]

1570-1631 yılları arasında yaşamış olan Hâletî, şairliğinin yanısıra önemli bir bilim adamı, sanatçı, eğitimci, ve devlet adamıdır. Ailesi, Osmanlı Sarayında önemli hizmetlerde bulunmuş kültürlü bir ailedir. Hâletî'nin ailesi, sanat ve edebiyatla da ilgilenen bir ailedir. Genç yaşta öğrenime başlamıştır ve devrin en ünlü âlimlerinden olan "Hoca Sadeddin Efendi"den ders alma fırsatını bulmuştur. Aldığı bu eğitimler sayesinde yirmi yaşlarında müderris, otuz iki yaşında da Şam'da (1602) kadılık görevine başlamıştır. Kahire, Bursa, Edirne, İstanbul da kadılık yapmıştır. Ardından 1623'te Anadolu, 1627'de de Rumeli Kazaskerliği'ne atanmıştır. Hâletî yaptığı görevler esnasında, zaman zaman suçlamalara ve iftiralara maruz kalmıştır. Bu nedenle görevden uzaklaştırılmıştır. Yaşadığı bu olaylar onu karamsarlığa sürüklemiş, bu duygu durumu da sanatında hissedilmiştir. Hâletî, hem nazım hem düzyazı tarzında eserler yazmıştır.[85]

1037/1627'de Rumeli Kazaskeri olan Hâletî, bu görevinden bir yıl sonra azledilmiştir. 1038/1629'da Silistre arpalığı ile tekâüd edilen şaire, ek olarak Süleymaniye Dârülhadîsi verilmiştir (1040/1631). Hayatı boyunca bir çok kez görevinden azledilen şair, bu son görevine başladıktan bir iki ay sonra, 1040/30 Mart 1631 tarihinde vefat etmiştir. Hâletî'nin mezarı Fatih Sofular'daki evinin karşısında bulunan okul sahası içerisindedir.[86]

Edebî Kişiliği

Devrinin en önemli bilgin ve şairlerinden biri olan Hâletî, kasîde, gazel ve kıt'a'larının yanında özellikle rubâîleriyle tanınan bir şairdir.[87]

Haluk İpekten'e göre Hâletî, dürüst, âdil, iyiliksever, hoşsohbet ve çok cömert bir insandır. Kâtib Çelebi, Hâletî'nin çok kitap okuyan ve araştıran biri olduğunu belirtmiştir.

---

[84] Bayram Ali Kaya, "Hâletî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. VII, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 511.
[85] Cevat Yerdelen, "Önsöz", *Azmî-zâde Hâletî'nin Rubaileri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.
[86] Bayram Ali Kaya, *a.g.e*., s. 512.
[87] Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 174.

Hâletî, şiirlerinde sık sık hayattan, değerinin yeteri kadar bilinmediğinden ve uğradığı haksızlıklardan şikayet etmektedir. O, şiire çok genç yaşta başlamış olmasına rağmen yeteneği sayesinde kısa sürede tanınmaya başlanmıştır. Daha çok rubâîleri sayesinde tanınan Hâletî'nin yazdığı rubâîler, hem değer hem de sayı bakımından diğer şairler tarafından aşılamamıştır. Toplam 900-1000 civarında rubâîleri mevcuttur.[88]

Bayram Ali Kaya, Hâletî'nin dil ve üslûbunun kasîdelerinde ağdalı ve bol tamlamalı, diğer şiirlerinde ise nispeten daha sade olduğunu, *Divan*ında Türkçe deyim ve atasözlerini çokça kullandığını belirtmektedir.[89]

Eserleri[90]

1. Rubâ'iyyât: Edebiyatımızda rubâîlerinin değerleri ve sayısı aşılamayan şairin rubâîleri, toplam 1000 civarındadır.

Eser, Cevat Yerdelen tarafından çalışılmıştır.[91]

2. Sâkî-nâme:[92] Eserin yazılış tarihi ve sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte bir kimseye sunulup sunulmadığı hakkında da yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Sâkî-nâme, mesnevî şeklinde yazılmıştır. Beyit sayısı 521'dir. Eser, "Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl" kalıbıyla yazılmış olup eser, bir tevhit, on beş makale ve bir hâtimeden oluşmaktadır.

Eserde, bir sâkî-nâme türünün özellikleri kullanılarak tasavvufî duygu ve düşünceler anlatılmıştır.

Hâletî'nin Sâkî-nâmesi, dil bakımından oldukça ağırdır. Ancak şair, sanatındaki kabiliyet ve üslûbundaki samimiyet ile dilin bu ağırlığını hafifletmiştir. Eserin akıcı bir dili bulunmaktadır.

Eser üzerine Bayram Ali Kaya bir çalışma hazırlamıştır.[93]

---

[88] Haluk İpekten, "Azmîzâde Mustafa Hâletî", *DİA*, C. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 348-349.
[89] Bayram Ali Kaya, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html) [Son erişim: 21.02.2024, 15.20].
[90] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı: Giriş ve Dîvân'ın Tıpkıbasımı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894, (The Dîvân of 'Azmî-zâde Hâletî: İntroduction and Facsimile Edition of the Manuscript Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894),* Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 58, Türkçe Kaynaklar; L, Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003, s. 23-31.
[91] Cevat Yerdelen, *Azmî-zâde Hâletî'nin Rubaileri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 1991.
[92] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Bayram Ali Kaya, "Azmî-zâde Haletî'nin Sâkî-nâmesi", *Journal of Turkish Studies: Türk Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, In Memoriam, Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı, 24/2, 2000, s. 63-65.
[93] Bayram Ali Kaya, "Azmî-zâde Haletî'nin Sâkî-nâmesi", Journal of Turkish Studies: *Türk Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, In Memoriam, Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı, 24/2, 2000, s. 59-106.

3. Münşeât: Münşeât mecmuası hâlinde tertiplenmiştir. Eser, devrinin geleneklerine uygun bir şekilde yazılmış mektuplardan oluşmaktadır. Münşeât, sadece veziriâzamlara veya dostlara tebrik amacıyla yazılan mektuplardan ibaret değildir. Bu eserde şairin karakterine, özel hayatına, çevresine, dostlarına ve bu kişilerle olan ilişkilerine dair bilgiler de yer almaktadır. Ayrıca bu eser, devrinin bazı olaylarıyla ilgili bilgiler vermesi bakımından da oldukça önemlidir.

Eser, Özlem Kafa tarafından çalışılmıştır.[94]

4. Hâşiye Alâ Mihr ü Müşterî: Yapılan çalışmalar sonucunda esere ait bir nüsha henüz tespit edilememiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5. Hâşiye Alâ Düreri'l-Hükkâm (Dürer ve Gurer Hâşiyeleri): Molla Hüsrev (ö. 885/1480)'in eserine yapılan en ünlü hâşiye olan eserin 49 adet nüshası tespit edilmiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

6. Hâşiye Alâ Şerhi'l-Menâr (Netâicü'l-Efkâr): İbni Melek (ö. 821/1418'den sonra)'in "*Menâr Şerhi*"ne yapılan bir hâşiyedir. "*Netâicü'l-efkâr*" adıyla da anılan eserin 58 adet nüshası tespit edilmiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

7. Muğni'l-Lebîb Şerhi: Nahiv'den Muğnil-Lebîb'e yaptığı şerh de, tanınmış eserlerden biridir. Yapılan çalışmalar neticesinde esere ait 1 nüsha tespit edilmiştir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

8. Hidâye ve Misbah Şerhleri'ne Ta'lîkatı ile Tefsire Dair Kelimâtı ve Diğer Ta'lîkatları:

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

[94] Özlem Kafa, *Koca Râgıp Paşa ve Azmî-zâde Hâletî`nin Münşeâtları Üzerine Mukayeseli Sentaks İncelemesi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2000.

9. Divan: Hâletî, divanını 1012/1603 yılında III. Mehmed adına tertip etmiştir.

Divan, Bayram Ali Kaya tarafından çalışılmıştır.[95] Bu çalışmaya göre şairin divanında, "mesneviyyât" başlığı altında 2 manzum arzuhâl, 1 tevhîd, 1 münâcât, 1 na't, 1 mi'râciye, 1 çehâr-yâr-ı hüzîn medhiyesi, 1 Ebâ Eyyûb el Ensârî Medhiyesi, 1 Sultan Mehmed-i Sâlis medhiyesi, 41 kasîde, biri terkîb-i bend nazım şekliyle olmak üzere toplam 2 mersiye, tamamı mütekerrir olmak üzere toplam 8 müseddes, 1 tahmîs, 4'ü kıt'a-i kebîre olmak üzere toplam 141 kıt'a, 16 târih, 895 gazel, 601 matla ve müfret bulunmaktadır.

10. Hadd-i Mestân:[96] *Hadd-i Mestân,* Hâletî'nin Sadrazam Derviş Paşa hakkında yazdığı bir hiciv kasîdesidir. Şair, bu eserinde nükteli ve alaycı bir üslûp kullanmıştır.

Eser, Nusret Gedik tarafından çalışılmıştır.

Hâletî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı: Hayatı Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, *(The Dîvân of 'Azmî-zâde Hâletî: İntroduction and Critical Edition of His Dîvân)*, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 57, Türkçe Kaynaklar; XLIX, Cambridge : Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003.

Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı: Giriş ve Dîvân'ın Tıpkıbasımı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894*, *(The Dîvân of 'Azmî-zâde Hâletî: İntroduction and Facsimile Edition of the Manuscript Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894),* Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 58, Türkçe Kaynaklar; L, Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003.

[95] Bayram Ali Kaya, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html).
[96] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Nusret Gedik, "Azmî-zâde Hâletî'nin Derviş Paşa Hicviyyesi: Hadd-i Mestân", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 15, 2015, s. 145-161.

Bayram Ali Kaya, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html).

Cevat Yerdelen, *Azmi-zâde Hâletî Divanı: (Edisyon-Kritik)*, Erzurum 1994.

Cevat Yerdelen, *Hâletî-i Gülşenî Divanı (Transkripsiyonlu Metin)*, Kişisel Yayın, Erzurum 1995.

Cevat Yerdelen, *Haleti Divanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi*, Ankara 2003.

Tezler:

Abdülnaim Buluç, *Azmîzâde Hâletî Hayatı ve Dîvânının Tenkidli Neşri*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1942-1943.

Ali Akşit, *Azmizade Mustafa Haleti Divanı II (Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1992.

Bayram Ali Kaya, *Azmi-Zade Haleti Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanın Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne 1996.

Cevat Yerdelen, *Azmî-zâde Hâletî'nin Rubaileri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 1991.

Lütfi Alıcı, *Azmizade Mustafa Haleti Divanı (İnceleme-Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1992.

Özlem Kafa, *Koca Râgıp Paşa ve Azmî-zâde Hâletî`nin Münşeâtları Üzerine Mukayeseli Sentaks İncelemesi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2000.

Tülat Gündoğdu, *Azmîzâde Hâletî Divanı'nda Tabiat Unsurları*, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2021.

Makaleler:

Aslıhan Öztürk, "Azmî-Zâde Hâletî Divanı'nda "Halka" Kelimesinin Kullanım Bağlamları", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 2, S. 4, 2018, s. 127-141.

Arzu Yıldırım, "Azmî-zâde Hâletî Dîvânı'nda Dehr", *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S. 12, 2018, s. 171-178.

Bayram Ali Kaya, "Azmî-zâde Haletî'nin Sâkî-nâmesi", *Journal of Turkish Studies: Türk Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, In Memoriam, Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı, 24/2, 2000, s. 59-106.

Cevat Yerdelen, "Azmizade Haletî'den Bir Mersiye", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 1999, s. 133-141.

Hasan Kaya, "Azmizâde Hâletî Divanı'nda Âdet ve Gelenekler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 5, 2010, s. 133-183.

Mehmet Furkan Çelik, "Azmîzâde Hâletî Dîvânı'nda Melâmet Ehli Olarak Âşık", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 22, 2021, s. 556-557.

Nusret Gedik, "Azmî-zâde Hâletî'nin Derviş Paşa Hicviyyesi: Hadd-i Mestân", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 15, 2015, s. 133-166.

Tuğçe Yaşa, "Azmî-zâde Hâletî, Nef'î ve Ziya Paşa Örnekleminde Şairlerin Hicvetmede Kullandığı Yöntemler", *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, S. 10, 2019, s. 236-258.

Yasemin Karakuş, "Yahyâ, Nâdirî ve Hâletî'nin Divanlarında Yer Almayan Seyyid Nizamoğlu Mersiyeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 54, S. 54, 2016, s. 129-145.

Yavuz Özkul, "Azmî-zâde Hâletî Divanı'ndaki Şiirlerin Sözdağarı Üzerine Bir İnceleme", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2018, s. 13-31.

10. LEM'Î (ö. ?/?)

Kaynaklarda 16. yy.'da yaşamış Lem'î mahlaslı 2 şair ve doğum ve ölüm tarihleri belirlenememiş 1 şair görülmektedir. Bu şairlerin divanları üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla elimizdeki şiirin hangi Lem'î'ye ait olduğu belli değildir.

11. NEF'Î (ö. 1044/1635)

Hayatı

Asıl adı Ömer olan Nef'î, doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 980/1572 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Doğum yeri Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesidir. Dedesi Mirza Ali Paşa, babası ise Mehmed Bey olarak bilinmektedir. Soylu bir aileye mensup olan Nef'î'nin babası da, dedesi de sancak beyliği yapmıştır. Nef'î'nin çocukluk ve gençlik yılları hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Nef'î'nin medrese eğitiminden geçtiği, Arapça'yı, Farsça'yı ve Fars edebiyatını iyi bildiği bilinmektedir. Şiir yazmaya genç yaşta başlamış olan Nef'î, şair olan babasından ve o sırada Erzurum'da defterdar olarak görev yapan Gelibolulu Mustafa Âlî'den çok etklenmiştir. İlk yazdığı şiirlerinde kullandığı "Darrî" mahlası, Gelibolulu Mustafa Âlî tarafından "Nef'î" mahlasıyla değiştirilmiştir.[97]

Sultan I. Ahmed zamanında İstanbul'a gelmiştir. Saray tarafından himaye edilen Nef'î, bu hükümdar tarafından iltifat görmüştür. Onun maiyetinde Edirne'ye giden Nef'î, burada bir müddet de Muradiye mütevellisi olarak görev yapmıştır. Nef'î'nin, Sultan II. Osman için de yazmış olduğu kasîdeleri vardır. Nef'î, daha çok IV. Murad zamanında Osmanlı sarayından büyük iltifat ve himaye görmüştür. Sultan Murad'ın Nef'î'nin şiirlerini, özellikle de kasîdelerini ve hicivlerini çok beğendiği söylenmektedir. Nef'î'nin, kasîde türünde usta olduğu kadar hiciv türünde de oldukça iyi olduğu bilinmektedir. Hicvettiği kişiler arasında sevdiği ve değer verdiği kişilerde bulunmaktadır. Hatta Nef'î'nin, döneminin en nüfuzlu devlet adamlarının birçoğunu da hicvettiği bilinmektedir. Nef'î, söylediği bu hicivler nedeniyle idam edilmiştir. Onun idamına neden olan olayla ilgili farklı kaynaklarda, birbirinden farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu nedenle Nef'î'nin idamına neden olan olay net olarak bilinmemektedir.[98]

Edebî Kişiliği

Metin Akkuş'a göre Nef'î, söyleyeceklerini korkusuzca söyleyen, açıksözlü bir kişiliğe sahiptir. Üslubu sert ve acımasızdır. Nef'î'nin sanatında, sosyal çevrenin ve geleneklerin etkisinden kurtulmak istediği görülmektedir.[99]

---

[97] Bahir Selçuk, "Nef'î", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 40.
[98] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. II, s. 654.
[99] Metin Akkuş, "Nef'î", *DİA*, C. XXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 524.

Metin Akkuş'a göre divan edebiyatında kasîdeciliği ile tanınan Nef'î'nin kasîdelerinde ele aldığı konular ve üslup tarzı onu adeta bir ekol hâline getirmiştir. Nef'î, kasîdenin nesib-teşbib, girizgah, medhiye, fahriye, dua sıralamasına her zaman uymamaktadır. Eserine bazen medhiye başlamıştır. Kimi zaman da eserinin sadece fahriye bölümünden oluştuğu bilinmektedir. Nef'î, mübalağa sanatını şiirlerinde fazlasıyla ve etkili bir şekilde kullanmıştır. Bunun yanısıra en çok fahriye sayısı, Nef'î'ye aittir. Nef'î sözü güzel söylemede ustalaşmış bir şairdir. Şiirlerinde söylemek istediklerini mazmunları kullanmak yerine, açıkça söylemeyi tercih etmektedir. Kelime oyunlarına yer vermemektedir. Şiirlerinde ahenk ve musikinin önemli bir yer tuttuğu görülür. Şiirinde çeşitli ses tınlamaları bulunmaktadır. Nef'î, şiir sanatında kendisine oldukça güvenen bir şairdir. Divanında, kasîdelerinin dışında, musammat, gazel, kıt'a, rubâî gibi değişik nazım şekilleri de görülmektedir.[100]

Eserleri

Nef'î'nin eselerinin sayısı hakkında farklı görüşler mevcuttur.

Nihad Sami Banarlı Nef'î'nin eserlerini şu şekile tasnif etmiştir:

Nef'î'nin Türkçe ve Farsça birer divanı ile *Sihâm-ı Kazâ* isimli bir hicivler mecmuası vardır.

1. Türkçe Divan

2. Farsça Divan

3. Sihâm-ı Kazâ

Şairin bu üç tanınmış eserinden başka ***Tuhfetü'l-Uşşak*** adında, 97 beyitlik bir fârisî kasîdesi daha vardır ki onun Farsça divanına ilavesi gerekir.[101]

Mehmet Atalay da Nef'î'nin şiirlerini üç başlıkta toplamıştır:

Nef'î'nin eserleri, Türkçe ve Farsça birer divan ile hicivlerini topladığı *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserinden oluşmaktadır.[102]

[100] Metin Akkuş, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 23-30.
[101] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. II, s. 660.
[102] Mehmet Atalay, *Nef'î Farsça Divan Metin-Çeviri*, Demavend Yayınları, İstanbul 2019, s. 15.

Metin Akkuş ise Nef'î'nin şiirlerini şu şekilde tasnif etmiştir:[103]

1. Farsça Divan: Divandaki şiirler, tasavvufî ve aşk konuludur. Nef'î'nin ilahi aşka daha yakın olduğu bilinmektedir. Divanda; 16 kasîde, 1 terci'-bent, 1 kıt'a-i kebîre, 21 gazel ve 171 rubâî bulunmaktadır.

Divan üzerine en kapsamlı çalışma Mehmet Atalay tarafından yapılmıştır.[104]

2. Sihâm-ı Kazâ: "Kaza Okları" anlamına gelen bu mecmuada yergi şiirleri bulunmaktadır. Nef'î, bu eserinde yergi ve mizah unsurlarını ustaca kullanmıştır. Yergilerde kullnılan dil oldukça sade olup eserde kaba sözler, itham küfür gibi ifadeler bir arada bulunmaktadır.

Eser üzerine Saffet Sıdkı tarafından çalışılmıştır.[105]

3. Türkçe Divan: Nef'î, bu divandaki şiirleriyle tanınmıştır. Divan, kasîde ağırlıklıdır. Nef'î, yaşadığı dönemdeki üç padişaha, devlet yetkililerine ve din adamlarına kasîdeler yazmıştır.

Divanda; 62 kasîde, 152 gazel, 1 terkîb-bend (sakinâme), 1 mesnevî, 10 kıt'a-i kebîre, 2 kıt'a, 6 nazm, 5 rubâî ve 18 beyit bulunmaktadır.

Eser, Metin Akkuş tarafından çalışılmıştır.[106]

*** Tuhfetü'l-'uşşâk:** Farsça divanda mevcut 97 beyitlik bir kasîdeden ibarettir. [107]

Eser üzerine Mehmet Kanar bir çalışma hazırlamıştır.[108]

[103] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Metin Akkuş, *Nefi Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html) [son erişim: 14.02.2024 saat: 15.20].
[104] Mehmet Atalay, *Nef'î Farsça Divan Metin-Çeviri*, Demavend Yayınları, İstanbul 2019.
[105] Saffet Sıdkı, *Nef'î ve (Sihâm-ı Kazâ'sı)*, Aydınlık Basımevi, İstanbul 1943.
[106] Metin Akkuş, *Nefi Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html).
[107] Metin Akkuş, "Nef'î", *DİA*, C. XXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 524-525.
[108] Mehmet Kanar, "Nef'î'nin Tuhfetu'l-Uşşâk Adlı Farsça Kasidesi", *Doğu Esintileri Dergisi*, S. 4, 2016, s. 1-29.

Nef'î ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Abdülkadir Karahan, *Nef'î*, Varlık Yayınları, İstanbul 1954.

Abdülkadir Karahan, *Nef'î Divanı'ndan Seçmeler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

Abdülkadir Karahan, *Nef'î*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

Ali Nihad Tarlan, *Nef'î'nin Farsça Divanı Tercümesi*, Selâmi Sertoğlu Kitabevi, İstanbul 1944.

Cahit Başdaş, Nef'î, Sihâm-ı Kazâ (Dil Özellikleri-Metin, Dizin), Kriter Yayınları, İstanbul 2018.

İdris Yalçın, *Yitik Çocukluğun Travmatik Şairi Nef'î (Psikanalitik Bir İnceleme)*, Sonçağ Akademi, Ankara 2021.

Jülide Erken, *Sönmeyen Bir Meşale: Nef'î ve Ekolü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2023

Furkan Öztürk, *Nef'î*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2017.

Furkan Öztürk, *Nef'î: Sihâm-ı Kazâ (Eleştirel Basım)*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2020.

Halil Çeltik, *Siham-ı Kaza'dan Seçki, Bugünün Türkçesiyle Birlikte / Sansürsüz*, 160. Kilometre, 2021

Haluk İpekten, *Nef'î: Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.

İskender Pala, *Şahane Gazeller 7: Nef'î*, Kapı Yayınları, İstanbul 2004.

Mehmet Atalay, *Nef'î Farsça Divan Metin-Çeviri*, Demavend Yayınları, İstanbul 2019.

Metin Akkuş, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

Metin Akkuş, *Nefî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html).

Metin Akkuş, *Nef'î Divanında Tipler ve Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1995.

Metin Akkuş, *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yayınları, Ankara 2018.

Mücahit Kaçar, *Övgü ve Yerginin Zirvesindeki Şair-Nef'î*, Edebiyat Ortamı Yayınları, Ankara 2019

Namık Açıkgöz, *Nef'î*, Timaş Yayınları, İstanbul 1999.

Ölümünün Yüzüncü Yılında Nef'î, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

Saffet Sıdkı, *Nef'î ve (Sihâm-ı Kazâ'sı)*, Aydınlık Basımevi, İstanbul 1943.

Süleyman Külçe, *Şair Nef'î Neden ve Nasıl Öldürüldü*, Nefaset Matbaası, İzmir 1948.

Tezler:

Ali Baniali, *El-Mütenebbî İle Nef'î'nin Edebi Yönlerinin Karşılaştırılması*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2014.

Bahir Selçuk, *Ahenk Unsurları Bakımından Nef'î Dîvânı'nın Tahlili*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2004.

Esra Cengiz, *Nef'î Divanında Gazellerin Söz Ahengi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2006.

Ezgi *Çetin, Nefi'nin Türkçe Divanı Üzerinde Eleştirel Metaforlar Bakımından Bir İnceleme*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2020.

Gözde Sarıoğlu, *Bakî, Nef'î ve Nedîm Divanlarında İroni*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

Gülcan Öztürk, *Nef'î Divanı'ndaki Mitolojik Ve Efsanevi Şahıslar*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2016.

Hafize Gamze Demirel, *Nef'î Divanında Tabiat*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2000.

İsmail Erbek, *Nef'î ve Nâilî Divanlarında Şikayet Unsurları*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2000.

İsmail Işık, *Şeyhülislam Yahya ve Nef'î Divanlarındaki Gazellerde Sevgiliye Ait Unsurların Karşılaştırılması*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2012.

Mahmut Camcı, *Nef'î Divanında Şiir ve Edebiyatla İlgili Kavramlar*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

Merdiye Mansur, *Nef'î'nin Kasidelerine Semantik Bakış*, İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

Mesut Gün, *Bakî ve Nef'î Divanlarında Övgü*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2002.

Metin Akkuş, *Nef'î, Sanatı ve Türkçe Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 1991.

Metin Ceylan, *Nef'î' Dîvânındaki Kasidelerle Enverî' Dîvânındaki Kasidelerin Karşılaştırılması*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Denizli 2021.

Mücahit Bayir, *Söz Sanatları Öğretiminde Nef'î'nin Türkçe Divanı*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.

Mümtaz Caran, *Divan Şiirinde Kozmik Unsurlar (15, 16, 17 ve 18. Yüzyıl Şairlerinden Ahmet Paşa, Necati Bey, Fuzuli, Baki, Nef'i, Na'ili, Nedim ve Şeyh Galib'in Kasidelerinde Kozmik Unsurlara Bakış ve Kozmik Unsurları Kullanış Tarzlarının Karşılaştırılması)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2003.

Özgür Çoban, *Divan Şiirinde Rind ve Zahid Portresi: Ahmet Paşa, Fuzuli, Baki, Nef'i, Nedim, Şeyh Galip Divanlarında / Rind And Zahid*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2002.

Rizvan Yıldızhan, *Fuzûli, Bakî, Nef'î ve Nedim Divanlarında İç Mekan*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 1997.

Vejdi Mehmed Hasan, *17. Yüzyıl Divan Edebiyatı ve Nef'î*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne 2014.

Yunis Gündüz, *Nef'î'nin Kasidelerinde Tarihi Perspektif*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 1998.

Zikri Avcı, *Nef'î Divanında Osmanlı Yaşayış Tarzının İzleri*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1996.

Makaleler:

Abdulmuttalip İpek, "Nef'î Ve Nedîm'in Şiirlerinde Şûhluk", *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, S. 14, 2021, s. 193-202.

Ali Nihad Tarlan, "Nef'î ve Tuhfetul Uşşâk Tercümesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S. 2, 1964, s. 185-200.

Derya Adalar, el-Mütenebbî ve Nef'î'nin Fahriyelerinde "Ben"in Tezâhürü, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 26, 2021, s. 539-568.

Döndü Akarca, "Nef'î'nin Gazellerinin Mahlas Beyitlerinde Şiir ve Şair", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 15, S. 2, 2006, S. 1-16.

Emre Vural, "Sühan Meydanında İki Kemânkeş: Nefî Ve Nevîzâde Atâyî", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, C. 9, S. 4, 2020, s.1454-1471.

Fettah Kuzu, Nef'î'nin Şiirlerinde Âşık: İki Gazel İki Tavır, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 22, S. 3, 2023, s. 839-851.

Gamze Demirel, "Nefî Dîvânı'nda "Güneş" ve "Güneş İle İlgili Hayaller"", *Humanities Sciences*, C. 4, S. 4, 2009, s. 313-327.

Gamze Ünsal, "Sihâm-ı Kazâ'da Hasım-Dost İkilemi Bağlamında Ruh ve Karakter Tasvirleri", *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, S. 19, 2023, s. 165-186.

Gülcan Alıcı, "Nef'î'nin İstiğnâ Makamında Yazdığı "Çekemem" Redifli Gazelinin Şerhi", *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 20, 2023, s. 1-13.

Hasan Aktaş, "Nef'î'de Benlik Algılamasının Şiirine ve Hayatına Yansımaları Necip Fazıl Örneği İle Karşılaştırma", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 46, 2011, s. 39-60.

Hasan Kaplan, "İki Şair Bir Şiir -II", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 63, 2018, s. 19-33.

Hasan Tel, Ahmet Yenikale, "Nef'î'nin Sahbâ-nâmesinin Şerhi", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2022, s. 593-609.

Hilal Yiğit, "Nef'î'de Sözün Kaynağı", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 5, S. 4, 2021, s. 2279-2302.

İlyas Pür, “Şair Nef’î’nin Şiirlerinde Allah, Hz. Muhammed ve Mevlânâ Sevgisi’ne Yönelik Dinî Unsurların Değerlendirilmesi”, *Turkish Academic Research Review*, C. 6, S. 4, 2021, s. 125-146.

İnci Enginün, “Yeni Türk Edebiyatında Nef’î”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, C. 1, S. 8, 2011, s. 165-194.

İsmail Yavuz Öztürk, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eski Türk Edebiyatı Eğitimi Açısından Nef’î’nin “Derler” Redifli Gazeline Dayalı Bir Ders Süreci Tasarımı”, *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 2, 2021, s. 248-262.

Kemal Edib, “Nef’î’nin Bilinmeyen Birkaç Şiiri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, 1949, s. 287-294.

M. Nurefşan Kapal, “17. Yüzyıl Divanlarında Nef’î Etkisi”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 1, 2014, s. 234-243.

Mehmet Akkaya, “Psikolojik Yaklaşımlarla Nef’î’nin Şiiri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 53, 2022, s. 361-368.

Mehmet Atalay, “Nef’î ve Sınır Ötesine Yazdığı İki Farsça Kaside”, *Doğu Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2008, s. 25-48.

Mehmet Kanar, “Nef’î’nin Tuhfetu’l-Uşşâk Adlı Farsça Kasidesi”, *Doğu Esintileri Dergisi*, S. 4, 2016, s. 1-29.

Merve Menteşe, “Divan Şiirinde Şeyhülislam Ebûishakzâde Mehmed Esad Efendi’nin Devlet Adamlığı Özellikleri: Nef’î Divanı Örneği”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 2022, s. 462-474.

Nilüfer Tanç, Jülide Erken, “Bir Nef’î Muakkibi Ali Hâdî Okan ve Sihâm-ı Kazâ-yı Zamân Adlı Eseri”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 23, S. 23, 2019, s. 85-142.

Osman Kufacı, Nef’î Divanı’nda “Perişan” Kavramının Kullanımı”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, *RumeliDE 2019.Ö5 - II. Rumeli [Dil, Edebiyat, Çeviri] Sempozyumu Bildirileri,* 2019, S. 227-238.

Özer Şenödeyici, “Nef’î Biyografisine Ek”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 21, 2007, s. 179-199.

Özer Şenödeyici, “Nef'î ve Gürcü Mehmed Paşa Mücadelesinin Tarihî ve Edebî Boyutları” *Gazi Türkiyat Dergisi,* C. 1, S. 6, 2010, s. 319-332.

Saadet Karaköse, “Kozmik Âlemde Nef’î’nin Seyri”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 2012, s. 29-48.

Sadık Armutlu, “Nef’î Farsça Divan Metin” – Çeviri (Prof. Dr. Mehmet Atalay), *Doğu Esintileri Dergisi*, S. 11, 2019, s. 327-330.

Sadık Armutlu, “Mülûk-i Mülk-i Suhen veya Müflisân-ı Kimyâ-Furûş: Enverî ve Nef’î”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, 2019, s. 425-468.

Süleyman Yiğit, “Edebî Hicivden Sövgüye: Nef’î’nin Hicvindeki Değişim”, *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, S. 9, 2018, s. 214-235.

Tuğçe Yaşa, “Azmî-zâde Hâletî, Nef’î ve Ziya Paşa Örnekleminde Şairlerin Hicvetmede Kullandığı Yöntemler”, *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, S. 10, 2019, s. 236-258.

Tulga Ocak, “Nef’î İçin Söylenmiş Bir Hiciv Beyti Üzerine”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 1983, s. 19.

Tulga Ocak, “Ölümünün 350. yılında Nef’î”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 1985, s. 1-20.

Tulga Ocak, “XVII.Yüzyıl Şâiri Nef'î ve Kaside”, *Türkbilig Dergisi*, S. 3 , 2002, s. 63-82.

Bildiriler

Michael D. Sheridan, “Nüh Felekte Bir Zelzele: Nef’î’nin Sihâm-ı Kazâ’sında Yergisel Söylem”, *Çukurova Üniversitesi, Prof. Dr. Mine MENGİ Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*, Adana 2012.

12. NEV'Î (ö. 1007/1599)

Hayatı

940/1533-34 yılında Malkara'da doğmuştur. Asıl adı Yahyâ'dır. Mahlası Nev'î'dir. Babası, Nasuh Halîfe'nin oğlu Pîr Ali, annesi, Yazıcıoğlu Mehmed'in soyundan gelen bir hanımdır.[109]

Nev'î, ilk eğitimini bir babasının yanında almıştır. Eğitiminin asıl önemli kısmını ise İstanbul medreselerinde almıştır. 1550 yılında İstanbul'a gelen Nev'î, burada Karamanlı Ahmed ve Mehmed Efendiler gibi tanınmış müderrislerin talebesi olmuştur. Nev'î, önce Gelibolu medreselerinde müderrislik yapmıştır. Ardından İstanbul medreselerine getirilmiştir. Osmanlı Sarayı'ndaki görevine Sultan III. Murad zamanında ve bu hükümdarın şehzadelerine hocalık yaparak başlamıştır. Nev'î saray hocalığına Sultan III. Mehmed zamanında da devam etmiştir. Nev'î'nin, çok dürüst ve hakkı olmayan hiçbir parayı kabul etmeyecek kadar düzgün bir kişiliğe sahip olduğu söylenmektedir.[110] 1007 H. (24 Haziran 1599 M.) çarşamba günü vefat etmiştir.[111]

Edebî Kişiliği

Mertol Tulum ve M. Ali Tanyeri'ye göre Nev'î, divan şiirinin devrindeki en büyük temsilcilerinden biridir. Arkadaşı Bakî kadar şöhret bulamasa da, kendine özgü ve farklı bir şiir anlayışına sahiptir. Şiirlerinde, kendi iç dünyasının yansımalarını dile getirmiş ince ruhlu bir şairdir. O da birçok şair gibi yeterli seviyede tanınmamıştır.[112]

Nihad Sami Banarlı, şairin, şiirinde sade ve doğal üslup kullandığını, yaşadığı dönemde şairler arasında moda haline gelen süslü, sanatlı söyleyişlerden ve mazmun kullanmaktan çok hoşlanmadığını belirtmektedir.[113]

Mustafa Nejat Sefercioğlu'na göre, Şiirlerinde tasavvuf etkileri görülen Nev'î, Arapça ve Farsça'ya hakim bir şairdir. Atasözlerini ve deyimleri şiirlerinde ustalıkla kullanmıştır. Özellikle gazellerinde sade bir dil ve akıcı bir üslup kullandığı görülmektedir.[114]

---

[109] Mustafa Nejat Sefercioğlu, "Nev'î", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 127.
[110] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. I, s. 578.
[111] Mustafa Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divânı'nın Tahlîli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 1.
[112] Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, "Önsöz", *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.
[113] Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, s. 578-579.
[114] Mustafa Nejat Sefercioğlu, "Nev'î", *DİA*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 52.

Nev'î'nin şiirlerinde tasavvuf terbiyesinin izlerini, Sabahat Deniz'in, Nev'î'nin bir beytini açıkladığı çalışmasında da görmekteyiz.

Sebahat Deniz'in belirttiğine göre, Nev'î'nin bir beytinde, Allah'ın, kâinatın kutbunu sabit-kadem eyleyip feleklere dairesini bildirdiği zikredilmiştir. Bahsedilen beyitte kutbun tasavvufî manası anlatılmak istenmiştir. Kutb, yedi mertebe olan sûfiliğin en yükseğidir.[115]

Eserleri[116]

A. Türkçe Eserleri

1. Divan:

Divanın tenkidli basımı (Mertol Tulum ve Ali Tanyeri)[117] tarafından; İstanbul kütüphanelerindeki mevcut nüshaların, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu nüshasının (gazellerin tertibi için esas alınmıştır), şiir ve nazire mecmualarının karşılaştırılması sonunda yapılmıştır.[118]

Divanda; 58 kasîde, 1 târih, 1 mesnevî, 4 terkîb-bend, 4 terci'-bend, 1 müsemmen, 2 müseddes, 1 tesdîs, 2 tahmîs, 1 muhammes, 4 murabba', 559 gazel, 82 mukatta', 11 rubâî, 17 müfred bulunmaktadır.[119]

2. Hasb-i hâl: Tasavvufî aşkı konu almaktadır. 800 beyit civarında bir mesnevî'dir.

Eser, Abdulkadir Gürer tarafından tarafından çalışılmıştır.[120]

3. Terceme-i Hadîs-i Erbaîn: Kırk hadis tercümesidir. Hadisler, kıt'alar halinde manzum şekilde tercüme edilmiştir.

Eser, Semra Köse tarafından çalışılmıştır.[121]

---

[115] Sabahat Deniz, *16. Yüzyıl Bazı Dîvân Şâirlerinin Türkçe Dîvânlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev'î, Yahyâ Beğ),* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992, s. 357.

[116] Bu bölüm hazırlanırken yaralanılan eserler: Mustafa Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divânı'nın Tahlîli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 2-3; Mustafa Nejat Sefercioğlu, "Nev'î, Yahyâ", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nevi-yahya) [Son erişim 21.02.2024, 21.35]; Bilal Güzel, "Gevher-i Râz (Nev'î)", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gevher-i-raz-nev-i) [Son erişim: 21.02.2024, 17.05].

[117] Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977

[118] Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977, s. IX-XIII.

[119] Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, *a.g.e.*, s. 9-607.

[120] Abdulkadir Gürer, *Nev'î-Hasb-i Hâl*, Ürün Yayıncılık, İstanbul 2009.

[121] Semra Köse, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn ve Faslün fî Fazîleti'l-Işk Adlı Eserleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

4. Keşfü'l-hicâb min Vechi'l-kitâb: Eser, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Füsûsü'l-hikem* adlı eserinin tercümesidir.

Eserin bir bölümü Serap Telek tarafından çalışılmıştır.[122]

5. Netâyicü'l-fünûn ve mahâsinü'l-mutîn: Nev'î'nin, birçok fen konularını içeren, küçük hacimli, ansiklopedik bir eseridir.

Eser, Ömer Tolgay tarafından çalışılmıştır.[123]

6. Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümerâ: Vezîrlik mesleğinin önemi anlatan 14 sayfalık bir risaledir.

Eser üzerine Fatih Koyuncu bir çalışma hazırlamıştır.[124]

7. Risâle-i şikâyet-i rûzigâr: Sinan Paşa'ya yazılmış olduğu düşünülen 4 sayfalık bir risaledir.

Eser üzerine Mehmet Akif Yalçınkaya bir çalışma hazırlamıştır.[125]

8. Sinan Paşa'ya Mektup: Sadrazam Sinan Paşa'ya yazılmıştır. Gerçek şairlerin ilim sahibi olduklarını anlatmaktadır.

Eser üzerine Tunca Kortantamer bir çalışma hazırlamıştır.[126]

9. Nevâ-yı uşşâk: Hacim olarak küçük olmasına rağmen önemli bir eserdir. Bir kıt'a ile başlayan eserin üslûbunun, Sinan Paşa'nın *Tazarrû-nâme* adlı meşhur eserinin üslûbuna yakın olduğu bilinmektedir.

Eser, Semra Köse tarafından çalışılmıştır.[127]

10. Faslün fî Fazîleti'l-ışk: Aşkı ve aşıkların çektiği sıkıntıları küçük hikâye ve şiirlerle anlatan 13 sayfalık bir risaledir.

Eser, Semra Köse tarafından çalışılmıştır.[128]

---

[122] Serap Telek, *Malkaralı Nev'i Yahya'nın "Keşfü'l-Hicâb Min Vechi'l-Kitâb" Adlı Eserinin Metin ve İncelemesi 1a-219b Yaprakları Arası*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
[123] Ömer Tolgay, *İlimlerin Özü Netâyic el-Fünûn Nev'î Efendi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.
[124] Fatih Koyuncu, "Nev'î'nin Siyâsetnâme Türündeki Eseri: Fezâ'ilü'l-Vüzerâ ve Hasâ'ilü'l-Ümerâ", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 17, 2016, s. 215-242.
[125] Mehmet Akif Yalçınkaya, "Malkaralı Nev'î'nin Edebî Bir Mektubu: Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 2, 2019, s. 320-333.
[126] Tunca Kortantamer, "Nev'i Efendi'nin Sadrazam Sinan Paşa'ya Ders Veren Bir Mektubu", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.11, 1991, s. 215-228.
[127] Semra Köse, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn ve Faslün fî Fazîleti'l-Işk Adlı Eserleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
[128] Semra Köse, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn ve Faslün fî Fazîleti'l-Işk Adlı Eserleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

11. Terceme-i münşeât-ı Hâce-i Cihân: Eser üzerine Zeynep Buçukcu bir çalışma hazırlamıştır.[129]

12. Münâzara-i Tûtî bâ-Zağ: Eser, Hakan Taş ve Ömer Zülfe tarafından çalışılmıştır.[130]

13. Gevher-i Râzî: Son yapılan araştırmalara göre müstakil bir olarak düşünülen bu eserin, Hasb-i Hâl'in bir nüshası olduğu tespit edilmiştir.[131]

14. Kıssa-i Mûsâ ve Hızır: Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

B. Arapça Eserleri

1. Muhassılü'l-kalâm **2.** Şerh-i Risâle-i Kudsiyye **3.** Şerh-i Heyâkili'n-nûr **4.** Sûre-i Mülk Tefsîri

Nev'î ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Abdulkadir Gürer, *Nev'î-Hasb-i Hâl*, Ürün Yayıncılık, İstanbul 2009.

Hakan Taş, Ömer Zülfe, *Nev'î Münâzara-i Tûtî vü Zâğ*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78439/nevi---munazara-i-tuti-vu-zag.html).

Hasibe Mazıoğlu, "Nev'î'nin Hayatı ve Kişiliği", *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017, s. 431-465.

Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.

M. Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divanı'nın Tahlili*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.

Nesrin Sis, *Nev'î Hasb-i Hâl Dil İncelemesi-Metin-Söz Dizini*, Serhat Yayınları, Malatya 2008.

[129] Zeynep Buçukcu, "Nev'î'nin Tercüme-i Münşeat-ı Hâce-i Cihân'ı", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 1, 2019, s. 155-160.
[130] Hakan Taş, Ömer Zülfe, *Nev'î Münâzara-i Tûtî vü Zâğ*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78439/nevi---munazara-i-tuti-vu-zag.html).
[131] Bkz. Bilal Güzel, "Gevher-i Râz (Nev'î)", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gevher-i-raz-nev-i) [son erişim: 21.02.2024, 11.30].

Ömer Tolgay, *İlimlerin Özü Netâyic el-Fünûn Nev'î Efendi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

Tahir Olgun, *Şâir Nev'î ve Sûriye Kâsîdesi*, Aydınlık Basımevi, İstabul 1937.

Tezler:

Ebru Ulaş, *16. yy. Şairlerinden Zati, Muhibbi, Baki, Fuzuli, Taşlıcalı Yahya, Nev'i, Cinani, Hayali, Hayreti'nin Divanlarında Atasözleri ve Deyimler*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2023.

Fatma Nur Yürük, *Malkaralı Nev'î Yahyâ'nın "Keşfü'l-Hicâb Min Vechi'l-Kitâb" Adlı Fusûsu'l-Hikem Şerhinin Tahkik ve Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

Gülçin Aras, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk ve Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn Adlı Eserleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997.

Hande Özer, *Nev'î'nin Hasb-ı Hâl'i*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1994.

Muhammed Tarık Ablak, *Nev'î'nin Şerh-i Cevâb-ı İbn Sînâ Be-Su'Âl-i Ebû Sa'id İsmli Eseri: İnceleme-Metin*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

Nadir İlhan, *Nev'î Efendi: Netayicü'l-Fünun ve Mehasinü'l-Mütun (Giriş-Metin-Dizinler)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1992.

Nuray Kartal, 1*6. Yüzyıl Şairlerinden Baki, Fuzuli, Hayali, Nev'i ve Yahya Bey Divanlarında, Bitkilerle İlgili Bazı Hususiyetler*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları, Doktora Tezi, İstanbul 1994.

Olcay Kocatürk, *Nev'î'nin Şiirinde İlim: "Netâyicü'l-Fünûn" Merkezli Bir İnceleme*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2015.

Sabahat Deniz, *16. Yüzyıl Bazı Divan Şairlerinin Türkçe Divanlarında Kozmik Unsurlar (Baki-Fuzuli-Hayali Beğ-Nev'i-Yahya Beğ)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1992.

Sedanur Dinçer Arslan, *Nev'î Divanı Sözlüğü (Bağlamsal Dizin ve İşlevsel Sözlük)*, Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ardahan 2017.

Semra Köse, *Nev'î'nin Nevâ-yı Uşşâk, Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn ve Faslün fî Fazîleti'l-Işk Adlı Eserleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

Serap Telek, *Malkaralı Nev'i Yahya'nın "Keşfü'l-Hicâb Min Vechi'l-Kitâb" Adlı Eserinin Metin ve İncelemesi 1a-219b Yaprakları Arası*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Tuğçe Serttaş, *Nev'î Dîvânı'nda Soyut Kavramlar*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2021.

Makaleler:

Elif Ayan Nizam, "Tarihe Tanık Manzumeler: Nev'î'nin Gözünden Bir Döneme Bakmak", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 24, 2021, s. 854-888.

Erol Çöm, "Nev'î Divanı'nda Günlük Hayat", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 2002, s. 201-222.

Fatih Koyuncu, "Nev'î'nin Siyâsetnâme Türündeki Eseri: Fezâ'ilü'l-Vüzerâ ve Hasâ'ilü'l-Ümerâ", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 17, S. 17, 2016, s. 215-242.

Hasan Ekici, "Nev'î Divanı'nda Aşk Üzerine Teşbihler", *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 1 , 2017, s. 21-36.

Hasibe Mazıoğlu, "Nev'î'nin Hayatı ve Kişiliği", *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları*, C. 28/1, 2004, s. 137-167.

Hasan Kaplan, "İki Şair Bir Şiir -II", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 63, 2018, s. 19-33.

Lütfi Alıcı, "Nev'î'nin "Geçmedi" Redifli Gazelinin Şerhi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 1, 2022, s. 150-157.

Mehmet Akif Yalçınkaya, "Malkaralı Nev'î'nin Edebî Bir Mektubu: Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 2, 2019, s. 320-333.

M. Nejat Sefercioğlu, “Nev‘î’nin Hocası Karamânî Mehmed Efendi İçin Yazdığı “Bayram Hilâli” ile İlgili Kasîdesinin Tahlîli”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 10, S. 10, 2013, s. 339-358.

Nesrin Sis, “Nev’î’nin Hasb-i Hâl Adlı Eserinde Deyimler”, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, S. 16, 2016, s. 72-79.

Nurgül Karayazı, “Nev’î Yahyâ’nın Aynası”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 13, 2014, s. 39-60.

Ömer Zülfe, Hakan Taş, “Nev‘î’nin Münâzara-i Tûtî vü Zâğ Adlı Mesnevîsi”, *Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 3, 2007, s. 660-696.

Sedanur Dinçer Arslan, “Nev’î Divanı’nda Soyut-Somut İlişkisi”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 1, 2019, s. 63-74.

Sedanur Dinçer Arslan, “Nev’î Divanı’nda Atasözleri, Deyimler ve Bunların Kullanımı Üzerine”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 2, 2019, s. 253-277.

Tunca Kortantamer, “Nev'i Efendi'nin Sadrazam Sinan Paşa'ya Ders Veren Bir Mektubu”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.11, 1991, s. 215-228.

Veysi Turan, “Nev’î’nin Şiir Anlayışı”, *International Journal of Filologia*, S. 4, 2020, s. 277-295.

Veysi Turan, “Nev’î’de Şair ve Şairlik Anlayışı”, *International Journal of Filologia*, S. 3, 2020, s. 37-54.

Yavuz Bayram, “Aruz Tasarrufları Bağlamında Üç Gül Kasidesi (Necâtî, Hayâlî, Nev'î)”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 3, 2022, s. 1682-1750.

Zeynep Buçukcu, “Nev’î’nin Tercüme-i Münşeat-ı Hâce-i Cihân’ı”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, S. 1, 2019, s. 155-160.

13. NUSRETÎ (ö. ?/?)

Kaynaklarda 16. yy.’da yaşamış Nusretî mahlaslı 1 şair ve 17. yy. da yaşamış Nusretî mahlaslı 1 şair görülmektedir. Bu şairlerin eserlerine ve divanlarına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla elimizdeki şiirin hangi Nusretî’ye ait olduğu belli değildir.

14. SÂ'Î (ö. ?/?)

Kaynaklarda 16. yy.'da yaşamış Sâ'î mahlaslı 3 şair, görülmektedir. Bu şairlerin divanlarına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla elimizdeki şiirin hangi Sâ'î'ye ait olduğu belli değildir.

15. TÎGÎ (ö. 1027/1617)

Hayatı

Asıl adı Mehmed olan şair, Edirnelidir. Tîgî mahlasını kullanmıştır. Edirne sarayında yetişen şair, buradan sipahi olarak çıkmıştır. Ardından Degâh-ı Âlî'de müteferrika olan Tîgî, bu görevinin dışında bir de Edirne'de ihtisap ağalığı yapmıştır.[132]

Tîgî'nin vefat tarihi ile ilgili farklı tarihler düşülmüştür. Tîgî'nin vefat tarihi, Enis'e göre 1017/1608-09, Rıza'ya göre 1020/1611, Faizî'ye göre ise 1027/1618-18'dir.[133]

Edebî Kişiliği

Rıdvan Canım, Kemâlpaşazâde'nin Nigaristan adlı eserini Farsça'dan Türkçe'ye çeviren Tîgî'nin bu tercümesi müsvedde hâlinde kalmış olduğunu, sonradan da ortadan kaybolduğunu belirtmiştir. Rıdvan Canım, Tîgî'nin aynı zamanda güzel tarih manzumeleri de söylediğini belirtmektedir.[134]

Eserleri

Kaynaklara göre şaiirin bir de ***divanı*** bulunmaktadır.[135]

Tîgî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar: Tîgî ve eserleri hakkında yapılan bir kitap çalışmasına rastlanmamıştır.

Tezler: Tîgî ve eserleri hakkında yapılan bir tez çalışmasına rastlanmamıştır.

---

[132] Şerife Ördek, "Tîgî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 112.
[133] Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 506.
[134] Rıdvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s. 252.
[135] Şerife Ördek, *a.g.e.*, s. 112.

Makaleler:

Muhammet Emin Altınışık, "Tîgî'nin Tahmîsi", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. ÖS-III, 2016, s. 247-256.

Yunus Kaplan, "Dîvânı Meçhul Bir 16. Yüzyıl Şairi: Edirneli Tîğî ve Şiirleri", *Dede Korkut, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2018, s. 104-147.

16. ULVÎ (ö. 993/1585)

Hayatı

Asıl adı Mehmed'dir. Doğum tarihi net olarak bilinmemektedir. Derzi-zâde/Terzi-zâde lakabıyla tanınmıştır. İstanbulludur. Şair, kadılık ve hakimlik görevlerinde bulunmuştur. Babası ilmiye mensubundandır. Annesinin Rus bir cariye olduğu rivayet edilmektedir.[136]

II. Sultan Selim'e intisap etmiştir. Kanûnî, Ulvî hakkında hapis ve katline ferman çıkarmıştır. Ulvî bunun ardından uzun süre ortadan kaybolmuştur. İkinci Selim'in tahta çıkmasının ardından tekrar ortaya çıkan Ulvî, padişahın fermanı ile Molla Çelebi (ö. 998/1590)'ye mülâzim olmuştur. Bir süre sonra bazı devlet büyüklerinin himayesi ile rütbe ve mansıplar almıştır.[137]

Sultan Selim, Ulvî'yi korumaya devam etmiştir. Ulvî, eskisi kadar olmasa da Padişahın ihsanını almaya devam etmiştir. Fakat yaşadığı korku dolu günler onda olumsuz tesirler bırakmış ve bunun etkisi ile içkiye meyletmiştir. Sultan Selim'in vefatından sonra talihi büsbütün dönse de yine de devir büyüklerinin meclislerine girebilen Ulvî, 993/1585 de vefat etmiştir.[138]

[136] Esma Şahin, "Ulvî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 241.
[137] Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri: Ulvî-Me'âlî-Nihanî-Feyzî-Katibî*, Fas. 3, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1948, s. 5.
[138] Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s.122.

Edebî Kişiliği

Esma Şahin'e göre Ulvî, şiirlerinden övgüyle söz edilen bir şairdir. İham ve tevriye sanatlarını ustaca kullananmıştır. Gazel ve kasîdelerinde oldukça başarılıdır. Ulvî'nin gazelleri özgün hayal ve mazmunlarla doludur. Kasîdelerinde de farklı ve kendine özgü bir yapı görülmektedir.[139]

Büşra Çelik ve Muzaffer Kılıç'a göre Ulvî, edebi sanatları kullanmada, özgün manalar ve fikirler yaratmada oldukça usta bir şairdir. Şairin gurbette yaşaması ve her şeyden kendini çekerek şaraba meyletmesi onun şöhretine gölge düşürmüştür. Bu durum ayrıca onun şöhretinin yayılmasına da engel olmuştur.[140]

Eserleri[141]

1. Divan: Ulvî'nin *Divan*'ını ne zaman tertip ettiği bilinmemektedir. Divan'ın müellif hattı da elde bulunmamaktadır. Divan ile ilgili ilk çalışmalar Ali Nihad Tarlan danışmanlığında Nezahat Büyükdemirtaş[142] ve Işıl Ergin[143] tarafından mezuniyet tezi olarak hazırlanmıştır.

Divan hakkında en kapsamlı çalışmayı Büşra Çelik ve Muzaffer Kılıç yapmıştır.[144] Bu çalışmaya göre divanda 8 mesnevî, 1 manzum-mensur karışık dibace, 30 kasîde, 808 gazel, 48 musammat, 18'i tarih manzumesi olmak üzere toplam 29 kıt'a ve 94 matla bulunmaktadır.

2. Manisa Şehrengizi: Eser mesnevî şeklinde yazılmıştır. Eserin toplam beyit sayısı 503'tür.

Eseri üzerine Büşra Çelik bir çalışma hazırlamıştır.[145]

---

[139] Esma Şahin, *a.g.e*., s. 242.
[140] Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, *Derzi-zâde 'Ulvî, Dîvân*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2018, s. 39.
[141] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, *a.g.e.*, s. 29-35.
[142] Nezahat Büyükdemirtaş, *'Ulvî Divanı: Tevhid Naat Dibace Kasaid*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963, Yer No: TAEK 598.
[143] Işıl Ergin, Ulvi: *Hayatı Gazellerinin Edisyon Kritiği*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963, Yer No: TAEK: 595.
[144] Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, *Derzi-zâde 'Ulvî, Dîvân*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2018
[145] Büşra Çelik, "Derzi-zâde 'Ulvî ve Manisa Şehrengizi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 39, 2018, s. 223-290.

Ulvî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI-XVII. Asır Divan Şiiri : Ulvî, Me'âlî Nihânî, Feyzî, Kâtibî*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Fas. 3, İstanbul 1948.

Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, *Derzi-zâde 'Ulvî (Dîvân)*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2018.

Tezler:

Nezahat Büyükdemirtaş, *'Ulvî Divanı: Tevhid Naat Dibace Kasaid*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963, Yer No: TAEK 598.

Işıl Ergin, *Ulvî: Hayatı Gazellerinin Edisyon Kritiği*, İstanbul Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1963, Yer No: TAEK: 595.

İsmail Çetin, *Derzi-zâde Ulvî: Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1993.

Makaleler:

Büşra Çelik, "Derzi-zâde 'Ulvî ve Manisa Şehrengizi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 39, 2018, s. 223-290.

Mustafa Tanrısever, *Şehrengîz-i Ulvî Çelebi (Manisa Şehrengizi)*, Ankara Üniversitesi DTCF, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Ankara 1972.

17. USÛLÎ (ö. 945/1538)

Hayatı

Usûlî, Vardar Yenice'sinde doğdu. Evrenosoğulları'nın başkenti konumunda olan bu şehir, aynı zamanda bir bilim ve sanat merkeziydi. Kaynaklarda Usûlî'nin eğitimi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.[146]

Usûlî, bir süre sonra Mısır'a giderek İbrâhim Gülşenî'ye intisap etmiştir. Şeyhi 1534 yılında vefat edince tekrar Yenice-i Vardar'a dönmüştür. Hayatını Gülşenîliği Rumeli'de yaymakla geçirmiştir. Bunun yanında bir yandan da akıncı beylerine musâhiplik yapmıştır. Vardar Yenice'de vefat etmiştir.[147]

Edebî Kişiliği

Usûlî'nin şiirleri, tasavvufî niteliktedir. Şairin bu yönüyle Seyyid Nesîmî'nin izinden gittiği düşünülmektedir. Usûlî'nin şiirlerinden, onun kimseye baş eğmeyen ve kanaatkar bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ham sofulukla alay eden ve aşkı hep ön planda tutan mutasavvıf bir şair olduğu bilinmektedir.[148] Usûlî'ye "Fazlullah-ı Sânî" ve "Sırr-ı Nesîmî" denildiği de söylenmektedir."[149]

Eserleri[150]

Mustafa İsen, Usûlî'nin hem tek bir eserinden hem de eserlerinden söz edilebildiğini belirtmektedir. İsen, onun *Hadis Derleme ve Tercümesi* ile *Mi'râciyye ve Şehr-engîz*'inin çoğu yazmalarda *Divan*'ın bir parçası olarak görülse de bazı yazmalarda müstakil bir esermiş gibi görüldüğünü belirtmektedir. İsen'e göre Usûlî Divanı, bunların hepsini içine alan bir esermiş gibi düşünülmektedir."[151]

Divan: Usûlî Divanı, klasik edebiyatımızın divan örnekleri ile karşılaştırıldığında hacim olarak diğerlerine göre daha küçüktür. Divanda, 4'ü Türkçe ve 1'i Farsça olmak üzere toplam 5 kasîde, 11 musammat ve 152 gazel bulunmaktadır.

Eser, Mustafa İsen tarafından çalışılmıştır.[152]

---

[146] Mustafa İsen, "Usûlî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 262.
[147] Bayram Ali Kaya, "Usûlî", *DİA*, C. XLII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 213.
[148] Mustafa İsen, *Usûlî, Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988, s. XIV-XVII.
[149] Bayram Ali Kaya, *a.g.e*., İstanbul 2012, s. 213.
[150] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eser: Mustafa İsen, *Usûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s. 33-60.
[151] Mustafa İsen, *Usûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, s. 33.
[152] Mustafa İsen, *a.g.e*.

Usûlî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Abdülbaki Gölpınarlı, *Nesimî - Usûlî - Rûhî (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)*, Varlık Yayınları, İstanbul 1953.

Abdülbaki Gölpınarlı, *Nesimî - Usûlî - Rûhî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.

Fatma Kola, *Usûlî Dîvânı Tahlili*, İksad Yayınevi, Ankara 2023.

Gürer Gülsevin, *Usûlî'nin 120 Hadis Tercümesi: XVI. yüzyıl*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1995.

Filiz Kalyon, *Tasavvuf Sembollerinin Usûlî Divanı İle Fuzûlî'nin Türkçe Divanındaki Kullanılışı*, İksad Yayınları, Ankara 2020.

Mustafa İsen, *Usulî: Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1987.

Mustafa İsen, *Usûlî: Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988.

Mustafa İsen, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

Mustafa İsen, *Usûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

Tezler:

Ayşe Yaşar, *Usûlî Dîvânı'nda Dînî ve Tasavvufî Unsurlar*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1990.

Fatma Atıcı, *Usûlî Dîvânı'nda Cemiyet, İnsan ve Tabiat*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2007.

Hiclal Demir, *Çağlarını Eleştiren Dîvan Şairleri: Hayretî-Hayalî-Usûlî*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.

Muhterem Saygın, *Usûlî Dîvânı'nda Din, Tasavvuf ve Cemiyet*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2016.

Makaleler:

Abdullah Adak, "Mevlevîliğin Kuruluş Dönemi (XVI. Yüzyıl) Gülşenî Şairler Üzerindeki Etkisi: İbrâhîm Gülşenî, Usûlî ve Za'fî Örneği", *Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 24, 2011, s. 143-155.

Adem Ceyhan, "Usûlî'nin Hadis ve Vecize Tercümeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 30, 2003, s. 147-188.

Ayşe Büyükyıldırım, "Usûlî Dîvânında Tasavvufî Unsurlar", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. 26, S. 26, 2005, s. 133-146.

Bilal Güzel, "İsen, Mustafa, Usûlî Dîvânı (İncelemeTenkitli Metin-Tıpkıbasım)", *Bilig Dergisi*, S. 98, 2021, s. 191-196.

Fatma Sinecen, "Usûlî Dîvânında Kuşların Sembolik Değerleri", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 3, S. 3, 2017, s. 119-130.

Hiclâl Demir, ""Şairler Menbaı" Vardar Yenicesi ve Vardar Yeniceli Üç Şair: Hayretî - Usûlî – Hayâlî", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 1, 2014, s. 48-59.

Meltem Gül, "Usûlî'nin Dilinde Ahengi Sağlayan Unsurlar Üzerine Bir Deneme", *İDİL*, C.2, S. 8, 2013, s. 122-157.

Muhammet Kuzubaş, Muhammet Özdemir, "Usûlî'nin Rûzgâr Kasidesi", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2010, s. 113-120.

Murat Şeker, "Usûlî'nin ''Var İmiş'' Redifli Gazelinin Şerhi ve Tasavvufî Açıdan İncelenmesi", *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2022, s. 53-58.

Mustafa İsen, "Usûlî'nin Yenice Şehr-engizi", *Türk KültürüAraştırmaları, Mehmet Kaplan İçin*, 1988, s. 131-148.

Yağız Yalçınkaya, "Usûlî'nin Şiirlerinde Sevgili Portresi", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 26, 2022, s. 694-710.

18. VEYSÎ (ö. 1037/1628)

Hayatı

Asıl adı Üveys'tir. Kaynaklarda adı Üveys Çelebi ve Üveys b. Mehmed olarak geçmektedir. Manisa'nın bir ilçesi olan Alaşehir'de doğmuştur. Babasının adı Mehmed'dir. Alaşehirli olan babası kadılık yapmıştır. Veysî, uzun süre Üsküp'te çalışması ve Üsküp'e yerleşerek burada vefat etmesi nedeniyle kaynaklarda Veysî-i Üskübî olarak kaydedilmiştir.[153]

Veysî ilk eğitimine Alaşehir'de başlamıştır. Daha sonra eğitimine, gittiği İstanbul'da devam etmiş ve Molla Sâlih Efendi'den mülâzım olarak kadılığa yönelmiştir. Mısır, Akhisar, Tire, Alaşehir, Siroz, Ordu-yı Hümâyun, Rodosçuk (kadılığa gönderilmesine rağmen görevine başlamadan Üsküp kadısı olmuştur), Üsküp (yedi kez Üsküp kadılığına getirildi), Tırhala kadılıkları yapmıştır. Veysî Üsküp'te vefat etmiştir.[154]

Edebî Kişiliği

Veysî, nesir tarzında devrinin en büyük isimlerinden biridir. Veysî'nin nesir dili çağdaşlarına göre daha sadedir. Veysî, teşbih, istiare ve çeşitli tenasüb sanatlarını kullanmıştır. Veysî, divanında bulunan kasîdelerde ağdalı kelimelere de yer vermiştir. Ayrıca Arapça ve Farsça terkiplere de yer verdiği bilinmektedir. Bununla birlikte gazellerinde doğal ve akıcı bir dil kullanmıştır.[155]

Nihad Sami Banarlı, Veysî'nin şiirlerinden ziyâde nesirleriyle ünlü olmasının nedenini, şairin, nesirlerinde sanatlı ve külfetli bir üslup kullanması olarak belirtmektedir.[156]

Süleyman Çaldak'a göre Veysî, eserlerinde Arapça-Farsça kelimeleri ve teşbih, istiare vb. edebî sanatları ustaca kullanmıştır. Döneminde ve sonraki dönemlerde örnek alınan bir şairdir. Genellikle aşk ve güzellik konularını işlemiştir. Veysî'nin akıcı bir dili bulunmaktadır.[157]

---

[153] Süleyman Çaldak, "Veysî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 511.
[154] Bayram Ali Kaya, "Veysî", *DİA*, C. XLIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 76.
[155] Zehra Toska, Veysî Divânı (Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985, s. 27-28.
[156] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. II, s. 681.
[157] Süleyman Çaldak, *a.g.e.*, Ankara 2023, s. 513-514.

Eserleri[158]

1. Dürretü't-tâc fî-sîreti sâhibi'l-mi'râc (Siyer-i Veysî): Yazarın en ünlü eseridir. Müzeyyen nesir ile kaleme alınan eserin şiirsel bir dili vardır. Peygamberin hayatı, Mekke ve Medine dönemleri şeklinde iki bölümde anlatılır.

Eser, Abdulsamet Özmen tarafından çalışılmıştır.[159]

2. Hâb-nâme (Rüyâ-nâme-Vâkı'a-nâme): Eser, Büyük İskender ile I. Ahmed'in arasındaki diyalogunu içeren bir rüyaya dayanmaktadır. Veysî bu eseri, Atâyî'nin belirttiğine göre "hikâyenin en güzeli, en yalan olanıdır" latifesiyle Sadrazam Nasuh Paşa'ya sunmuştur.

Eser Mustafa Altun tarafından çalışılmıştır.[160]

3. Münşe'ât: Veysî'nin devlet büyükleri ve dostları arasındaki mektupları içeren bir eserdir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

4. Fütûh-ı Mısır: Amr b. Âs'ın Mısır fethini anlatan eser tamamlanmamıştır.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

5. Meraca'l-bahreyn fî-ecvibe 'alâ-i'tirâzâti'l-Cevherî: Firûzâbâdî (ö. 1414)'nin, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî (ö. 1010)'ye yaptığı eleştirilere verilen cevapları içermektedir.Veysî, bu Arapça eserini tamamlayamamıştır.

Eser üzerine, Sedat Şensoy tarafından bir çalışma yapılmıştır.[161]

6. Düstûru'l-amel fî-mübâhâti'l-ibâdât: Eser, dinî konuları ve menkıbeleri içermektedir. Eserde İmamın beş esası mukayese edilmektedir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

7. Gurretü'l-asr fî-tefsîri sûreti'l-'asr: Asr suresinin tefsirini içermektedir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

---

[158] Bu bölüm hazırlanırken yararlanılan eserler: Süleyman Çaldak, *a.g.e*., Ankara 2023, s. 512-513; Süleyman Çaldak, "Veysî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/veysi-uveys-celebi-uveys-mehmed) [son erişim tarihi: 14.02.2024, 11.20].

[159] Abdulsamet Özmen, *Zeyl-i Siyer-i Veysî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

[160] Mustafa Altun, *Hâb-Nâme-i Veysî*, MTV Yayıncılık, İstanbul 2011.

[161] Sedat Şensoy, *Veysî (Üveys B. Muhammed El-Alaşehri) ve Eseri "Merace`l-Bahreyn" İn Tahkiki*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1995.

8. Hediyyetü'l-muhlisîn ve tezkiretü'l-muhbitîn: Bazı kaynaklar bu eserin Veysî'ye ait olduğunu söylese de Veysî'ye ait olmadığı yönünde kanaatler de mevcuttur. Eserin konusu, akaid ve ahlâka dairdir.

Eser hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

9. Divan: Divanda, yirmi altı kasîde, iki terkîb-bend, bir terci'-bend, bir tesdis, beş tahmis, altmış altı gazel, yirmi beş beyit, yedi kıt'a ve iki na't bulunmaktadır.

Divanın tenkidli metni, Zehra Toska tarafından çalışılmıştır.[162]

10. Hicviyye: Anadolu kazaskeri olan Molla Ahmed'in ders ve sohbetlerini dönemin saray şehnamecisi olan Seyyid Lokman (ö.1010/1601-02)'ın dilinden tasvir eden bu eser, mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Otuz iki beyittir. Dili Farsça'dır.

Eser üzerine Süleyman Çaldak bir çalışma hazırlamıştır.[163]

Veysî ve Eserleri Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası

Kitaplar:

Abdulsamet Özmen, *Zeyl-i Siyer-i Veysî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

Fadıl Hoca, *Veysî, "Üskübi" Divânı'nın Tahlili*, Balkan Vakfı Yayınları, Ankara 2012.

Mustafa Altun, *Hâb-Nâme-i Veysî*, MTV Yayıncılık, İstanbul 2011.

Tezler:

Fadıl Hoca, *Veysî Divânı Tahlili*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî: Dürretü't-tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri, 1997.

[162] Zehra Toska, *Veysî Divânı (Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1985.
[163] Süleyman Çaldak, "Veysî'nin Hicviye'si", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. S. 1, 2016, s. 1-12.

Shadi Al-İsmail, *Lugat-ı Siyer-i Veysî: İnceleme-Çevriyazılı Metin*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2014.

Sedat Şensoy, *Veysî (Üveys B. Muhammed El-Alaşehri) ve Eseri "Merace`l-Bahreyn" İn Tahkiki*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1995.

Zehra Toska, *Veysî Divânı (Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1985.

Makaleler:

Abdullah Kara, "17. Yüzyıl Osmanlı Siyâsetnâmeciliği: Veysî'nin Hâbnâme'si Örneği", *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, 2017, s. 37-46.

Esra Egüz, "İstanbul'a İçeriden ve Dışarıdan Bakışlar: Veysî, Nedim, Râmî ve Süheylî'nin İstanbul'a Dair Birer Manzumesi", *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 40, 2009, s. 35-93.

Günay Kut, "Veysî'nin Divanında Bulunmayan Bir Kasidesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C. 18, 1970, s. 169-178.

Hasan Gültekin, "Veysî'nin Sosyal Tenkit İçerikli Kasidesi", *Erdem Dergisi*, S. 64, 2013, s. 31-48.

Nuran Yılmaz, "Veysî'nin Dürretü't-tâc Adlı Siyeri ve Nüshalarının Tanıtımı", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 8, 1998, s. 34-43.

Nuran Öztürk, "Siyer-i Veysî'nin Mi'râç Bölümü: Muhteva Özellikleri", *Dinî, Târihî ve Edebî Açısından Kudüs*, 2018, s. 393-418.

Süleyman Çaldak, "Veysî'nin Hicviye'si", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. S. 1, 2016, s. 1-12.

Zehra Öztürk, "Veysî'nin "Hâb-Nâme"si ve Namık Kemal'in "Rüya"sında Konu, Devir ve Üslup", *Researcher*, C. 6, S. 3, 2018, s. 404-421.

3.2.2. (vr. 1[b]-33[b]) Şairlerin Tasnifi Tablosu

Şairler hakkında yukarıda bahsettiğimiz bilgilere göre oluşturulan bu tablo, öncelikle şairlerin mahlaslarını, ardından gerçek isim-soyisimlerini (parantez içindeki kısımda şairlerin yaşadığı dönemde kendisine verilen lakaplarını ya da hangi isimle tanınıyorsa o isimlerini), daha sonra sırasıyla yaşadıkları yüzyılı, doğum ve vefat tarihlerini, doğum yerlerini ve mesleklerini içermektedir.

Mahlası	Adı-Soyadı / (Lakabı)	Yaşadığı yy.	Vefat Tarihi	Doğum Yeri	Mesleği
ʿĀlī (Çeşmî)	Gelibolulu Mustafa	16. yy.	(ö. 1008/1600)	Gelibolu	Divan kâtibi, Hazine ve Mal defterdarlığı, Yeniçeri kâtibi, Defter emini, Sancak beyliği, Beylerbeyi
ʿAtīkī	(ʿAtīkî Çelebi)	16. yy.	(ö. ?/?)	Azerbaycan / Şamahı	-
Āzerī	İbrahim (Muallim-zâde İbrahim Çelebi)	16. yy.	(ö. 993/1585)	Bursa	Müteferrika, Kadı
Cinānī	Mustafa	16. yy.	(ö. 1004/1595)	Bursa / Muradiye	Kâlem kâtipliği, Kassâm, Müderris
Emrī	Emrullâh	16. yy.	(ö. 983/1575)	Edirne	Tevliyet,
Fevrī	Ahmed	16. yy.	(ö. 978/1571)	Arnavutluk / Draç	Müderris
Ġarībī	-	-	-	-	-
Ḥāletī	Mustafa	17. yy.	(ö. 1040/1631)	İstanbul	Müderris, Kadı, Kazasker
Lemʿī	-	-	-	-	-
Nefʿī (Darrî)	Ömer (Darrî)	17. yy.	(ö. 1044/1635)	Erzurum / Hasankale (Pasinler)	Maden mukataacılığı, Maden Kâtipliği, Murâdiye mütevelliliği, Cizye muhasebeciliği
Nev'ī	Yahyâ	16. yy.	(ö. 1007/1599)	Malkara	Mülâzım, Müderris, Kadı, Lala
Nuṣretī	-	-	-	-	-
Rūḥī	Osman (Bağdatlı Rûhî)	16. yy.	(ö. 1014/1605-1606/)	Bağdat	Asker (sipâhî)
Sāʿī	-	-	-	-	-
Tīġī	Mehmed	16. yy.	(ö. 1027/1617)	Edirne	Sipahi, Müteferrika, İhtisap Ağası

ʿUlvī	Mehmed (Derzi-zâde, Terzi-zâde)	16. yy.	(ö. 993/1585)	İstanbul	Danişmend, Müderris
Usūlī	Abdullah	16. yy.	(ö. 945/1538)	Vardar / Yenice	Musâhip
Veysī	Üveys	17. yy.	(ö. 1037/1628)	Manisa (Aydın) / Alaşehir	Kadı, Vali divan naibi, Emvâl-i hassa müfettişliği, Kazasker, Ordu-yı Hümayun kadılığı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere (1^b-33^b) varaklarında şiirleri bulunan toplam 18 şair bulunmaktadır.

Bu şairlerin;

- 11 tanesi 16. yy., 3 tanesi de 17. yy. şairidir.
- 13 tanesinin doğum tarihi, 4 tanesinin de vefat tarihi belli değildir.
- 1'i Gelibolu, 1 Azerbaycan/Şamahı, 2'si Bursa (biri Muradiye ilçesi), 2'si Edirne, 1'i Arnavutluk / Draç, 2'si İstanbul, 1'i Erzurum / Pasinler, 1'i Malkara, 1'i Bağdat, 1'i Vardar / Yenice, 1'i Manisa / Alaşehir doğumludur.
- Askerlik (sipahi), Beylerbeyliği, Cizye muhasebeciliği, Danişmendlik, Defter eminliği, Defterdarlık, Divan Katipliği, Emvâl-i Hassa Müfettişliği, İhtisap Ağalığı, Kadılık, Kassâmlık, Katiplik, Kazaskerlik, Lalalık, Maden Kâtipliği, Maden mukataacılığı, Müteferrikalık, Murâdiye mütevelliliği, Musâhiplik, Müderrislik, Mülâzımlık, Ordu-yı hümayun kadılığı, Sancak beyliği, Sipâhîlik, Tevliyet, Vali divan naibiliği, gibi çeşitli meslekleri icra ettikleri görülmektedir.
- 4 şair hakkında da yeterli bilgi bulunmamaktadır.

* Sonuç olarak, mecmuanın incelediğimiz varakları arasında şiirleri bulunan şairlerin, sadece tek bir vilayetden ya da bir bölgeden şairlerin olmadığını, birçok farklı vilayetten şairlerin bulunduğunu, aynı zamanda da birçoğunun farklı mesleklerden olduklarını görmekteyiz.

3.3. (1^b-33^b) VARAKLARININ SAHAYA KATKILARI

3.3.1. (1^b-33^b) Şiir Düzeyinde Katkılar

1. Varak 12^b de bulunan 10. şiir, henüz divanı bulunmayan **Atîkî**'ye aittir. Nazım biçimi terkîb-bend olan şiir, her biri 4'er beyit olmak üzere toplam 16 bendden oluşmaktadır.

2. Varak 14^a da bulunan 11. **ş**iir, divanı bulunmayan **Nusretî**'ye aittir. Nazım biçimi rubâî'dir.

3. Varak 17^b de bulunan 14. şiir, henüz divanı bulunmayan **Âzerî**'ye aittir. Nazım biçimi müseddes olan şiir, 6 bendden oluşmaktadır.

Âzerî'ye ait olan *"Nakş-ı Hayâl"*, *"Husrev ü Şirin"* eserleri incelendiğinde:

- İbrahim Âzerî Çelebi, Hayatı ve Nakş-i Hayal Mesnevîsi[164]'nde (Muammer Temizer, 1948-1949) bu şiir bulunmamaktadır.
- Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i[165]'nde (Ahmet Mermer, İstanbul 1993) ise mecmuadaki bendlerden I., III., IV., VI. bendler bulunurken II. ve V. bendler bulunmamaktadır.
- Husrev ü Şirin'de bahsi geçen şiir bulunmamaktadır.

4. Varak 18^b de bulunan şiir 16. şiir, **mahlassız**dır. Nazım biçimi kıt'a olan şiirin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

5. Varak 18^b-19^a da bulunan 17. şiir, divanı bulunmayan **Sâ'î**'ye aittir. Nazım biçimi tercî'-bend olan şiir, her biri 6'şar beyit olmak üzere toplam 5 bendden oluşmaktadır.

---

[164] Muammer Temizer, *İbrahim Âzeri Çelebi, Hayatı ve Nakş-i Hayal Mesnevîs*i, İstanbul Üniveritsesi, Türkoloji, 7-8 Sömestr, 1948-1949.

[165] Ahmet Mermer, "Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, *Âmil Çelebioğlu Armağanı*, Marmara Üniveristesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1993, S. 7, s. 479.

6. Varak 20[a] da bulunan 20. şiir, divanı olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen **Lem'î**'ye aittir. Nazım biçimi müseddes olan şiir, 5 bendden oluşmaktadır.

7. Varak 20[a]-20[b] de bulunan 21. şiir, **Garîbî**'ye aittir fakat Garîbî mahlasını kullanan birçok şair olması dolayısıyla, şiirin Garîbî mahlasını kullanan hangi şaire ait olduğu bilinmemektedir. Divanda (Vedat Ali Tok, Kayseri 1995)[166] bu şiir bulunmamaktadır. Nazım biçimi müseddes olan şiir, 5 bendden oluşmaktadır.

8. Varak 22[b]-23[a] da bulunan 28. şiir, divanı bulunmayan **Sâ'î**'ye aittir. Nazım biçimi müseddes olan şiir, 5 bendden oluşmaktadır.

9. Varak 25[a]-25[b] de bulunan 35. şiir, **Fevrî**'ye aittir. Nazım biçimi tahmîs olan şiir divanda (Nafize Sarıoğlanoğlu, İstanbul 1953-1954)[167] bulunmamaktadır. Şiir, 5 bendden oluşmaktadır.

[166] Vedat Ali Tok, *Garîbî Dîvanı (İnceleme Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1995.
[167] Nafize Sarıoğlanoğlu, *Fevrî Divanı'nın (Edition Critique) Tenkidli Neşri I, (Dinî Şiirler ve Kasideler)*, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, No. 7074, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1953-1954.

3.3.2. (1^{b}-33^{b}) Beyit/Bend Düzeyinde Katkılar

1. Varak 9^{b} de bulunan 7. şiir, **Veysî Efendi**'ye aittir. Nazım biçimi terkîb-bend olan şiirdeki 1 beyit divanda (Zehra Toska, İstanbul 1985)[168] bulunmamaktadır.

Beyit:

- ✓ Her kişi başa iletmişken işin devrüñde

  Luṭf u iḥsān bu mıdur ben ḳuluñ ayaḳda ḳalam [IV. B, 5. beyit]

2. Varak 17^{b}-18^{b} de bulunan 15. şiir, **Ulvî**' ye aittir. Nazım biçimi terkîb-bend olan şiirdeki 3 mısra divanda (Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, İstanbul 2018) bulunmamaktadır.

Mısralar:

- ✓ Āteş-gededür bu çimen ey ruḫları gülnār [II. B, 9. mısra]
- ✓ Serv oldı duḫān lāle ḳızıl ruḫger-i gülzār [II. B, 10. mısra]
- ✓ Baş egdi ḳażā tiġına ol şah-ı şehīdān [III. B, 10. mısra]

3. Varak 25^{b}-27^{a} da bulunan 37. şiir, **Rûhî**'ye aittir. Nazım biçimi kasîde olan şiirdeki 1 beyit divanda (Coşkun Ak, Bursa 2001) bulunmamaktadır.

Beyit:

- ✓ Ol şīr heybet kim kimse olmaz

  Rūz-nāmede aña muḳābil [21. beyit]

[168] Zehra Toska, *Veysî Divânı (Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1985.

4. Varak 27[a] da bulunan 38. şiir, **Nev'î**'ye aittir. Nazım biçimi kasîde olan şiirdeki 4 beyit divanda (Mertol Tulum, İstanbul 1977) bulunmamaktadır. Divanda bu fark dipnotta gösterilmiştir.

Beyitler:

- ✓ Gülzāra gel ki kevṣer-i bāġ u nesīm-i ṣubḥ
  Emvāt-ı ḫāki itdiler iḥyā Mesīḥ-vār [3. beyit]

- ✓ Luṭf āyetini sūsen-i çīnī-devāt-ile
  Yazdı çemen ṣaḥāyifine ṣunʿ-ı Kirdigār [4. beyit]

- ✓ Bezmüñ gümüş varaḳlarını ḥall idüp hevā
  Cedvel çeküp ṣaḥīfe-i gülzāra cūybār [5. beyit]

- ✓ Donatdı gül ʿarūsını meşşāṭa-i nesīm
  Āyīne oldı āb-ı revān şāne oldı ḫār [6. beyit]

5. Varak 30[b]-32[a] da bulunan 45. şiir, **Nef'î**'ye aittir. Nazım biçimi kasîde olan şiirdeki 1 beyit divanda (Metin Akkuş, Ankara 2018) bulunmamaktadır.

Beyit:

- ✓ Dāverā dād-ı felekden ki cefā itmek içün
  Bulur elbette bir ehl-i dile bir nādānı [38. beyit]

(1^b-33^b) varaklarında şiir düzeyinde:

1. **Atîkî**'ye ait **"1 terkîb-bend"** tespit edilmiştir.
2. **Nusretî**'ye ait **"1 rubâî"** tespit edilmiştir.
3. **Âzerî**'ye ait **"1 müseddes"** tespit edilmiştir.
4. **Sâ'î**'ye ait **"1 tercî'-bend"** ve **"1 müseddes"** tespit edilmiştir.
5. **Lem'î**'ye ait **"1 müseddes"** tespit edilmiştir.
6. **Garîbî**'ye ait **"1 müseddes"** tespit edilmiştir.
7. **Fevrî**'ye ait **"1 tahmîs"** tespit edilmiştir.
8. **Mahlassız "1 kıt'a"** tespit edilmiştir.

- **7 farklı şairin** ve **1 mahlası bulunmayan şairin** divanlarda bulunmayan toplam **"9 şiiri"** tespit edilmiştir.

(1^b-33^b) varaklarında beyit/bend düzeyinde:

1. **Veysî Efendi**'ye ait terkîb-bendde **"1 beyit"** tespit edilmiştir.
2. **Ulvî**'ye ait terkîb-bendde **"3 mısra"** tespit edilmiştir.
3. **Rûhî**'ye ait kasîdede **"1 beyit"** tespit edilmiştir.
4. **Nev'î**'ye ait kasîdede **"4 beyit"** tespit edilmiştir.
5. **Nef'î**'ye ait bir kasîdede **"1 beyit"** tespit edilmiştir.

- **5 farklı şaire ait** ve divanlarda bulunmayan toplam **"7 beyit"** ve **"3 mısra"** tespit edilmiştir.

3.3.3. (1[b]-33[b]) (Şiir Numaralarına Göre) Sahaya Katkılar Tablosu

Şiir Numarası	Şairi	Nazım Şekli	Mısra Sayısı	Beyit Sayısı	Bend Sayısı	Şiirin Vezni	Bahri
7	Veysî	Terkîb-bend	-	1	-	*Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
10	ʿAtiḳî	Terkîb-bend	-	4×16	16	*Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
11	Nuṣretî	Rubāʿî	-	-	-	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūl* – – + / + – – + / + – – + / – –	Ahreb
14	Āzerî	Müseddes	-	-	6	*Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel
15	ʿUlvî	Terkîb-bend	3	-	-	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
16	Mahlassız	Ḳıṭʿā	-	2	-	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
17	Sāʿî	Tercîʿ-bend	-	6×5	5	*Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün* + – – – / + – – – / + – – – / + – – –	Hezec
20	Lemʿî	Müseddes	-	-	5	*Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün* – + – – / – + – – / – + – – / – + –	Remel
21	Ġarîbî	Müseddes	-	-	5	*Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl* + – – / + – – /+ – – / + –	Mütekārib
28	Sāʿî	Müseddes	-	-	5	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
35	Fevrî	Tahmîs	-	-	5	*Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün* – – + / + – – + / + – – + / + – –	Hezec
37	Bağdatlı Rūḥî	Kasîde	-	1	-	*Müstefʿilātün müstefʿilātün* – – + – – / – – + – –	Recez
38	Nevʿî	Kasîde	-	4	-	*Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün* – – + / – + – + / + – – + / – + –	Mużārî
45	Nefʿî	Kasîde	-	1	-	*Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün* + + – – / + + – – / + + – – / + + –	Remel

3.4. (1^b-33^b) VARAKLARINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Yazma eserlerde döneminin getirdiği imkanlara ve teknik şartlara göre bazı problemlerle karşılaşılabilmektedir. Bu problemler, eserin müstensihinin dikkat ve kabiliyet eksikliğinden de kaynaklanmaktadır.

İncelediğimiz eser (Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Mecmua) genel itibariyle okunaklı ve düzgün bir nesirle yazılmıştır. Mecmuanın incelediğimiz varakları (vr. 1^b-33^b) arasında müstensihten kaynaklı olduğunu düşündüğümüz hatalar bulunmaktadır. Bu hataları genel olarak sıralayacak olursak:

1. **Başlıklarla ilgili problemler**

- Bazı şiirlerin başlığının bulunmaması
- Başlıklarda bazı şiirlerin şairlerinin yanlış belirtilmesi
- Şiirin türünün başlıklarda yanlış yazılması
- Şiirin sonuna gelmeden başlık eklenerek devam eden şiirin başka bir şaire aitmiş gibi gösterilmesi
- Başlıkta şiirin kime ait olduğunun belirtilmemesi

2. **Harflerle ilgili problemler**

- Kelimelerin eksik ya da yanlış yazılması
- Harflerin noktalarının eksik, fazla ya da yanlış kullanılması
- Bazı harflerin gereksiz kullanılması
- Aynı kelimenin fazladan ikinci kez yazılmış olması
- Kelimelerin cümle içinde yerlerinin değiştirilerek yazılması
- Bazı harflerin tamlama eki gibi kullanılarak yanlış yazılması

3. **Şiirlerin içeriği ile ilgili problemler**

- Beyitlerin şiirdeki sıralamasına yer yer uyulmaması

3.4.1. (vr. 1^{b}-33^{b}) Başlıklarla İlgili Problemler

1. Başlık Eksikliğinden Kaynaklanan Problemler

- **Varak 1^{b}**

Mecmuaya bir isim verilmemiştir. Ser levhada yazı için altın varakla boyanmış bir bölüm hazırlanmış ancak boş bırakılmıştır.

- **Varak 6^{a}, 3. şiir**

Vr. 6^{a} da bulunan ve Bağdatlı Rûhî'ye ait olan 3. şiire başlık eklenmemiştir.

- **Varak 17^{b}, 14. şiir**

Vr. 17^{b} de bulunan ve Âzerî'ye ait olan 14. şiire başlık eklenmemiştir.

- **Varak 19^{b}, 19. şiir**

Vr. 19^{b} de başlayan ve Bağdatlı Rûhî'ye ait olan 19. şiire başlık eklenmemiştir.

- **Varak 21^{a}, 23. şiir**

Vr. 21^{a} da bulunan ve Cinânî'ye ait olan 23. şiire başlık eklenmemiştir.

- **Varak 24^{b}, 34. şiir**

Vr. 24^{b} de bulunan ve Emrî'ye ait olan 34. şiire başlık eklenmemiştir.

- **Varak 30^{b}, 45. şiir**

Vr. 30^{b} de başlayan ve Nef'î'ye ait olan 45. şiire başlık eklenmemiştir.

2. Başlık Hatasından Kaynaklanan Problemler

- **Varak 9[a], 7. şiir**

Vr. 9[a] da başlayan ve Veysî'ye ait olan şiirin başlığında "Kasîde-i Veysi Efendi" yazmaktadır.

* Şiirin nazım biçimi, kasîde değil terkîb-benddir.

- **Varak 11[b], 9. şiir**

Vr. 11[b] de başlayan şiirin başlığı mecmuada "Tercüme-i Pendi Zihnì Efendi", divanda ise "Tercî'-i Bend Velehu(x)" şeklindedir.

* Şiir, Bağdatlı Rûhî'ye ait bir terkîb-benddir.

- **Varak 20[a], 20. şiir**

Vr. 20[a] da bulunan şiirin başlığı mecmuada "Müseddes-i Belîgî" şeklindedir.

* Müseddes, Belîgî'ye değil Lem'î'ye aittir.

- **Varak 23[a], 29. Şiir**

Vr. 23[a] da başlayan ve Bağdatlı Rûhî'ye ait olan şiirin başlığı mecmuada

"Gazel-i Ulvî Müseddes-i Rûhî" şeklindedir.

* Şiirin nazım biçimi, müseddes değil tahmîstir.

- **Varak 28[b], 42. şiir**

Vr. 28[b] de başlayan şiirin başlığı mecmua da "Kasîde-i Nev'î Berây-ı Halîl Pâşâ" şeklindedir.

* Kasîde, Nev'î'ye değil Nef'î'ye aittir.

3. Başlıktaki Bilgi Eksikliğinden Kaynaklanan Problemler

- **Varak 20[a], 21. şiir**

Vr. 20[a] da başlayan şiirin başlığında müseddesin kime ait olduğu bilgisi eksiktir.

* Müseddes, Garîbî'ye aittir.

4. Başlığın Yanlış Yere Konulmasından Kaynaklanan Problemler

- **Varak 21[a], 22. şiir, IV. bend**

Vr. 21[a] da devam eden 22. şiirin IV. bendi, henüz bitmemesine rağmen "temme" yazısı ile V. bendden ayrılmış, vasıta beyti V. bendin ilk beyiti gibi yazılmıştır.

Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum (22. şiir "vasıta beyti")

- **Varak 31[b], 45. şiir**

45. şiir tamamlanmadığı hâlde 41. beyitten sonra başlık konulduğu için yeni bir şiir başlamış gibi görünmektedir.

3.4.2. (vr. 1^{b}-33^{b}) Kelimelerle İlgili Problemler

Mecmuanın (1^{b}-33^{b}) varakları arasındaki transkripsiyonlu metin incelendiğinde müstensihin dikkatsizliğinden kaynaklanabilen birtakım kelime hataları fark edilmiştir. Kelime hatalarının örnekleri görselleriyle birlikte aşağıda gösterilmiştir.

1. Kelimelerin eksik veya yanlış yazımından kaynaklanan prolemler

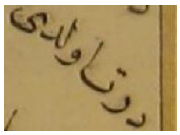

dört oldı: ? M (vr. 1^{b}, 1. şiir, I. bend, 2. beyit, 2. mısra)

bir ḫarṭi: M (vr. 3^{a}, 1. şiir, VI. bend, 8. beyit, 1. mısra)

üstige: M (vr. 3^{b}, 1. şiir, VIII. bend, 9. beyit, 1. mısra)

evc-i: ? M (vr. 26^{b}, 37. şiir, 46. beyit, 1. mısra)

2. Kelimelerde nokta eksikliğinden ya da fazlalılığından kaynaklanan problemler

Müstensih bazen noktasız harfleri noktalı, noktalı harfleri de noktasız yazmıştır. Mecmuada bu hatalar birçok yerde görülmektedir. Bunlar ayrıca dipnotlarda nüsha farkı olarak gösterilmemiştir.

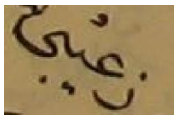

zi-ġaybī: M (vr. 4[a], 1. şiir, IX. bend, 2. beyit, 1. mısra)

zerk M (vr. 15[b], 12. şiir, IX. bend, 8. beyit, 1. mısra)

görür M (vr. 25[b], 36. şiir, 6. beyit, 1. mısra)

müfārıḳ M (vr. 27[a], 38. Şiir, 11. beyit, 1. mısra)

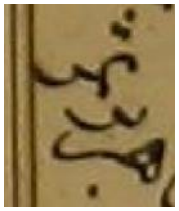

pür ṣemer : M (vr. 4b, 2. şiir, 2. beyit, 2. mısra)

yirden: birden M (vr. 27[a], 38. şiir, 12. beyit, 2. mısra)

3. Atıf vavlarının tamlamada kullanılmasından kaynaklanan problemler

Müstensih birçok yerde atıf vavlarını tamlama yapan kelimeler arasında yazarak yanlış kullanımda bulunmuştur.

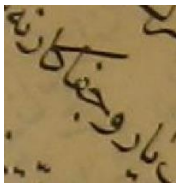

yār-ı cefā-kārına (vr. 16[b], 12. şiir, XVI. bend, 1. beyit, 2. mısra)

4. Kelimelerin cümle içinde yerlerinin değiştirilmesinden kaynaklanan problemler

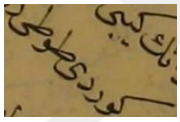

ṭūṭi gördi: gördi ṭūṭi M (vr. 27[b], 39. şiir, 17. beyit, 2. mısra)

5. "د" harfinin yerine birçok yerde "و" harfinin, "و" harfinin yerine de "د" harfinin yazılmasından kaynaklanan problemler

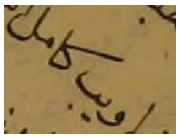

edīb-i kāmil (vr. 27[a], 38. şiir, 8. beyit, 1. mısra)

farḳ-ı pā vü ser (vr. 5[a], 2. şiir, 20. beyit, 2. mısra)

6. Kelimenin cümle içinde fazladan bir kere daha yazılmasından kaynaklı problemler

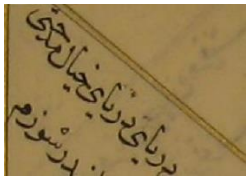 **deryā-yı ẖayāl-i midḥati (vr. 30ª, 43. şiir, 34. beyit, 1. mısra)**

7. " ى " harfinin gereksiz yere kullanılmasından kaynaklanan problemler

Müstensih izafet kesresiyle tamlama yapılması gerektiği durumlarda "ى" harfini kullanmıştır.

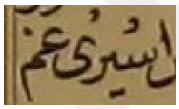 **esīr-i ġam (vr. 20ª, 20. şiir, I. bend, 5. mısra)**

4. METİN

4.1. METİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YÖNTEM

1. Mecmuada yer alan başlıklar, doğruluğu teyit edildikten sonra metne eklenmiştir.
2. Başlıklar divanlar ile karşılaştırılmış ve mecmua ile divanlar arasındaki başlık farklılığı dipnotlarda gösterilmiştir.
3. Her şiire, bende, beyite ve mısraya ayrı ayrı numaralar verilmiş, bu numaralandırmalar kullanılarak dipnotlar düşülmüştür.
4. Şiirlerin vezinleri ve hangi bahre ait oldukları, şiirlerin başlıklarından hemen sonra belirtilmiştir.
5. Her şiirin başlığına dipnot düşülmüş ve dipnotlarda şiirin hangi şaire ait olduğu kısaltmalar kullanılarak belirtilmiştir.
6. Metin, müstensihin metin üzerinde yaptığı düzeltmeler dikkate alınarak oluşturulmuştur.
7. Metinde vezin veya anlam gereği uygun olmayan kelimeler, çalışılmış divana bakılarak düzeltilmiştir ve bu düzeltmeler dipnotta belirtilmiştir.
8. Metinde eksik ya da fazla olan ya da okunamayan kelimeler için mecmuada çalıştığımız kısımda şiirleri bulunan şairlerin çalışılmış divanlarına bakılarak farklılıklar gösterilmiş ve bu durum dipnotlarda belirtilmiştir.
9. Metinde şiiri yer alan şairlerin çalışılmış ya da yayımlanmış bir divanı ya da şiiri yoksa bu durum dipnotlarda belirtilmiştir.
10. Metinde şiiri bulunan şairlerin çalışılmış ya da yayımlanmış divanları olmadığı durumlarda ya da gerekli görüldüğü yerlerde, şairin incelediğimiz şiiri üzerine yazılmış makale, cönk ya da diğer çalışmalar incelenerek mecmuada bulunan şiirler ile bu çalışmalar arasındaki farklılıklar dipnotlarda belirtilmiştir.
11. Nüsha farklılıkları gösterilirken karşılaştırılan divan, şiirin türü ve divandaki kaçıncı şiir olduğu bilgisi, verilen kısaltmalar ile dipnotlarda gösterilmiştir.
12. Şiirlerdeki bendlerin, beyitlerin ve mısraların sıralamaları ile divandakilerde farklılık mevcut ise, ilk önce mecmuadaki sıralamalar tercih edilmiş, ardından sıralamalardaki farklılıklar divana bakılarak dipnotlarda gösterilmiştir.

13. Mecmua ve divan arasındaki ek/kelime/cümle farklılıkları dipnotta ilgili numaralarla gösterilmiştir. Divanda yer alan ek/kelime/cümle için "D", mecmuada yer alan ek/kelime/cümle için ise "M" kısaltması kullanılmıştır.

14. Metin tesisi esnasında tercih edilen kelimeler önce yazılmış, ardından divan ya da diğer kaynaklardaki hali karşılaştırmalı olarak kısaltmaları ile birlikte dipnotlarda gösterilmiştir. (Ör: felek: melek D, gāh: māh M)

15. Metnin tamiri gereği metne eklenen kısımlar köşeli parantez " [ ] " içine alınarak gösterilmiştir.

16. Metinde vezin gereği fazla olan kelimeler, heceler ve harfler parantez " ( ) " içine alınarak gösterilmiştir.

17. Nüsha farklılıkları dipnotlarda gösterilirken aynı mısrada bulunan kelime farklılıkları için "/" işareti; farklı mısralarda bulunan kelime farklılıkları için ise "//" işareti kullanılmıştır.
(Ör: şevḳıyla: şevḳıne M / ḳurbān: giryān D, ṣubḥ: dem D // cām-ı: lāy-ı M)

18. Dipnotlarda nüsha farklılıkları gösterilirken divanda yer alan fakat mecmuada bulunmayanlar (ek, kelime, mısra, beyit) "- M", mecmuada olup divanda bulunmayanlar (ek, kelime, mısra, beyit) ise "- D" şeklinde gösterilmiştir.
(Ör: ile: -M, Mısra: - D)

19. Metinde okunamayan ya da anlamı olmayan kelimeler dipnotlarda "?" işareti ile gösterilmiştir. (Ör: vaymen: ? M, kimisi: kemer? M)

20. Divanda yer alan ancak mecmuada bulunmayan beyitler ya da mısralar dipnotlara eklenmiştir. Kasîdelerin beyit sayısı fazla olduğu için kasîdelerin eksik olan beyitleri dipnotlara eklenmeyip sadece beyitlerin sayısı belirtilmiştir.

21. Vezin gereği kelimelerde oluşan ses düşmeleri " ’ " işareti ile gösterilmiştir.
(Ör: N’için)

22. Şairin mahlası, beyitte koyu harflerle yazılmıştır.

23. Şiirlerde geçen özel isimlerin ve yer adlarının ilk harfleri büyük yazılmıştır.

24. Vezni aksayan beyitler dipnotta gösterilmiştir.

25. Atıf vavları her zaman ayrı yazılmıştır.

26. Kelimelere "elif" ile bağlanmayan "ile" edatı birleşik ve tireli yazılmış, diğerleri ayrı yazılmıştır.

27. Farsça edat olan "-veş" eklendiği kelimelerden tireyle ayrılmıştır.

28. Metinlerdeki vav-ı ma'dûle " ᵛ " şeklinde ve şiirin içinde gösterilmiştir.

29. Mecmuanın incelediğimiz varak numaraları şiirlerin hemen sol tarafında gösterilmiştir.

30. Kelimelere eklenen birinci tekil ve birinci çoğul iyelik ekleri her zaman yuvarlak ünlüyle yazılmıştır: "alnum" (G. 13/3), "ṭutalum" (G. 15/3).

31. Görülen geçmiş zaman eki her zaman dar ünlüyle yazılmıştır: "oldı" (G. 6/2).

32. Öğrenilen geçmiş zaman eki her zaman dar ünlüyle yazılmıştır: "šururmış" (G. 15/3).

33. Bildirme kipleri her zaman yuvarlak vokalle gösterilmiştir: "olmışdur" (G. 11/2).

37. "Kim-ki", "çün:çü" gibi farklılıklar dipnotlarda gösterilmemiştir.

4.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN

1.[169]

ŞİʿR-İ ʿĀLĪ EFENDİ EL-MERḤŪM

Müstefʿilātün müstefʿilātün

– – + – – / – – + – –

(Recez)

I

[1b]

1 Şol dem ki oldum baḥr-ı muṣaffā
Ẕātum görindi mirʾāt-ı Mevlā

2[170] Düşdi sülūkum bir gizlü gence
Dört oldı menzil maḫfī vü peydā

3 Evvel ḳonaġum ṣulb-i pederdür
Mülk-i ʿademden cān atdum aña

4[171] İkinci menzildür raḥm-ı māder
Ḫūn-ı cigerden ḫᵛānum müheyyā

5 Andan gidince oldı ḳonaġum
Ṣaḥrā-yı ʿālem iḳlīm-i dünyā

6 Dördünci menzil kūy-ı fenādur
Her semti anuñ Firdevs-i aʿlā

---

1. **GMAD: 1. TB (AKSOYAK 2018)**
2 dört oldı: ? M
4 raḥm-ı: cism-i M

7 Ser-menzil oldur her sālik anda
Yol zaḥmetinden oldı müberrā

8 Çün raḥme düşdüm ṣūretde oldum
Ḳaʿr-ı sadefde bir dürr-i yek-tā

9 Şems-i saʿādet beẕl itdi nūrın
Buldum mürebbī oldum murabbā

10 Ḳudret yedinden oldı muḥaṣṣal
Taṣvīr-i heykel tekmīl-i aʿżā

11 Baḥr olacaġum fehm itdi ʿālem
Dür gibi oldum gerçi hüveydā

12 Nefḫ itdi rūḥum Feyyāż-ı Muṭlaḳ
Māʾuʾl-ḥayātı içdüm hemānā

13[172] *El-ḥamdü liʾllāh el-hamdü liʾllāh*
Ḳad küntü ḥakkān min ḳudretiʾllāh

13 hakkān: ḥayyen D
Hamd Allah içindir. Allah'ın yüce kudreti ile yaşıyoruz. D

II

1 Oldum revāne çıḳdum cihāna
Kūşişler itdüm āh u fiġāna

2 Ol dem ki doġdum döndüm hilāle
Mānend-i hāle ḳayd oldı cāna

[2ᵃ]

3 Geh ḥabs-i ḳundaḳ bend-i baġırdaḳ
Geh şīr ü şekker geh āb u dāne

4 Gehvārem oldı taḫt-ı Süleymān
Bī-ḫātem oldum şāh-ı yegāne

5 Ol ḫāne içre bir ḫāna döndüm
Kārum müheyyā ḥükmüm revāne

6 Yil gibi yildüm luʿb-ile vāfir
Öykündüm āḫir ṭavr-ı yalana

7 Bir çūb-ı ḫuşkı şeb-dīz idindüm
Bir taḫta pāre tīġ-ı miyāne

8[173] Geh ḫāne düzdüm anı da yıḳdum
Geh topum atdum andan yabāna

9 Mirʾāt-ı ḳudret gösterdi vaḥdet
Maṣnūʿ-ı Ṣāniʿ Ḥaḳ'dan nişāne

10 Her şeyʾi bilmek farż oldı āḫir
Ḥarf-i tehecci resm-i bahāne

8 anı da yıḳdum: aynada baḳdum M // atdum andan yabāna: aldum atdum yabāna D

11 Burdı ḳulaġum dest-i muʿallim
Oldı ṭuraġum taʿlīm-ḫāne

12 Bildüm günāhum buldum güvāhum
Duydum İlāhum uydum zemāna

13[174] *ʿĀyentü sırren āmentü biʾllāh*
ʿAynet demʿī min ṣıbġatiʾllāh

13 Sırları açığa vurdum. Allah'a inandım. Allah'ın manevî boyasından dolayı gözlerim yaşardı. D

III

1 Gitdi ṣabāvet geldi şebābet
Mey-ḫānelerde fısḳ oldı ʿādet

2[175] Yıllarla ʿömrüm bir ḳarn olınca
Oldı ḳarīnum ġūl-ı ġarābet

3 Gülzār-ı ʿālem cennet göründi
ʿAhd-i cevānī hengām-ı cennet

4 Ḫūm-hānelerde ben nūş iderdüm
Mescidde ṣūfī eylerdi ṭāʿat

5 Tesbīḥ-i zāhid döndükçe tīz tīz
Devrinde sāġar eylerdi sürʿat

6 Pend itse nāṣiḥ pek incinirdüm
Ney çalsa muṭrıb ḥaẓ bī-nihāyet

7 Gönlüm murādı yār idi ammā
Aġyāra nefsüm eylerdi raġbet

8 Gāhī cevāna gāhī nigāra
Mā'il geçerdi ol bī-ḥamiyyet

9 İçdükçe bāde dil vardı yāda
ʿİşret görindi ʿayniyle ʿusret

10 Eṣvāt-ı muṭrıb rengīn edālar
İnʿām-ı sāḳī şīrīn ḥikāyet

---

2 ġarābet: ġabāvet D

[2ᵇ]

11[176] Nefs-i mubāḥī isterdi rāḥat
Rūḥum ḳomazdı bir laḥẓa rāḥat

12 Mirʾāt-ı Ḥaḳḳʾı ḳıldum şikeste
Sāġarda gördüm rūy-ı melāḥat

13[177] *Dāret küʾūsī fī-rüʾyetiʾllāh*
Ṣāfet müdāmī min-ḥikmetiʾllāh

11 rāḥat: rāḥı D
13 ṣāfet: ? M
Allah'ı görme hususunda kadehlerim devretti. Allah'ın hikmetinden benim şarabım saf olsun. D

IV

1[178] Gördüm ki zāhid nefsüm yeñilmez
Mirʾāt-ı ḳalbüñ pāsı silinmez

2[179] ʿAhd-i ḫayātum olduḳça mümted
Mūtū nidāsı hīç gūşa girmez

3 Çihl erbaʾīnüñ her zemherīri
Zehrini dökdi cān murġı bilmez

4[180] Ḫamsīne vardı ʿömrüñ bahārı
Bülbül hevāda güller görinmez

5 Bu nefs-i ġāfil ser-mest dāʾim
Ser-ḫoşlıġından hergiz ayılmaz

6 Çeng ü çeġāne gūşın pür itmiş
Pend eylesem de aṣlā işitmez

7 Bend-i belāda ġamlar çeker dil
Divānedür kim andan çekilmez

8 ʿArş-ı berīni virdi zemīne
Bilmez yirini ḳaṭʿā yirinmez

9[181] Bir dürr-i pākem ʿālem-bahāyam
Bilmezligümden ḳadrüm bilinmez

---

1 yeñilmez: yañılmaz D
2 "Mutū kable en-temūtu" (Ölmeden evvel ölünüz) mealindeki Hadîs-i şerifinden iktibas. Aclūnī, *Keşfü'l-Hafā*, C. 2 s. 29.
4 ʿömrüñ bahārı: ʿömri bahāruñ M
9 bilinmez: -M

10 Ger ḳādir olsam fi'l cümle dirdüm
Ammā ki derdüm çoḳdur dinilmez

11 ʿİlm anı ṣandum zāhirde ḳaldum
Nā-dān-ı dehrem kendini bilmez

12 Ben böyle ġāfil Ḥaḳ luṭfı kāmil
Baḥr olmadın dil göz yaşı dinmez

13[182] *Mā-aḥsena'llāh mā-aʿẓama'llāh*
Cerret dumūʿī ḫavfen mina'llāh

13 cerret: ? M / ḫavfen: ? M
Allah ne iyi Allah ne büyük Allah korkusundan gözümün yaşı sel gibi akmaktadır. D

V

1 Ḥikmet nesīmi esdi çü ṣarṣar
Nā-geh açıldı der-beste manẓar

2 Gönlüm evinden ẓulmet kesildi
Īmānum oldı şemʿ-i münevver

3 Gördüm ṭaġılmış ālāt-ı meclis
Sāġar şikeste ṣahbā mükedder

4 Sāḳī muʿaṭṭal dem-beste muṭrıb
Pīr-i muġān ḫod hem kūr u hem ker

5 Dest-i nedāmet yolmış ṣaçını
Ḳaddini bükmiş çengüñ bu ġamlar

[3ᵃ]

6[183] Baġrı delinmiş derd-ile nāyuñ
Ney-zenler olmış mebhūt u bī-fer

7 Yezdāna minnet gördüm bu ḥāli
Ẕātum görindi iḥsāna maẓhar

8[184] Rü'yāda gūyā çeşmüm açıldı
Manẓūrum oldı dīdār-ı dil-ber

9 Yandum yaḳıldum gözyaşı dökdüm
Ṣan cemrelerdür düşdi ser-ā-ser

10 İrdüm muḥaṣṣal faṣl-ı bahāra
Bir bāġa girdüm pür-naḫl-ü nev-ber

---

6 mebhūt: meshūt M
8 gūyā çeşmüm: gördüm gönlüm M

11 Murġān ṣadāda güller güşāde
Şeb-nem fütāde nergisde sāġar

12 Āb üzre gendüm ḫāşāke döndüm
Baḥrin bu naẓmuñ yād itdüm ezber

13[185] *Emseytü ferden eṣbaḥtü biʾllāh*
Ṣubḥan mesāʾen sebbaḥtu liʾllāh

13 Yalnız geceledim. Allah ile sabahladım. Gece ve gündüz boyunca Allah'ı zikrettim. D

VI

1[186] Yıllarla oldum ṣahbāya māʾil
Muṭrıb sözine cān-ile ḳāʾil

2 Gördüm meʾāli ol ʿīş u nūşuñ
Efkār-ı fāsid sevdā-yı bāṭıl

3[187] Gözi açıḳlar bir himmet itdi
Nā-geh göz açdum feṭḥ oldı müşkil

4 Mey bir baḳımda durduḳça āteş
Ḳandur hemānā ṣahbā-yı sāʾil

5[188] Ger yıḳsa yaḳsa ṭañ mı vücūdum
Ol nār-ı sūzān ol seyl-i hāʾil

6[189] Ḳan-ile dolmış her bir sifāli
Cem cāmı ṣandum olduḳca ḳan-zil

7[190] Ṣaff-ı niʾālüñ olmış muḳīmi
Sāzende ḳısmı bir ḳaç erāẕil

8[191] Bir ḫarṭi-ṣūret fertūt imiş def
Geçmezdi fülsi iflāsı kāmil

9[192] Kākül perīşān her çeng-i ḫaḍrā
Bir ḳahbe-zendür bir zehr-i ḳātil

---

1 ṣahbāya: sahyāya M // ḳāʾil: ḳābil M
3 nā-geh: tā-ki M
5 yaḳsa: yıḳsa M
6 sifāli: saḳālı M
7 niʾālüñ: faʿāl M // ḳısmı: olmış: M
8 ḫarṭi: ? M
9 bir: pür D

10[193] Muġ-beççe sāḳī şūḫ dihende
Pīr-i muġān ḫod deyyūs-ı ġāfil

11[194] Bezm-i melāhī cemʿi edānī
Biʾseʾl-esāfil biʾseʾr-rezāʾil

12 Bir meclisüñ kim bunlardur ehli
Nekbetden özge andan ne ḥāṣıl

13[195] *Estaġfiruʾllāh ʿammā sivaʾllāh*
Elʾān tübtü mimmā nehaʾllāh

10 muġ-beççe: ? M / sāḳī: zāhid M // ġāfil: cāhil M
11 biʾseʾr: biʾseʾl M // Ne fena kimseler, ne fena işler.
13 mimmā: ? M
Onun dışındaki şeylerle uzattığım için Allah'tan bağışlanmamı dilerim. Şimdi Allah'ın bana nehy ettiği şeylerden tövbe ettim. D

VII

[3ᵇ]

1 Emṯāl-i eşyā çün oldı mübhem
ʿAyn oldı ẓāhir ḥall itdi şüphem

2 Gördüm eʿālī olmış edānī
ʿAksine dönmiş dūlāb-ı ʿālem

3[196] Şūr-āb-i deryā ḳanmış zülāle
Zehr-āb-ı merdüm pür-şehd pür-sem

4 Māfevḳa nisbet ẕilletde herkes
Mādūna baḳsañ ammā mükerrem

5[197] Maḥkūm-ı ʿāciz ḥākimlik eyler
Ḥükmin iñende görmez müsellem

6[198] Mey ṣun be sāḳī *ehlen ve sehlen*
Yā merḥaba beg yā ḫayra maḳdem

7 Duḫterdür ammā mestüñ ḥelāli
Huşyāra nisbet bikr-i muḥarrem

8[199] Bir ḳaṭre içdüm deryāya döndüm
Gördüm ki ʿĀlī dür baḥre maḥrem

---

3 pür-sem: pür-em D
5 ḥükmin: ḥikmet M / iñende: ? M
6 merḥaba beg: merḥaben bik D
Divanda 6. beyittten sonra sırasıyla şu beyitler yer almaktadır:
Şol bādeden kim keyfiyyetinde
Keyf oldı aḥsen kemminde yoḳ kem

Bezmi müheyyā cāmı leb-ā-leb
Şevḳ-i mü'ebbed ẕevḳi dem-ā-dem

8 ʿĀlī': ʿĀlī M

9[200] Ol cehl-i kāmil vardı zevāle
ʿİlm oldı ḥāṣıl *Aʾllāhu aʿlem*

10 Kārumdan āḫir oldum peşīmān
Ṣad tevbe ḳıldum biñ şükre munżam

11[201] *Eş-şükrü liʾllāh eş-şükrü liʾllāh*
Tübtü ilaʾllāh ʿammā nehaʾllāh

9 Allāh en iyisini bilir.
11 eş-şükrü: ? M // tübtü: ? M
Ezelden ebede bütün şükürler ancak Allah'adır. Yalnız O'na tövbe ederim.

VIII

1[202] Dil ḳurġanur köp cām ola sınġan
Ahımdın andaḳ kökdür boyanġan

2[203] İl ṭaʿnesindin zāhid sözindin
Köñlüm öyine ṭaşdur ṭoḳungan

3[204] Ḥālim yamāndurur özim diyalman
Min dik hīç imes ḥaḳdın uyalġan

4 Ṣan kim yıḳup min dīvār-ı çārın
Gerçi ṭoḳuzdur gerdūnda ḳurġan

5[205] Iṣlāḥ imes dil muṭrıb sözindin
Ol parça esrük āvāze ṣunġan

6[206] Pīr-i muġān ḫod andaḳ bir ödgün
Aḫṣum-u ġāfil merdūd u uġan

7[207] Meclis bizelgen bezm oldı butkemān
Zühd-ile öygen mey cāmı tolġan

8[208] Acun ṣarı yār çıḳun ammā
Çoḳ çoḳ oluḳ min mihnetle ṭutġan

9[209] Üstige bardur assıda bardur
Yir kök tolupdur talġayla talġan

---

1 ḳurġanur: ḳozġanur D köp: köb M / ola: olsa D // kökdür: kökke D
2 sözindin: sözidin D
3 özim: azim M // hiç imes: imes hiç D / uyalġān: utanġān M
5 parça: barça D
6 örgün: ödgün? M
7 bizelgen: bizancān? M /butkemān: töygen? D / ile: ise D
8 yār: bār D / çapḳunam: ? M // çoḳ çoḳ oluḳ min: çü çü oluḳtın D / ṭutġān: kufġān M
9 üstige: destige? M / assıda: aṣtıda D // tolupdur: ḳulıdur M

10[210] Cānumda nāle dil nāle nāle
Min köp belālıḳ nefsim ʿāşuḳʿan

[4ª]

11[211] Zühd ḳuruġıdın yaḥşı imes dil
Ṣahbā-yı terdin köñlüm uṣanġan

12[212] Çeşmim tolupdur ġaflet yuḳusı
Luṭf itdi uġan oldum uyanġan

13[213] *Fī-külli ḥālin estaġfiruʾllāh*
Bi-ḥulūṣi bālīn estaġfiruʾllāh

10 nāle nāle: tala tala D // aşuḳʿān: oşuḳḳan D
11 yaḥşı: baḥtı M / uṣanġān: uṣalġān D
12 tolupdur: toluydı M // oldum: ol dem D
13 Her halde Allah'tan bağışlanmamı dilerim. Duru bir akılla bağışlanmamı dilerim. D

IX

1[214] Bāzem zi-pīrān himmet resīde
Ḥaḳ-rā be-dīdem der-ʿayn-ı dīde

2[215] Bāzem zi-ġaybī sır-hā nümūde
Ez-ḫūn-ı eşkem gülhā demīde

3[216] Bāzem çü bülbül ḫāṭır be-güftā
Bāzā ki der-dil ṣad ġonca çīde

4[217] Vaḳtest eger tu destet be-şūyī
Z'īn çün eşkem nā-ārāmīde

5[218] Dānī ki ḫod-rā cennet müheyyāst
Tā key be-mā nī ḫāṭır remīde

6[219] Ḥūrān mükemmel ġılmān mükellel
Zīnet mükemmel niʿmet keşīde

7[220] Her-mest-i ünsī ez-şevḳ-i meclis
Ser-pa bürehne dāmen-derīde

8 Fāriġ zi-efġān murġ-ı hezārān
Ṣād gūş-ı gülhā ġulġul şenīde

9[221] Bāḳī zi-ṣahbā nehr-i müselsel
Sāḳī çü ʿar ʿar ḳāmet keşīde

---

1 ʿayn-ı: baḥr-ı D
2 eşkem: eşküm D
3 bāzem: nāzem D
4 be-şūyī: şūyī M / destet: dest M // çün eşkim: cūybār D
(2. mısrada vezin aksamaktadır.)
5 dānī: dernī M
6 mükemmel: mukaḥḥal D
7 her-mest-i: ser-mest-i ?
9 nehr-i: neh D

10[222] Peydā cemāleş hāżır ḫayāleş
Īn nev-resīde ānber güzide

11[223] Her pīr-i meclis çün tīr-i ceste
Reft ān ki geşte kāmet ḥamīde

12[224] Ḫuşdār u ḫoş bāş ey merd-i ʿayyāş
Şev zʾīn ʿalāyıḳ dāmen-bürīde

13[225] *Ānen feʾānen estaġfiruʾllāh*
Leylen nehāren tū bū ilaʾllāh

10 peydā: peyder M // īn: ey M
11 her: mer D / ceste: ḥabne? M
12 ḫūşdār: ḫoşdār D / bāş: - D
13 annen: inne D / fe'ennen: fe'enne D // tū bū: tū D / bū: - D
Ben var ya ben Allah'tan bağışlanmamı dilerim. Gece ve gündüz Allah'a tövbe ediniz. D

X

1[226] İnneʾl-maʿāṣī min-sūʾ-i ḥāli
ʿAsā keşīrun minhā maḳālī

2[227] Mā-dumtu ḥayyen illā bi-ḥayrin
Dāret kuʾūsi ṣāfet zülālī

3[228] Ṣavtuʾl-aġānī ṣīteʾl-melāhī
Şürbüʾl-müdāmī ṣāret fiʿālī

4[229] Künnā sekārā fī-külli ḥīnin
Vaḳtüʾṣ-ṣabūḥu ʿindeʾl-leyālī

5 Ḥattā ʿalimnā mażmūne hazā
El-ʿömr-i fānī veʾl-cismü bālī

[4[b]]

6[230] Tūbā li-nefsin ṭābat şevābā
Mā-dāma raḳḳā ʿaynāhu mālī

7[231] Ed-dehru fānī niʿmāhu zāʾil
El-ömrü ʿācil beydāhu ḫālī

8[232] Ve-raʾytu levnen dāret bi-ʿaksin
Ṣāret edānī fevḳaʾl eʿālī

9[233] Ḥattā ḳaşāʿnā ʿunḳuʾl-ḥumāri
Zenben ḳalāʾid cemʿüʾl-leʾālī

---

1 ʿasā keşīrun: ʿaybi keşīr M
2 dumtu: demet? M / bi-ḥayrin: bi-ḫamr M // ṣāfet: żakat? M
3 melāhī: melālī D
4 ṣabūḥu: ṣadūʿu? M
6 şevābā: hevāhā M
7 el: vel? M
8 levnen: kūnā: M
9 ḳaşāʿnā: feşāʿnā M /ʿunḳuʾl-ḥumāri: ʿışḳuʾl-ḥumār M // zenben: ẕehbā M / ḳalāʾid: felā bed M

10[234] Kem min-faḳīrin naʿleʾl-menāyā
Niʿamāhu faḳrun teʾemmuʿl nevālī

11[235] İn küntü ḥayyen seyyiʾel-mevtin
Mā sāra haḳḳan kal-lāʾubālī

12 Tubtu recaʿtu min-külli iṣmun
El-haḳḳu yaʿlū fī fīke **ʿĀlī**

10 faḳīrin: faḳīr M // faḳrun: faḳr M / teʾemmuʿl nevālī: inʿām teʿālī M
11 seyyiʾel: hayyāʾel M / mevtin: mevte D // mā: hā M / haḳḳan: haḳḳa M / kal: müttelliʾl D

2.[236]

ḲAṢĀİ'D-İ NEVʿĪ EFENDİ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

1 Ey vücūd-ı mümkināt inşā-yı luṭfuñdan eşer
Cümle ʿālem mübtedā-yı feyż-i cūduñdan ḫaber

2[237] Ẕātuñuñ ḳabżında envār-ı ḥaḳāyıḳ müstecir
İsmüñüñ basṭında eşcār-ı meẓāhir pür-şemer

3[238] Müstefāż-ı raḥmetüñ sīriyse mevlūd-ı vücūd
Müstefād-ı şefḳatüñ çār ümmehāt ü nüh peder

4 Bāġ-ı luṭfuñdan sekiz cennet şemīm-i kemterīn
Nār-ı ḳahruñdan yidi dūzaḫ şerār-ı muḫtaṣar

5 Ḳāleb-i ḫākīyi baḥr-i ẕātuña maẓhar ḳılup
Eyledüñ ḳalbi şehenşāh-ı basīṭ-i baḥr ü ber

6[239] Lemʿa-i şemʿ-i cemālüñ ʿışḳıdur pervāne-veş
Sidreden Cibrīl-i ʿaḳlı eyleyen bī-bāl ü per

7[240] Niçe demdür sırr-ı *mūtū*dan umar feyż-i ḥayāt
Bir ölümlü ḫasteyin ġam pisterinde muḫtażar

---

2. **NVD: 12. K (TULUM, TANYERİ 1977)**
Divanda "Ḥikmetü'l-Aḥrār Gül-i Ṣad-Berg Berāy-ı Sulṭān Murād" şeklinde başlıklandırılmıştır.
2 ḳabżında: feyżinde D / müstecir: müstecin D
3 sīriyse: sirrine M
6 sidreden: sidrede D
7 "Mutū kable en-temūtu" (Ölmeden evvel ölünüz) mealindeki Hadîs-i şerifinden iktibas. Aclūnī, Keşfü'l-Hafā, C. 2 s. 29.

8[241] Ger olam Kenʿān-ı hicrānuñda pervāz-ı esef
Ḳılmadın cilve cemāl-i Yūsuf-ı Mıṣr-ı hüner

9 Meh gibi naḳṣ-ile ola ḳuvvet-i ṭabʿum tamām
Gelmedin fiʿle daḫı nūr-ı kemāl-i muntaẓar

10 Aḫger-i dilden sürüp āhum beden ḫākisterin
Münceli olmazsa mirʾāt-ı şühūdumdan keder

11[242] Kişţzār-ı dilde ḥāṣıl virmeyüp beẕr-i beḳā
Olmaz-ise māsivā maḥṣūd-ı dās-ı lā-teẕer

12 Dāne-i eşküm döküp maḥşerde āh idüp diyem
Ey Ḫudā-yı ḫayr ü şer Mevlā-yı fiʿl-i nefʿ ü żarr

13 Ṭālibe şevḳ-ı ʿamel āṩār-ı istiʿdād idi
Saʿy ü himmet ḥācet-i maḳṣūda āyāt-ı ẓafer

[5ᵃ]

14[243] Ṣarf idüp rūz u şebüm naḥv-i kemāl-i ʿilmüñe
Ṣafḥa-i nāmem sepid-iken siyāh itdümse ger

15 Şimdi ol tesvid-i bi-sūdum idüp bir bir beyāż
Aġarup mūyum sefid oldı siyāhum ser-te-ser

16 Ḥāṣılum ṣıfr u sinin-i ʿömr sittin oldı āh
Bād-ı āhum olmadı varlıḳ yüzinden perde-der

17[244] Hey ne fürḳat hey ne ḥasret hey ne ḫüsrān-ı ebed
Ṩebt ise evvel kitābumda muḳadder bu ḳader

---

8 pervāz-ı: pür-zār ü D
11 beḳā: baḳā D
14 sepid: sefid D
17 ḫüsrān: ḥüsrān M // kitābumda: kitābda: M

18 Olmadum āsūde-dil hergiz sevād-ı şübheden
Ḥikmet-i işraḳdan kesb itmedüm nūr-ı baṣar

19[245] Çıḳmadı başa tarīḳ-i ʿillet-i meştāniyān
Kesb-i ālāt itmedi maʿlūl-ı esbāb-ı naẓar

20[246] Rāh-ı ʿışḳa ger girürseñ ayaġuñ merdāne bas
Şöyle kim hīç olmasun yanuñda farḳ-ı pā vü ser

21[247] Māh-ı nev gibi tamām ider niçe nāḳışları
ʿUzlet ü ẕikr-i Ḫudā vü ṣamt ü terk-i ḫᵛāb ü ḫᵛār

22[248] Sālike tā kim kemer-bend olmaya nūr-ı yaḳīn
Cānını gergin ider renc-i ḫırāş-ı kirm-ger

23 Gerdenin maġlūl idüp zencīr-i ḳayd-ı keşmekeş
Maḫzen-i taḥḳīḳe yol virmez suʾāl-i der-be-der

24 Düzd-i Şeyṭāndan metāʿ-ı dil nice olsun emīn
Rūz u şeb bī-pāsbān böyle sarāy-ı penç-der

25[249] Yā nice olmaz hevā-yı nefsüñe ḥissüñ muṭīʿ
Çünki her dervāzeden bād-ı hevā eyler güẕer

26[250] Var ṣalvet-i ḫams-ile sedd it ḥavāss-ı ḫamseñi
Leşker-i Yeʾcūc-ı nefs Allāhu ekberden ḳaçar

27 Fāriġuʾl-bāl ol eger uçmaḳ dilerseñ bāl açup
Çünki sen bir ʿālem-i bālāya istersin sefer

---

19 meştāniyān: meşşāʾiyān D // ālāt itmedi maʿlūl: maʿlūl itmedi ālāt D
20 merdāne: mestāne D // vü: D? M
21 ider: eyler D / tamām ider niçe nāḳışları: niçe nāḳışları eyler tamām D // ʿuzlet: ? M
22 nūr-ı: nūn-ı D
25 nefsüñe ḥissüñ: hissüñe nefsüñ M
26 ṣalvet-i: ṣalāt-ı D

28[251] İzdiyād-ı noḳṭası besdür işāret aña kim
Zā'id-i zād-ı seferdür sendeki zād-ı saḳar

29[252] Eylegil tābūt-ı cismüñ ġarḳa-i Nīl-i fenā
Tā bula Mūsī-i cān Fir'avn-ı nefsüñden mefer

30 Terk-i zer ḳıl merd iseñ zencīr-i zer görmez misin
Merde nisbet bend olur zen gerdeninde zīb ü fer

31 Loḳma'-i dūnān degüldür ṭuʿme-i kerrūbiyān
Lāyıḳ-ı şāhin teẕerv ü lāyıḳ-ı kerkes ḳaẕer

32 Müşmir olmaz girye-i zāhid semāʿ-ı ʿışḳdan
Ola mı ebr-i bahārīden dıraḫt-ı ḫuşk ter

33[253] Ehl-i cāhı tāc-ı zer sevdāsı eyler ḫāk-i rāh
Terk ile ʿārifler eyler ḫāk-i rāhı tāc-ı zer

34[254] Māline reşk itme her bir şekl-i mekrūhuñ ki olur
Bir ṭılısm-ı münkerüñ taḥtında genc-i sīm ü zer

[5ᵇ]

35 Erlik idüp sen zen-i dünyāya evvel vir ṭalāḳ
Virmedin saña ṭalāḳ-ı fürḳati ol senden er

36 Āb-ı rūyuñ dökme ḫāke maṣlaḥat bitsün diyü
Yirde ḳalmaz toḫm-ı istiʿdād çün āḫır biter

---

28 zā'id-i zād-ı seferdür sendeki zād-ı saḳar: hubb-ı māl u cāh içün cehl-ile ḳılma terk-i ser M
29 tā bula Mūsī-i cān Fir'avn-ı nefsüñden mefer: ʿārif ol ḳıl terk-i zer atduñ dimekdür çünki der M
Divanda 29. beyitten sonra aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Hubb-ı māl u cāh içün cehl-ile ḳılma terk-i ser
ʿĀrif ol ḳıl terk-i zer atduñ dimekdür çünki der
Divanda bu beyitten sonra 30. beyit yer almaktadır.
33 zer: ser D
34 bir: bed M // bir: her M

37[255] Kesr-i ʿırżın yüz şühūd-ı zūr-ile iṣbāṭ ider
Ol ki maḥżar refʿ idüp eyler hevā-yı naṣb ü cer

38[256] Rāst-kirdār ol olup meʾmūr-ı emr-i *feʾs-teḳim*
Olasın tā kim ʿaṣā gibi delīl-i reh-güẕer

39[257] Rāst-rev ol feyż-i maṭlūba yaḳīndur rāh-ı rāst
Ḥāʾil olmaz seyr-i tīr-i rāsta hergiz siper

40 Ḫāne-i ḳalbüñ ʿarūż-ı şerʿ-ile ḳılsañ dürüst
Her ne ʿarż olunsa şiʿr ü şerʿ olur mevzūn-ter

41 Cedvel-i zerrīn-kec virmez leṭāfet muṣḥafa
Rāstlıḳdur ādeme lāzım degüldür zīb ü fer

42[258] Mısṭar-ı ḫaṭ kim anuñ naḳḳāş ṭarḥın ḳıldı rāst
Kec yazılmaz üstine mektūb olan naḳş u ṣuver

43[259] Āh eger noḳṣān-ı ḫaṭṭ olursa istiʿdāddan
Bed-güherde eylemez Yāḳūt-ı Mustaʿṣım eṣer

44 Mümkinātuñ dāne-i ʿömrin ögidüp ṣubḥ u şām
Āsiyāb-ı çarḫ encüm erzenin ölçer döker

45[260] Çarḫ-ı aḫżar ḫūn-ı mużmerdür ṣaḳın ḥınnā gibi
Sürḫdür maʿnīde ṣūretde görinür sebz ü ter

---

37 ol: şol D

38 "Festakim kemâ umirte vemen tâbe me'ake velâ tetġav innehu bimâ ta'melûne basîr" (Senin yanında hak yola dönenlerle birlikte, sana buyurulduğu gibi dosdoğru ol! Siz de azıp sapmayın. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.) mealindeki Hud sûresi 112. ayetten iktibas.

39 rāst-rev: rāh-rev: M / feyz-i: fevz-i D // seyr-i tīr-i rāsta: tīr-i ter rāsta: M

42 kec: kej D

43 istiʿdāddan: istiʿdādan M

45 ḥınnā: ? M / ṣūretde: ṣūdetde D / sebz ü ter: sebz ü zer D

46[261] Salṭanatda gün geçür efsāne-i ʿuşşāḳ-ile
Ḫᵛāb -ı ġaflet virmesün bārī leyāl-i bī-ṣemer

47 Degme dilden ġaflet-i devletde gelmez intibāh
Ṣīve-i mürġ-ı seḥerdür ṣubḥ vaḳtinde seher

48 Ḥālüñe şükr eyle gör kim dīde-i pür-ḫūn-ile
Ḳahḳaha idüp güler āzādelikden kebk-i der

49[262] Kendi ʿaybuñ ṣūret-i ʿaybına ḫalḳuñ perde ḳıl
Şöyle kim zer-ü naẓarı bulmaya hergiz bir memer

50[263] Ḥāṣıl oldı böyle ḫāṣıyyet lisānü'ṣ-ṣevrde
Çün ʿuyūb-ı nāsdan ḳaṭʿ-ı lisān itdi baḳar

51[264] Olmasa feyż-ı fażīlet bāʿiṣ-i kibr ü fużūl
Bir degül līkin mükedder olmada baḥr ü şemer

52 Mākiyān bir beyża içün şād olup eyler ḫurūş
ʿĀrifüñ deryā-ṣıfat ḳalbi ḫamūş u pür-güher

53 Sīnede her maʿnī-i münker ki mużmerdür ṣaḳın
Görinür āḫır felek āyīnesinden ḫayr ü şer

54[265] Ḥüsn-i gül ḳılma ṭaleb fānīdür iste ḥüsn-i dil
Ḫilʿat-ı mihre ḫazān görmez misin virmez żarar

55[266] Bir gül-i raʿnāya cānuñ riştesin bend eyle kim
Her temāşā itdügüñ ṣūretde olsun cilve-ger

---

46 bārī: yār M
49 zer-ü naẓarı: düzd-i naẓar D
50 oldı: olmaz D / ḫāṣṣiyet: ḫāṣıyyet D
51 olmasa: olmaya D / fużūl: fuḍūl D
54 ḫilʿat-ı: ṭalʿat-i D / virmez: ḳılmaz M
55 raʿnāya: maʿnāya D // ṣūretde: ṣūretden D

[6ᵃ]

56[267] Ḥayy-i cāvīd ol idüp ten cübbesinden insilāḫ
Kemter olma ḥayyeden kimsin beşer ol cānāvar

57[268] Ḳalbe müstevlī olunca nūr-ı Ḥaḳ ḳalmaz vücūd
Sāye nā-peydā olur tāc-ı ḫūr olsa farḳ-ı ser

58 Ġarḳ-ı deryā-yı maḥabbet feyż-i ʿirfān istemez
Şāḫ-ı nīlūfer degül muḥtāc-ı imdād-ı maṭar

59[269] Keşṭī-i Nūḥ'ı n'ider baḥr-i fenāya ġarḳ olan
Māhī-i deryā ider mi mevc-i ṭūfāndan ḥaẕer

56 beşer: yaşar D // cān-ver: cānavar D
57 tāc-ı ḫūr olsa farḳ-ı ser: farḳ-ı ser olsa tāc-ı ḫūr D
59 Divanda 59. beyitten sonra mecmuada olmayan 40 beyit bulunmaktadır.

3.[270]

MENḲIBET-İ EMĪRÜ'L-MÜ'MĪN ḤÜSEYİN BİN ʿALİ ŞĀH

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün
+ + – – / + + – – / + + – – / + + –
(Remel)

1[271] Kim ki bir ẕerre ḳadar leẕẕet ala mihrüñden
Zehr-i ḳahrı felegüñ olur aña ḳand u ʿasel

2 Mihrüñüñ dār-ı şifāsında ṭabīb-i luṭfuñ
Dā'imā cehl-i marīżinden ider defʿ-i ʿilel

3 Ẕātuñā vaṣf bu yetmez mi ki cedd-i pākuñ
Ola bir kimse k'ola nāsıḫ-ı edyān u milel

4 Şānuña faḫr bu yetmez mi ki bir server ola
Pederüñ kim ḳāla andan kütüb-i ʿilm ü ʿamel

5 Dāniş ü raʾfet-ile cümleden ekmel aʿẓām
Faż̇l u ʿilmiyyet ile cümleden aʿẓām u efḍal

6 Muḳtedāyān-ı cihāna kelimātuñ mesned
Nükte-gūyān-ı zemāna süḫanuñ ḍarb-ı meẕel

7[272] Çekmeyeydi işigüñ toprag̀ını görmez idi
Ḥaşre dek şāhid-i maḳṣūd yüzin çeşm-i emel

---

3. **BRD: 37. K (AK 2001)**
Başlık Bağdatlı Rûhî Dîvânı'ndan alınmıştır.
1 Divanda 1. beyitten önce mecmuada olmayan 26 beyit bulunmaktadır.
7 çekmeyeydi: çekmeseydi D

8[273] Ehl-i Ḥaḳḳ ḳapuña yüz sürmemege çāre mi var
Sürini sürini lābüd gider olursa da şell

9[274] **Rūḥi**-i ġam-zede biñ cān-ile meddāḥuñdur
Cevher-ile revā mı ola ṭabʿına kesel

10[275] Luṭfuñ ümmīdi ile yüz süregeldi ḳapuña
Lāyıḳ oldur göresin luṭfuñ o miskīne maḥal

8 sürini sürini: sürdini sürdini M
9 ġam-zede: ġamsızda? M // cevr-i dehr-ile: cevher ile M
10 Divanda 10. beyitten sonra mecmuada olmayan 4 beyit bulunmaktadır.

4.[276]

ḲAṢĪDE-İ ḤĀLETĪ

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

(Hezec)

1 Süleymān-ı gülüñ ṭurdı seḥerden yine dīvānı
Geçüp taḥt-ı zümürrüd-fāmına söyletdi murġānı

2[277] Yine mülk-i çemen-zār üzre düşdi leşker-i şebnem
Yine bād-ı ṣabā feṭḥ eyledi mülk-i Süleymān'ı

3[278] ʿArūs-ı gül yine gül-gūne dizdi ḫūn-ı bülbülden
Seherden eyledi reng-i ʿizarān aḥmer-i ḳanı

4 Ne denlü geldi gitdi ebr-ile hurşīd gül-zāra
Nümāyān eyleyince āb u tāb-ı verd-i ḫandānı

5[279] Ṣabā bir naḳş-ı dil-keş yazdı kim āb-ı revān üzre
Eger seyr eylese naḳḳāş-ı Çin olurdı hayrānı

6 Nihāl-i bīd-i gül-şen tīg ile üstine gelmezdi
Eger āb-ı revānuñ ẓāhir olmasaydı ṭuġyānı

7 ʿAceb āteş degül mi āteş-i gül kim ziyād oldı
Ṣular dökdükce aña her ṭarafdan ebr-i bārānī

---

4. **HD: 33. K (KAYA 2017)**
Divanda "Kapu Ağası Gazanfer Ağa'ya Virilmiş İdi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
2 mülk-i Süleymānı: şehr-i gül-istānı D
3 Divanda 3. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Eger hūn-ı diliyle turmasa bülbüllerüñ dā'im
Neden çak böyle reng-ālūd olurdı gonce peykānı
5 ḥayrānı: ḥasīrānı? M

[6ᵇ]

8 Degül aġzındaki şeb-nem ʿaraḳ nūş eyleyüp ġonce
Olur mest-i ṣabūḥı çāk ider āḫir girībānı

9 Ṣabā ḳaldurmasaydı şāhid-i gül-bergi yanından
N'içün eylerdi bülbül dem-be-dem feryād u efġānı

10 Eger āyīne içre ʿaks-i ṭūṭī görmek istersen
Kenār-ı cūya gel gör sāye-i serv-i ḫırāmānı

11 Döşer gül-berg-i terle yolların bād-ı ṣabā bāġun
Gelürse başmasun ḫāk üzredir ol faḫr-i aʿyānı

12 Cenāb-ı Ḥażret-i Aġā ki bāb-ı şāh-ı ʿālemde
Melekdür ṣanki olmışdur der-i cennet nigeh-bānı

13[280] Nesīm-i himmeti dā'im der-i ümmīdi feṭḥ eyler
Ḳılur ḥayl-i metīn-i luṭfı beste bāb-ı ḥırmānı

14 O kim zīn-i hilāl urulmamışken raḫş-ı gerdūna
Süvār-ı ḳadri eylerdi felek fevḳinde cevlānī

15[281] Rikābında anuñ peyk olmaġa çerḥ-i cihān-peymā
Teber ḳılmış hilāli zeyn idinmiş necm-i raḫşānı

16 Bu deñlü rütbe-i ḳadri bülend olmazdı Keyvān'uñ
ʿAṣāyı dikmeseydi olmaġa der-bān-ı eyvānı

17[282] Nesīm-i luṭfına cūlar olurken intiẓār üzre
Ṣabā gelseydi nā-geh gösterürler çīn-i nişānı

---

13 ḥayl-i metīn: ḥabl-i metīn D
15 zeyn idinmiş: zeng idinmiş D
17 çīn-i nişānı: çīn-i pīşānī D

18[283] Şuʿāʿından düzüp cārūb-ı zerrīn ḫusrev-i ḫāver
Olursa ḫāḳ-rūb-ı der-gehi ṣubḥ erzānī

19[284] Diler bir cürʿa-i bezmin budur hep āstānında
Hemīşe ḫak-ile yek-sān iden mihr-i dıraḥşānı

20[285] Dinürdi fitneʾ-i bīdār iden ḳalmadı ʿahdinde
Eger kim nāle-i ʿāşıḳ uyarmasaydı ḫūbānı

21 Çemen ṣaḥnında olan nergis-i pür-jāleden ġayrı
Daḫı devrinde kimse görmemişdür çeşm-i giryānı

22 Perīşān yoḳ zamānında dinilmek mümkin olurdı
Eger sīm ü zeri ṭaġıtmasaydı dest-i iḥsānı

23[286] İçer bir gūsfend-i nā-tüvān eyyām-ı ʿadlinde
Dilerse hūn-ı gürgi ister ise şīr-i şīrānı

24[287] Ṭoḳunsa tāb-ı nār-ı ḳahrı olur gül-sitān āteş
İrişse āb-ı luṭfı gül-şen eyler nār-ı sūzānı

25 Görenler luṭf u ḳahrın bir seḥāba beñzedürler kim
Yaġar bārānı ammā berḳi eyler āteş-efşānī

18 düzüp: dutup M
19 bir cürʿa-i: bu cürʿa-i M
20 iden: ider D
23 dilerse: diger M
24 tāb-ı nār-ı: tāb-ı nāb-ı M

26[288] Ṭutardı baḥr-ile berri berāber dürr-feşānında
Duḫān-ı maṭbaḫından ḥāṣıl olsa ebr-i nīsānī

27 İderdi āf-tāb-ı himmeti bir niçesin peydā
Felek nā-būd ideydi şeb-çerag̱-ı māh-ı tābānı

28[289] Yolunda hāk olup kūyında seng olmaḳ recāsıyla
Vaṭandan dūr olur müşk-i Ḫoten laʿl-i dıraḫşānī

[7ª]

29[290] Ṭırāz-ı cāme-i iḳbāli ḳılmaḳ mümkin olsaydı
Zamāne pārelerdi aṭlās-ı gerdūn-ı gerdānı

30 Gelüp g̱avvās-ı fikret her gice luʾlu-yi medḥiyle
Pür eyler ṭurma dürc-i ḫāṭır-ı erbāb-ı ʿirfānı

31 Ḫudāvendā naẓar ḳıl **Ḥāletī**-i zāra kim sensin
Cihānda ṣūret-i insāna girmiş luṭf-ı Rabbānī

32 Bulunmaz bir güherdür nā-gehānī olmasun zāyiʿ
Çıḳarma ḫāṭıruñdan anı luṭf it ey kerem kānı

33[291] Yirüm dāʾim zamāne künc-i tārīk-i belā eyler
Budur cürmüm ki aḳıtdum dilümden āb-ı ḥayvānı

34 ʿAceb mi çeşmüme tār olsa ʿālem bād-ı āhumdan
Sipihrüñ ḳalmadı bir sönmedük şemʿ-i fürūzānı

---

26 dürr-feşānında: dürr-feşānlıkda D // maṭbaḫından: maṭbaḫında M
28 dıraḫşānī: bedaḫşānī D
29 ṭırāz-ı cāme-i: ṭırāz-ı ḫāme-i M
33 cürmüm ki: cemim ki M

35 Cihānda ḫāṭırum cemʿ olmıyor ḥālüm perīşāndur
Başumda cemʿ olan ġamlarda yoḳ ammā perīşānī

36[292] Kemāl-i Iṣfahānī görmiş olsa şāhid-i naẓmum
Reh-i ʿışḳında İsmāʿīl-veş olurdı ḳurbānı

37 Benüm şemşīr-i ṭābʿ-pāküme ṣad āferīn dirdi
Bileydi cevheri naẓmum eger Ḫᵛācū-yı Kirmānī

38[293] Gerek kim rūz u şeb yād idesin ḳalb-i şerīfünden
Duʿānı vird-i ṣubḥ u şām iden merd-i süḫan-dānı

39 Ola ser-sebz ü ḫurrem dem-be-dem gülzār-ı iḳbālüñ
Ḫudā mā-dām kim gerdān ide dūlāb-ı devrānı

40[294] Cihānı ay u gün devr itdügince Ḥażret-i Mevlā
Ola her bir giceñ Ḳadr ü günüñ nev-rūz-ı sulṭānī

41[295] ʿAdū-yı bed-nihāduñ rūze-i ġamdan zebūn olsun
Ḳıla her bir demüñ ʿıyda müdānī ʿavn-i Rabbānī

36 2. mısrada vezin aksamaktadır.
38 ḳalb-i şerīfünden: ḳalb-i şerīfünde M
40 ola her bir giceñ: ide her giceñi D
41 rabbānī: yezdānī D

5. [296]

ḲAṢĪDE-İ UṢŪLĪ EFENDİ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

1[297] Yā mücessem rūḥdur yā peyker-i cān ol beden
Yā gül-i gülzār-ı cennet yā semen yā yāsemen

2[298] Yā elifdür dest-i ḳudretden yā bālā yā belā
Yā nihāl-i serv yā naḫl-i revān yā nārven

3[299] Sünbül-i bāġ-ı cinān yā ṭurre yā ṭarrār-ı cān
Yā ṭırāz-ʿanberīn yā misk yā müşkīn-resen

4[300] Yā muṣavver rūḥdur yā ṣūretüñ taṣvīridür
Yā cemāl-i Aḥmed-i Muḫtār yā vech-i ḥasen

5 Levḥ-i maʿnīdir yāḫūd āyīne-i gītī-nümā
Yā ki māh-ı bedr yā pīşānī yā sīmīn micenn

6[301] Nūr üzre nūn yā ebrū yāḫūd müşkīn kemān
Yā iki kec-rāder olmış rāları mekr ü fiten

7 Ḳaşuñ altında gözüñ bir Türk-i tīr-endāzdur
Yā meger mirrīḫ ḳılmış ḳavs burcında vaṭan

---

5. **USD: 5. K (İSEN 2020)**
Divanda "Ḳaṣīde-i Dīger" şeklinde başlıklandırılmıştır.
1 mücessem: mücemmer M
2 dest-i: kilk-i M
Divanda 2. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Yā ser-āmed bir Ḥabeş maḥbūbıdur yā dām-ı dil
Yā ki rişte-ʿömr yā merġūl yā müşk-i Ḫoten
3 yā müşk yā müşkīn resen: yā ṭurre yā ṭarrār-ı cān M
4 rūḥdur yā: nūr yāhūd D
6 kec-rāder: kej-rādur D

[7ᵇ]

8[302] Ġonce-i zanbaḳ mı benüñ ya ki ay üzre elif
Cāmiʿ-i ḥüsn içre yā minber yā bir sīmīn veşen

9[303] Gülmiş açılmış güzel güller midir gül ruḫlaruñ
Yā gülistān-ı İrem nesrīni yāḫūd nesteren

10 Ḫāller midür yüzüñde yāḫūd eṭfāl-i Ḥabeş
Yā Ḫoten sulṭānı ṣalmış mülk-i Rūm'a tāḫten

11[304] Ṣafḥa-i ḥüsn içre ḳonmış noḳṭa-i mevhūmdur
Yā ki sırr-ı ġayb yāḫūd cevher-i cān yā dehen

12 Laʿlüñ altında güher dendānları mı bu yāḫūd
Dürc-i laʿlin içre derc olmış durur dürr-i ʿAden

13 Mīve-i ṭūbā ya sīmīn ṭob ya ṭob āyīne
Yā bīh u yā sīb u yā āb-ı muʿallaḳ yā ẕeḳan

14[305] Ḥāṣılı bir naḫl-i güldür ḳāmetüñ şimşādı kim
Başdan ayaġa müzeyyen berg-i nāz u şīveden

15[306] Yoḳ yoḳ āb u gilden olmamışdur anuñ ṭıyneti
Cān u dilden yaradılmışdur vücūdı cümleten

16[307] Bir naẓarda cān u dil mülkini yaġmā eyledüñ
Gün gibi bir daḫı ʿarż-ı ḥüsn iderseñ vāy men

---

8 benüñ ya ki ay üzre elif: yayını ya ay üzre elif M // yā bir sīmīn veşen: yār ya sīmīn veşen M
9 nesrīni: nesrīn M
11 yā ki sırr-ı: bā sırr-ı M / dehen: vehen M
14 berg-i: bergi M
15 yaradılmışdır: yār olmışdır M
16 vaymen: ? M

17[308] Şeb-külāh üstinde dülbendüñ görenler didi kim
Başına bir deste gül ḳoymış o serv-i sīm-ten

18[309] Dest-i şevḳ-ile niçe cān cübbesi olur fenā
Egnüñe ey serv-i sīmīn-ten ḳabā alduḳda sen

19[310] Ditrer üstine yavuz yil esdügini istemez
Fi'l-meṣel cān-ı żaʿīfümdür benüm ol pīrehen

20[311] Pādişāhum kendüñe ehl-i kemāli ḳul idin
Sen Süleymānsın saña yār olmasun her Ehremen

21[312] Ey **Uṣūlī** ayaġı ṭopraġı gözler nūrıdur
Ṣaḳlasun anı yavuz gözden Ḫudā-yı ẕü'l-minen

---

17 didi kim: didiler M
18 fenā: ḳabā M // alduḳda: olduḳda M
19 Divanda 19. beyitten sonra 21. beyit yer almaktadır.
20 Divanda şiir 20. beyit ile son bulmaktadır.
21 Divanda 21. beyitten sonra sırasıyla aşağıdaki beyitler yer almaktadır:
Ebr gibi ḳanlu yaş dökdükçe ʿuşşākuñ gözi
Gülşen-i ḥüsn içre gül gibi olasın şād u şen

Ben olayın sāye-veş ḫāk-i siyehde pāy-māl
Bu cihān durduḳça dur ey serv-i sīm-endām sen

Āh-ı ʿāşıkdan yavuz yil esmesün ruḫsāruña
Yāʿni olsun güllerüñ bād-ı ḫazāndan bī-ḥazen

6.[313]

ḲAṢĪDE-İ ʿULVĪ

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

(Hezec)

1[314] Meger bir şeb temevvüc eyledi deryā-yı ẓulmānī
Hevādan ḳaynayup cūş itdi yaʿnī düşmenüñ ḳanı

2 Felek bir fülke döndi lengerin aldırmış emvāca
Güm itdükde ẓalām-ı şeb hilālī ṣaḥn-ı devrānı

3[315] Naẓar ḳıl āsumān-ı pür-duḫāna çeşm-i ʿibretle
Temāşā eyle yer yer cūşiş-i baḥr-ı firāvānı

4[316] Ḳarardı cümle ʿālem görmez oldı göz gözi hergiz
Cihān mülkini ġarḳ itdi ṣanasın Nūḥ ṭūfānı

5[317] Meger ol şeb ḳamer ḫayl-ı nücūmıyla hücūm itmiş
İḥāṭa ḳılmaġ içün ḳalʿa-ı gerdūn-ı gerdānı

6[318] Livādur al u aladan şafaḳ māh-ı şeb-ārāda
ʿAceb midür pür olsa leşker-i encümle her yanı

7 Meh-i nev tīġ-ı zerrīnin ḳuşandı miġferin giydi
Degül encüm zirih-pūş oldı devrān göricek anı

---

6. **ULD: 7. K (ÇELİK, KILIÇ 2018)**
1 ẓulmānī: ẓulmātı M
Divanda 1. beyitten sonra 4. beyit yer almaktadır.
3 Divanda 3. beyitten sonra 6. beyit yer almaktadır.
4 ġarḳ itdi: ġarḳ oldı: M
5 ol şeb: bir şeb M // gerdūn-ı gerdānı: gerdūn-ı devrānı M
Divanda 5. beyitten sonra 2. beyit yer almaktadır.
6 şeb-efrūza: şeb-ārāda: M

[8ª]

8 Muḳābil olmaḳ istermiş meger ḫurşīd-i raḫşāna
Ḳamer ortaya çıḳdı ḫālī buldum ṣandı meydānı

9[319] Ṭulūʿ itdi livā-yı ṣubḥ-ı devlet bir seḥer nā-geh
Gelüp ṭāvūs-veş ṣaḥn-ı semāda urdı cevlānı

10[320] İki kevkeb ḳırān itdi biri biriyle gūyā kim
İki şehzāde itdükde dilā ceng-i Nerīmānı

11 Çalındı ṭabl-ı dīvānī ṣalındı ḫayl-i ʿOṯmānī
Dögildi kūs-ı ḫāḳānī çözildi tūġ-ı sulṭānī

12 Kevākib ʿaskeri cümle ṭaġıldı tārumār oldı
Şuʿā-ı şaʿşaʿa tīġın çekince mihr-i nūrānī

13[321] Cemālī pertevini gösterüp mihr-i żiyāʾ-güster
Diyār-ı şarḳa dek sürdi çıḳardı māh-ı tābānı

14[322] Şeb-i tārīki pür-nūr eyledi ḫurşīd-i ʿālem-tāb
Nitekim ḥażret-i Cem-menzilet mülk-i Ḳaramānı

15 Ḳul oldum ol felek-rütbet melek-ḫaṣlet şehen-şāha
Eger kimdür dir iseñ ol saʿādet taḫtınuñ ḫānı

16 Celīs-i kişver-i şevket enīs-i ʿizzet ü devlet
Sezā-yı ḳaṣr-ı ḫāḳānī hümā-yı żıll-i Yezdānī

17 Selīm-i ṯānī ʿaḳl-ı evvel ehl-i dil suḫen-perver
ʿAdāletle olupdur zübde-i evlād-ı ʿOṯmānī

---

9 urdı: itdi D
10 itdükde: olduḳda M, ceng-i: hüsnüñ M
13 Cemālī pertevini gösterüb mihr-i żiyāʾ-göster: Cemālüñ āftābın ʿarż idüp bir ṣubḥ-dem nā-geh D // çıḳardı: ḳaçurdı D
14 Cem-menzilet mülk-i ḳaramānı: Cem ḥaşmet ü rifʿat-i ḫırāmānī M

18 Anuñ devrinde me’mendür cihān ẓulm idemez kimse
Meger kim öldüre ʿuşşāḳı yārüñ çeşm-i fettānı

19 Ulü’l-emre iṭāʿat eylemek naṣṣ-ile ṡābitdür
Anuñ’çün naṣṣ-ı ḳaṭıʿdur o şāhuñ ṯīġ-ı bürrānı

20 Şehā meydān-ı rezmüñ kim şecāʿat gül-sitānıdur
Zirihler cūy-ı dil-cūdur siperler verd-i ḫandānı

21[323] Ḳıtāl içün şu dem ki ata binseñ cemʿ olur ʿasker
Gelürler görseler pervāneler şemʿ-i şeb-istānı

22 ʿAdūdan cān alur ṯīġuñ ʿadū da aña cān virür
Taʿalluḳ itdiler beñzer biri birine rūḥānī

23 Ḥarāretden kimi aġız açup kimi dil uzatmış
Didiler ṯīrler şemşīrler ḳavm-i ḥased ḳanı

24 Sen ol ṣāḥib-ḳırānsın Rüstem-i dehri zebūn itdüñ
Ne cān-ile muḳābil ola saña düşmenüñ cānı

25 Ne ḥaddidür saña ḳarşu çıḳup ceng eyleye aʿdā
Şikāra çıḳduñ ey şeh ṭut ki ḳırduñ niçe ḥayvānı

26[324] Senüñle ceng idüp şirvāna ḳaçmaḳ fikrin itdükde
Ḥasūduñ sīnesine kesdi ṯīġuñ niçe şirvānı

27[325] ʿAcem iḳlīmini görmek dilerse düşmenüñ ḫānum
Ḳızıl ḳanın ḳara yire ḳarup ʿarż it ḳaramānı

---

21 şu dem ki ata binsen: nidem ki kāyīñe giyseñ M // görseler: görse M
26 itdükde: eylerken M
27 ḫānum: şāhum D // ḳara yire ḳarup: yire ḳarup aña M

28[326] Ser-i düşmen ḳo yatsun gūy-veş pāy-i semendüñde
Licāmuñ rezm meydānında oldı ceng-i çevgānı

[8ᵇ]

29[327] Gören didi türāb-ālūde olmış düşmenüñ ḳanı
Şecāʿat ḳaṣrı bünyād olmaġa olmış Ḫorāsānī

30[328] Ne tozlar ḳoparupdur başına aʿdā-yı bed-ḫᵛāhuñ
Semend-i bād-pāy-ı nuṣretüñ alduḳda meydānı

31 Mehābet bağına serv-i ser-efrāz olalı nīzeñ
Revān oldı ʿadūnuñ ṣu gibi ʿömr-i şitābānı

32[329] Siyeh kākülleri maḥbūb-ı ġarrādur senüñ tūġuñ
Perīşān eyledi ʿaḳlum gibi niçe dil ü cānı

33[330] Ġurūr-ı salṭanatla var ise dīvāne olmışlar
Zirihler çekdiler zencīre bir bir ehl-i ṭuġyānī

34[331] Zebūn idüp cihānı ḳuvvet-i bāzuñ-ile şāhum
Elüñden çıḳmaya ḫaṣmuñ girībānı vü dāmānı

35[332] Serīrüñ ʿizz ü devletdür ẓahīrüñ feṭḥ-i nuṣretdür
Ḳapuñda ehl-i ẕilletdür cihānuñ mīr-i mīrānı

36[333] Şeh-i mülk-i melāḥatsın meh-i burc-ı saʿādetsin
Gül-i bāġ-ı ʿadāletsin ḳul itdüñ cümle insānı

---

28 düşmen: aʿdā D // ceng: ṭūpı D
29 düşmenin kanı: ḳanın aʿdānuñ D
30 nuṣretüñ: nuṣruñ M
32 Divanda 32. beyitten sonra 34. beyit yer almaktadır.
33 olmışlar: olmışdur M
34 şāhum: sulṭānum M // dāmānı: dīvānı M
Divanda 34. beyitten sonra 33. beyit yer almaktadır.
35 ʿizzü: taḫt-ı D //ehl-i ẕilletdür: ʿabd-i kem-terdür D // mīr-i mīrānı: mir-i dīvānı M
36 melāḥatsın: ṣalābetsin D / saʿādetsin: şecāʿatsin D

37 Melekler hem-nişīnüñdür felekler şeh-nişīnüñdür
ʿAdālet ferş-i taḫtānī saʿādet ʿarş-ı fevḳānī

38 Güneş gibi hezārān altun üsküflü ḳuluñ vardur
Niçe Yūsuf-liḳālar saña oldı ʿabd-i ʿimrānī

39[334] Zebūn itdi müjeñ ḫançerleri göklerde Behrāmı
ʿİẕāruñ nā-bedīd itdi ḳamer devrinde keyvānı

40[335] Yüzi ḳara olup āḫir ṭutıldı varduġı yerde
Meh-i tābān götürmişdi aradan gerçi tābānı

41 N'ola ey şems-i ʿālem çihre-i meh pür-ġubār olsa
Bilüp eksüklügin izüñ tozına sürdi pīşānī

42[336] Biri birine ḳatdı cünd-i zengī şeş-per-i ḳahruñ
Degüldür keh-keşān çāk oldı māhuñ çarḫı ḳalḳanı

43[337] Ḳarār itdüñ ʿadālet birle evreng-i saʿādetde
Şehen-şehler didiler saña budur Rūm sulṭānı

44[338] Ne ḥaddidür senüñ evṣāfuñı şerḥ eylemek **ʿUlvī**
Ġaraż ancaḳ duʿā-yı devletüñdür ey kerem kānı

45[339] Atıldı oḳlaruñ meydāna çıḳdı ey kemān-ebrū
Zemīn-i sīne-i aʿdāya yaġdı fetḥ bārānı

---

39 ḳamer: ḳamu M
40 gerçi: māh-ı ? M
Divanda 40. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Meh-i nev ḳarşu ṭurdıysa cemālüñ āftābına
Tamām eyle ne deñlü var ise ey şāh noḳṣānı
Divandaki bu beyitten sonra 45. beyit yer almaktadır.
42 şeş-per-i ḳahruñ: şeşir? ḳahrı M // çarḫı: çarḫ D
43 itdüñ: itsüñ M / ʿadālet: saʿādet D / saʿādetde: ṣalābetde D // dediler: - M
44 şerḥ eylemek: medh eyleye M
Divanda 44. beyitten sonra 46. beyit yer almaktadır.
45 Divanda 45. beyitten sonra 41. beyit yer almaktadır.

46[340] Gedā-yı nā-murāduñdur kerem ḳıl ber-murād eyle
Dirīġ itme ḳuluñdan pādişāhum luṭf u iḥsānı

47[341] Nedür bu ḥüsn ü ḫulḳ u ʿadl u dād u luṭf u iḥsānuñ
Nedür bu beẕl-i Rabbānī nedür bu ṣunʿ-ı Raḥmānī

48[342] Murādum bu ki Ḥaḳ'dan taḫt-ı ḥükmüñde olup ʿālem
Ḫarācuñ göndere saña lehüñ ḫānı çehüñ bānı

49[343] Müyesser eyleyüp destüñe devlet ḫātemin dā'im
Muʿīnüñ eyleye Ḥaḳ Ḥażret-i Sulṭān Süleymān'ı

46 ḳuluñdan: ḳuluñdur D
47 raḥmānī: yezdānī M
48 olup ʿālem: ola dā'im M // saña: tā kim M
49 eyleyüp: eyleye M / ḫātemin dā'im: ʿizzetin şāhum D

7.[344]

[TERKİB-BEND-İ] VEYSÎ EFENDİ

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + − − / + + − − / + + − − / + + −

(Remel)

I

[9a]

1[345] Bārek'allāh zihî nāme-i ferḥande-ṭırāz
Ser-i ser-bestesidür perde-güşāyende-i rāz

2 Nāmedür şemʿ-i dil-efrūz-i şeb-i derd-i firāḳ
Belki pervāne-i per-sūḫte-i sūz u güdāz

3[346] Nāmedür ġonce-i ser-sebz-i gülzār-ı ümîd
Nāmedür zanbaḳ-ı nev-ḫāste-i baġ-ı niyāz

4 Bezm-i ʿuşşāḳda ḫvānende nedîm-i ḫāmūş
Meclis-i yārda gūyende velî bî-āvāz

5[347] ʿArż-ı ḥāl itmege erbāb-ı saʿādāte olur
Tercemān-ı süḫan-ārā-yı feṣāḥat-perdāz

6[348] Gele ey nāme seni dest-i ṣabāya vireyin
Der-i pāşā-yı felek mertebeye göndereyin

---

7. **VD: 2. TB (TOSKA 1985)**
Divanda "Üveys Pāşā Mısr-ı Kāhire Beglerbegi iken denilmiştür" şeklinde başlıklandırılmıştır; nazım biçimi terkîb-benddir.
Mecmuada "Ḳaṣîde-i Veysî Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-1 ferḥande-ṭırāz: iʿcāz-ṭırāz D
Divanda 1. beyitten sonra 3. beyit yer almaktadır.
I-3 ser-sebz-i: ter-beste M
Divanda 3. beyitten sonra 2. beyit yer almaktadır.
I-5 erbāb-ı: aṣḥāb-ı D
I-6 dest-i: peyk-ı D

II

1[349] Yazayın her saṭıruñ ḫāme-i müjgānum ile
Surḫ-ı cedvel çekeyin dīde-i giryānum ile

2[350] Ruḫ-ı ʿuşşāḳ gibi saña zer-efşānlık idüp
Sīm-i taḥrīr ideyin eşk-i firāvānum ile

3[351] Misk ü ʿanber dökeyin ḫāme-i müşkīnümden
Dür ü gevher dizeyin ṭābʿ-ı suḫandānum ile

4 Nūr-ı çeşmüm dökeyin ḫūn-ı dilüm ṣarf ideyin
Saña ḫidmet ideyin başum ile cānum ile

5 Virüp ey nāme seni peyk-i seher-gāh eline
Anı hem-rāh ideyin ḳāṣıd-ı efġānum ile

6[352] Var o dergâh-ı felek pāygehe [sen] çihreni sür
Nicʼolurmış şeref-i kevkebe-i devleti gör

II-1 dīde-i giryānum: çeşm-i ḫūñ-efşānum M
II-2 zer-efşānlık: zer-efşānlar M // eşk-i: dentüñ? M
II-3 misk ü: meşküñ M / ʿanber: enber D / dizeyin: direyin D
II-6 [sen]: - M

III

1[353] Varıcak dergeh-i dīvān-ı bülend eyvāna
Pāye-i ʿizz ü şeref rütbe-i ʿālīşāna

2 Sañā nevbet ki dege çehre-i mihr ü mehden
Rūy-mālīde ḳıl ol bāb-ı felek ʿunvāna

3 Seg-i kūyına niyāz ile duḫūl itmek içün
Ḥüsn-i taʿbīr ile söyle sözüñi derbāna

4 Niçe derbān ki elindeki ʿaṣāsınuñ ucı
Ṭoḳunur ḫāṭır-ı Behrām'a dil-i Keyvān'a

5 Giricek meclis-i pāşā-yı felek-mertebeye
Öp elin düş ayaġa sür yüzüni dāmāna

6[354] Evvelā devlet-i iḳbāle duʿālar eyle
Ṣoñra aḥvāl-i dil-i ḫasteyi bir bir söyle

III-1 dergeh-i: südde-i D
III-6 dil-i ḫasteyi: dil-i ḥaste M

IV

1[355] Di ki ey ḫāme-i dil-beste fuḥūl-i büleġā
Nevk-i şemşīrüne fersūde riḳāb-ı ümerā

2 Ḳılıcuñ āyīne-i çehre-i dil-cū-yı ṣabāḥ
Ḳalemüñ ġāliye-i ṭurre-i ḫoş-bū-yı mesā

3[356] Kātibü'l ḥükm-i felek böyle ider elḳābūn
Levḥ-i sīmīn-i zer-efşān-ı sipihre imāle

[9ᵇ]

4 Mültecā-yı fuḳarā kehf-i emān-ı żuʿafā
Dil-nevāz-ı fużalā cā'ize-baḫş-ı şuʿarā

5[357] Nefḫa-i bād-ı bahār-ı keremüñ itdükçe
ʿAndelībān-ı riyāż-ı hünerüñ naġme-serā

6 Bāġ-ı ḳadrüñ ola mānend-i cinān-ı cāvīd
ʿÖmrüñi devletüñi ḥażret-i Ḥaḳḳ ide mezīd

IV-1 ḫāme-i: ḫāmene D
IV-3 imāle: illā D
IV-5 itdükçe: esdükçe M // hünerüñ: hüneri D

V

1[358] Di ki ey padişāhuñ maḥrem-i ʿālī-himemi
Maḥremān-ı ḥarem-i salṭanatuñ muḥteremi

2[359] Āsumān-ı hünerüñ ʿĪsā vü mūʿciz nefesi
Mesned-i maʿrifetüñ münşī-i çābük-ḳalemi

3 Bī-ḥużūr olma eger ʿizz-i ḥużūra añsam
Rişte-i cānda olan ʿuḳde-i efkār-ı ġamı

4[360] Serverā böyle midür resm-i mekārim-baḫşi
Serfirāzā bu mıdur ḳāʿide-i muḥteşemi

5[361] Dest-i cūduñ ile baḫş eyler iken bī-minnet
Nūş-dārū-yı şifā-ḫāne-i luṭf u keremi

6[362] Yād idüp ḫāste-i ḫırmāna devā itmeyesün
Unudup vaʿde-i iḥsāna vefā itmeyesün

V-1 di ki ey padişāhuñ: ey şeh-i muḥteremüñ D // maḥremān-ı: maḥremāt-ı D
V-2 ʿĪsā vü muʿciz: muʿciz vü ʿĪsā M
V-4 böyle midür: böylemi olur M
V-5 ile: ele D / bī-minnet: bī-miḫnet D
V-6 devā: revā M

VI

1[363] Ḥaḳ seni itmiş iken baḥr-ı firāvān u kerem
Ne revādur ben olam teşne-i ṣaḥrā-yı elem

2[364] Sen çerāġ-ı ḥarem-i devlet iken lāyıḳ mı
Baña dehşet vire tārīk-i peyġūle-i ġam

3 Sen Süleymān-ı zemān iken eyā mīr-i suḫan
Ne ʿaceb ola benüm murġ-ı zebānum ebkem

4 Bijen-i çāh-ı ġam itdi beni seḥḥāre-i dehr
Dest-i luṭfuñda iken ṭarf-ı kemend-i Rüstem

5[365] Her kişi başa iletmişken işin devrüñde
Luṭf u iḥsān bu mıdur ben ḳuluñ ayaḳda ḳalam

6 Ṣormaduñ ḫasteñi raḥm eylemedüñ bir kerre
Nicedür ḥāli diyü söylemedüñ bir kerre

VI-1 baḥr-ı firāvān: çeşm-i ihsān D
VI-2 dehşet: vahşet D
VI-5 5. beyit: -D
Divanda 5. beyit yerine şu beyit yer almaktadır.
Suḫanuñ Nūşirevān-baḫş-ı dil- i ʿālem iken
Bu ne insāfdur ey Ḫıżr-ı mesīhā-maḳdem

VII

1[366] Keremüñle dil-i düşmen yaḳıcı serversin
Pür-kerem ıssı mürevvetlü dilāver ersin

2[367] Evc-i iclālde şāhīn-i humāyūn-pervāz
Ḳāf-ı iḳbālde ʿanḳā-yı hümā-şehpersin

3 Gerçi pāşā-yı şehenşāh-ı cihānsın ammā
Lāyıḳ-ı taḫt-ı Cem ü efser-i İskendersin

4 Luṭf u ṭabʿuñla nevāzende-i her ḫāṭırsın
Ḥüsn-i reʾyüñle ṭırāzende-i her kişversin

5[368] Saña kandīl-ṣıfat nār-ı dilüm yanduḳça
Bilürim sūz-ı derūnum diyü luṭf eylersin

6[369] Çün bilürsin ki yaḳar āteş-i ġam cān u teni
Ne var ey kān-ı kerem sen de çerāġ eyle beni

VII-1 pür-kerem: bir-kerem M
VII-2 ʿanḳā-yı: şāhīn-i M
VII-5 sūz-ı derūnum: sūz-ı derūnuñ D
VII-6 bilürsin ki: bilür saña D

VIII

[10ª]

1 ʿĀşıḳ-ı ḫaste-dilün çeşm-i güher-pāşı içün
Sūziş-i āteş-i ġamdan dökülen yaşı içün

2[370] Bu ṣanem-ḫāne-i gerdūn-ı ḫıred-fersānuñ
Ṣaffet-i nādire-i ḫāme-i naḳḳāşı içün

3 Nāle-i ṣūfī-i ṣad-sāle içün ṣavmaʿada
Gūşe-i meykedenuñ naʿre-i ḳallāşı içün

4[371] Hem-reh-i leyle-i miʿrāc olan ṣaḥrā içün
Yani şāh-ı Resūlüñ ol gice yoldaşı içün

5[372] Ġonçe-i gülün iḳbālüñ olan körpelerüñ
O saʿādetlü mürüvvetlü güzel başı-içün

6[373] Beni luṭf u kerem it derd-i belādan ḳurtar
Sebeb-i ḫışm-ı Hudā yaʿnī ḳażādan ḳurtar

VIII-2 ṣaffet: ṣanʿat D
VIII-4 hem-reh: hem de M // yoldaşı: mihmānı M
VIII-5 Ġonce-i gülün iḳbālüñ olan körpelerüñ: Ġonca-i gül-bün-i devlet-i şeh-i ālişānuñ D // mürüvvetlü: mürevetli D /başı için: başuñ için M
VIII-6 luṭf u kerem it: luṭf it kerem it M

IX

1[374] Nic’olur ḥālüm o gün ki ola dīvān-ı ḳażā
Oḳına ḥükm ü hümāyūn-ı müḳāfāt u cezā

2[375] Nic’olur ḥālüm o gün ki ḳarışa birbirine
Nār-ı āh-ı fuḳarā sāʿiḳa-i ḳahr-ı Ḫudā

3[376] Baḥr-i ḳahrı mütelāṭum ide āh-ı maẓlūm
Sāḳ-ı ʿarşı mütezelzil ḳıla dest-i fuḳarā

4 Āh kim iki cihānda baña hīç rāḥat yoḳ
İki ʿālemde benem bār-ı melāmetle dū-tā

5 Āḫiretde elem-i keşmekeş-i ehl-i ḥuḳūḳ
Dünyāda miḥnet-i keşşāf u cefā-yı ümenā

6 ʿAcabā ben ne günāh itdüm ola rūz-ı ezel
Ḫācetüm böyle ḳażā itdi Ḫudā ʿazze vü cel

IX-1 ola: ṭura M
IX-2 nār: dūd D / sāʿiḳa: ṣāʿiḳa M
IX-3 ḳıla: ide D

X

1[377] Baḳma nādān-ı gedā-meşrebe ḳıl ehle naẓar
Ehl odur k’ola nevāzende-i ḳānūn-ı hüner

2[378] Der-i iḥsānuñı pīrāye-i tāc-ı ser ḳıl
Ṣaçma ey kān-ı kerem ḫāk-i ḥaḳīre gevher

3 Ġonce-i luṭfuñı bülbüllere iḥsān eyle
Ḫayfdur zāġ-ı siyeh-bāle düşe ġonce-i ter

4[379] Şāh-meşreblere ṣun sāġar-ı ġam-fersāyı
Ne bilür anı gedā-ṭabʿ u füru-māye güher

5[380] Ehl-i dilden biri manẓūr-ı saʿādet olıcaḳ
Baña luṭf eyle baña bu dil-i dāniş-perver

6 Ḳullaruñ içre senüñ fażlı ile fāyıḳdur
Luṭf u iḥsāna maḥal mertebeye lāyıḳdur

X-1 ehl odur k’ola: ehl ki ola D
X-2 ser: zer M // saçma: etme M / ḥaḳīre: çıḳar M / gevher: cevher D
X-4 fersāyı: sahbāyı M
X-5 Baña luṭf eyle baña bu: baña luña luf it baña ki bu D

XI

1[381] **Veysī**yā düşmeni bu naẓm-ile öldürdüñ sen
Oldı her saṭrı bunuñ erre-i ʿömr-i düşmen

2[382] Naẓm-ı şīrīnüñe hergiz dil uzatmaz kimse
Leẕẕet-i şekker-i şevḳüñle cihān beste iken

3 Yūsuf-ı naẓmuñı bāzāra çıḳarduḳca ḳopar
Her ṭarafdan niçe hengāme-i āşūb u fiten

[10ᵇ]

4[383] Ḫuṭbe-i salṭanat-ı naẓm senüñ nāmuñadur
Sen sen ol nāmzed-i sikke-i şāhī-i süḫan

5[384] Tīġ-i ṭabʿuñla seni eyledi teʾyīd Ḫudā
Mālikü'l-mülk-i maʿānī ve emīrü'ş-şuʿarā

XI-1 öldürdüñ señ: öldürdüm ben D
XI-2 şīrīnüñe: şīrīnüme D // şevḳüñle: şiʿrümle D / beste-iken: beste-dehen D
Divanda 2. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Çarḫ ser-rişte-i naẓmı baña teslīm ideli
Süfte-gūş-ı suḫanumdur dürr-i deryā-yı ʿAden
XI-4 senüñ nāmuñadur: benüm nāmımadur D // sen sen ol: benem ol D
XI-5 ṭabʿuñla seni: ṭabʿumla beni D

XII

1[385] *Enʿama'llāhuʿaleyh* ey ḳalem-i ṭurfa-maḳāl
Himmetüñ oldı bu naẓma sebeb-i istikmāl

2 Sensin ol çeşme-i ḥikmet ki senüñle ṭabʿum
Düşmene zehr içürür dostlara āb-ı zülāl

3 Ḫᵛāce-i ʿaḳl ider tuḥfe-i ḫāk-ı ḳademüñ
Her güher ki ola perdāḫte-i dest-i ḫayāl

4 Demidür ḫayr duʿāsın ol kerīmü'ş-şānuñ
İdesin ḫātime-i naẓm-ı belāġat-minvāl

5[386] Nitekim reşḥa-i aḳlām-ı bedīʿü'l-büleġā
Ola ruḫsār-ı ʿarūs-ı suḫana müşkīn ḫāl

6 Şāhid-i gül-ruḫ-ı maḳṣūd-ı murādı gülsün
ʿÖmr-i devlet uzasun ʿāḳıbeti ḫayr olsun

XII-1 "Vemen yuti'i(A)llâhe ve'r-rasûle feulâ-ike me'a-lleżîne en'ama(A)llâhu 'aleyhim mine'n-nebiyyîne ve's-sıddîkîne ve'ş-şuhedâ-i ve's-sâlihîn vehasune ulâ-ike rafîkâ" (Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdirler; bunlar ne güzel arkadaşlardır!) mealindeki Nisâ suresi 69. Ayetten iktibas.
XII-5 bedīʿü'l-büleġā: bedīʿ-i-büleġā D // müşkīn: miskīn M

8.[387]

SĀḲĪ-NĀME-İ NEFʿĪ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

I

1 Merḥabā ey cām-ı mīnā-yı mey-i yākūt-reng
Devri gelsün senden ögrensün sipihr-i bī-direng

2 Merḥabā ey yādgār-ı meclis-i devrān-ı Cem
Āb-rūy-ı devlet-i Cemşīd ü āyīn-i Peşeng

3 Merḥabā ey şāhid-i ʿişret-serāy-ı meygede
Duḫter-i pīr-i muġān hemşīre-i sāḳī-i şeng

4 Sensün ol rūḥ-ı revān-ı mürde-i endūh u ġam
Saña nisbet çeşme-i āb-ı Ḫızır ʿayn-ı şereng

5[388] Sensün ol sermāye-i bāzār-ı şevḳ-ı ehl-i ʿışḳ
Düşdi feyżüñle kesāda cevher-i nāmūs u neng

6[389] Sensün ol sermāye-i ḥikmet-i feyż-i kāmilüñ
Ḳıldı mirʾāt-ı żamīr-i ehl-i dilden defʿ-i zeng

7 Cürʿaña virmezdi cān her ʿāşıḳ-ı efsürde-dil
Olmasañ tāb-efgen-i her ḫāṭır-ı bītāb u teng

8[390] Mey degül rūḥ-ı revān-ı mürde-i ġamsun hele
ʿĀlemüñ cānı degülsün cān-ı ʿālemsün hele

---

8. **NFD: Musammatlar kısmında 3. Ş (AKKUŞ 2018)**
Divanda "Sākīname [Terkībbend]" şeklinde başlıklandırılmıştır.
5 cevher: cū-be-cū M
6 sermāye: pīrāye D // defʿ-i zeng: refʿ-i jeng D
8 degülsin: değilsen D

II

1 Rāḥsun rāḥat-fezā-yı ḫāṭır-ı mestānesün
Rūḥsun naḳd-ı revān-ı ʿāşıḳ-ı dīvānesün

2 Cürʿa-i cān-baḥşuñā leb-teşnedür Ḫıżr u Mesīḥ
Āb-ı ḥayvānsun yāḫūd laʿl-i leb-i cānānesün

3 Ābsun maʿnīde ammā āb-ı āteş-pāresün
Laʿlsün ṣūretde reng-i rū-y-ile ammā nesün

4 Başlasañ meclisde devre sāġar-ı mīnā-ile
Lāle-i sīrāb-ı bāġ-ı bezm-i ʿişretḫānesün

[11ª]

5[391] Pür-ṣafādur tāb-ı dīdāruñ-ile bezm ü rezmgāh
Rūşenāyī-baḫş-ı ḳalb-i meclis ü peymānesün

6[392] Bī-ser ü sāmān idersün niçe Sām u Rüstem'i
Duḫter-i rezsün velī ʿaḳl almada merdānesün

7 Ẕevḳe dā'irdür ṣafā-yı ḥālet-i keyfiyyetüñ
Meclis-i rindāne maḥrem ġayrıya bīgānesün

8[393] Beñzemez bir keyfe hīç keyfüñde ʿālem var senüñ
Rūḥsun el-ḳıṣṣa rāḥ olmañda şübhem var senüñ

---

5 rezmgāh: bezmgāh D // meclis: sāġar M
6 velī: delī M
8 hīç: - D

III

1 Bādī̆-i ẕevḳ u ṣafāsun gerçi nāmuñ bādedür
Cürʿanı nūş eyleyenler ġuṣṣadan āzādedür

2[394] Cān u dilden kimse yoḳ kim saña meftūn olmaya
Şāh u derviş ü gedā hep feyżüñe dil-dādedür

3[395] Her ḳaçan luṭf eyleyüp bezmi müşerref eyleseñ
Ehl-i bezm ayaġuña yüz sürmege āmādedür

4 Şāh-ı evreng-i ṣafāsun luṭf u ḳahruñdur sebeb
Kimisi sulḥ üzre mestāneñ kimi ġavġādadır

5 Ehl-i ʿışḳa saña beñzer hem-dem olmaz kim dilüñ
Hem küdūretden beri hem ġıll u ġışdan sādedür

6[396] Sende neyler ġıll u ġış bir sāf u pāk āyī̆nesün
Var ise az-çoḳ küdūret sāġar-ı mī̆nādadur

7 Netsün ol esbābı ʿāşıḳ kim saña rehn olmaya
Āteşe yansun gerek ḫırḳa gerek seccādedür

8 Meclis-i erbāb-ı dil bir laḥẓa sensiz olmasun
Ḥürmetüñ inkār iden ʿālemde ḥürmet bulmasun

---

2 feyżüne: neyfüñe? M
3 her ḳaçan: her ne dem D
6 ṣāf u pāk: pāk u ṣāf D

IV

1[397] Ben hele bir saña beñzer yār u hemdem bulmadum
Hem senüñ bezmüñ gibi bir cā-yı ḫurrem bulmadum

2[398] Nice mesrūr olmasun ol meclisüñ aḥbābı kim
Ḳaṭreñi nūş eyleyende ẕerrece ġam bulmadum

3 Saña ḥāşā beñzedem afyon u bengüñ neş'esin
Anlaruñ daḫı ḫuṣūṣā keyfini kem bulmadum

4 Bir yire cemʿ olsa ʿāşıḳ şemʿ-ile maḥbūb-ile
Hīç o bezm-i ḫāṣa senden özge maḥrem bulmadum

5 Ehl-i ʿışḳa ṭurfa ʿişretḫāne buldum ʿālemi
Sensüz ammā ʿālemüñ ẕevḳünde ʿālem bulmadum

6[399] İdeli seyl-i hücūmuñ ḫāne-i zühdi ḫarāb
Tevbenüñ bünyādını ḫāṭırda muḥkem bulmadum

7 Ẕevḳüne vāṣıl olınca tevbesin bozmaḳ degül
Tevbeyi hīç iḫtiyār itmiş bir ādem bulmadum

8 Dil-güşādur meclisüñ ġāyetde hem rindānedür
Her ne dirlerse senüñ ḥaḳḳuñda hep efsānedür

---

1 yār u: yār-ı D // cā-yı: bezm-i D
2 aḥbābı: aṣḥābı D
6 zühdi: zühd ü D

V

1[400] Keyf-i cān-baḫşuñ ki cism ü cāna rāḥat bundadur
Ḥikmetüñ inkār ider vāʿiẓ ḥamāḳat bundadur

[11ᵇ]

2[401] Öldürür renc-i ḫumāruñ dirgürür feyżüñ yine
ʿĀşıḳ-ı bīmārı bir demde ġarābet bundadur

3 Mürde-i endūha söz yoḳ cān bağışlar ṣoḥbetüñ
Cān virür çoḳ ẕevḳüne anuñ da ṣoḥbet bundadur

4 Gerçi varuñ ṣarf idersün sen göñüller açmaġa
Ḫarc ider varun da herkes saña ḥikmet bundadur

5[402] Ehl-i ḥikmet bilmemiş bu āna dek keyfiyyetüñ
Yoḳsa her bīmār içün dirlerdi ṣıḥḥat bundadur

6 Sükkerī şerbetden aʿlāsın hele ehl-i dile
Telḫ-kām itseñ n'ola ġayrı ḥalāvet bundadur

7[403] Ḫāṣılı hem-meşreb olsañ yaraşur rindān-ile
Ter degül ṭabʿuñ ʿaraḳ gibi leṭāfet bundadur

8 **Nefʿī**-i bīmārı gel keyfüñle iḥyā ḳıl yine
Ḫāṭır-ı maḥzūnunu ġamdan müberrā ḳıl yine

---

1 cān-baḫşuñ: cān-baḫşuñuñ M // ḥikmetüñ: ḥikmeti M
Divanda 1. beyitten sonra 3. beyit yer almaktadır.
2 Divanda 2. beyitten sonra 8. beyit yer almaktadır.
5 her bīmār içün: bīmārı ġama M
7 ḫāṣılı: ḫāṣıl M

9.[404]

[TERKĪB-BEND-İ BAĠDATLI RŪḤĪ]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

– – + / – + – + / + – – + / – + –

(Mużārī)

I

1 Ey serv-i nev-resīde-i gülzār-ı iʿtidāl
V'ey ġonca-i şükufte-i gül-deste-i cemāl

2[405] Nesrīn-ʿiẕār u ġonca-leb ü şekkerīn-maḳāl
Ḫūrşīd-cebhe māh-ruḫ u ʿanberīn-hilāl

3[406] Ḥüsnüñ fürūġ-ı şemʿ-i ṭarab-ḫāne-i ḫayāl
Her dem ḫayāl-i nergis-i mestüñle ḫasta-ḥāl

4 Āşūb-ı ʿaḳl u āfet-i dīndür o zülf ü ḫāl
Virmişdurur Ḫudā saña çün ḥüsn-i bī-miṯāl

5[407] Zinhār ġaflet eyleme bil kendü bendüñi
Meydān-ı ḥüsnde çekerek ṭut semendiñi

---

9. **BRD: 48.Ş (AK 2001)**
Divanda "Tercīʿ-i Bend Velehu(x)" şeklinde başlıklandırılmıştır.
Mecmuada "Tercüme-i Pendi Zihnī Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-2 şekkerīn: sükkerīn D
I-3 her dem: merdüm D
I-5 bendini: kendüñi M

II

1[408] Çoḳ nāz itme her ne ḳadar nāzenīn iseñ
Ḫāḳ ol eger ki müslim-i rūy-ı zemīn iseñ

2 Al gevher-i kelāmı eger ḫurde-bīn iseñ
Ol silk-i intiẓāmda dürr-i şemīn iseñ

3[409] ʿAdl eyle mülk-i ḥüsnde mesned-nişīn iseñ
Ālūde olma ẓulm-ile nūr-ı mübīn iseñ

4 Saʿy it kemāla māh-ı saʿādet-ḳarīn iseñ
Eksüklügini bil ne ḳadar meh-cebīn iseñ

5[410] Ḫurşīd itmeseydi eger daʿvi-i kemāl
Başına gelmez idi anuñ günde biñ zevāl

II-1 ki: - M / müslim-i: müsellim M
II-3 żulm ile: żulmete M
II-5 daʿvi-i: daʿvā-yı M / biñ: bir M

III[411]

1[412] Yār olsa saña ehl-i faż̄ilet ne fā'ide
Çün sende yoḳ maʿārife raġbet ne fā'ide

2 Maḥbūb olmayana maḥabbet ne fā'ide
Ger ḥüsn olmasa ḳurı ziynet ne fā'ide

3[413] İdrāk olmayınca bu leẕẕet ne fā'ide
Ben ṭut ki ṣunmışam saña şerbet ne fā'ide

4 Virmek ʿadūya dāmen-i ʿiṣmet ne fā'ide
Olmaḳ hem̄işe ḫalḳa melāmet ne fā'ide

[12ª]

5[414] Olmaz çü pāk-dāmen olan gül gibi ḫacil
Bir ḥālet itme kim olasın ṣoñra münfaʿil

III Divanda 3. bentten sonra 5. bent yer almaktadır.
III-1 yoḳ: çoḳ D
III-3 idrāk: orāk? M / bu: - D
Divanda 1. mısra ile 2. mısra yer değiştirmiş şekildedir.
III-5 itme kim olasın: it ki olmayasın D

IV[415]

1[416] Yār ol ḫavāṣa eyle teneffur ʿavāmdan
Bed-nāmlükden eyle ḥaẕer geçme nāmdan

2[417] Maġrūr olma ḥüsnüñe her iltiyāmdan
Tīġ ol velīñe çıḳma maḥalsiz niyāmdan

3 Gevher gibi baş üzre yir it iḥtirāmdan
Bir silke gir ki düşmeyesin intiẓāmdan

4 Mey içme ṣunsalar saña zerrīne cāmdan
Meclisde ḳıl mülāḥaẓa şarāb-ı müdāmdan

5[418] Bādeyle gerçi ẕevḳ-i ṭabīʿat ziyād olur
Az içmeseñ anı arada çoḳ fesād olur

IV. D: 6. B
IV-1 geçme: geçmese D
IV-2 velīñe: velī D / maḥalsiz niyāmdan: maḥall-i ser-niyāmdan D
IV-5 bādeyle: yār ile M / anı arada: arada anı D

V

1[419] Ehl-i vefā mülāzemetüñ eyle iḫtiyār
Öz iḫtiyāruñ-ile cefā itme zīnhār

2[420] Her āh-ı ʿāşıḳam diyene itme iʿtibār
Ḳopmaz yerinden egse eger şāḫı rūzgār

3 Nāzik durur iken dil-i ʿuşşāḳ-ı bī-ḳarār
Āyīne seng-i cevr-ile bulmaz mı inkisār

4[421] ʿAnḳā ne deñlü olsa ḳavī pençe ṭaʿma-ḫᵛār
Olmaz bu ṣayd-gāhda ammā hümā şikār

5 Dürler dökerse yoluña bīgāneden ṣaḳın
Cehd eyle dāma düşmeyesin dāneden ṣaḳın

V-1 itme: eyleme D
V-2 şāḫı: şāh M
V-4 ṭaʿma-ḫvār: ṭamʿ-ḫᵛār D

VI

1[422] Ḫaṭ ḫayli ḥüsn kişverine olmadan revān
Maḥv olmadan sevād-ı ḫaṭ-ı ḥüsnden nişān

2[423] Zinhār açmadın zihin ol ʿanberīn-kemān
Ġamzeñ oḳına muntaẓır iken henüz cān

3[424] Bār-ı belāña ṣābir iken cism-i nātüvān
Evrāḳ-ı ḥüsnüñi daḫı ṭayy itmeden ḥazān

4[425] Sermāye-i cemāle henüz irmeden zebān
Medh ü şenāña cāri iken muttaṣıl zebān

5[426] Söyletme ehl-i ʿālemi söz çoḳ ziyān ider
Āḫır seni melāmet-ile dāsitān ider

VI-I olmadan: olmadın M // olmadan: olmadın M
VI-II açmadın: açmaduñ D
VI-3 itmeden: itmedin M
VI-4 irmeden: irmedin M // şenāña: şenāya D
VI-5 ehl-i: ḫālk-ı M

VII

1[427] Ey **Rūḥī** yoḳ çü derd-i dilüñ ḥadd ü ġāyeti
Ol şāh-i ḥüsnden yeter itdüñ şikāyeti

2[428] Ṣıġmaz bu muḫtaṣarda ġam-ı bī-nihāyeti
Bārān-ı pāk-meşrebe yoḳdur riʿāyeti

3[429] Ālūde-ṭabʿ olanlaradur hep ʿināyeti
Olsaydı āhum āteşinüñ bir sirāyeti

4 Olurdı bendesine daḫı bir ḥimāyeti
El-ḳıṣṣa ṭut zebānuñ uzatma ḥikāyeti

5[430] Biʾṭ-ṭabʿ ehl-i ḥüsn ḳamu bī-vefā olur
Ḥayf ol pīre kim būlara mübtelā olur

VII-1 ey Rūḥī: ey Zihnī M / yoḳ çü: - D / derd-i dilüñ: derd-i dilinüñ D // yeter itdüñ: biz? itdünM
VII-2 bī-nihāyeti: nihāyeti M // bārān-ı: yārān-ı M
VII-3 bir: ger M
VII-5 pīre: esīre D / būlara: belālara D

10.[431]
TERKİB-BEND-İ ʿATİḲĪ

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün
+ + − − / + + − − / + + − − / + + −
(Remel)

I

[12ᵇ]
1 Ey beni derde ṣalup ʿışḳa giriftār ḳılan
Ṣöndürüp ḫāṭırımı cānımı bīmār ḳılan

2 Derd çekmekde beni ʿāciz ü nāçār ḳılan
Cigerüm pāreleyüp dīdemi ḫūn-bār ḳılan

3 Dil-i āẕurdemi āzār bilüp ẕār ḳılan
Ḳılma āzār ki yaḫşi degül āzār ḳılan

4 Her ne itseñ anı bulsañ gerek āḫır ey māh
Ḳılma āzār ki āzār çekersin vā'llāh

II

1 Oḳlayup sen men-i üftādeyi gel yāremi gör
Ḳoma elden gideyin Tañrı içün çāremi gör

2 El ḳoyup sīneme sūz-ı ciger-pāremi gör
Nergis-i mestüñ açup dīde-i ḫūn-bāremi gör

3 Cān-ı maḫzūn sitem-i dīde-i bī-çāremi gör
Raḥm ḳıl ḥālüme derd-i dil-i āvāremi gör

4 Yoḳsa ġamdan ölürüm boynuña olur ḳānum
Yaş ider dāmenüñi dīde-i ḫūn efşānum

---

10. Atikî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

III

1 Niçe bir ʿāşıḳ-ı miskīne cefālar niçe bir
Sitem ü cevr ü ġam ü derd ü belālar niçe bir

2 ʿĀşıḳuñ raġmına aġyāra vefālar niçe bir
Tīre ḫāṭırlar eyle ẕevḳ u ṣafālar niçe bir

3[432] Men üftāde-i dervīşe ezālar niçe bir
Ḳatı söz niçeye dek bār u edālar niçe bir

4 Ġarażuñ cevr ise itdüñ yeter inṣāf eyle
Kīneden sīneñi ṣāf it dilüñi ṣāf eyle

IV

1 Benden ey dost yüzüñ eyleme pinhān zinhār
İtme gel ḥasret-ile dīdemi giryān zinhār

2 Olma düşmen yüzine gül gibi ḫandān zinhār
Bilme aġyār-ile ʿāşıḳları yeksān zinhār

3 Ṣalma cān u dilime āteş-i sūzān zinhār
Gitme her meclise ey şemʿ-i şebistān zinhār

4 Özüñi ṣaḳla ṣaḳın āh-ı seher-gāhumdan
Geh yanar günbed-i gerdūn şerer-i āhumdan

III-3 3. mısrada vezin aksamaktadır.

V

1 ʿĀşıḳ-ı zārım u dīvāne dil u ḫayrānum
Mübtelā-yı ġam-ı derd ü elem devrānum

2 Felek-i bī-ser u bī-pā gibi sirkdānum
Āteş-i hasret-ile sūḫte vü büryānum

3 Mātemim var giriftār-ı şeb-i hicrānum
Geçdi yıllar ki ḳara günüm içün giryānum

4 Raḥm idüp söylemedüñ bir kere aḥvālüñ ne
Rūzgāruñ ne ṭarīḳ-ile geçer ḥālüñ ne

VI

1 Gerçi hüsn-ile begim bī-bedel yektāsun
ʿAnberīn-mūy semen-būy sehī-bālāsun

[13ᵃ]

2 Reşk-i firdevs-i berīn serzeniş-i ṭūbāsun
Fitne-i devr-i ḳamer dilber-i pür-ġavġāsun

3 Tünd-i bed-ḫūy cefā-pīşe vü bī-pervāsun
Tutalum hüsn-ile ḫūrşīd-i cihān-ārāsun

4 Çünki maḥżaruñ yoġmış ẕerrece yoḳdur ḳadrüñ
Mihr eger olmasa rūşenligi olmaz bedrüñ

VII

1 Özgeye mihr ü muḥabbet bize āzār niçün
Ġayr yanuñda ʿazīz ehl-i naẓar ḫār niçün

2 Olasun merhem-i raḥm-ı dil-i aġyār niçün
Ṣalduġuñ künc-i belāda hem bīmār niçün

3 Derd-mendüñ ben olam ġayrıya tīmār niçün
Niçün ey şūḫ-ı cefā-cūy sitemkār niçün

4 Gāh u bī-gāh raḳīb ile gezersin ḳāṣıd
ʿĀşıḳ-ı ġamzedenüñ baġrın ezersin ḳāṣıd

VIII

1 Ey perī-çihre sitem-pīşe vü bī-pāk olma
Ẓulm idüp sen daḫı ḳān içmege çālāk olma

2 Dembedem ʿāşıḳ-ı miskīne ġażāb-nāk olma
Hem-ser-i müddeʿī-i nā-kes ü nā-pāk olma

3 Gitme her yaña raḳīb ile kem idrāk olma
Hem-dem-i hem-nefes-i her ḫas ü ḫāşāk olma

4 Gülşen-i luṭf u melāḥat gülisün ḳadrüñ bil
Tā güliñ dirmeyeler ḳalmayasun ḫār u ḫacil

IX

1 Ḳalmamış kimseye maḥbūbluġuñ eyyāmı
ʿĀḳıbet ādemi maḫmūr ider meyi cāmı

2 Olur āġāzı olan nesnelerüñ encāmı
Var her bir günüñ ardınca ḳara aḫşamı

3 Eksilür ayı demādem olıcaḳ itmāmı
Olmaz elbette ki dilberligüñ istiḥkāmı

4 Ḫūbluḳ vaḳti geçer hüsnüñe maġrūr olma
Ehl-i ʿışḳ içre ṣafā bezmüne gir dūr olma

X

1 Ben senüñ dostuñam sen benüm ile düşmen
Hīç maʿḳūl midür bu sen özüñ söyleyesen

2 Düşmeni dost bilüp dostı düşmen bilesen
Yārdan mihr ü vefā şarṭı hemāndur aḥsen

3 Ne yaman eylemişem söyle ne gördüñ benden
Geh dilersen ṭutayum ḫūn-ı dil içre mesken

4 İtme bī-dād özüñ ṣaḳla yigitsen cānum
ʿĀşıḳuñ ḫāṭırını yıḳma benüm sulṭānum

XI

1 Bes ki eyler hem-demi nāle vü yā Rab ʿāşıḳ
Sūz-ı āhıyla olur Ḥaḳḳ'a muḳarreb ʿāşıḳ

2 Mey-i vaḥdetden içer cām-ı lebāleb ʿāşıḳ
Ehl-i ʿirfān geçinür ṣāhib-i meşreb ʿāşıḳ

[13ᵇ]

3 İder Allāh eger rūz eger şeb ʿāşıḳ
Dostuñ ẕikrine meşġuldür aġleb ʿāşıḳ

4 Bir maḳāma ulaşur ol ki olupdur ḫāliṣ
Yoḫsa kim ʿışḳ maḳāmun ne bilür her nāḳış

XII

1 Belki ʿālemde vefādār gerekdür maʿşūḳ
Muttaṣıl ʿāşıḳ ile yār gerekdür maʿşūḳ

2 Luṭfı bisyār u kem ezā gerekdür maʿşūḳ
Ḥālünden belki ḫaberdār gerekdür maʿşūḳ

3 Ḥāṣılı ʿāşıḳ-ı dīdār gerekdür maʿşūḳ
ʿIşḳ derdine giriftār gerekdür maʿşūḳ

4 Tāb-ile ʿāşıḳ-ı sergeşte-i señin ḥālin
Gāh gāh eyleyüben raḥm ṣora aḥvālin

XIII

1 Dilberā her ne kadar dil-keş ü zībādur ḥüsn
Nāzik ü gül-beden ü şāhdur ʿanādur ḥüsn

2 Şemʿ-i bezm-i dil ü cān şāhdur ʿanādur ḥüsn
Olsa ārāste maḫṣūṣ-ı temāşādur ḥüsn

3 Çoḳ da nāz eyleme kim rütbe-i aʿlādur ḥüsn
Sebeb-i neşv ü nemā zīnet-i dünyādur ḥüsn

4 ʿIşḳ eger olmasa kim ḥüsne baḳar ʿālemde
Kim daḫı ḥüsn çerāġını yaḳar ʿālemde

XIV

1 Dime yaʿnī ki begüm ḥüsnāyla yeksāndur ʿışḳ
Ḥüsn gencīnesine nāẓır-ı sulṭāndur ʿışḳ

2 İki ʿālemde begüm ṣāḥib-i fermāndur ʿışḳ
Pertev-i nūr-ı Ḫudā ḥüsn-i dil ü cāndur ʿışḳ

3 Ādem oġlına benüm pādişehüm ender ʿışḳ
Cevher-i āyīne-i ṣūret-i insāndur ʿışḳ

4 Kīmyādur naẓarı ʿāşıḳ-ı pākuñ ḥaḳḳā
ʿİlm-i Allāh'da hem ʿışḳdur iksīr-i vefā

XV

1 ʿIşḳdur pertev-i envār-ı Ḥudā-yı dü-cihān
ʿIşḳdan rūşen olupdur bu ḳamu kevn ü mekân

2 Göz degürür ʿışḳ ider ḥüsni güneş gibi ʿayān
ʿIşḳ peydā kamuya līk olur ḥüsn nihān

3 ʿIşḳdan ḥüsn bulur mertebe-i nām u nişān
Belki maʿnīde hemān ʿışḳ virür ṣūrete cān

4 Feyzdür ḫūblaruñ vechine ʿāşıḳ naẓarı
Ṣubḥ teg rūşen olur ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ naẓarı

XVI

1 İtmeseydi Ḥaḳ eger ʿāşıḳ-ı dīdār bizi
Şöyle maḥbūb belāḥatlu yaratmazdı sizi

2 Ben ü sen hīç ara yirde temāşācı özi
Size yüz virdi bize ʿayn ʿināt-ile gözi

3 Oldı āyīne-i Ḥaḳ ʿāşıḳa maʿşūḳ yüzi
Belki taḥḳīḳ-i ʿayān itdi **ʿĀtiḳī** bu sözi

[14ᵃ]

4 Ḥüsn ü ʿışḳuñ ṣıfatun söyledi ʿaḳl-ile tamām
ʿIşḳdur evvel ü āḫir daḫı ḫatm oldı kelām

11.[433]
RUBĀʿĪ İBRĀHİM BEG NUṢRETĪ

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūl
– – + / + – – + / + – – + / – –
(Ahreb)

1 Ḫūn-ābe-çekān oldı dü çeşm-i terimüz
Doldurdı ġamuñ zehri ile sāġarımuz
Bir nevʿ-ile hicrān odı yandurdı bizi
K'ārāyiş-i dūzaḫ oldı ḫākisterimüz

11. Nusretî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

12.[434]

TERKİB-BEND-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ ʿALEYH ER-RAḤMET

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

– – + / + – – + / + – – + / + – –

(Hezec)

I

1 Ṣanmañ bizi kim şīre-i engūr-ile mestüz
Biz ehl-i ḫarābāttanuz mest-i elestüz

2 Ter-dāmen olanlar bizi ālūde sanur līk
Biz māʾil-i būs-ı leb-i cām u kef-i destüz

3 Ṣadrın gözedüp neyleyelüm bezm-i cihānuñ
Pāy-ı ḫum-ı meydür yerimüz bāde-perestüz

4 Māʾil degülüz kimsenüñ āzārına ammā
Ḫāṭır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz

5[435] Erbāb-ı ġaraż bizden ırāġ olduġı yegdür
Düşmez yire zīrā oḳımuz ṣāḥib-i şastuz

6[436] Bu ʿālem-i fānīde ne mīr ü ne gedāyuz
Aʿlālara aʿlālanuruz pest-ile pestüz

7 Hem-kāse-i erbāb-ı dilüz ʿarbedemüz yoḳ
Meyḫānedeyüz gerçi velī ʿışḳ-ile mestüz

8 Biz mest-i mey-i meygede-i ʿālem-i cānuz
Ser-ḥalḳa-i cemʿiyyet-i peymāne-keşānuz

---

12. **BRD: 45. Ş (AK 2001)**
Divanda "Terkīb-i Bend-i Ḥikmet-Engīz ü Ḥaḳāyıḳ-Āmīz ki Der Dārü's-selām-ı Şām-ı Cennet-Meşām Vāḳiʿ Şud Sene 1014" şeklinde başıklandırılmıştır.

I-5 şestüz: şaṣtuz D

I-6 mīr ü: mi D / aʿlālara: aʿlālarla D

II

1 Sāḳī getür ol bādeyi kim dāfiʿ-i ġamdur
Ṣayḳal ur o mir’āta ki pür-jeng ü elemdür

2[437] Dil-bestelerüz bizden ıraġ eyleme her dem
Ol bādeyi kim nūr-ı dil ü dīde-i cemdür

3[438] Ey ḫᵛāce fenā ehline zinhār ululanma
Dervīşi bu mülküñ şeh-i bī-ḫayl ü ḥaşemdür

4 Ḫāk ol ki Ḫudā mertebeñi eyleye ʿālī
Tāc-ı ser-i ʿālemdür o kim ḫāk-i ḳademdür

5 Gel ṭoġrulalum meygedeye raġmına anuñ
Kim bār-ı riyādan ḳad-i bergeştesi ḫamdur

6[439] Mey sun bize sāḳī biz ol ḳavmiz bize dirler
Rindān-ı ṣabūhī-zede-i bezm-i ḳıdemdür

7[440] Bu naẓmı peyāmīden işit ḥāle münāsip
Kim zübde-i yārān-ı suḫandān-ı ʿAcem’dür

8[441] Mā rind-i ṣabūhī-zede-i bezm-i elestīm
Pīş ez-heme dürd-keş ü pīş ez-heme mestīm

II-2 her dem: bir dem D
II-3 şeh-i: -D
II-6 biz ol ḳavmiz bize dirler: bizüz ḳavm ki dirler D
II-7 peyāmī: beyānī D
II-8 mestīm: şebnem M

III

[14ᵇ]

1[442] Ḫoş gūşe-i ẕevḳ idi ṣafā ehline ʿālem
Bir ḥāl-ile sürseydi eger ʿömrini ādem

2 Ṣıḥḥat ṣoñı derd olmasa vuṣlat demi hicrān
Nūş āḫiri nīş olmasa ṣūr āḫiri mātem

3[443] Bu ʿālem-i fānīde ṣafāyı ol ider kim
Yeksān ola yanında eger ẕevḳ u eger ġam

4[444] Dā'im ola hem-ṣoḥbeti rindān-ı ḳadeh-nūş
Varın ḳoya meydāna eger ẕevḳ u eger ġam

5 Ṣūfī ki ṣafāda geçinür mālik-i dīnār
Bir dirhemini alsañ olur ḫātırı derhem

6[445] Ẓāhir bu ki āḫır yiri ḫāk olsa gerekdür
Ger dirheme muḥtāc ola ger mālik-i dirhem

7 Mey ṣun bize sāḳī içelüm raġmına anuñ
Kim cehli ile bilmedügi yirden urur dem

8[446] Her münkir-i keyfiyyet-i erbāb-ı ḫarābāt
Öz ʿaḳlı ile Ḥaḳḳ'ı diler kim bula heyhāt

III-1 ẕevḳ: seyr M
III-3 ola: ol D
III-4 rindān: yārān M // eger ẕevḳ u eger ġam: eger pīş u eger kem M
III-6 ola: - M
III-8 kim bula: bulmaġa D

IV

1 Gör zāhidi kim ṣāḥib-i irşād olayın dir
Dün mektebe vardı bugün üstād olayın dir

2[447] Meyḫānede ister yıḳılup olmaya vīrān
Bīçāre ḫarābātda ābād olayın dir

3[448] Elden ḳomasun gül gibi cām-ı meyi bir dem
Her kim ki bu ġam-ḫānede dil-şād olayın dir

4[449] Bir serv-ḳadüñ bende-i efgendesi olsun
ʿĀlemde o kim ġuṣṣadan āzād olayın dir

5[450] ʿÖmrin geçürüp kūh-ı belāda dil-i şeydā
Berhem-zen-i hengāme-i Ferhād olayın dir

6[451] Vaṣl istemeyüp hicr-ile ḫoş geçdügi bu kim
Miskīn ġam-ı cānāneye muʿtād olayın dir

7[452] Gezdi yüridi bulmadı bir eglenicek yir
Min-baʿd yine ʿāzīm-i Baġdād olayın dir

8 Baġdād ṣadefdür güheri dürr-i Necef'dür
Yanında anuñ dürr ü güher seng-i ḫazefdür

IV-2 Divanda 2. beyitten sonra 4. Beyit yer almaktadır.
IV-3 Divanda 3. beyitten sonra 7. beyit yer almaktadır.
IV-4 efgendesi: āzādesi M
IV-5 berhem-zen: ber-hezmen D / ferhād: feryād M
IV-6 Divanda 6. beyitten sonra 3. beyit yer almaktadır.
IV-7 eglenicek: eglenilecek D

V

1 Ol gevher-i yektā ki bulınmaz aña hemtā
Gelmez ṣadef-i kevne bir öyle dür-i yektā

2 Ol ẕāt-ı şerīfe yaraşur daʿvī-i himmet
Kim oldı ne dünyā aña maḳṣūd ne ʿuḳbā

3[453] Kim derk ider anı kʾola ẕātına maʿlūm
Remz-i kütüb-i medrese-i ʿilm ile bālā

4 Ol zāhidüñ aġlar yir ü gök ḥāline yārın
Kim içmeye destinden anuñ cām-ı muṣaffā

5[454] Bir noḳṭadurur sırrı didi çār kitābuñ
Kʾol çārdadur sırr-ı kütübḫāne-i eşyā

6 Ol noḳṭa benem didi dönüp remzini seyr it
Yaʿnī ki benem cümleten esmā-yı müsemmā

7 Çün ḥiṣṣe imiş ḳıṣṣadan ehl-i dile maḳṣūd
Maḳṣūd nedür añla bil ey ʿārif-i dānā

[15ᵃ]

8 Hep maġlaṭadur laḳlaḳa-i bātın u ẓāhir
Bir noḳṭa imiş aṣl-ı suḫan evvel ü āḫir

V-3 ile: -M
V-5 noḳṭa durur: noḳṭadur M

VI

1[455] Ey ṣāḥib-i ḳudret ḳanı inṣāf u mürüvvet
Rindān-ı mey-āşāma niçün olmaya şefḳat

2 Ḳısmetleri dirseñ ezeli cevr ü cefādur
Cevr ola niçün ẕevḳ u ṣafā olmaya ḳısmet

3 Dirseñ ki bugün eylemiyen yarın ider ẕevḳ
Çoḳ mı iki gün bendelerüñ eyleye ʿişret

4 Ḥācetlerimüz ḳādir iken ḳılmaġa ḥāṣıl
Ṣalmaḳ keremüñden bizi ferdāya ne ḥācet

5[456] Nāçār çeker ḫalḳ bu miḥnetleri yoḳsa
Ādem ḳara ṭaġ olsa getürmez buña ṭāḳat

6 Bī-hūde dönüp neyler ola başımuz üzre
Ḫalḳuñ bu felek didügi dolab-ı meşaḳḳat

7 Bīhūde yeter döndi hemān terkini ḳılsa
Kim ʿaksine devr eylemeden yegdi yıḳılsa

VI-1 şefḳat: raġbet D
VI-5 Divanda 5. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Ḥālüñ kime açsañ saña dir ḥikmeti vardur

Öldürdi bizi āh bilinmez mi bu ḥikmet
Divanda bu beyitten sonra 6. beyit yer almaktadır.

VII

1[457] Çarḫuñ ne saʿdinde ne naḥsinde beḳā var
Dehrüñ ki ne ḫāṣında ne ʿāmında vefā var

2 Aldanma anuñ saʿdine naḫsinden alınma
Naḥsinde dime miḥnet ü saʿdinde ṣafā var

3 Meyl itme bunuñ ḫāṣına ʿāmından üşenme
ʿĀmında dime ḫıṣṣet ü ḫāṣında ʿaṭā var

4[458] Cehd eyle hemān ġayr eline baḳmaya gör kim
Benden ne saña fā'ide senden ne baña var

5 Egninde görüp ġayrilerüñ aṭlas u dībā
Ġam çekme ki egnümde benüm köhne ʿabā var

6[459] Geç cümle bu efkārdan u ʿārif-i vaḳt ol
Ser-geşte bil anı ki başında bu hevā var

7 Ferdā elemin çekme mey iç baḳ ruḫ-ı ḫūba
ʿĀşıḳlara ferdāda daḫı vaʿd-i liḳā var

8[460] El virse ṣafā fırṣatı fevt eyleme bir dem
ʿĀlem aña degmez ki cefāsın çeke ādem

VII-1 naḥsinde: maḫsinde D // vefā: ʿaṭā D
VII-4 baḳmaya: bulmayı D
VII-6 efkārdan: efḳārdan D // başında: serinde D
VII-8 ʿālem: dünyā D

VIII

1[461] Giryeñ ḳopar ey ḫᵛāce meger kim cigerüñden
Kim çıḳdı ciger pārelerüñ çeşm-i terüñden

2 Biñ girye idersüñ seni aḫir ayırurlar
Ferzend ü zen ü ṭanṭana-i sīm ü zerüñden

3[462] Bu mülk-i fenāya ki ʿademden sefer itdüñ
Sūduñ nedür ancaḳ anı bilseñ seferüñden

4[463] Sīm ile zeri kendüñe ḳat ḳat siper itdüñ
Merg oḳını geçmez mi ṣanursın siperüñden

5[464] Yoḳ çıḳmaġa göñlün der-i dünyā-yı denīden
Billāhi di ḫoşnūd mısın yoḳsa yerüñden

6[465] ʿAḳl adın añup kendüñi teklīfe düşürme
Dīvāne olup refʿ-i ḳalem ḳıl üzerüñden

7 Ey ḫᵛāce eger kim sen iseñ ʿāḳil u dānā
Şeydāluġı biñ ʿaḳla degişmez dil-i şeydā

VIII-1 pārelerüñ: pāreleri M
VIII-3 sefer: güẕer D
Divanda 3. beyitten sonra 5. beyit yer almaktadır.
VIII-4 siper: per M / siperüñden: perüñden M
Divanda 4. beyitten sonra 6. beyit yer almaktadır.
VIII-5 Divanda 5. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Bu meẕbeleden şöyle güẕār eyleyi gör kim

Bir ẕerre ġubār irmeye tā reh-güẕerüñden
Divanda bu beyitten sonra 4. beyit yer almaktadır.
VIII-6 düşürme: bıraḳma M / refʿ-i ḳalem ḳıl üzerüñden: refʿ ḳıl anı üzerüñden D

IX

[15ᵇ]

1[466] Vardum seḥerī ṭāʿat içün mescide nāgāh
Gördüm oturur ḥalḳa olup bir nice gümrāh

2[467] Girmiş kimisi vaḥdete almış ele tesbīḥ
Her birisinüñ vird-i zebānı çil ü pencāh

3[468] Didüm ne ṣatarsuz ne alursuz ne virirsüz
K'aṣlā dilüñüzde ne nebī var ne ḫod Allāh

4[469] Didi biri kim şehrimüzüñ ḥākim-i vaḳti
Ḫayr itmek içün ḫalḳa gelür mescide her gāh

5 İḥsānı ya pencāh ya çildür fuḳarāya
Ṣabr eyle ki demdür gele ol mīr-i felek-cāh

6 Geldüklerini mescide bildüm ne içündür
Yüz döndirüp andan didüm ey ḳavm oluñ āgāh

7 Sizden kim ıraġ oldı ise Ḥaḳḳ'a yaḳındur
Zīrā ki ḍalālet yolıdur gitdügüñüz rāh

8 Taḥḳīḳ bu kim hep işüñüz zerk u riyādur
Taḳlīddesüz ṭāʿatüñüz cümle hebādur

IX-1 olup: urup M
IX-2 kimisi: kemer? M
IX-3 ṣatarsuz: ṣayarsuz M
IX-4 gāh: māh M

X

1[470] Dünyāda denīlerden idersüñ ṭaleb-i kām
Ey ḫām-ı ṭamaʿ niceye dek bu ṭamaʿ-ı ḫām

2[471] Bir nā-ḫalefi cübbe vü destār-ile görseñ
Eylersüñ anuñ cübbe vü destārına ikrām

3 Naḳşın çıḳarup eylemedin ẕātını maʿlūm
Başlarsın aña eylemege faḳruñı iʿlām

4[472] Cerrār diyü virmez olur Tañrı selāmın
Şerminden ider eylese bir ḥabbece inʿām

5[473] Sen er olasın ḫırḳada nāmuñ ola dervīş
Mülḥid diyü yandurmaġa eyler seni iḳdām

6[474] Yazuḳ saña kim eyleyesin ḥırṣ u ṭamaʿdan
Bir cübbe içün kendüñi ʿālemlere bed-nām

7[475] Yoḳ sende ḳanāʿat gözüñ aç olduġı oldur
Rızḳuñ irişür saña eger ṣubḥ eger şām

8[476] Et loḳması lāzım mı ṭoyurmaz mı seni nān
Zehr olsun o loḳma kʾola pes-mānde-i dūnān

X-1 ṭaleb-i kām: ṭamaʿ-ı ḫām D
X-2 nā-ḫalefi: ādemi D
X-4 şerminden ider eylese bir: şerminden ider itse saña D / inʿām: ilgam? M
X-5 sen: vay (ve ey?) M
X-6 kendüñi: - M
X-7 saña: yoḫsa M
X-8 pes-mānde-i dūnān: pes dūlān M

XI

1 Ebnā-yı zamānuñ ṭalebi nām u nişāndur
Her biri taṣavvurda fulān ibn-i fulāndur

2 Güftāra gelüp söyleseler cehl-i mürekkep
Zuʿmınca velī her biri bir ḳuṭb-ı zamāndur

3[477] Erbāb- ı ḫıred ẕerre ḳadar muʿteḳid olmaz
Ol mürşide kim muʿteḳid-i bī-ḫaberāndur

4 Taḳlīd ile seccāde-nişīn olmış oturmış
Taḥḳīḳde ammā ḫar-ı bigsiste- ʿınāndur

5 Dirmiş baña keşf oldı hep esrār-ı ḥaḳīḳat
V'allāh yalandur sözi bi'llāh yalandur

[16ª]

6[478] Kendüñden ıraġa düşüp ardınca yorulma
K'ol bī-ḫaberüñ gitdügi yol ẓann u gümāndur

7[479] Ey ṭālib-i taḥḳīḳ eger var ise ʿaḳluñ
Gūş it bu sözi kim ḫaber-i bā-ḫaberāndur

8[480] Zinhār unut bildügüñi düşme ʿınāda
Bir pīre yapış kim iresin sırr-ı meʿāda

XI-3 bī-ḫaberāndur: bī-ḫaberdāndur M
XI-6 kendüñden ıraġa: kendiden ıraġuñ M / ardınca: ardına M // k'ol: ol D
XI-7 ʿaḳluñ: derdüñ M
XI-8 unut: unudup D // yapış: yetiş M / meʿāda: miʿāda D

XII

1 Ṣūretde n’ola ẕerre isek maʿnīde yūḥuz
Rūḥu’l-ḳudsüñ Meryem’e nefḥ itdügi rūḥuz

2[481] Peymāne-i ḫurşīd ile her ṣubḥ iderüz ʿayş
ʿĪsī ile peymāne-keş-i cām-ı ṣabūḥuz

3 İtdükse şarāp içmemege tevbe güzelsüz
Ṣābit-ḳademüz tevbemüz üstinde naṣūḥuz

4 Mār ise ʿadū biz yed-i beyżā-yı kelīmüz
Ṭūfān ise dünya ġamı biz geşti-i Nūḥuz

5[482] Mollā oḳusun medresede şerḥ-i meṭāliʿ
Metn-i ḳadeḥi ṣun bize biz ehl-i şürūḥuz

6[483] Ṣūfī bizi sen cism gözi-y-le göremezsin
Aç cān gözini eyle naẓar görki ne rūḥuz

7[484] Bed-gūlara leb-beste görinmekdeyüz ammā
Rindān-ı Mesīḥā-deme miftāḥ-ı fütūḥuz

8[485] ʿĪsī-dem **Rūḥī**-laḳab u Ḫıżr-ḥayātuz
Deryā-yı ṣıfāt içre nihān gör ki ne ẕātuz

XII-2 ṣubḥ: dem D // cām-ı: lāy-ı M
XII-5 meṭāliʿ: meʿānī D
XII-6 eyle naẓar görki ne rūḥuz: gör bizi biz nice rūḥuz M
XII-7 bed-gūlara: per gūlara? M
XII-8 gör ki ne ẕātuz: gevher-i: ẕātuz D

XIII[486]

1 Dünyā ṭalebi-y-le kimisi ḫalḳuñ emekde
Kimi oturup ẕevḳ-ile dünyāyı yemekde

2[487] Yoḳ derdüñe bir çāre ide mīr ü gedādan
Sen çekdügüñ ālāmı gerek ṣaḳla gerek de

3[488] Aʿyān-ı cihāndan kerem umma anı ṣanma
Āṯār-ı ʿaṭā ola ne pāşāda ne bekde

4[489] Maṭbaḫlarına aç varan ādem degenek yer
Derbānları var göz ḳapuda el degenekde

5 Bir devrde geldük bu fenā ʿāleme biz kim
Āṯār-ı kerem yoḳ ne beşerde ne melekde

6 Aġyār vefādan dem urur yār cefādan
Ādemde vefā olmaya vü ola köpekde

7 Evc-i felege başdı ḳadem cāh-ile cāhil
Erbāb-ı kemālüñ yiri yoḳ zīr-i felekde

8 Yā Rab bize bir er bulunup himmet ider mi
Yoḫsa günimüz böyle felāketle giçer mi

XIII D: XVI. B
XIII-2 ide: ider M / mīr ü gedādan: mīr ü gedāda D// gerek ṣaḳla gerek de: eger ṣaḳla eger de D
XIII-3 ne pāşāda ne bekde: ya pāşāda ya bekde M
XIII-4 maṭbaḫlarına: muṭbaḫlarına D

XIV[490]

1 Āyā nice bir devr ide bu çār ʿanāṣır
Kim aña ne evvel ola maʿlūm ne āḫır

2 Gāh eyleyeler ʿālem-i tefrīdde seyrān
Gāhī olalar ʿālem-i terkībde sāʾir

[16ᵇ]

3 Tefrīdde çār ola vü nāçār ola devri
Terkībe gelince se-mevālid ola ẓāhir

4 Bu cümle meẓāhirden ola muʿteber insān
İnsānuñ ola cümle ṭufeylī bu meẓāhir

5 Nefsini bilenler getüre Ḫāliḳ'a īmān
Bilmezlere īmān getürenler diye kāfir

6 Kāfir ki yerin dūzaḫ ider cehlden eyler
Çün cehl ḥaḳīḳatde ola küfr-i ʿaceb-sır

7[491] Dünyā vire cāhillere el kāmil olanlar
Ayaḳda ḳalup olmayalar ḥabbeye ḳādir

8[492] Çün cehldedür ẕevḳ kemāli n'idelüm biz
Ḳāl ehli ṣafā eyleye ḥāli n'idelüm biz

XIV D: XIII. B
XIV-7 ḳalup: ḳala D
XIV-8 eyleye: ile M

XV[493]

1 Ṣūfī ki riyā ile ider kendüyi mevṣūf
Evḳāt-ı şerīfi ola taḳlīd ile maṣrūf

2 Minberde ḫaṭīp ola vü maḥfelde muʿarrif
ʿĀr eylemeye olduġına cehl-ile maʿrūf

3[494] Āyīne-i ḳalbini küdūret ide tīre
Rūşenleri feyż-i Ḥaḳ-ile olmaya mekşūf

4 Cān u dilinüñ revzenesi olmaya pür-nūr
Dāyim biri maḫsūf ola anuñ biri meksūf

5[495] Ẕātında ki āṯār-ı kemāl olmaya ḫardur
Ya şāl-ı siyeh egnine giymiş ya yeşil ṣūf

6[496] Cemʿ-i kütüb itmekle ne mümkin ola vāḳıf
Esrār-ı Ḫudā'ya ki ola mürşide mevḳūf

7[497] ʿĀlemde ki kāmil çeke ġam ẕevḳ ide cāhil
Yirden göge dek yuf baña ger dimez isem yuf

8 Çün Ḥaḳ diyeni eylediler żulm-ile ber-dār
Bāṭıl söze āġāz idelüm biz daḫı nā-çār

XV D: XIV. B
XV-3 rūşenleri: rūşenger M
Divanda 3. beyitten sonra 6. beyit yer almaktadır.
XV-5 Divanda 5. beyitten sonra 7. beyit yer almaktadır.
XV-6 Divanda 6. beyitten sonra 4. beyit yer almaktadır.
XV-7 dimez isem: dimeyem D

XVI[498]

1 Yuf ḫārına dehrüñ gül ü gülzārına hem yuf
Aġyārına yuf yār-ı cefā-kārına hem yuf

2[499] Bir ʿayş ki mevḳūf ola keyfiyyet-i ḫamra
ʿAyyāşına yuf ḫamrına ḫammārına hem yuf

3[500] ʿĀlemde ki bengīler ola vāḳıf-ı esrār
Ḥayrānına yuf anlaruñ esrārına hem yuf

4[501] Ẕī-ḳıymet olınca n'idelüm cāh u celāli
Yuf anı ṣatan dūna ḫarīdārına hem yuf

5[502] Çün ehl-i vücūduñ yeri ṣaḥrā-yı ʿademdür
Yuf ḳāfile vü ḳāfile-sālārına hem yuf

6 ʿĀrif ki ola müdbir ü nā-dān ola muḳbil
İḳbāline yuf ʿālemüñ idbārına hem yuf

7 Çarḫ-ı felegüñ saʿdine vü naḫsine laʿnet
Kevkeblerinüñ ṯābit ü seyyārına hem yuf

[17ª]

8[503] Çün oldı ḥarām ehl-i Ḥaḳ'a dünyā vü ʿuḳbā
Cehd eyle ne dünyā ola ḫātırda ne ʿuḳbā

XVI D: XV. B
XVI-2 Divanda 2. beyitten sonra 4. beyit yer almaktadır.
XVI-3 Divanda 3. beyitten sonra 6. beyit yer almaktadır.
XVI-4 dūna: dun M
XVI-5 Divanda 5. beyitten sonra 3. beyit yer almaktadır.
XVI-8 oldı: ola M

XVII

1[504] Virdük dil ü cān-ile rıżā ḥükm-i ḳażāya
Ġam çekmezüz uġrarsaḳ eger derd ü belāya

2[505] Ḳoyduḳ vaṭanı ġurbete bu fikr-ile çıḳduḳ
Kim renc-i sefer bāʿiṣ ola ʿizz ü ʿalāya

3[506] Devr eylemedük yer ḳomaduḳ bir nice yıldur
Uyduḳ dil-i dīvāneye dil uydı hevāya

4[507] Olduḳ nereye varduḳ ise ʿışḳa giriftār
Alındı göñül bir ṣanem-i māh-liḳāya

5 Baġdād'a yoluñ düşse ger ey bād-ı seḥer-ḫīz
Ādāb-ile var ḫizmet-i yārān-ı ṣafāya

6 **Rūḥī'**yi eger bir ṣorar ister bulunursa
Dirlerse buluşduñ mı o bī-berk ü nevāya

7[508] Bu maḳṭaʿ-ı ġarrāyı oḳı epsem ol andan
Maʿlūm olur aḥvālimüz erbāb-ı vefāya

8[509] Ḥālā ki biz üftāde-i ḫūbān-ı Dımışḳ'uz
Ser-ḥalḳa-i cemʿiyyet-i peymāne-keşānuz

XVII-1 ḥükm-i: biz ki M // uġrarsak: uġrasak D
XVII-2 ola: olur M
XVII-3 yıldur: yılda M
XVII-4 nereye: ne yere D // alındı: alında D
XVII-7 maḳṭaʿ: maṭlaʿ M
XVII-8 cemʿiyyet-i peymāne-keşānuz: rindān-ı melāmet-keş-i ʿışḳuz M

13.[510]

MÜSEDDES-İ ĀZERĪ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

– + – – / – + – – / – + – – / – + –

(Remel)

I

1 Gerçi āyīn-i vefā uymaz senüñ muʿtāduña

2[511] Muttaṣıl resm-i cefā ammā ki düşmez aduña

3[512] Ḫastaña raḥm eylemek bir kerre gelmez yāduña

4[513] Bī-güneh şemşīr çekmiş ʿāşıḳ-ı nā-şāduñā

5 Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña

6 Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña

II

1[514] Gözlerüñ hūn-rīzlik fennini tekmīl eylemiş

2[515] Mübtelālar ḳanını dökmekde taʿcīl eylemiş

3[516] Ḫışmını efzūn idüp luṭfını taḳlīl eylemiş

4[517] Çok ḳuṣūrı mekteb-i ḥüsn içre taḥṣīl eylemiş

5 Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña

6 Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña

---

13. Bu bölüm hazırlanırken, *Cönk*. Milli Ktp. Yazmaları. Nu. 06 Mil Yz Cönk 163, vr. 110a-110b. https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list); *Güldeste-i Şuara*, Bursa: Hüdâvendigâr Vilâyet Matbaası, 1287. 32 s. ; 23 cm. 1. Türk Şiiri https://isamveri.org/pdfrisaleosm/R092521.pdf kaynaklarından yararlanılmıştır.

C (Cönk), GŞM (Güldeste-i Şuara Mecmuası)

I-2 resm-i cefā M, GŞM: cevr ü cefā C

I-3 ḫastaña: C, GŞM: ʿāşuḳa M / bir kerre C, GŞM: ammā ki M

I-4 çekmiş M, C: çekme GŞM

II-1 tekmīl: taḥsīl M, GŞM

II-2 dökmekde M, GŞM: dökmede C

II-3 ḫışmını C, GŞM: cevrini M / luṭfını C, GŞM: cevrini M

II-4 çoḳ: yoḳ M, GŞM / taḥṣīl: tekmīl M, GŞM

III

1 Dergehüñden redd idüp aġyāruñı mehcūr dut
2[518] ʿĀşıḳ-ı dil-ḫasteñi derd ü belādan dūr ṭut
3[519] Ḳullaruñ ġam-nāk olur her dem gehī mesrūr ṭut
4[520] Pādişāhum ṣorduġum ʿayb olmasun maʿzūr ṭut
5 Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña
6 Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña

IV

1[521] Bendeñe lāyıḳ görüp derd ü belādan ġayrısın
2[522] Eylemezdüñ düşmene cevr ü cefādan ġayrısın
3[523] Görmez idi ehl-i dil ẕevḳ u ṣafādan ġayrısın
4[524] Bilmez idi ʿāşıḳuñ mihr ü vefādan ġayrısın
5 Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña
6 Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña

V

1[525] **Āẕerī**'nüñ itdügi feryād u āh u zār içün
2 Çerḫe āteşler ṣalan sūz-ı dil-i güm-rāh içün
3 **[17ᵇ]** Mehbiṭ-i Rūḥuʾl-emiñ ol şāh-ı ʿālī-cāh içün
4 Doġru söyle ʿālemi var eyleyen Allāh içün
5 Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña
6 Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña

III-2 dil-ḫasteñi M, GŞM: dil-ḫasteden C
III-3 ġam-nāk olur M, GŞM: ġam-nākdur C
III-4 ṣorduġum ʿayb olmasun M, C: ṣordıġumdan ʿabdını? GŞM
IV-1 derd ü belādan M, GŞM: cevr ü cefādan C
IV-2 cevr ü cefādan M, GŞM: ḳahr u eẕā C
IV-3 ẕevḳ u ṣafādan C, GŞM: luṭf u ʿatādan M
IV-4 bilmez idi M, C: eylemezdüñ GŞM / ʿışḳuñ M: ʿāşıḳa C, GŞM
V-1 zār: vāh C, GŞM

14.[526]

[MÜSEDDES-İ ĀZERĪ]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + – – / + + – – / + + – – / + + –

(Remel)

I

1[527] Dimiş idüñ ki belā-keşleri mi yād ideyin
2 Dil-i vīrānelerün luṭf ile ābād ideyin
3 Hicrüme ṣabr ideni vaṣlıma muʿtād ideyin
4 Dir iken ʿışḳım ile zār olanı şād ideyin
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

II

1 Ḳurulaldan berü bu ḫayme-i zerrīne ṭınāb
2 Ḳapuñı ḫalḳa penāh eyledi Rabbüʾl-erbāb
3 Ḥālini hep saña ʿarż eyler iken şeyḫ-ile şāb
4 Sende inṣāf ide ey ḫüsrev-i seyyār-cenāb
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād edeyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād edeyin

III

1 Saña ḫizmet idenüñ her biri ṣādıḳ diñle
2 ʿĀşıḳ olana cefā ʿadle muvāfıḳ diñle
3 Daʿvā-yı ʿışḳ idenüñ her biri ṣādıḳ diñle
4 Bir senüñ gibi kerem kānına lāyıḳ diñle
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād edeyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād edeyin

---

14. Nakş-i Hayâl Mesnevîsi içerisinde "Azerī İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayāl'i" şeklinde başlıklandırılmıştır. (Ahmet Mermer, "Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i", *Türklük Araştırmaları Dergisi, Âmil Çelebioğlu Armağanı*, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1993, S. 7, s. 473-500.)

MES (Nakş-ı Hayâl Mesnevîsi)

I-1 belā-keşleri mi: belā-keşlerini MES

IV

1 Hemāverüñ ehl-i dili luṭf-ile yād itmek iken
2 Ḳahr-ile düşmen-i bed-ḫᵛāha ʿināḍ itmek iken
3 Derd-i ʿışḳuñla fiġān ideni şād itmek iken
4 Āh işitdükce eşk-i ʿadl-ile dād itmek iken
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

V

1 Nāvek-i āh sihir eylemedi hergiz āṣār
2 Dil-i sengüñ ne ʿaceb saḫt imiş ey ġonce-i ter
3 Ser-i kūyuñda fiġān eyler iken şām u seher
4 Mebḫat-ı dil olduġuña şāhid-i ʿādil bu yeter
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

VI

1 **Āzerī**-veş reh-i ʿışḳuñda olup efgende
2 Seni terk eylemezem nite ki cānum tende
3 ʿArż-ı ḥāl itmege yoḳ ġayrıya ṭāḳat bende
4 Senüñ iḥsānuña ḳalmışdı ümīdim sende
5 Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin
6 Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

15.[528]
MÜRETTİB ʿULVĪ FERMĀYED

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün
– – + / + – – + / + – – + / + – –
(Hezec)

I

1 Bir gece iderken ġam-ile nāle-i şeb-gīr
2 Çekdi gözüme perde-i ḫᵛābı yed-i taḳdīr
3[529] Gördüm ki zuḥal baḫtum ile eylemiş el bir
4[530] Cellād-ı ḳażā ṭaḳmış idi yanına şemşīr
5[531][18ᵃ]Atıldı o dem ḳavs-ı ḳuzaḥdan aña bir tīr
6 Ol tīr-i ciger-dūz idicek cānuma teʾşīr
7 Uyḫudan uyanduḳda göründi bana bir pīr
8[532] Bir bir aña didüm idüp aḥvālümi taḳrīr
9 Bu vāḳıʿa-i pür-ʿiberi eyledi taʿbīr
10 Didi ne gedā bāḳī ḳalur ne ḫod mīr
11 Her kişi revādur ki göre başı yaraġın
12 İḳlīm-i ʿadem itse gerek çünki ṭuraġın

---

15. **ULD: Musammatlar kısmında 2. Ş (ÇELİK, KILIÇ 2018)**
I-3 Gördüm ki zuḥal baḫtum ile: baḫtum ile ecel gördüm o şeb M
I-4 yanına: başına M
I-5 ḳuzaḥdan: ḳaderden D / aña: dile D
I-8 dedüm edüp: ben eyledüm M

II[533]

1 Ālām-ı zamāne beni ḳılmışdı dil-efgār
2 Cān düşmiş idi ḥayrete eylerdi dil-efgār
3 Bāṭın gözin açduḳda görindi bañā esrār
4[534] Dem-beste idüp ḳıldı beni vālih o bī̇mār
5 Ṣanmañ ki ola salṭanat-ı ʿālemi hem-vār
6[535] Her bir feraḥuñ ʿāḳıbetinde nice ġam vār
7 Manṣıbla ġurur itme ki zār oyunıdur zār
8[536] Bir luʿb ile eyler seni bir gün bu felek zār
9[537] Āteş-gededür bu çimen ey ruḫları gülnār
10[538] Serv oldı duḫān lāle ḳızıl ruḫger-i gülzār
11 Ten ʿāleme beñzer aña rūḥ āb-ı revāndur
12[539] Cān gülşene dönmişdür aña mevt ḫazāndur

II D: IV. B
II-4 bī̇mār: esrār D
II-6 her: bir M / ġam: hem D
II-8 bir gün: bu köhne M
II-9 Mısra: - D
Divanda II-9. mısra yerine şu mısra yer almaktadır:
Eflāke żiyā ṣalmış iken maḥv olur envār
II-10 Mısra: - D
Divanda II-10. mısra yerine şu mısra yer almaktadır:
Eşcāra ṣafā virmiş iken dökilür envār
II-12 aña: faṣl-ı D

III[540]

1 ʿİbretle baḳup gördi seḥer dīde-i giryān
2 Meydān-ı siyāset gibi dutmış felegi ḳan
3[541] Bir baş yatur gövde olup ḳan-ile ġalṭān
4[542] Sīnem gibi çāk olsa n'ola çāk-i girībān
5[543] Bir serv-i revān oldu meded ḫāk-ile yeksān
6 Ẓulmetde ḳodı çünki bizi ol meh-i tābān
7 Yansun seḥer-i ḥaşre degin şemʿ-i şebistān
8 Bulmadı devāsın ecelüñ ḥażret-i Loḳmān
9 Elden ne gelür böyle imiş ḥikmet-i Yezdān
10[544] Baş egdi ḳażā tiġına ol şah-ı şehīdān
11 Dāl oldu şehīd olduġına aḳduġı ḳanı
12 Defn eylediler ḳan ile ol genc-i nihānı

III D: II. B
III-3 gövde: gögde D
Divanda III-3. mısradan sonra şu mısra yer almaktadır:
ʿArż etdi sipihr āyinesi ṣūret-i hicrān
Divanda bu mısradan sonra 4. mısra yer almaktadır.
III-4 çāk: ḫāk D
III-5 serv-i revān: tāze cevān D
III-10 Mısra: - D

IV[545]

1 Devr itdi felek ʿaksine devrānı bozıldı
2 Çarḫ-ı kühenüñ ʿahd-ile peymānı bozuldı
3 Ṣarardı cemāli gül-i ḫandānı bozuldı
4 Nergisleri süzildi gülistānı bozuldı
5 Bārān-ı ecelden ḫaṭṭ-ı reyḥānı bozuldı
6[546] Nā-geh dürilüp defteri ʿunvānı bozuldı
7 Dağıldı hep üsküflüsi erkānı bozuldı
8[547] Ḳaṣr-ı teni ḫāk oldı vü her yanı bozuldı
9[548] Bu ḥālete destār-ı perīşānı bozuldı
10[549] Bu māteme cemʿiyyet-i dīvānı bozuldı
11[18ᵇ] Merḥūmuñ igen de yoġ idi meyli fenāya
12[550] Çekse ne ʿaceb ceẕbe-i Ḥaḳ dār-ı beḳāya

IV D: III. B
IV-6 ʿunvānı: dīvānı M
IV-8 Divanda IV-8. mısradan sonra IV-10. mısra yer almaktadır.
IV-9 ḥālete: ḫayrete M
Divanda IV-9. mısradan sonra IV-11. mısra yer almaktadır.
IV-10 māteme: ḥālete M / dīvānı: yārānı M
Divanda IV-10. mısradan sonra IV-9. mısra yer almaktadır.
IV-12 dār-ı: ānı M

V

1[551] Aç Ḥaḳḳ’a niyāz it eliñi **ʿUlvī** duʿā ḳıl
2[552] Ḫizmetde ḳuṣūr itme ṣaḳın Ḥaḳḳ’ı edā ḳıl
3 Terk eyle fenā milketini ʿazm-i beḳā ḳıl
4 Ger ʿāḳil iseñ rūḥı añılduḳca duʿā ḳıl
5 Yā Rab anı ser-ḫayl-i gürūh-ı şühedā ḳıl
6 Yā Rab aña bāġ-ı İremi mesken ü cā ḳıl
7 Dil-teşne ḳoma kevṯer-i firdevsi ʿaṭā ḳıl
8[553] Ḥūrī ile ġılmānı aña yār-ı ṣafā ḳıl
9[554] Ey dil göge āh oḳların at ḳaddüñi yā ḳıl
10[555] Bu maṭlaʿı vird eyle yanup derd ile yaḳıl
11[556] Maḥşerde şefīʿüñ ola sulṭān-ı risālet
12[557] Sen ṣaġ ol ey pādişāh-ı mülk-i saʿādet

V-1 it eliñi: ellerin ey: D / duʿā: ṣenā D
V-2 ḫizmetde: ḫıdmetde D
V-8 ḥūrī ile ġılmanı: ġılman ile ḥūrī D / yār: yārān D
V-9 ey dil göge āh oḳların at: atgıl göğe āh oḳlarını M
V-10 vird: derd M
V-11 şefīʿüñ: şefīʿi D
V-12 sen ṣāġ ol ey pādişāh-ı mülk-i saʿādet: ṣıḥḥatde ola pādşāh-ı mülk-i ʿadālet D

16.[558]

ḲIṬʿA

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün
– – + / + – – + / + – – + / + – –
(Hezec)

1 Şeş aḳce taḳāʿüdle ki maḥlūldur elān
Ben bī-kesi şād eyleseñ ey ṣadr-ı mükerrem

2 Aḳrānum arasında düşüp luṭfuña maẓhar
Zār olmış iken nerd-i ṭalebde dü-şeş atsam

16. Bu şiir mahlassızdır.

17.[559]
[TERCĪʿ-BEND-İ] SĀʿĪ

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün
+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –
(Hezec)

I

1 Şehā ḥüsn iline sen dilrübāyı pādişā itdüm
Dil-i ʿuşşāḳ-ı şeydāy-ı gedā-yı bī-nevā itdüm

2 Şehā igen ʿiẕāruñ vaṣf-ile şems-i ḍuḥā itdüm
Ruḫuñ mirʾātını āyine-i ʿālem-nümā itdüm

3 Temāşā-yı cemāli bā-kemalüñden ṣafā itdüm
Hevā-yı kākül-i müşkīniñi cāna belā itdüm

4 Hilāl ebrūlaruñ yādı ile ḳaddim dü-tā itdüm
Derūnum lāle-veş hicrüñle pür-dāġ-ı cefā itdüm

5 Cihān içinde nāmum mübtelā-yı mīrzā itdüm
Efendi kimsenüñ yoḳdur günāhı ben bañā itdüm

6 Degilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i ḳūyunda cā itdüm
Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm

---

17. Sâî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

II

1 Bahār oldı çemende cūy-ı dil-cū-veş revān olduñ
Açılduñ ġonce-femler içre bir zībā civān olduñ

2 Leṭāfet kişverinde ṣāḥib-i nām u nişān olduñ
Ṭarāvet gülistānında nihāl-i erġuvān olduñ

3 Ser-āmed lāle-ḫad semīn-beden nāzük miyān olduñ
Bugün ḫūbān-ı devrān içre mümtāz-ı zemān olduñ

4 Şeh-i ḥüsn-i melāḥat-ı mirzā-yı kāmrān olduñ
Kemāl-i ḥüsn-ile dillerde ʿömrüm dāstān olduñ

5 Bir iki gün beni meftūn idince mihribān olduñ
Çün alduñ göñlümi cān gibi çeşmümden nihān olduñ

6 Degilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i kūyunda cā itdüm
Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm

III

1 Ne dem ḳılsañ tebessüm nāz-ile ey ġonce-i ḫandān
Ṣafādan gül gibi açılsa ṭañ mı zümre-i ḫūbān

[19ᵃ]

2 İdüp ṭāvūs-ı ḳudsī-veş semend-i nāz ile cevelān
Niçe Yūsuf-liḳānuñ dehrin itseñ başına zindān

3 Ḳılurken iltifāt u iʿtibārı cümle-i rindān
İderken nev-civānlar luṭf-ile iḥsān u istiḥsān

4 Revā mı sīneme mihrüñle urmaḳ āteş-i sūzañ
Benüm kendü eliyle ḫānümānın eyleyen vīrān

5 Yürütmez seng-i ṭaʿn-ile dil-i dīvāne-i yārān
ʿAceb mi vādī-i firḳatde ḳalsam zār u ser-gerdān

6 Degilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i kūyunda cā itdüm
Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm

IV

1 Ḳaçan nāz-ile çıḳsañ seyre ey meh ḫoş-ḫırāmuñla
Rikābuñda civānān cilve ḳılsa iḥtirāmuñla

2 Tekellüm eyleseñ laʿl-i leb-i şīrīn-kelāmuñla
Beni şermende-i iḥsānuñ itdüñ bir selāmuñla

3 Olup sāḳī-i meclis mest idüp ʿuşşaḳı cāmuñla
Dil-i pür-ḫūnumuz açsuñ ʿiẕār-ı lāle-fāmuñla

4 Pey-ā-pey neş'e taḥṣīl eyleseñ cām-ı müdāmuñla
Ḳıyāmetler ḳoparsañ başına ḫalḳuñ ḳıyāmuñla

5 N'ola şād eyleseñ aḥbābı hicrüñde peyāmuñla
Pür itdüm dehri ey mirzā-yı ḫūn-bār nīk-nāmuñla

6 Değilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i kūyunda cā itdüm
Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm

V

1 N’ola manẓūruñ olsa pādişāhum **Sāʿī**-i āḥḳer
Bilinmez cevherīye irmeyince ḳıymet-i cevher

2 Degül mā’il göñül ḫūbān-ı dehre ey perī-peyker
Görinmez ʿaynıma iḳbāl [ü] cāh u zīnet u zīver

3 Selāmuñdan degül şermende bir gün bende-i kemter
Elüñ gögse ḳoy inṣāf eyle ey mülk-i manẓar

4 Bilürseñ müşterīdir saña ḫūbān-ı cihān yekser
Varup bir mīrzā-yı kāmrāna olsun ol çāker

5 Senüñ mir’āt-ı ḳalbüñ pādişāhum olmasun muġber
Dilinde eylesün şām u seḥer bu maṭlaʿı ezber

6 Değilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i kūyunda cā itdüm
Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm

18.[560]

MÜSEDDES-İ RŪḤĪ

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + – – / + + – – / + + – – / + + –

(Remel)

I

1[561] Nev-bahār oldı ṣafā eyleyicek rūz oldı

2[562] Bāġ-ı nüzhet-geh-i ʿuşşāḳ-ı ġam-endūz oldı

3 Dehr pür-naġme-i murġ-ı ṭarab-āmūz oldı

4 Ḥaml-i ārām-geh-i mihr-i cihān-sūz oldı

5 Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı

6 Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı

II

1[563] Böyle mevsimde ki gül tāze vü sāġar terdür

2 Bād-ı enfās-ı Mesīḥā gibi cān-perverdür

3**[19b]** Ġonce hem-ṣoḥbet-i murġān-ı zebān-āverdür

4[564] Bāġ u rāġa açıl ey dil ki ʿaceb demlerdür

5 Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı

6 Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı

---

18. BRD: 51. Ş (AK 2001)
Divanda "Murabbaʿ-ı Maʿaʾt-Tercīʿ ki Bendeş Ez Ḥażret-i ʿOṯmān Pāşā" şeklinde başlıklandırılmıştır.

I-1 oldu: erdi M

I-2 nüzhet-geh: nüzehgeh M

II-1 mevsimde: demlerde D

II-4 rāġa: rāġsa M

III

1 Olmayın ʿışḳ ile ʿālemlere rüsvā n’ideyin
2 Māʾyil-i ẕevḳ u ṣafādur dil-i şeydā nideyin
3 Tevbe teklīfin ider zāhid-i ḫodrā nideyin
4 Tevbe meyden ḳatı āsān idi ammā nideyin
5 Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı
6 Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı

IV

1[565] Künc-i ġamda nice bir nāle vü efġān idelüm
2 Mey-i nāb-ile gelüñ ʿazm-i gülistān idelüm
3 İçelüm göñlümüzi gül gibi ḫandān idelüm
4 ʿIşḳ-ile kendümüzi ʿāleme destān idelüm
5 Köhne ʿālem yeñilendi yine nevrūz oldı
6 Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı

V

1 N’ola **Rūḥī** gibi alup ele cām-ı ṣahbā
2 Kūh u ṣaḥrāyı dolaşsam yürüsem ṣubḥ u mesā
3 Bir ben olduġum içün n’eyleyin ey māh-liḳā
4 Gör ne dir ol ki sözinden irişür cāna ṣafā
5 Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı
6 Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı

IV-1 efġān: feryād D

19.[566]

[MÜSEDDES-İ RŪḤĪ]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

– + – – / – + – – / – + – – / – + –

(Remel)

I

1[567] Āh kim ol gün ki baṣdum ʿālem-i ʿışḳa ḳadem
2[568] Geldi istiḳbālime derd ü belā vü renc ü ġam
3 Virdi bir ḥālet baña kim kendümi bildüm ʿadem
4 Āh ü zāra başladum cān u göñülden dem-be-dem
5 Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum
6 Geçdi ʿömrüm āh-ile ʿālemde bir dem gülmedüm

II

1 Dostluḳ her kime itdüm itdi düşmenlük baña
2[569] Kim baña cevr eylediyse ben vefā itdüm aña
3 Bir yaña ṭaʿn-ı raḳīb ü cevr-i dilber bir yaña
4 Ḳanġı birin söyleyim veʾl-ḥāṣıl ey hem-dem saña
5 Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum
6 Geçdi ʿömrüm āh ile ʿālemde bir dem gülmedüm

---

19. **BRD: 55. Ş (AK 2001)**
Divanda "Murabbaʿ-ı Maʿaʾt-Tercī" şeklinde başlıklandırılmıştır. (AK 2001)
I-1 ol gün ki: oldum M
I-2 geldi: çıḳdı M
II-2 kim baña cevr eylediyse ben vefā itdüm aña: ġayr cevr itdükçe ben ʿarż-ı vefā itdüm aña D
Divanda II-2. mısra ile II-1. mısra yer değiştirmiş şekildedir.

III

1 Ẕevḳ dirler var ʿālemde ben anı görmedüm
2 Açmadum ḫīç göz ʿanādan ẕevḳden dem urmadum
3 Ġayrılar tek şād olup ẕevḳ u ṣafālar ṣürmedüm
4 Pister-i ġamdan bulup ṣıḥḥat dirīġā durmadum
5 Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum
6 Geçdi ʿömrüm āh ile ʿālemde bir dem gülmedüm

IV

1 Encüm-āsā ḫᵛāb görmez çeşm-i giryānum benüm
2 Giceler ḫalḳı uyutmaz āh ü efġānum benüm
3 Mużṭaribdür derd-i ʿışḳ-ı yār-ile cānum benüm
4 Cevri çoḳ bī-raḥmdur ġāyetde cānānum benüm
5**[20ᵃ]** Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum
6 Geçdi ʿömrüm āh ile ʿālemde bir dem gülmedüm

V

1 Şöyle olmışdur mükedder ṭabʿ-ı pür-ṣāfum eger
2 Ṣāfi mey içsem virür elbetde cāna bir keder
3 Ḳalmamışdur ḥāṣılı bende ṣafādan bir eṯer
4 Muttaṣıl **Rūḥī** gibi ġuṣṣā-y-ıla evḳātum geçer
5 Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum
6 Geçdi ʿömrüm āh ile ʿālemde bir dem gülmedüm

20.[570]
[MÜSEDDES-İ LEMʿĪ]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

I

1 Ḫalḳ ḫandān ben ḥarīm-i miḥnete maḥrem henüz
2 İl sürūr u sūr da bende ġam u mātem henüz
3 Güller açıldı vü göñlüm ġonce-veş dirhem henüz
4 İl güler vaṣluña hicrüñle gözüm pür-nem henüz
5 Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz
6 ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz

II

1 Ey perī ʿışḳ içre cān ü dil niṯār itdüm saña
2 Ṣarf-ı maḳdūr-ı niṯār-ı ḫānümān itdüm saña
3 Bilmem il ne yaḫşı vü ben ne yaman itdüm saña
4 Ḫalḳ ne sūd eyledi ben ne ziyān itdüm saña
5 Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz
6 ʿĀlem itdüñ terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz

---

20. Lemʿî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mecmuada "Müseddes-i Belīġī" şeklinde başlıklandırılmıştır.

III

1 Bāġ-ı ḥüsnüñ ey çemende serv-i būy-efşān güli
2 ʿIşḳ sünbüllerinüñ ṭurfe perīşān kāküli
3 Senden isterdüm hemīn şādān beni ġamnāk ili
4 ʿĀlemī luṭfuñ baña reşk itdüre durdum velī
5 Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz
6 ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz

IV

1 Yāreler cismüm pür itdi ʿışḳa şöhret bu mıdur
2 Nev-bahār-ı gülşen-i ʿışḳ u muḥabbet bu mıdur
3 Ġamla öldürdüñ bizi ʿuşşāḳa raġbet bu mıdur
4 Ā benüm devletlü sulṭānum mürüvvet bu mıdur
5 Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz
6 ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz

V

1 Cān u başum yoluña **Lemʿī** gibi mebẕūl iken
2 Āsitānuñ itlerine ḫiẕmetüm maḳbūl iken
3 Ben niçe yıllar ḳapuñda boynı baġlu ḳul iken
4 Sen vefāsızdan niçe luṭf u kerem meʾmūl iken
5 Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz
6 ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz

21.[571]
MÜSEDDES-İ [ĠARĪBĪ]

Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl
+ – – / + – – /+ – – / + –
(Mütekārib)

I

1 Şehā her ġarībe cefādan ṣaḳın
2 Aḳıtma sirişkin gedādan ṣaḳın
3 Kerem eyle ḳahr-ı Ḫudā'dan ṣaḳın
4 Meded raḫm-ı sehm-i ḳażādan ṣaḳın
5 Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın
6 Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın

II

1 ʿAdū saña terk-i vefā it dimiş
2 Gider luṭfı cevr ü cefā it dimiş
3**[20ᵇ]** Benimçün ḳapuñdan cüdā it dimiş
4 Giriftār-ı dām-ı belā it dimiş
5 Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın
6 Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın

III

1 Niçün seyl-i eşküm revān eyledüñ
2 Ḳamu gizlü rāzum ʿayān eyledüñ
3 Beni ʿāleme dāsitān eyledüñ
4 Şeb ü rūz kārum-ı fiġān eyledüñ
5 Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın
6 Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın

---

21. Garîbî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmada (Vedat Ali Tok, Kayseri 1995) bu şiire rastlanmamıştır. (Vedat Ali Tok, *Garîbî Divanı*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1995.)

IV

1 Beni hicrüñ öldürdi cānum meded
2 Yazıḳ düşdi boynuña ḳanum meded
3 Esirge beni nev-civānum meded
4 Meded tāze serv-i revānum meded
5 Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın
6 Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın

V

1 Dükenmez mi cāna bu cevr ü cefā
2 Tenüm bī-mecāl oldı ḳaddüm dütā
3 Ḥaẕer ḳıl eṣirger **Ġarībī** Ḫudā
4 Giçer ʿarş-ı aʿlāya tīr-i duʿā
5 Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın
6 Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın

22.[572]

MÜSEDDES-İ CİNĀNĪ

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + – – / + + – – / + + – – / + + –

(Remel)

I

1 Āh kim bir gül içün ġamzede-i ḫār oldum
2 Ġuṣṣadan bülbül-i şūrīde-ṣıfat zār oldum
3 Bir sehī-ḳadd ü ser-efrāza hevādār oldum
4 Cūy-veş göñlüm aḳup ʿāşıḳ-ı dīdār oldum
5 Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6 Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

II[573]

1 Dil-i dīvāneyi uṣlandı ṣanup ḫalḳ-ı cihān
2 Ber-ṭaraf olmış iken meyl-i hevā-yı ḫūbān
3[574] Görüp ol şūḫ-ı cefā-pīşeyi meyl itdi hemān
4 Ḥāṣılı ḳalmadı ṣabr itmege hergiz imkān
5 Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6 Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

---

22. **CD: 45. Ş (OKUYUCU 1994)**
Divanda "Tesdīs-i Merḥūm Cinānī Efendi Ser-Bendeş Ḥażret-i Ebu'ss-sʿūd Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
II D: III. B
II-3 görüp ol: yine bir M / pīşeyi: pīşteye M

III[575]

1[576] Sīnede dāġ-ı maḥabbet eşeri ġāib iken
2 Ḫūblar sevmege şūrīde göñül tāʾib iken
3 ʿIşḳ maġlūb u ḫıred ḫayli aña ġālib iken
4 Cümleden el çeküp āzādelige ṭālib iken
5 Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6 Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

IV[577]

1 Sāʿid-i sīmi ucından ṭamaʿ-ı ḫāma düşüp
2 Ḳadd-i bālāsı belāsı ile ālāma düşüp
3[578] Lebleri şevḳi ile bāde-i gül-fāma düşüp
4 Murġ-ı dil āh ki bilmezlik-ile dāma düşüp
5**[21ᵃ]** Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6[579] Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

III D: II. B
III-1 sīnede dāġ-ı: sīneden mihr ü D
IV D: V. B
IV-3 şevḳi: yādı D
IV-6 oñmayacaḳ: olmayacaḳ M

V[580]

1[581] Ḳan yudup bezm-i ġamı ʿışḳda peymāne gibi
2[582] Yanaram āteş-i hicrān ile pervāne gibi
3[583] Bir ṭarīḳ-ile duḫūl itmek içün şāne gibi
4 Baġlanup kāküli zencīrine dīvāne gibi
5 Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6 Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

VI

1 Ey **Cinānī** n’ola bülbül gibi nālān olsam
2 Gül-i ṣad-pāre gibi çāk-i girībān olsam
3 Ṭuyulup ʿışḳ ile ʿālemlere destān olsam
4 Kākül-i yār gibi n’ola perīşān olsam
5 Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum
6 Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum

V D: IV. B
V-1 bezm-i ġamı ʿışḳda: derd ü ġamı ʿışḳ ile D
V-2 āteş-i hicrān ile: şemʿ-i ruḫı şevḳine M
V-3 bir: bu M

23.[584]

TESDĪS-İ CİNĀNĪ EFENDİ SER-BENDEŞ HEME EZ-ĀN-ÜST RAḤMET'LLĀHİ ʿALEYH

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + − − / + + − − / + + − − / + + −

(Remel)

I

1[585] Ġam-ı hecrüñle seḥer çarḫa çıḳup efġānum
2 Giceler ḫalḳı uyutmaz bu dil-i nālānum
3 Ġarḳa-i ḫūn-ı ciger ḳıldı yaşum dāmānum
4[586] Ḥāṣılı çıḳmaġa az ḳaldı bedenden cānum
5 Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum
6 Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum

II

1[587] Ben varup kūyuña seyr eylemege ḳudret yoḳ
2[588] Sen gelüp ʿarż-ı cemāl eylemege şefḳat yoḳ
3 ʿArż-ı ḥāl itmege aʿdādan ise ruḫṣat yoḳ
4 Çekmege bār-ı ġamuñ ẕerre ḳadar ṭāḳat yoḳ
5 Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum
6 Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum

---

23. **CD: 87. Ş (OKUYUCU 1994)**
Başlık Cinânî Dîvânı'ndan alınmıştır. (Okuyucu 1994)
I-I çıḳup: çıḳar M
I-4 bedenden: tenümden M
II-1 seyr: ʿazm M
II-2 şefḳat: himmet M

III[589]

1 Ola bir gün ki bu aḥvāle peşīmān olasın
2[590] Kākülüñ gibi her añduḳça perīşān olasın
3 Saña düşmez ki varup hem-dem-i nādān olasın
4 Sen bu inṣāf-ile ḥāşā ki müselmān olasın
5 Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum
6 Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum

IV[591]

1 Merdüm-i dīde iken bir iki ḥayvānlar ile
2[592] Ḥaşr olup gezmedesin şām u seḥer anlar ile
3 Hem-ser olmaḳ niçe bir bī-ser ü sāmānlar ile
4[593] Ḥayf kim vaṣluña ben rāġıb iken cānlar ile
5 Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum
6 Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum

V

1 Bu **Cinānī** n'ola oldıysa ḳuluñ ḳurbānuñ
2 Öldürüp hecrüñ-ile alma vebālin anuñ
3[594] Ḳuvveti ḳalmadı żaʿf-ile ten-i bī-cānuñ
4 Raḥm ḳıl var ise gögsüñde eger īmānuñ
5 Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum
6 Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum

III D: IV. B
III-2 her añduḳça: añılduḳça D
IV D: III. B
IV-2 ger nidesin şām u seḥer: şām u seḥer gezmedesin D
IV-4 ben: dil M
V-3 ten-i: dil-i M

24.[595]
MÜSEDDES-İ TĪĠĪ

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

− − + / + − − + / + − − + / + − −

(Hezec)

I

[21ᵇ]

1 Meylüm benüm ol ġamzesi mekkāre mi olsun

2[596] Yā ol müjesi ḳātil ü ḫūn-ḫᵛāra mı olsun

3 Yā ol ṣaçı müşgīn ü siyehkāre mi olsun

4 Ṣad-çāk tenüm derd-ile bī-çāre mi olsun

5 Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun

6 Nʾitsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun

II[597]

1 Gülzār-ı melāḥatda kimi serv-i ser-efrāz

2 Gül gibi kimi bülbüle dem-sāz u ḫoş-āvāz

3 Nergis gibi dāʾim kiminüñ ġamzesi ġammāz

4 Veʾl-ḥāṣılı her birisi bir vech-ile mümtāz

5 Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun

6 Nʾitsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun

---

24. Yunus KAPLAN'ın "Dîvânı Meçhul Bir 16. Yüzyıl Şairi: Edirneli Tîğî ve Şiirleri" adlı makalesinde "Tesdīs-i Tīġī Maṭlaʿ-ı Hüdāyī" şeklinde başlıklandırılmıştır. **(KAPLAN 2018)**

I-2 ḫūn-ḫvāra: ġaddāra YK

II YK: III. B

III[598]

1 Bir şerḥa çeküp sīneme her ġamzesi ḳattāl
2 Eyler dil-i mecrūḥumı almaḳda niçe āl
3 Cism ise pür-efkār u dil-i zār ise meyyāl
4 Bilmem dil-i meyyāl-ile āḫir nic'olur ḥāl
5 Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun
6 N'itsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun

IV

1[599] Ṣaldı ser-i zülfi kiminüñ gerdenüme bāġ
2[600] Mecnūn gibi itdi kimisi meskenümi ṭāġ
3[601] Yaḳdı kiminüñ ḫāl-i ruḫı cānuma yüz dāġ
4 Şemşīr-i müjeyle ḳomayup bir yirümi ṣāġ
5 Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun
6 N'itsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun

V

1 ʿĀlemde ʿaceb miḥnet imiş derd-i maḥabbet
2 Bu derde düşen bulmaz imiş hīç selāmet
3 Bir dilber ile dil idemez çünki ḳanāʿat
4 **Tīġī** bu hevādan kesilüp eyle ferāġat
5 Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun
6 N'itsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun

III YK: II. B
IV-1 bāġ: dāġ M
IV-2 gibi: kimi M
YK'da IV-2. mısradan sonra IV-4. mısra yer almaktadır.
IV-3 yaḳdı kiminüñ ḫāl-i ruḫı: ḫāl-i ruḫı yaḳdı kiminüñ D / cānuma: sīneme M
YK'da IV-3. Mısradan sonra IV-1. mısra yer almaktadır.

25.[602]
TAḪMĪS-İ CİNĀNĪ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

I

1 Gördügümce sen gül-i nev-reste-i nāzük-teni
2 ʿIşḳum artar vālih ü dīvāne eylersin beni
3 Açmayup mihr-i ruḫ-ı zībāña çeşm-i rūşeni
4 Gūşe-i firḳatde eylersem ʿaceb mi meskeni
5 Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

II

1[603] ʿĀşıḳa ey māh-rū ʿarż eylemekden ṭalʿatüñ
2 ʿIşḳ-ile mecnūn u şeydā eylemekdür niyyetüñ
3 Ḳaṭʿ idüp veʾl-ḥāṣılı dilden recā-yı vuṣlatuñ
4 Ben anuñ-çün iḫtiyār itdüm belā-yı firḳatüñ
5 Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

III

1 İstemez dil kūyuña varup ʿazīmet ḳılmaġa
2 Mūnis olmışdur ḫayālüñle ḳanāʿat ḳılmaġa
3**[22ᵃ]** Çāre yoḳdur gerçi vaṣluñdan ferāġat ḳılmaġa
4 Vechi var ḳaṣd eylesem hicrüñle ülfet ḳılmaġa
5 Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

---

25. **CD: 23. Ş (OKUYUCU 1994)**
Divanda "Taḫmīs-i Merḥūm Cinānī Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
II-1 ṭalʿat: ṭalʿan M

IV

1 Pāyuña cānın niṣār eyler gören reftāruñı
2 Şevḳden bī-hūş olur gūş eyleyen güftāruñı
3 Bende ḳudret yoḳ temāşā itmege ruḫsāruñı
4 Göz yumup geçsem n'ola seyr itmeden dīdāruñı
5 Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

V

1 Her ḳaçan görsem seni hem-dem olup aʿdā ile
2 Ṭāġılur ʿaḳlum **Cinānī**-veş gider sevdā ile
3 Eyleyüp terk-i vaṭan fikrin dil-i ḫōd-rā ile
4 Geçmeyüp kūyuñ yolından haftalarla ay-ile
5 Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni

26.[604]

MUḪAMMES-İ VEYSĪ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

– + – – / – + – – / – + – – / – + –

(Remel)

I

1[605] Ḫanumānı terk idüp bu ḳalb-i vīrānum gibi
2[606] Çeşme-i candan yuyup el çeşm-i giryānum gibi
3[607] Terk-i cemʿiyyet idüp ʿaḳl-ı perişānum gibi
4[608] Bāşum alup ḳande varam āh u efġānum gibi
5 Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi

II

1[609] Pāre pāre eylemişken sīnemi tīġ-ı elem
2 Cānuma kār eylemişken zaḫm-ı şemşīr-i sitem
3 Şöyle bil kim dīn ü īmānum ḥaḳıyçün ey ṣanem
4 Cümle ʿālem dilber olsa ġayrıya meyl eylemem
5 Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi

---

26. **VD: Tahmîsler kısmında 3. Ş (TOSKA 1985)**
"Mecmūʿa-i Ġazeliyāt"da "Taḫmīs-i Veysī Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
MG (NEKTY 05480 Mecmua-i Gazeliyat)
I-1 ḳalb-i MG: cism-i M, ḳalb-i cism-i D
I-2 çeşme-i candan M, D: baş u candan MG / yuyup el: el yuyup bu MG, yuyup al D
I-3 idüp MG, D: ḳılup M
I-IV varam M, D: gidem MG
II-1 eylemişken: itmiş iken D, MG

III

1[610] Saña şāhid olalı bir ʿāşıḳ-ı rüsvāyı ben
2 Ḳul idelden āsitanuñda dil-i şeydāyı ben
3 Bir gedāyem ḫāka ṣaymam milket-i Dārā'yı ben
4 N'eylerem māl ü menāl ü manṣıb-ı dünyāyı ben
5 Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi

IV

1[611] Cāna kār itmek degül peykān-ı dil-dūz-ı belā
2[612] Şerḥalar kesmek degül tīġ-ı dil-āzār-ı cefā
3[613] Bāşuma ḳaṣd itsede şemşīr-i cellād-ı ḳażā
4 Hīç olur mı pādişāh-ı dehre baş egmek şehā
5 Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi

V

1 **Veysī**-i bī-çāreyem oldum ġamuñla pāy-māl
2[614] Ḫāṭırum maḥzūn u baġrum ḫūn u çeşmüm bī-mecāl
3 Böyle iken pādişāhum ḥāl-ı ḳalb-i pür-melāl
4 Eylemem ölsem de ben gerdūn-ı dūna ʿarż-ı ḥāl
5 Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi

III-1 şāhid: şāhā? M, şāyā? MG
IV-1 MG'de IV-1. mısra ile IV-2. mısra yer değiştirmiş şekildedir.
IV-2 şerḥalar M, D: başumı MG
IV-3 bāşuma M, D: ḳatli? MG
V-2 ḫūn u çeşmüm M, D: ḫūn u cism MG / bī-mecāl MG, D: pāy-māl M

27.[615]

ʿULVĪ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

– + – – / – + – – / – + – – / – + –

(Remel)

I

[22ᵇ]

1 Āteş-i ḥasretle yanup sīne-biryān olduġum

2[616] Sāye-veş ḳaddüñ ġamından ḫāke yek-sān olduġum

3 Ṣubh olınca her gice ḳapuñda nālān olduġum

4[617] ʿĪd-i aḍḥā-yı ruḫuñ şevḳıyla ḳurbān olduġum

5 Hep senüñ ʾçündür benüm yolında ḳurbān olduġum

II

1 Gönlümi bend-i belāya mübtelā ḳılduḳlarum

2[618] Derd-ile ṭaş yaṣdanup ḳaddüm dü-tā ḳılduḳlarum

3[619] Çeşm-i bīmāruñ görüp cānum fedā ḳılduḳlarum

4[620] Ṣaġ esen ol diyü her laḥẓa duʿā ḳılduḳlarum

5 Hep senüñ ʾçündür benüm yolında ḳurbān olduġum

---

27. **ULD: 45. Ş (ÇELİK, KILIÇ 2018)**
I-2 ġamından: ġam ile M
I-IV şevḳıyla: şevḳıne M / ḳurbān: giryān D
II-2 Divanda 2. mısradan sonra 4. mısra yer almaktadır.
II-3 Divanda 2. mısra ile 3. mısra yer değiştirmiş şekildedir.
II-4 Divanda 4. mısradan sonra 3. mısra yer almaktadır.

III[621]

1[622] Tekye-gāh-ı ʿışḳ içinde ʿāşıḳ-ı āvāreler
2[623] ʿĀşıḳ-ı āvārelerle sīne-i ṣad-pāreler
3[624] Sine-i ṣad-pārelerde şerḥa şerha yāreler
4[625] Şerḥa şerḥa yārelerde nāle-i bī-çāreler
5 Hep senüñ ʾçündür benüm yolında ḳurbān olduġum

IV[626]

1[627] Dest-i ġamdan ṭoḳınup seng-i cefālar başuma
2[628] Ḳavs-i miḥnetden yaġan tīr-i ḳażālar başuma
3[629] Cevr-i düşmenden gelen bunca belālar başuma
4 Ṭaʿne-i aġyār-ile bu iftirālar başuma
5 Hep senüñ ʾçündür benüm yolında ḳurbān olduġum

V

1[630] ʿ**Ulvi**-i dil-ḫastenüñ baġrı ṭolu ḳan olduġı
2 Güy-veş meydān-ı ġamda başı ġalṭān olduġı
3 Ḫānmāndan el çeküp bī-cism ü bī-cān olduġı
4 Ḫançer-i hicrān-ile çāk-ı girībān olduġı
5 Hep senüñ ʾçündür benüm yolında ḳurbān olduġum

III D: IV. B
III-1 ʿışḳ: dehr M
III-2 āvārelerle: āvārelerde M
III-3 pārelerde şerḥa şerḥa: pārelerle şerḥalarla D
III-4 şerḥā şerḥa yārelerde: şerḥalarla yārelerle D
IV D: III. B
IV-1 ṭoḳınup: doḳınan M / cefālar: belālar M
IV-2 ḳażālar: belālar D
IV-3 düşmenden: aʿdādan D / belālar: ḳażālar D
V-1 dil-ḫastenüñ: dil-ḫaste M

28.[631]

MÜSEDDES-İ SĀʿĪ

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

– – + / + – – + / + – – + / + – –

(Hezec)

I

1 ʿĀlemde ṣafāsız rūḫ-ı yārı bilürsin
2 Ġam gelse sebep ḥīle-i aġyārı bilürsin
3 Mā'il saña ol şūḫ-ı cefā-kārı bilürsin
4 Kec-revlik ider çarḫ sitem-kārı bilürsin
5 Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin
6 Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin

II

1 İller seni egler ki gelüp ʿālem idersin
2 Mey-nūş idüben şevḳ-ile defʿ-i ġam idersin
3 Maḥzūn-ı dil iken ḫāṭrıñı ḫürrem idersin
4 Añduḳca ruḫuñ dīdelerüñ pür-nem idersin
5 Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin
6 Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin

III

1 Meclisde elin öpmege ibrām idemezsin
2 Ayaġına yüz sürmege iḳdām idemezsin
3**[23ᵃ]** Bir ān yüzini görmeseñ ārām idemezsin
4 Tām-ile daḫı ḥālüñi iʿlām idemezsin
5 Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin
6 Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin

---

28. Sâî'nin divanı hakkında yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

IV

1 Ṣoldı elem-i ḫār-ile ḥayfā gül-i aluñ
2 Āşüftesisin bir şeh-i iḳlīm-i cemālüñ
3 Lāyıḳ mı cefā ide gelüp ṣormaya ḥālüñ
4 Bīmār olalı ḳalmadı reftāre mecālüñ
5 Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin
6 Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin

V

1 Gülşende açılsa ḳaçan ol ġonce-i zībā
2 Feryād u fiġān eylese her bülbül-i gūyā
3 Ey **Sā'ī**-i dil-ḫaste idüp rāzuñı ifşā
4 Ṣanursın ola cümle muḳayyed saña zībā
5 Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin
6 Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin

29.[632]

ĠAZEL-İ ʿULVĪ TAḪMĪS-İ ṢĀḤİB-İ DĪVĀN

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

(Hezec)

I

1[633] Muraṣṣaʿ tāca baş egme dime tāc-ı Keyān'dur bu
2 Ḳızıllar allar giyme ki vażʿ-ı Ḫusrevāndur bu
3 Giyerseñ maʿrifet raḫtını giy kim cāvidāndur bu
4 Libās-ı faḫr-ile ʿömrüm ġurūr itme cihāndur bu
5 Ḳabā-yı cismini ḳor bunda herkes cāmekāndur bu

II

1 Kiyāh-āsā urur bāġ-ı cemālünden ser āḫır ḫaṭ
2[634] İder ol ravża-i zāġāna yekser mesken āḫır ḫaṭ
3[635] Uçar murġ-ı cemālüñ aña olur şehper āḫır ḫaṭ
4 Gül-i ruḫsāruñı cānā iḥāṭa eyler āḫır ḫaṭ
5 Güzellük bākī̄ ḳalmaz kimseye devr-i zemāndur bu

---

29. **BRD: Tarihler kısmında 100. Ş (AK 2001)**
Başlık Bağdatlı Rûhî Dîvânı'ndan alınmıştır.
Başlık mecmuada "Ġazel-i ʿulvī Müseddes-i Rūḥī" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-1 egme: iki M
II-2 yekser mesken: mesken yekser D
II-3 uçar: o çarḫ M

III

1 Añılmaḳdan eger nīk ü eger bed ġam çeker göñlüm
2[636] Zebān-ı ḫalḳa düşmekden mücerred ʿār ider göñlüm
3 Alup başın n’ola ṣaḥrā vü kūha düşse ger göñlüm
4 Bir adı ṣanı nā-peydā ġarīb olmaḳ diler göñlüm
5[637] Ṭutalum eger dimişler ġam-ı ʿışḳ-ı fulāndur bu

IV

1 Beni mā’il görince kendüye ol ġamze-i bed-ḫū
2 Çıḳardı cānumı tenden atup bir nāvek-i dil-cū
3[638] Tenüm defn eyleyince ḫāka yārān-ı naṣīḥat-gū
4 Görüp seng-i mezārum ehl-i diller ey kemān-ebrū
5 Didiler tīr-i miḥnet irdügi yire nişāndur bu

V

1 Neden ḳanın döke **Rūḥī** gibi bir fāriġu’l-bāluñ
2[639] Revā mıdur uya aʿdāya şāhum çeşm-i ḳattāluñ
3[640][23ᵇ] Ḫaṭ-ı ser-sebzüñe meylin görenler ṭabʿ-ı meyyāluñ
4 Dimişler nāfe-i ḫoş-būya teşbīh eylemiş ḫāluñ
5[641] Ṣaḳın gerçek ṣanup **‘Ulvī’**ye incinme yalandur bu

III-2 mücerred: ḳaçar u M
III-5 eger: aña M
IV-3 naṣīḥat-gū: naṣīḥat-cū M
V-2 aʿdāya şahum: aʿdā sözine M
V-3 ṭabʿ-ı: ḳalb-i M
V-5 incinme: ḫār itme M

30.[642]
ĠAZEL-İ NEVʿĪ TAḪMĪS-İ RŪḤĪ EFENDİ

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün
– – + / – + – + / + – – + / – + –
(Mużārī)

I

1 Yazmış vücūh-ı nāsda faʿāl-ı muḳtedir
2 Bir niçe saṭrı eylemiş anuñla keşf-i sır
3 Sırr-ı Ḫudā'yı bulmaġa vechüñde dil muṣır
4 Çün sırr-ı Ḥaḳ vücūh-ı meẓāhirde müstetir
5 Bir veche nāẓıruz güzelüm Ḥaḳ ne gösterir

II

1[643] Virmiş firīb kimisine ḳayd-ı māsivā
2 Ḳılmış kimini feyż-i ezel ṭālib-i Ḫudā
3 Bir ḥālet irdi ʿālem-i maʿnāda dün baña
4 Aʿyān-ı mümkināta naẓar eyledüm dilā
5 Ḳayd-ı ṣuverde her biri bir kāra muntaẓır

III

1[644] Virmiş şükūfeler çemen-i dehre zīb u fer
2[645] Bir güne câme ile ṣalınmaḳda her şecer
3 Gel ey ḥakīm dīde-i ʿibretle ḳıl naẓar
4 Gülşende güne güne nedür bu şükūfeler
5 Āb u hevāsı bir ḳamunuñ bāġbānı bir

---

30. **BRD: Tarihler kısmında 98. Ş (AK 2001)**
Divanda "Ġazel-i 'Nevʿī Taḫmīs-i Ṣāḥib-i Divān" şeklinde başlıklandırılmıştır.
II-1 firīb kimisine: kimisine firīb M
III-1 virmiş: virdi D / çemen-i: çemene D
III-2 câme: cām D

IV

1[646] Ser-ṭuʿme-i neheng-i muḥīṭ-i şühūd imiş
2[647] Cān dürr-i dürc-i ḳulzümi güft u şünūd imiş
3 Eşyā miṣāl-i ḳaṭre hemān bir nümūd imiş
4 Ser-çeşme bunca ḳaṭreye baḥr-ı vücūd imiş
5 Ser virmeyince olımadum āşinā-yı sır

V

1 Cānān ile münāsebet-i cānı farḳ idüp
2 Dilden geçen ġurūr ile iẕʿānı farḳ idüp
3 **Rūḥī** gibi merātib-i aʿyānı farḳ idüp
4 Māhiyyet-i vücūb-ile imkānı farḳ idüp
5 Oldum ḳuṣūr-ı ḳudretüme **Nevʿi**yā muḳır

IV-1 ser-ṭuʿme-i: ser-ṭaʿne-i M / imiş: itmiş D / şühūd: şinīd D
IV-2 şünūd: şühūd M

31.[648]
ĠAZEL-İ RAḤMĪ TAḪMĪS-İ RŪḤĪ EFENDİ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

I

1 Yek-dil olup Ḳays u Leylā Vāmıḳ u ʿAẕrā yatur
2 ʿĀleminde her kişi yār-ile bī-pervā yatur
3[649] Niçe yıldur āferīnler ṣabrına şehā yatur
4 Żaʿfdan künc-i ʿanāda kim dil-i şeydā yatur
5 Ger ecel gelse görinmez şöyle nā-peydā yatur

II

1[650] ʿIşḳdur ʿayne'l-yaḳīn ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt
2 ʿIşḳ cāmın nūş iden bulmaz ḥaḳīḳatde memāt
3 ʿIşḳa inkār itme ey deryā-nihād u pāk-ẕāt
4[651] Şeh çü gelse kim ḥabābıdur rüsūm-ı kāyināt
5 ʿIşḳdur nāmı feżā-yı dilde bir deryā yatur

III

[24ª]

1 Niçeler İskender u Dārā yerine ḳor özin
2 Devlete maġrūr olanuñ görmemek yegdür yüzin
3 Gör ne dir üstād-ı kāmil ey göñül gūş it sözin
4 Var fenā deştin temāşā ḳıl açup ʿibret gözin
5 Niçe İskender türāb olmış nice Dārā yatur

---

31. **BRD: Tarihler kısmında 101. Ş (AK 2001)**
Divanda "Ġazel-i Raḥmī Taḫmīs-i Ṣāḥib-i Dīvān" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-3 şehā: tenhā M
II-1 Divanda 1. mısra ile 2. mısra yer değiştirmiş şekildedir.
II-4 şeh çü: çü şeh M

IV

1 Ḫākdan refʿ eyleyüp almış ele biñ cān-ile
2 Yayḳamış fi'l-ḥāl āb-ı dīde-i giryān-ile
3[652] Ḥāline raḥm eyleyüp iḥsān-ı bī-pāyān ile
4 Pāyınuñ ḫārın çıḳarmış sūzen-i müjgān-ile
5 Deştde Mecnūn görince nāḳa-i Leylā yatur

V

1 Baḳ gedā-yı kūy-ı ʿışḳuñ **Rūḥi**yā ʿünvānına
2[653] Ser-fürū ḳılmaz olursa ʿālemüñ sulṭānına
3 Duḫter-i rez meyl idüp anuñ gelelden yanına
4 Şāh-ı ʿālem gelse çekmez pāyını dāmānına
5 Künc-i istiġnāda **Raḥmī** şöyle bī-pervā yatur

IV-3 iḥsān: iḳdām D
V-2 ḳılmaz: itmez D

32.[654]

ĠAZEL-İ ʿABDĪ TAḪMĪS-İ RŪḤĪ

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

(Hezec)

I

1 Fenā dārına geldük bir bölük ṣāḥib-suḫanlarla

2 Alışduḳ bizden evvel miḥnet-i dehri çekenlerle

3[655] Geçürdük rūzgārı sākin-i beytü'l-ḥazenlerle

4 Ne açılduḳ feżā-yı gülşene gül-pīrehenlerle

5[656] Ne ṣalınduḳ murād üzre boy[ı] serv-i semenlerle

II

1 Nemüz var ise gitdi ʿāḳibet ey yār-ı hem-meşreb

2[657] Fenā bezminde olduḳ kāse-i faḳr-ile leb-ber-leb

3 Ġınā ehliyle yoḳ bāzārımuz min-baʿd zīrā hep

4 Faḳīr olmaḳla istiġnā ṣatarlar bilmezüz Yā Rab

5 Neye varur bizüm aḥvālımuz sīmīn-bedenlerle

---

32. **BRD: Tarihler kısmında 99. Ş (AK 2001)**
Divanda "Ġazel-i ʿAbdī Taḫmīs-i Ṣāḥib-i Dīvān" şeklinde başlıklandırılmıştır.

I-3 ḥazenlerle: ḥasenlerle D

I-5 boy[ı]: tubī D

II-2 fenā: cihān M

III

1[658] Ḥaẕer ḳıl ʿışḳ u meşk itme güzellerle olup meftūn
2 Cefā vādīlerine ṣalup eylerler seni Mecnūn
3 Ġazal-āsā olurlar ġayrıya ṣayd ey dil-i maḥzūn
4 İderler ḳalb-i ʿuşşāḳı ġam-ile nāfe-veş pür-ḫūn
5[659] Ḫaṭādur ʿışḳ u meşk itmek ḫaṭı müşkīn Ḫotenlerle

IV

1 Dolaşdum zülfinüñ ḳullābına cān terkini urdum
2 Düşündüm şol ḳadar sevdāsına kim ʿaḳlı yitürdüm
3[660] Ben idüm bir göñülden anı da görince aldurdum
4 Gidüp ʿaḳl-ile cān zülfinde yāruñ ḳaldılar gördüm
5 Dili gönderdüm anlara o da ḳaldı ḳalanlarla

V

1 Cefādur **Rūḥī**-i bīçāreye itdükleri her dem
2 Vefā adını ḳorḳar yanlarında añmaġa ādem
3**[24ᵇ]** Cefā itdüklerinden ġayrı miskīne bu da bir ġam
4[661] Vefā eyleñ dir iseñ incinürler söylemezler hem
5 [Ey] ʿ**Abdī** söyleşilmez ḥaḳ budur ġonce-dehenlerle

III-1 ʿışḳ u meşk: ʿışḳ minnetin D
III-5 müşkīn: müşk-i D
IV-3 idüm bir göñülden: didüm bir göñüldi M / aldurdum: aldandum M
V-4 dir iseñ: dir isem M / söylemezler: söylemez D

33.[662]
TAḪMĪS-İ RŪḤĪ EFENDİ

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün
– – + / – + – + / + – – + / – + –
(Mużārī)

I

1 Derdā ki ẕevḳ ḳalmadı cān-ı fikārda
2 Ālām-ı hicri çekmedeyüz rūzgārda
3[663] Ḳalduḳ ṣafā-yı seyr-i çemenden bahārda
4 Baġlandı dil selāsil-i zülf-i nigārda
5 Göz ḳaldı ḥalḳa gibi der-i intiẓārda

II

1 Deryā-yı hicre ṣalsa seni rūzgār eger
2[664] Ġam çekme virme ʿārif iseñ ṭabʿuña keder
3 Gūş eyle gör ne söyler o seyyāḥ-ı baḥr u ber
4 Baḥr-ı ġamı sefīne-i cām-ile ḳıl güẕer
5 Kim devr-i rūzgār degül bir ḳarārda

III

1[665] Ol bī-vefā ki istese āfāḳı çignedür
2[666] Ayaḳ ḳosa rikāba bu nüh-ṭāḳı çignedür
3 Ṣanmañ hemān ki bu dil-i müştāḳı çignedür
4 Binmiş semend-i nāzına ʿuşşāḳı çignedür
5 Yoḳdur vefā nişānı o çāpük-süvārda

---

33. **BRD: Tarihler kısmında 102. Ş (AK 2001)**
Divanda "Ġazel-i Ḥükmī Ḥasan Efendi Taḫmīs-i Ṣāhib-i Dīvān" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-3 ṣafā-yı: ṣaḥrā-yı D
II-2 çekme: çekmege M
III-1 ki: -M
III-2 ḳosa rikāba: rikāba ḳosa M

IV

1[667] Cān tekyesinde şemʿ-i maḥabbet uyanmada
2[668] Dil şemʿ - vār āteş-i miḥnetle yanmada
3[669] Āhum duḫānı künbed-i çarḫı dolanmada
4[670] Ḳanlu yaşumla ḫāk-ı vücūdum bulanmada
5 Seng-i sitemle şīşe-i dil inkisārda

V

1 Devr ideli sipihr-i denī ṣubḥ eger mesā
2[671] Cāhil ṣafālar eyler u kāmil çeker cefā
3 **Rūḥī** ʿaceb mi olsa ġam-ı dehre mübtelā
4 Erbāb-ı faẓl ḫāk-ı meẕelletde **Ḥükmi**yā
5[672] Aṣḥāb-ı cehl mertebe-i iʿtibārda

IV-1 uyanmada: uyanmasada M
IV-2 yanmada: yanmasada M
IV-3 dolanmada: dolanmasada M
IV-4 bulanmada: bulanmasada M
V-2 cefā: belā D
V-5 cehl: cāh D

34.[673]
[TAḪMĪS-İ EMRĪ]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün
– – + / – + – – / – – + / – + – –
(Mużārī)

I

1 Ey zülfi tāze sünbül ey ḳāmeti ṣanevber
2 Ey ḫaddi lāle vü gül ey aġzı ġonce-i ter
3[674] Baġ-ı cihānda yoḳdur sen gül-ʿiẕāra beñzer
4 Ey ṣaçları şeb-i Ḳadr ey yüzi māh-ı enver
5 Dil ṭıflı her gün aġlar ʿīd-i viṣālüñ ister

II

1 Tīġ-ı firākuñ-ile bu sīne pāre pāre
2 Sen serv-ḳad nigārum çün gelmedi kenāre
3 Gözüm yaşı ʿaceb mi beñzerse cūy-bāre
4 Bir kerre görmek ile dil virdüm ol nigāre
5[675] Bir kez daḫı görürsem cān virmegüm muḳarrer

---

34. **ED: 6. Ş (SARAÇ 2002)**
Divanda "TAḪMĪS" şeklinde başlıklandırılmıştır.
I-3 cihānda: cinānda D
II-5 bir kez daḫı: bir daḫı M

III[676]

[25ª]

1[677] Derd-i firākuñ-ile ḳaldum ġam u elemde

2[678] Ḥayfā muḥāl olupdur gülmek baña bu demde

3[679] Yazduḳda ḳanlar aġlar derd-i dilüm ḳalemde

4 Lāyıḳ mıdur ḳalam ben her dem ẓalām-ı ġamda

5 Ola cemālüñ ey meh günden daḫı münevver

IV[680]

1 Mihr-i ruḫuñla ey meh sīnemde her dem āteş

2[681] Zülfüñle bend olaldan gönlüm oldı müşevveş

3 Bu ḥüsn-i bī-naẓīrüñ evvelden eyleyen naḳş

4 Can virmek içün itmiş laʿl-i lebüñi cān-baḫş

5[682] Cān almaḳ içün itmiş müjgānlarını ḫançer

V

1[683] Çoḳdan görinmez oldı gün yüzi yār-ı cānuñ

2 Eflāke irse ṭañ mı **Emrī** senüñ figānuñ

3 Terk eyleyüp be-külli sevdāların cihānuñ

4[684] Şol deñlü meyli vardur **Bāḳī** lebine anuñ

5[685] Gūyā ki teşne-diller āb-ı zülālüñ ister

III D: IV. B
III-1 derd-i: derd ü D
III-2 ḥayfā: ṣafā D / olupdur: oldı M
III-3 derd-i: derd ü M
IV D: III. B
IV-2 zülfüñle: zülfüñe D / oldı: ḳatı M
IV-5 cān: cānumı D / itmiş: -D
V-1 görinmez oldı gün yüzi: göremez olduḳ yüzini M
V-4 anuñ: k'anuñ D
V-5 zülālüñ: zülāli D / ister: özler M

35.[686]
TAḪMĪS-İ FEVRĪ

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün
– – + / + – – + / + – – + / + – –
(Hezec)

I

1 Cevr itme baña sen daḫı mānend-i felek gel
2 Hicrüñle göñül yāresine ekme nemek gel
3 Lāzım degül ey ḳaşı kemān ṭop u tüfek gel
4 Öldürmege ben ḫasteñi tīġıñı çek gel
5 Cān naḳdini īṯār ideyin yoluña tek gel

II

1 Dil izi tozın kuḥl u cilā yirine gördi
2 Gözüm ayaġı toprağına urdı getürdi
3 Erbāb-ı naẓar ḫāk-i derin sildi süpürdi
4 Kūyında niçe bencileyin yeldi yüpürdi
5 Ey bād-ı ṣabā yār eşigine yilerek gel

III

1 Ey levḥ-i ruḫı aḥsen-i taḳvīmde aḥsen
2 Divān-ı cemālinde ḫaṭı ḥaṭṭ-ı muʿayyen
3 Çün muṣḥaf olur noḳṭa vü iʿrāb-ile rūşen
4 Ḫāl u ḫaṭuñı defter-i ḥüsnüñ varaḳından
5 Öldürme beni itme terāş eyleme ḫak gel

---

35. Şiir, Fevrî Divânı'nda bulunmamaktadır. (SARIOĞLANOĞLU 1954)

IV

1 Laʿlüñ ġamı ʿömrüm tenüme rūḥ-ı muṣavver
2 Cān būy-ı ʿabīr-i ḫaṭ u zülfüñle muʿaṭṭar
3 Her gün sitemüñ dāġı bedende meh-i enver
4 Her gice dil-i tīre ḫayalüñle münevver
5 Sen ey meh-i bed-mihr gerek gelme gerek gel

V

1 **Fevrī** görüp ol ṭurreleri müşk-feşānı
2 Dil bağlama zinhār mülāyim ṣanup anı
3**[25ᵇ]** Gūş eyle ne dir pend idüp üstād-ı cihānı
4 Baş ḳoşma hevā-yı ser-i zülf-ile emānı
5 Sevdāzede olmaya yüri çekme emek gel

36.[687]

DER MEDḤ-İ VEZĪR-İ AʿẒAM MURĀD PĀŞĀ

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün
– – + / – + – + / + – – + / – + –
(Mużārī)

1 Ġamzeñ ne dem ki tīġ çeküp ḫūn-feşān olur
ʿUşşāḳ-ı dil-figāra ecel mihribān olur

2 Çeşmüñ o ḳahramān-ı ġażab-nākdür senüñ
Kim ḫışmı zāʾil olsa daḫı bī-āmān olur

3[688] Kim gördi böyle hindū-yı mest-i kemīn-güşā
Kim bir ḫadengi āfet-i cān-ı cihān olur

4 Müjgānlaruñla seyr iden ol ebruvānı dir
Birden bu deñlü tīr nice der-kemān olur

5 Ġamzeñ suʾāle başlasa ʿuşşāḳa her müjeñ
Gūyā lisān-ı ḥāl ile bir tercemān olur

6 Ġamzeñ görür ʿitāb-ile öldürdügin bizi
Ṭurmaz kirişme daḫı aña hem-zebān olur

7 Bu nāz u bu nigāh-ı teġāfül ki sende var
Ḫıżr olsa ʿāşıḳuñ sebeb-i terk-i cān olur

8 Sen böyle nāz u şīve ṣatınca gedālara
Narḫ-ı metāʿ-ı derd ü belā(yā) rāygān olur

---

36. **NFD : 28. K (AKKUŞ 2018)**
Divanda "Der Medḥ-i Vezīr-i Aʿẓam Murād Pāşā" şeklinde başlıklandırılmıştır.
3 ḫadengi: hadeng M

9 Yeksān ise yanuñda seven sevmiyen seni
Ḫūbāna bu muʿāmeleden çoḳ ziyān olur

10 Rāżı degülse ger buña nāmūs-ı dilberī
ʿUşşāḳa dirse böyle ihānet yamān olur

11 Her nā-maḥalle ruḫṣat-ı neẕẕāre yā neden
Bir gün dimez misin ki maḥalleñde ḳan olur

12 Dil bu hevā-ile ḳafes-i teng-i sīnede
Mānend-i murġ-ı bāl-şikeste ṭapan olur

13[689] Kim gülşen-i ruḫunda vire naġmeye ḳarar
Tā ol zemān ki bāġ-ı cihān pür-ḫazān olur

13 Divanda 13. beyitten sonra mecmuada olmayan 60 beyit bulunmaktadır.

37.[690]

ḲAṢĪDE-İ RŪḤĪ

Müstefʿilātün müstefʿilātün

– – + – – / – – + – –

(Recez)

1 Ḳan aġlasa göz āh eylese dil
Bundan ne ʿā'id andan ne ḥāṣıl

2 Āh-ile girye bī-ḥāṣıl olur
Dildār olınca aġyāra mā'il

3 ʿIşḳ ehli ḳaçmaz cevr ü cefādan
Maʿşūḳ olınca maʿḳūla ḳā'il

4 Ḳanġı birine olsun taḥammül
Derd ise ġālib yār ise ġāfil

5 Fikr-i raḳīb ü endīşe-i hicr
Birisi fāsid birisi bāṭıl

[26ª]

6 Dildār cevri şehd-i muṣaffā
Aġyār ḳahrı zehr-i helāhil

7 Sevme o ḫūbı zinhār u zinhār
Kim ide meyl-i bezm-i erāẕil

8 Olup cefāsı ʿuşşāḳa maḫṣūṣ
İḥsānı ola aġyāra şāmil

---

37. **BRD: 16. K (AK 2001)**
Divanda "Der Şān-ı Meḥmed Pāşā ki Maḥalli Ketḫudā-yı Vezīr-i Ekrem Sinān Pāşā Būd Der Baġdād" şeklinde başlıklandırılmıştır.

9 Ṭaʿn itmek olmaz müşkil belādur
İnṣāf idince nitsün o bī-dil

10[691] Kim bilmeyüp dil cevr ide ṭura
Dildārı ola bir çeşm-i ḳātil

11[692] Ḥaḳḳā budur kim çoḳ derddür bu
Bir derd olmaz buña muḳābil

12 Kim olmayasın sen ehl-i dünyā
Mehrūlar ola dünyāya mā'il

13 Ey çarḫ-ı ẓālim bu ne cefādur
Kāfir mi olduḳ olduḳsa kāmil

14 Ḳalb-i keşīfüñ ṭaşdan mıdur kim
Bir söz geçürmek olmaya ḳābil

15 Ey baḫt-ı serkeş inṣāf ḫoşdur
Cevr ise ḳaṣduñ bir yıl iki yıl

16 Āyā n'olurdı olsañ müsāʿid
Derd ehli olsa dermāna vāṣıl

17[693] Bir derde düşdük biz kim degüldür
Taḥrīri mümkin taḳrīri ḳābil

18 Hem çarḫ ẓulmi hem yār cevri
Vallāh müşkil billāh müşkil

10 dil: ol M
11 ḥaḳḳā: cefā M
17 taḥrīri: taḥarrī M

19 Bu müşkilātı ḥall itmez illā
Reʾy-i vekīl serdār-ı ʿādil

20[694] Ol ser-firāz-ı ʿālem ki yoḳdur
Cūd u keremde aña muḳābil

21[695] Ol şīr heybet kim kimse olmaz
Rūz-nāmede aña muḳābil

22 İsmi Muḥammed olsa ʿaceb mi
Reʾyine olmaz bir nesne ḥāʾil

23 Olmazdı öyle kāmil vezīrüñ
Maḳbūl-ı ṭabʿı olmasa ḳābil

24 İnṣāf idince gelmez cihāna
Bir öyle kāmil bir öyle ʿāḳil

25[696] Sen ol emīr-i mülk-i keremsin
Kim yoḳ keremde saña emāṣil

26 Devrüñde gelse Ḥātem cihāna
Kūyuñ yolında olurdı sāʾil

[26[b]]

27 Yanuñda ġayruñ yoḳdur vücūdı
Kāmil yanında nite ki cāhil

28 Var mı cihānda bir saña beñzer
Kim olmış ola ey mīr-i kāmil

---

20 cūd: fehm M / muʿādil: muḳābil D
21 21. beyit: -D
25 emāṣil: mümāṣil D

29 Şerʿ-i Resūla biʾṭ-ṭabʿ münḳād
Ḥükm-i Ḫudāʾya biʾl-fiʿl ʿāmil

30 Fehm ü ferāset vaṣfuñda menḳūl
Cūd u seḫāvet şānuñda nāzil

31[697] Bir ehl-i ʿilmüñ bezminde olmaz
Ḳapuñda olan ḥall-i mesāʾil

32 Ḳanḳı ʿamīmüʾl-iḥsānda vardur
Ey ser-firāz-ı ferruḫ-şemāʾil

33[698] Luṭf-ı ʿamīmüñ gibi ʿaṭāʾ-baḫş
Dest-i şerīfüñ mānend-i bāzil

34 Ḥablüʾl-metīn luṭfuñ olupdur
Cān gerdeninde bend-i ḥamāʾil

35 Ben nice vaṣf-ı iḥsānuñ idem
Bir baḥrdur kim yoḳ aña sāḥil

36 Ḫurşīd-i luṭfuñ dünyāyı dutmış
Lāzım degüldür aña delāʾil

37 Ümmīd-gāhā ʿālem-penāha
Vaṣfuñda idüp ḳaṭʿ-ı menāzil

38[699] Māfiʾż-żamīrüñ ʿarż itmegiçün
Ḳapuña geldi **Rūḥī**-i bī-dil

---

31 ḳapuñda: ṭapuñda M
33 ʿaṭāʾ-baḫş: ṣafā-baḫş D
38 ḳapuña: ṭapuña M

39[700] Ḳapuñdan olup pā-būsa maḥrūm
Olmaya ḥāṣā maḳṣūda vāṣıl

40 Cevr-i felekden giryānluġın gör
Luṭfuñ eliyle çeşmi yaşın sil

41 Sā'ir ḳapuya itdürme muḥtāc
Ḥāline anuñ sen merḥamet ḳıl

42 Ol bir ḳuluñdur kim ʿömri içre
Olmış degüldür vaṣfuñda kāhil

43[701] Ṭabʿuña idüp ẕātuña vaṣṣāf
Ḳılmış lisānın vaṣfuñda ḳā'il

44 Söz āḫır oldı vaḳt-i duʿādur
Başla duʿāya ṣıdḳ-ile ey dil

45[702] ʿIşḳuñ nitekim olup ẓuhūrī
ʿUşşāḳa andan ẕevḳ ola ḥāṣıl

46 Nite ki her şeb evc-i felekde
Yir yir kevākib yaḳa meşāʿil

47[703] Yā Rab be- eşk-i ṭıflān-ı maʿṣūm
Yā Rab be-sırr-ı pīrān-ı kāmil

[27ᵃ]

48 Ṣubḥ-ı merāmı olmaya tīre
Ḫurşīd cāhı olmaya zā'il

---

39 ḳapuñdan: ṭapuñdan M / pā-būsa: yālus M
43 ṭabʿuña: ṭabʿını D / ẕātuna: ẕātun ki: D
45 olup: ola M
47 be-sırr-ı: be-suz-ı? M

38.[704]

NEVʿĪ

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

– – + / – + – + / + – – + / – + –

(Mużārī)

I

1 Gördüm kenār-ı cūda seḥer ʿandelīb zār
Bir muʿtedil hevāda oḳur şiʿr-i ābdār

2[705] Demlenmiş ol hevā-ile oynar nihāl-i gül
Uymış uṣūle naḳş-ı çemen ṣavt-ı cūybār

3[706] Gülzāra gel ki kevṯer-i bāġ u nesīm-i ṣubḥ
Emvāt-ı ḫāki itdiler iḥyā Mesīḥ-vār

4[707] Luṭf āyetini sūsen-i çīnī-devāt-ile
Yazdı çemen ṣaḥāyifine ṣunʿ-ı Kirdigār

5[708] Bezmüñ gümüş varaḳlarını ḥall idüp hevā
Cedvel çeküp ṣaḥīfe-i gülzāra cūybār

6[709] Donatdı gül ʿarūsını meşşāṭa-i nesīm
Āyīne oldı āb-ı revān şāne oldı ḫār

7[710] Mażmūn-ı şiʿri cān-ile güş itdüm añladum
Hep vaṣf-ı ṣadr-ı efḍal-i aʿyān-ı rūzgār

---

38. **NVD: Mukatta'lar kısmında 1. Ş (TULUM, TANYERİ 1977)**
2 Divanda 2. beyitten sonra 7. beyit yer almaktadır.
3 3. beyit: -D
4 4. beyit: -D
5 5. beyit: -D
6 6. beyit: -D
7 vaṣf-ı: vaṣl-ı M

8[711] Yaʿnī edīb-i kāmil ü üstād-ı müştemil
Faż̧l u hüner ferā'idine lücce-i biḥār

9 Bir neş'edür cemāline nisbet ṣafā-yı ʿīd
Bir faṣl olur faż̧īleti bābında nev-bahār

10 Luṭfuñ nesīmidür olan ezhāra rūḥ-baḫş
Cūduñ seḥābıdur iden eşcārı jāle-bār

11 Senden müfārıḳ olmadı ḫaṣṣiyet-i kerem
Kūhsār-ile vaḳār gibi baḥr-ile buḫār

12[712] Saña kerem kemīneye ġam lāzım olduġı
Yirden ġubār ḥāṣıl olur ebrden niṣār

13[713] Şol mülke kim şümūl ide iḥsānuñ umarın
Kim ola ferd-i kāmili **Nevʿī**-i dil-figār

14[714] Olsun bahār u ʿīd mübārek vücūduña
Bulsun şeref vücūduñ-ile ʿīd ü nev-bahār

15 İrsün bahār-ı luṭfuña aṣḥāb-ı erbaʿīn
Görsün neẓāre-i keremüñ ehl-i intiẓār

---

8 edīb-i: uyub? M / lücce-i biḥār: bahr-i bī-kenār M
12 lāzım: ḥāṣıl D // ḥāṣıl: ẓāhir D
13 mülke: ṣınfa D
14 olsun: olup D

39.[715]
[ḲAṢĪDE-İ NEVʿĪ]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün
+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –
(Hezec)

1[716] Hilāl-i ʿīd kim gird-i şafaḳdan göricek anı
Ḫayāl itdüm göñülde ḫançer-i ḫūn-rīz-i cānānı

2[717] Leṭāfet kesb idüp ḳılmış ʿurūc-i ʿālem-i bālā
Ṣafā-yı rūzeden olmış meger mecẕūb-ı Sübḥānī

3 Meh-i nev gibi devlet aña kim cismin idüp lāġar
Uyardı ẓulmet-ābād-ı bedende şemʿ-i rūḥānī

4[718] Leṭāfetde hilāl ol zāhid-i murtāża beñzer kim
Vücūdı nūr-ı pāk olmış yoḳ anda ḳayd-ı cismānī

5 Tecerrüd kesb idüp ṣavm u ṣalāt ile Mesīḥ-āsā
Feleklerde melekden geçdi şimdi ḳadr-i insānī

[27ᵇ]

6 Felekde nūrdan ḳullāb olupdur māh-ı nev gūyā
Çeker bālāya ebrār itdügi ḫayrāt u iḥsānı

7 Şafaḳ mey-māh-ı nev bir sāġar-ı sīmīne dönmişdür
Felek taʿlīm ider yārāna şekl-i bezm-i rindānı

8[719] Gümüş ṣırma ṭaḳup gīsū-yı ʿanber-bārına şāmuñ
Zemāne nev-ʿarūs itdi ʿacūz-ı çarḫ-ı gerdānı

---

39. **NVD: 49. K (TULUM, TANYERİ 1977)**
Divanda "İdiyye Berāy-ı Ferīdūn Beg" şeklinde başlıklandırılmıştır.
1 şafaḳdan: şafaḳda M
2 ṣafā-yı rūzeden: ṣafā rūzenden M
4 ḳayd: ṣayd M
8 ṣırma: ḥızma M / şāmuñ: cāmuñ M

9[720] Degüldür māh-ı nev reʾy-i münīrin dehre ʿarż eyler
Reʾīs-i münşiyān-ı defter-i dīvān-ı ʿOṯmānī

10 Kümeyt-i ḫāmesinden ḫaṭṭ-ı Yāḳūta ġubār irdi
ʿAlemdür ʿarṣa-i ehl-i ḳalemde ṭabʿ-ı raḫşānı

11[721] Suḫan-dānlıḳda vaṣṣāf-ı zamān ṭabʿ-ı güher-pāşı
Ṣadefdür ṣanki mervārīd-i elfāẓa ḳalem-dānı

12[722] Taḳarrüb kesb iderse yaraşur yanında erkānuñ
Ki anuñ tīg-ı cevher-dārıdur ṭabʿ-ı suḫān-dānı

13[723] Sevād-ı nāmede gün gibi gösterdi yed-i beyżā
Meh-i nev gibi buldı defter-i dehr içre ʿünvānı

14 ʿUṭārid kim debīr-i münşī-i dīvān-ı ʿālīdür
Anuñ nesḫ itdi ḥükmin ḫaṭṭuñuñ ḳānūn u erkānı

15[724] Senüñ naḳş itdügüñ elfāẓ hep rūḥ-ı muṣavverdür
Egerçi şekl-i bī-cān yazmada üstād imiş Mānī

16 Zekāda ʿaḳl-ı evvel didi erbāb-ı ṣenā saña
Velī fażl u keremde ẕātuña bulunmadı ṣānī

17[725] Ne ẕatuñ gibi gösterdi felek mirʾātı bir ṣūret
Ne ṭabʿum gibi ṭūṭī gördi Rūmʾuñ şekkeristānı

---

9 reʾy-i: ey M
Divanda 9. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Ferīdūn-nām u Dārā-sīret ü Āṣaf-baṣīret kim
İdüpdür fażl u ʿirfānı tecāvüz ḥadd-i imkānı
11 zamāñ: cihān M // ṣadefdür: ṣafdur M
12 cevher-dārıdur: güher-dārıdur M
14 gösterdi: gösterse M
15 egerçi: eger ki D / Mānī: ānī M
17 ṭūṭi gördi: gördi ṭūṭi M

18[726] Ẓamīr-i rūşenüm ecrām-ı çarḫa fāyiż-i envār
Dil-i āgāhumuñ pīr-i ḫıred ṭıfl-ı sebaḳ-ḫᵛānı

19[727] Ne lāzım ʿārif-i āgāh öñinde lāf-ı şiʿr urmaḳ
Bilür ṣāḥib-hüner **Nevʿī** kemāl-i faż̇l ü ʿirfānı

20[728] Nitekim kātib-i çarḫa devāt-ı zer olup ḫūrşīd
Çeke her ay başında bir nişān-ı ḥükm-i Yezdāni

21[729] Vücūduñ nāme-i iḳbāle tevḳīʿ-i refīʿ olsun
Hilāl-i ʿīd-veş günden güne bul ḳadr ü ʿünvānı

18 envār: olmışdur M
19 öñinde: olana M
20 olup: ola M
21 iḳbāle: aʿmāle M // ʿünvānı: ʿirfānı M

40.[730]

RUBĀʿĪ

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlün faʿ

− − + / + − − + / + − − + / −

(Ahreb)

Bu çarḫ ki ʿışḳ ehlini giryān itmiş
ʿĀşıḳları hep bütlere ḥayrān itmiş
Bir ḳan içici kāfire ʿışḳ itmiş nām
Bir ḥāżır ölüm adını hicrān itmiş

40. **NVD: 7. R (TULUM, TANYERİ 1977)**

41.[731]

NEVʿĪ

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

(Hezec)

1[732] Seḥāb-ı cūd u faẕluñ bāġ-ı dehri eyledi pür-nem
Nesīm-i būy-i ḫulḳūnla bahār-ı memleket ḫurrem

2 Şuʿāʿ-ı cevher-i reʾyüñ fürūġ-ı efser-i şāhī
Leʾāl-i ḥüsn-i tedbīrüñ niẓām-ı ʿālem ü ādem

3[733] Ḳaşuñ ḳānūn-ı ḥikmet gösterür itse işārātı
Suḫanda ḥall olur lūʾlūʾ dişüñden ʿuḳde-i mübhem

[28ᵃ]

4[734] Ne ẕātuñ gibi gösterdi felek mirʾātı bir ṣūret
Ne ṭabʿuñ gibi bir āyīne gördi ṣūret-i ʿālem

5[735] Żamīrüñ vāḳıf-ı sırr-ı verā-yı ʿālem-i ṣūret
Lisānuñ ḥāmil-i dürr-i edā-yı maʿnī-i mülhem

6 Suḫan-dān ü hüner-bīn ü hüner-mend ü suḫan-perver
Reʾīs-i ehl-i faẕl üstād-ı sulṭān ḫᵛāce-i ekrem

7 Saʿādet-vaṣf u Saʿdī-nām u devlet-kām u ʿālī-baḫt
Muḥammed-ḫulḳ u Yūsuf-rūy u Āṣaf-reʾy ü ʿĪsī-dem

8 Fünūn u ḥikmet ü faẕl u kemālüñ Faḫr-ı Rāzīʾdür
Şihāb-ı Enverī kim ẕerredür sen neyyir-i aʿẓam

---

41. **NVD: 34. K (TULUM, TANYERİ 1977)**
Divanda "Berāy-ı Ḫāce-i Sulṭān Murād Saʿdeddīn Efendi" şeklinde başlıklandırılmıştır.
1 eyledi: ideli D
3 Divanda 3. beyitten sonra 5. beyit yer almaktadır.
4 bir āyīne gördi: gösterdi bu M
Divanda 4. beyit ile 5. beyit yer değiştirmiş şekildedir.
5 sırr-ı: sırrı M // ḥāmil: ḥāl M

9[736] Mesīḥ-āsā leb-i laʿlüñle luʾluʾ-yi suḫan hem-zād
Kemāl-i ʿilm ü fıṭnat nuṭfe-i ensābuña tevʾem

10[737] Meşāmı yarılup ṭurmaz zükāmı ḫāmenüñ hergiz
Hevāyı eyledi enfās-ı luṭfuñ şöyle müşgīn-dem

11 Duʿā-yı devletüñde şānuma rifʿat müsellemdür
Nʾola ḳılsam suṭūr-ı ṣafḥa-ı eşʿārdan süllem

12[738] Çenār-āsā Cenāb-ı Ḥaḳḳʾa el ḳaldurduġum bu kim
Çıḳar bālāya çün keff-i terāzū olsa bī-dirhem

13 Görinür yāresi yoḳ ehl-i derdüñ çāresi müşkil
Derūn-i sīnede dāġ-ı ḥamiyyet zaḫm-ı bī-merhem

14 Kime ʿarż ide senden ġayrı ṭūl-ı ḳıṣṣasın **Nevʿī**
Kime şerḥ ide rāz-ı sīnesin ol bī-dil ü pür-ġam

15 Ḫiṭāb-ı ʿilm ü ḥikmet istimāʿından aṣam dünyā
Kemāl ü maʿrifet nuṭḳında ʿālem ʿāciz ü ebkem

16 Cihān mest-i teġāfül şiḥne mey-ḫār muḥtesib maġrūr
ʿArūs-ı ʿayş u rāḥat hem-nişīn-i merd-i nā-maḥrem

17[739] Müneccim bī-baṣar kaḥḥāl aʿmeş mürteʿiş ḥaccām
Tabīb-i ḫasteden ümmīd ider bīmārlar em-semm

18[740] Nedendür bī-sebeb sāʾirlere bu luṭf-ı istiʿdād
Nedendür yā benüm bu ḳahra istiḥḳāḳumı bilsem

---

9 hem-zād: hem-dār M
10 zükāmı: reʿāḳı M / ḫāme: ḫane M
12 olsa: ola M
17 aʿmeş mürteʿiş: aʿmı vü naʿş M // emsem: ümem M
18 bilsem: bilmem M

19[741] Henüz irişmedüm bezm-i murāda oldı ʿömr āḫir
Yaşum tār oldı ḳaddüm ceng ḳānūn-ı el-aḳdem

20[742] Dirīġa olmadı faṣl-ı mümeyyez faż̇l u ʿirfānum
Benī-nevʿümde oldum gerçi ʿilm ü faż̇l-ile muʿlem

21[743] Benüm nāmemle ḫāmem yügrügidür şimdi meydānuñ
Birinde peyker-i ablaḳ birinde şīve-i edhem

22 Dirīgā maʿrifet ḳullābı çekmez ehl-i dünyāyı
Gerekdür bunları ceẕb itmege zencīr-i zer muḥkem

23 Muḫayyel sözlerüm çeşm-i ʿavāma ṣūret-i aḫyel
Ruḳūm-ı saṭr-ı eşʿārum ḥasūda heyʾet-i erḳām

24 ʿAzīzān-ı zemāna ʿiṣmet-i Yūsuf müfīd olmaz
Tefāvüt eylemez nuṭḳ-ı Mesīḥā ʿiffet-i Meryem

[28[b]]

25[744] Riyā vü zerḳ-ile meşhūr olursın ḫalḳ-ı ʿālemde
Ṭutalum ʿışḳ-ile Manṣūr-ı vaḳt ol zühd-ile Edhem

26 Dilā ṣayd-ı merām efsūn-ı eşʿār-ile rām olmaz
Yüri terk eyle bu efsāneyi var sākit ol epsem

27 Duʿāsın ḥażret-i ʿizzet-meʾābuñ dilde ḳıl tekrār
Ki itsün Ḥaḳ esās-ı devleti olduḳça müstaḥkem

28[745] Ṣabā-yı şöhretin fāyiḥ żiyāʾ-ı şevketin lāyiḥ
Nehār-ı kevkebin ferruḫ bahār-ı ṭāliʿin ḫurrem

---

19 tār oldı ḳaddüm ceng: tār u ḳadüm ceng eyledi M
20 faṣl-ı: faż̇l-ı M
21 birinde: birisinde M / edhem: ādem M
25 zühd-ile edhem: zāhidā evhem ? M
28 ṣabā-yı: ṣabād-ı ? M

42.[746]
DER-MEDḤ-İ VEZĪR-İ AʿẒAM ḪALĪL PĀŞĀ

Mefāʿilün feʿilālün mefāʿilün feʿilün
+ – + – / + + – – / + – + – / + + –
(Bahr-i Müctes)

1 Sefer mübārek ola ey Vezīr-i Ferruḫ-dem
Senüñledür bile ġam çekme evliyā-yı ümem

2 Ṣunuldı baḫtuña dest-i ʿināyet Ḥaḳ'dan
Berāt-ı manṣıb-ı sāḥib-ḳırānī ʿālem

3 Çekildi nāmuña dīvān-ı ʿarş-ı aʿlāda
Bilā-mücādele ṭuġrā-yı feṭḥ-i mülk-i ʿAcem

4 ʿAcem degül ʿArab u Hind ü Çin ü Bulġār'ı
Saña müsaḫḫar ider hep elüñdeki ḫātem

5[747] Tamām-ı kişver-i Īrān'ı belki Tūrān'ı
Elüñdedür ki iderseñ memālike munżam

6 Saña bu ḳuvvet-i baḫt-ile kimse ḫaṣm olamaz
Olursa ʿaskerinüñ her birisi bir Rüstem

7 Bu feṭḥ ü nuṣret içün müjdeler saña benden
Bu oldı tabʿuma zīrā vücūh-ile mülhem

---

42. **NFD: 36. K (AKKUŞ 2018)**
Başlık Nefʿî Dîvânı'ndan alınmıştır.
Mecmuada "Ḳaṣīde Nevʿī Berāy-ı Ḫalīl Pāşā" şeklinde başlıklandırılmıştır.
5 ki: ger D

8 Ki sen muẓaffer olursın ne ḥāl ise başa gör
Rikāb-ı himmete pāy-ı tevekküli muḥkem

9[748] Görünce ẕāt-ı şerīfüñ bu devlete maẓhar
Edā-yı midḥatüñ oldı dile bir emr-i ehemm

10 Bu güne yazdı ṣenā ṣafḥasına elḳābuñ
Alınca destine ḫāme debīr-i endīşem

11[749] Tehemten-i vüzerā Ḳahramān-ı Cem-kevkeb
Şükūh-ı tāb-ı şikenc-i külāh-ı Behmen ü Cem

12 Penāh-ı ehl-i hüner dāver-i ḫuceste-nihād
Mürebbī-i fużālā Āṣaf-ı sütūde-şiyem

13 Cihān-ı ʿadl ü kerem āsumān-ı şevket ü şān
Muḥīṭ-i ʿālem-i cūd āfitāb-ı evc-i himem

14[750] Serīr-i cāha cihān-dāver-i felek-dergāh
Cihān-ı haşmete şāhenşeh-i sitāre-ḥaşem

15[751] Sipeh-şikāf-ı yegāne Ḫalīl Pāşā kim
Cihāna āteş urur berḳ-ı tīġı çekdügi dem

16[752] Yegāne şāhsüvār-ı dilīr ü çāpük kim
Medār-ı zindegī-i cān-ı luṭf u cism-i kerem

---

9 midḥatün oldı dile: medḥüñ oldı bu dile M
11 tāb-ı: tac-ı M
14 şāhenşeh-i: şāyeste-i M
15 sipeh: sipihr M
16 cism-i: çeşm-i M
Divanda 16. beytin 2. mısrası ile 17. beytin 2. mısrası yer değiştirmiş şekildedir.

[29ª]

17[753] O kim reşāşe-i āb-ı ḥayāt meşrebidür
Olur şikārı ʿadū baṣmadan rikāba ḳadem

18[754] O kim eşiʿʿa-i pertāb-ı nūr-ı kevkebidür
Fitīl-i şemʿ-i zer-endūd-ı neyyir-i aʿẓam

19[755] Felek rikāb-ı semendinde peyk-i perrende
Melek sirāce-i ḳadrinde ferş-rūb-ı ḥarem

20 Gedā-yı müflis-i dergāh-ı devleti Ḳārūn
Emīn-i maḥzen-i luṭf u mürüvveti ḫātem

21 Dili cemāl-i ḥaḳīḳat-nümāya āyīne
Żamīr-i perde-i sırr-ı ḥaḳīḳate maḥrem

22 Şemīm-i ḫulḳını yād itse gāhi bir şāʿir
Anuñla başlasa ṭabʿı suḫandan urmaġa dem

23 Devātı ġāliyedān u buḫūr olur ḳalemi
Benefşe-zār-ı behişte döner sevād-ı raḳam

24[756] Ḥadīṯ-i tīġını ẕikr idemez zebān zīrā
Yazınca medḥin olur serteser berīde ḳalem

25 Ne yir ki ʿadli mürebbi ola o kişverde
Olur ġazāle hem-āġūş-ı nerre-şīr-i ücem

---

17 basmadan: basmadın M
18 eşiʿʿa: eşʿar M
19 felek: melek D // melek: felek D / ḳadrinde: ḳudretden M
24 miḥhat: medhin D
Divanda 24. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Dönerdi şuʿle-i gevherle keff-i mihre ṣadef
Çekeydi çeşme-i reyinden ebr eger bir nem

26[757] Görünmez oldı zamānında fitne-i eyyām
Meger ki çehre-i ḫūbānda zülf-i ḫam-der-ḫam

27 Edā-yı medḥüñe ṭāḳat mı var zebānumda
ʿAcebdür olmaduġım ḳahr-ı dehr ile ebkem

28 Felek didükleri ol nābekār-ı kec-revden
Nedür bu ehl-i dilüñ çekdügi ʿaẕāb ü elem

29 Bir-iki mültezimi eyledi ḥavāle baña
Ki işṭirāḳ-ile itmişler iltizām-ı sitem

30 Biri müdebbir-i mülk ü biri muḥaṣṣal-ı māl
Biri birinden aḫass ü müzevvir ü aẓlem

31 Belā budur ki bu deñlü fesād-ı fāḥiş-ile
Yine vücūdları dīn ü devlete elzem

32[758] Birini sen götürüp eyledüñ Stanbul'ı şād
Birin de Ḥaḳ götürüp ide ʿālemi ḫurrem

33[759] Götürmez ise de bārī getürmeye ṣadra
Gelürse ḥāli n'olur yine ʿalemüñ bilmem

34[760] Olurdı ḫalḳ-ı cihān yine itmege muḥtāc
Ḳalurdı yine tehī ceyb ü kīse-i ʿālem

---

26 Divanda 26. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Zafer-penāh Vezīrā cihān-güşā Ṣadrā
Eyā sütūde cihānbān-ı aʿdel ü ekrem
Divanda bu beyitten sonra şu 27. beyit yer almaktadır.
32 götürüp: götüre M
33 getürmeye: getürmise M
34 itmege: ekmeġe D

35 Hemān mülāḥaẓa-i bī-meʾāl olurdı yine
Ḫayāl-ı ʿāşıḳ-ı müflis gibi cihānda direm

36 Temām-ı vefḳ-ı murād üzre ḫalḳa luṭf itdüñ
Kerāmet olduġına sende ḳalmadı şübhem

37[761] Budur duʿāsı saña **Nefʿī**-i şikeste-dilüñ
Ki dāʾima olasın şād u ḫurrem bī-ġam

[29ᵇ]

38 Ola saʿādet ile her ne yaña ʿazm itseñ
Sipāh-ı feṭḥ ü ẓafer mevkibeñde ḫayl ü ḥaşem

37 Divanda 37. şiirden sonra şu beyit yer almaktadır:
Nite ki Ḫusrev-i zerrīn-livā-yı seyyāre
Çeke memālik-i maġrıb-zemīni feṭḥa ʿalem

43.[762]

ḲAṢĪDE-İ NEFʿĪ EFENDİ

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

– + – – / – + – – / – + – – / – + –

(Remel)

1 ʿUḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm
Silk-i tesbīḥ-i dür-i sebʿal-meşānīdür sözüm

2 Bir güherdür kim naẓīrin görmemişdür rūzgār
Rūzgāra ʿālem-i ġayb armaġānıdur sözüm

3 Rūzgār iḥsānumı bilmiş benüm yā bilmemiş
ʿĀleme feyż-i ḥayāt-ı cāvidānīdür sözüm

4[763] Ehl olan ḳadrin bilür ben cevherüm medḥ eylemem
ʿĀlemüñ sermāye-i deryā vü kānıdur sözüm

5[764] Bī-ʿaraż bir cevher-i ṣāfīdür ammā muttaṣıl
Ehl-i ṭābʿuñ zīver-i tīġ ü sinānıdur sözüm

6 Yaʿnī kim endīşe-sencān-ı cihānuñ dāʾimā
Hem ṣarīr-i kilki hem vird-i zebānıdur sözüm

7 Bir benüm gibi cigerdār ehl-i ṭabʿ olmaz daḫı
Cevher-i tīġ-ı ḳażā-yı nāgehāñīdür sözüm

8 Ġamze-i dilber nʾola reşk eylese endīşeme
Ḥırz-ı bāzū-yı dil-i sāḥib-ḳırānīdür sözüm

9 Ol ḳadar pür-şīvedür gūyā ki bikr-i fikrimüñ
Ġamze-i merd-efgen-i nā-mihribānıdur sözüm

---

43. **NFD: 1. K (AKKUŞ 2018)**
Divanda "Der-Naʿt-i Seyyid-i Kāʾināt Aleyhi Efḍalüʾṣ-Ṣalevāt" şeklinde başlıklandırılmıştır.
4 güherüm: cevherüm M
5 bī-ʿaraż: bī-ġaraż M

10 Ol ḳadar dil-dūzdur gūyā ki bir şūḫ āfetüñ
Nāvek-i müşgīn-kemān-ı ebruvānıdur sözüm

11[765] Āyet-i *nūn ve'l ḳalem*dür muṣḥaf-ı sīnemde yā
Rüstem-i endīşemüñ tīr ü kemānıdur sözüm

12 Bir gülistāndur ḫayālüm dil-şüküfte bülbüli
Ol gülistānuñ laṭīf āb-ı revānıdur sözüm

13[766] Bir şebistāndur devātum ḫāme zengī ḫādimi
Ol şebistānuñ ʿarūs-ı dil-sitānıdur sözüm

14 Āferīniş ṭūṭī-i endīşeme bir dāmdur
Kim o dāmuñ dāne-i pür-imtinānıdur sözüm

15[767] Kimse inkār idemez māhiyyet-i endīşemi
Ehl-i reşküñ nüsḫa-i ʿaḳd-i lisānıdur sözüm

16 Āfet-i ʿaynü'l-kemāl-i reşk kār itmez baña
Defʿ-i zaḫm-ı çeşm-i Ḫallāk-ı Maʿānī'dür sözüm

17 Ḫāk-i pāyüm sürme eylerse ʿaceb mi rūzgār
ʿUnṣur-ı rūḥ-ı Kemāl-i Iṣfahānī'dür sözüm

18 İşte Ḫallāḳ-ı Maʿānī şimdi geldi ʿāleme
Gūş idüñ āṣārını kim tercemānıdur sözüm

19 Ṣoñra gelsem dehre Ḫallāḳ-ı Maʿānī'den n'ola
Ḳāleb-i ḫuşk-i ḫayāle rūḥ-ı ṣānīdür sözüm

---

11 "Nûn ve'l-kalemi vemâ yesturûn" (Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun) Kalem sūresi 1. Ayetten iktibas.
13 devātum: ḫayālüm D
15 nüsḫa-i ʿaḳd-i: ʿuḳde-i nüsḫa M

[30ª]

20[768] Nüktede ʿālem ḥarīf olmaz baña gūyā benüm
Her ne söylersem cevāb-ı *len terānī*dür sözüm

21[769] Her ne söylersem ḳażā mażmūnını iṯbāt ider
Anı bilmez ki ḫiṭāb-ı imtiḥānīdür sözüm

22 Ben ne Keşşāf'ım ne ṣāḥib-keşf ammā maʿnīde
Mū-şikāf-ı nüktehā-yı āsumānīdür sözüm

23 Biñde bir maʿnā-yı naẓm itmem yine bir lafẓ ise
Yoḳlasañ mecmuʿā-i rāz-ı nihānīdür sözüm

24 Ḥāsid-i kec-rev ḫayāle rāst gelmezse n'ola
Ehl-i dil yārāne her dem yār-ı cānıdur sözüm

25 Ben cihān-ārā şehenşāh-ı cihān-ı maʿnīyim
Sözlerüñ de pādişāh-ı kāmurānıdur sözüm

26 Dönse şemşīr-i ḫaṭībe n'ola şemşīr-i zebān
Mülk-i naẓmuñ ḫuṭbe-i emn ü emānıdur sözüm

27[770] Ṭabʿımuñ bir tercemān-ı ter-zebānıdur ḳalem
Ḫāmemüñ bir hem-zebān-ı nüktedānıdur sözüm

28[771] Pāsbān olmış bir ejderdür ḳalem genc-i dile
Kim o gencüñ şebçirāġ-ı pāsbānıdur sözüm

---

20 "Velemmâ câe mûsâ limîkâtinâ vekellemehu rabbuhu kâle rabbi erinî enzur ileyk kâle **len terânî** velâkini-nzur ilâ-lcebeli fe-ini-stekarra mekânehu fesevfe terânî felemmâ tecellâ rabbuhu lilcebeli ce'alehu dekken veḫarra mûsâ sa'ikâ felemmâ efâka kâle subhâneke tubtu ileyke veenâ evvelu-lmu/minîn" (Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de rabbi onunla konuştuğunda o, "Rabbim! Bana görün; sana bakayım" dedi. Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak; eğer o yerinde durabilirse sen de beni görebilirsin" buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti; Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince dedi ki: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tövbe ettim; ben inananların ilkiyim.") mealindeki A'râf sûresi, 143. ayetten iktibas.

21 mażmūnını: mażmūnınuñ D

27 tabʿımuñ: tabʿınuñ D

28 ejderdür: ejder M

29 Tā ṣabāḥ-ı ḥaşre dek biñ mübtelāyı mest ider
Bezm-i ʿışḳuñ neşve-i rıṭl-ı girānıdur sözüm

30[772] Rind-i huşyār ḫarābāt-ı muḥabbetdür dilüm
ʿĀşıḳ-ı hercāyīyüm vaḥdet nişānıdur sözüm

31 Olalı peyġamber-i āḫir zemāne naʿt-gū
Āb-ı rūy-ı ümmet-i āḫir zemānīdür sözüm

32[773] Naʿt-ı şāhenşāh-ı evreng-i nübüvvet kim anūñ
Feyż-i medḥiyle dilüñ cān-ı cihānıdur sözüm

33 Cān-ı ʿālem faḫr-ı ādem Aḥmed-i mürsel ki tā
Ḥaşr olınca naʿt-gūy u naʿt-ḫānıdur sözüm

34 Olalı ġavvāṣ-ı deryā-yı ḫayāl-i midḥati
Cevher-i tabʿumuñ zīb-i dükānıdur sözüm

35 Ol ḳadar el virdi maʿnī feyż-i evṣāfiyle kim
Gūyiyā miftāḥ-ı genc-i şāygānīdür sözüm

36[774] Maşrıḳ-ı ṣubḥ-ı hidāyetdür şenāsiyle dilüm
Mihr-i ḳudsī pertev-i kevkeb-feşānıdur sözüm

37[775] Kevkeb-efşān āfitāb olmazsa ger ol maşrıḳun
ʿIḳd-ı pervīn-i güsiste-rīsmānıdur sözüm

38 Her dem endīşemden olsun rūḥuna yüz biñ selām
ʿArşa dek īṣāle peyk-i rāygānīdür sözüm

---

30 huşyār: huşyārum D
32 medḥiyle: medhüñle M // cān-ı cihānıdur: cihān cānıdur M
36 kevkeb-i pertev-feşānıdur: pertev-i kevkeb-feşānıdur M
37 Divanda 37. beyitten sonra mecmuada olmayan 7 beyit bulunmaktadır. Divanda bu beyitlerden sonra 38. beyit yer almaktadır.

44.[776]

ḲAṢĪDE-İ NEFʿĪ BERĀY-I SULṬĀN AḤMED ḪĀN

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –
(Remel)

1 Merḥabā ey ḥażret-i sāḥib-ḳırān-ı maʿnevī
Nāẓım-ı manẓūme-i silk-i leʿāl-i meşnevī

[30ᵇ]

2 Meşnevī ammā ki her beyti cihān-ı maʿrifet
Ẕerresiyle āfitābınuñ berāber pertevi

3 ʿĀlem-i maʿnā ki ḫūrşīd-i cihān-ārā gibi
Devr ider girmiş semāʿa anda rūḥ-ı mevlevī

4 Yaʿnī sırrullāh-ı aʿẓam Ḥażret-i Mollā-yı Rūm
Kim odur maʿnīde sāḥib-mesned-i Keyḫusrevī

5 Ḫusrev-i endīşe kim ʿışḳ-ı Ḥüsāmeddīn ile
Oldı tīġ-ı bāṭınī dünyāya bürhān-ı ḳavī

6 Ol ḫudāvend-i serīr-i maʿrifet kim feyżidür
Sālik-i bī-tūşe-i gümrāha zād-ı uḫrevī

7 ʿAḳlı nūr-ı cevher-i ẕāt-ı şerīf-i Aḥmedī
Nuṭḳı maġzı rūḥ-ı enfās-ı laṭīf-i ʿĪsevī

8[777] ʿİlm-i vaḥdetde sebaḳ-dāşı imām-ı evliyā
Ḥikmet-i maʿnīde şākirdi Ḥakīm-i Ġaznevī

---

44. **NFD: 2. K (AKKUŞ 2018)**
Divanda "Der-Medḥ-i Ḥażret-i Mevlānā (Ḳuddise Sırrahu)" şeklinde başlıklandırılmıştır.
8 maʿnīde: maʿnāda D

9 Bir gülistān-ı müferriḥdür dil-i pür-feyżi kim
Aña rūḥ-ı Gülşenī’dür bāġbān-ı maʿnevī

10[778] Der-güşāde yā ḫazīne-ḫāne-i endīşedür
Anda çeşm-i Rūşenī’dür dīde-bān-ı münzevī

11 Gevher-i güftārınuñ kān müşterī-i müflisi
Kūçe-i esrārınuñ ḫūrşīd düzd-i şebrevī

12 Feyż-i istiʿdād-ı ẕātuñ gör kim itmiş tā ezel
Cezbesi ḫurşīd ü māh ü āsumānı mevlevī

13 **Nefʿī**-i muʿciz-beyānum bende-i Mollā-yı Rūm
Ne Ḥakīm-i Ġaznevī’yüm ne Emīr-i Dehlevī

14 Ḫāk-i pāy-ı Şeyḫ ʿAṭṭār’um ki oldı himmeti
Ṭabʿuma üstād-ı ders-i müşkilāt-ı Meṯnevī

15[779] Toḫm-ı mihreş mī-feşānem ber-zemīn-i cān u dil
Çün meṯelbāşed ki her çīzi ki kārī bedrevī

16 Ḳāfiye teng oldı āġāz-ı duʿā itsem n’ola
Gerçi żabṭ itmek ne mümkin ḫāme-i çāpük-revi

17 Tā ḥisāb-ı māh u sāl-i ʿālemi taḥḳīḳ içün
Bedr ide mihr-i cihān-tāb-ı felekmāh-ı nevi

18 Her dem olsun rūḥ-ı pākine duʿā-yı bī-ḥisāb
Evliyādan tā ki ḫālī olmıya dünyā evi

10 dīdebān-ı: mīz-bān-ı M
15 çīzi ki: çīzi M

45.[780]

DER-MEDḤ-İ SULṬĀN AḤMED ḪĀN ʿALEYHİ'R-RAḤMETİ VE'L-ĠUFRĀN

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

+ + − − / + + − − / + + − − / + + −

(Remel)

1 Bāreka'l-lāh zihī ʿāṭıfet-i Rabbānī
Ki şeh-i ʿāleme olmış ezelī-i erzānī

2[781] Nice şeh encümen-efrūz-ı ḥarīm-i devlet
Nice şeh ḥāṣıl-ı devr-i felek-i sulṭānī

3 Maʿdelet-pīşe ḫudāvend-i serīr-i ḥaşmet
İftiḫār-ı kerem ü himmet-i ʿālī-şānı

[31ᵃ]

4 Merkez-i dā'ire-i cāh u celāl u ʿazamet
Ḳuṭb-ı gerdūn-ı cihān-bānī vü fermān-rānī

5 Ḥāris-i memleket ü dīn ü medār-ı İslām
Maẓhar-ı mekremet ü mevhibet-i sübḥānī

6 Sāye-i luṭf-ı Ḫudā ḥażret-i Sulṭān Aḥmed
Ki Ferīdūn u Sikender olamaz derbānı

7 O ḫudāvend-i ʿÖmer-ʿadl ü ʿAlī-sīret kim
Buldı ẕāt-ile şeref silsile-i ʿOs̱mānī

---

45. **NFD: 3. K (AKKUŞ 2018)**
Başlık Nefʿî Dîvânı'ndan alınmıştır.

2 encümen-efrūz-ı ḥarīm-i devlet: encümen-ārā-yı serīr-i devlet M

8 O şehenşāh-ı ḳazā-reʾy ü ḳader-ḳudret kim
ʿĀlemüñ ʿıyd-ı mübārek-demidür devrānı

9[782] Nʾola ḥükmünden anuñ ṭaşra bir iş olmasa hīç
Çarḫ bir noḳta aña dāʾiredür fermānı

10 ʿAḳl-ı küll derk idemez rifʿat-ı ḳadrini meger
Nerdübān eyleye nüh-çarḫ ü çehār-erkānı

11[783] Şükr-i pā-būsın edā itmez eger gösgötüri
Virse şükrāne zemīn ḥāṣıl-ı baḥr u kānı

12 Şāhid-i devletinüñ fehm ü ḫired meftūnı
Ṣūret-i himmetinüñ luṭf u kerem ḥayrānı

13[784] Luṭfı bir mertebe kim çarḫı ider ġarḳ-ı güher
Mevc-ḫīz olduġı dem baḥr-ı kef-i iḥsānı

14[785] Ḫışmı bir mertebe kim olsa ne dem germ-ʿitāb
Eridür ṣu gibi tāb-ı naẓarı sindānı

15 Vaṣf-ı şemşīrine ḥad yoḳ ṭutalum bir demde
Peyk-i endīşe ne Hindʾi ḳoya ne Kirmānʾı

16 Nīzesidür o ḳalem cedvel-i taḳvīm-i ẓafer
Ki ʿadūnuñ aña surḫ olmış ucunda ḳanı

9 olmasa: olmaya M
11 zemīn: zemān M
13 bir: bu M
14 bir: bu M / ne dem: dem M

17 Āferīn şest-i hümāyūnuna kim oḳlarınuñ
Mūmdan olsa yine ṭaşı deler peykānı

18[786] Sūzenin dikse nişān tīrine göklerde Mesīḥ
Oḳ atup gezdügi yirlerde ururdı anı

19[787] Āh-ı ʿāşıḳ dir idim tīrine ger nāvek-i āh
Delse eflāki geçüp küngüre-i Keyvānı

20 Ḫayradur niyyeti her demde ʿaceb mi olsa
Böyle bir cāmiʿ-i ḫoş-ṭarḥ u laṭīfe-bānī

21 Ḥabbezā maʿbed-i pür-feyż-i muḳaddes ki bulur
Anda bir secde ḳılan maġfiret-i Raḥmānı

22 Bir binānuñ ki esāsı ire kaʿr-ı ḫāke
Saḳfı geçse n’ola bu ṭāḳ-ı bülend-eyvānı

23[788] Eyledi ḳadrini ol cāmiʿ-i vālā ber-ter
Ḥāṣılı oldı duʿā ḫirmeni At Meydānı

24 Ġam degül ṭoġmasa ḫurşīd-i cihān-tāb-ı felek
Ṭutar anuñ yirini naʿl-i zer-i yekrānı

[31ᵇ]

25[789] O sebük-seyr ü sebük-rev ki ḫaberdār olmaz
Eylese sīne-i mūr üzre eger cevlānı

---

18 göklerde Mesīḥ: ger nāvek-i āh D
19 geçüp: çeküp M / keyvānı: dīvānı M
23 vālā: ālā M
25 sebük-rev ki: sebük-revi M

26 Ġayret-i Edhem-i şeb pīşrev-i Eşheb-i rūz
Āsumān-seyr ü zemīn-gerd ü seḥer-pīşānī

27 Dem-i cevlānda ki pāyını ider gāhī ḫam
Güy-ı ḫurşīd-i cihān-tāba urur çevgānı

28[790] Berḳ-ı ḫāṭif gibi bir demde iderdi anı ṭayy
Olsa ger ʿarṣa-i pehnā-yı felek meydānı

29 Ḫusrevā pādişehā mihr-i kevākib-sipehā
Ey medār-ı şeref-i kevkebe-i ḫāḳānī

30 Sensin ol mā-ṣadaḳ-ı luṭf-ı ilāhī ki felek
Her gice sensüz olan devrin añup pinhānī

31 Her seḥer şöyle teʾessüfle çeker kim yaḳasın
Bir olur çāk-i girībānı ile dāmānı

32 İtdi ʿadlüñ o ḳadar rāh-ı ḍalālı münsedd
Ḫāṭıra yol bulımaz vesvese-i şeyṭānī

33 Düşse çāh-ı zeḳana ṭurra-i ḫūbān yiridür
Eyledi fitne-i devrüñde felek zindānī

34 Berḳ-ı tīġuñ ten-i aʿdāda ider cevşeni āb
Döner üstünde ḥabāba ser-i bī-sāmānı

35 Añsa iḥsānuñı ṭopraḳ ṣavurur başına kān
Görse keff-i keremüñ lerze ṭutar ʿummānı

28 iderdi: ider rūy M

36 Medḥinüñ gāyeti yoḳ ṭayy-ı lisān ide meger
Dimege biñde birin nāṭıḳa-i insānī

37[791] Derdümi bārī bu taḳrīb ile taḳrīr ideyin
Tā şifāḫāne-i luṭfuñdan ire dermānı

38[792] Dāverā dād-ı felekden ki cefā itmek içün
Bulur elbette bir ehl-i dile bir nādānı

39 Bir dilim itmegi bir ehl-i maʿārifde ḳomaz
Gözedür zümre-i nādān-ile ḥaḳḳ-ı nānı

40 Bulsa erbāb-ı dili hāk-ile yeksān eyler
Göstere tā ki edānīde ʿulüvv-i şānı

41[793] Alıvir dādımuzı çarḫ-ı denī-perverden
Pāymāl itdi ḳatı ehl-i dil ü ʿirfānı

42 İltifāt it suḫan erbābına kim anlardur
Medḥ-i şāhān-ı cihān-bāna viren ʿunvānı

43 Kim bilürdi şuʿarā olmasa ger sābıḳda
Dehre devletle gelüp yine giden şāhānı

44 Ḥaşre dek āb-ı ḥayāt-ı suḫan-ı Bākī'dür
Añdurup zinde ḳılan nām-ı Süleymān Ḫān'ı

37 Divanda 37. beyitten sonra 39. beyit yer almaktadır
38 Beyit: - D
41 Mecmuada 41. beyitten sonra "Ḳasīde-i Nefʿī Berāy-ı Sulṭān Aḥmed Ḫān" şeklinde başlık bulunmaktadır. Divanda ise böyle bir başlık olmayıp şiir bu beyitten itibaren devam etmektedir.

[32ª]

45 Bir güherdür söz aña himmet-i şehdür ḳıymet
Ne revā böyle metāʿuñ çekile ḫusrānı

46 Yazmış elṭāf-ı şehenşāhı mürebbī suḫana
Şāh Üveys-ile yazan menḳıbet-i Selmān'ı

47 Bā-ḫuṣūṣ ola benüm gibi maʿānī-perver
Ki şikest itdi sözüm ḳadr-i dür-i ġalṭānı

48[794] Ṣanuram kendümi bir ḫᵛāce-i ṣāḥib-cevher
Alduġımca elüme kilk-i güher-efşānı

49 Sözlerüm oldı ḥased-kerde-i yārān-ı ʿIrāḳ
Belki reşk-i suḫan-ı Muhteşem-i Kāşānī

50[795] Iżṭırārī ider eşʿāruma şimdi taḥsīn
Söze geldükce ḳabūl eylemeyen Ḥassān'ı

51[796] İşidüp ṣıyt u ṣadā-yı suḫanum oldı ḫamūş
Gūşuna girmez iken debdebe-i Ḫāḳānī

52 Niçe üstād-ı suḫan-güstere oldum ġālib
Ki bulunmaz arasañ her birinüñ aḳrānı

53[797] Kimisi ḳā'il olup ḥaḳḳa sözüm itdi ḳabūl
İtmeyen daḫı ḳoyup dāʿvī-i bī-burhānı

---

48 cevher: güher M
50 eşʿāruma: eşʿār-ile M
Divanda 50. beyitten sonra 52. beyit yer almaktadır.
51 Divanda 51. beyitten sonra 54. beyit yer almaktadır.
53 Divanda 53. beyitten sonra 51. beyit yer almaktadır.

54 Ḥāṣılı şimdi benüm nādire-senc-i ʿālem
İder iḳrār buña kāmil olan iẕʿānı

55 Müddeʿī münkir olursa çekerin işhāda
Ḥaḳ-şinās ehl-i naẓar añladuġım yārānı

56[798] Ḳomaz eşʿār-ı revān-baḫşuma inkārı yine
Ḥāsidüñ aġzına gelse ḥasedinden cānı

57 Söz temām oldı duʿā eyleyelüm ey **Nefʿī**
Ḥaḳ Teʿālā vire maḳṣūd-ı şeh-i devrānı

58 Her seḥer tā ki çıḳup perde-serāy-ı şebden
İde şāhenşeh-i zer-tāc-ı felek dīvānı

59 Bula dīvān-ı hümāyūnı kemāl-i revnaḳ
Arta günden güne gitdükce şükūh u şānı

60 Ola aʿdāsı zebūn baḫt-ı cihāngīri ḳavī
Olmaya lāzıme-i devletinüñ noḳsānı

61[799] ʿĀlemi her şeb ide şuʿle-i şemʿ-i baḫtı
Pertev-i meşʿale-i rūz ḳadar nūrānī

56 eşʿārı revān-baḫşuma: eşʿāruma revān M
61 baḫtı: tīġı M

46.[800]

ḲAṢĪDE-İ NEFʿĪ BERĀY-I SULṬĀN AḤMED ḪĀN

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

– – + / – + – + / + – – + / – + –

(Mużārī)

1 Her maʿnī-i laṭīf ki cāndan nişān virür
Taʿbīr idince ṭabʿum anı naẓma cān virür

2 Her naẓm-ı dil-firīb ki benden ṣudūr ider
Lafẓı cemāl-i şāhid-i maʿnāya ān virür

3 Her nükte-i ḫafī ki kelāmumda derc olur
Mażmūnı dest-i ʿāleme bir dāstān virür

[32ᵇ]

4 Ol siḥr-sāz-ı muʿcize-güyum ki nuṭḳumuñ
Feyżi devāt u kilke zebān u dehān virür

5 Ol nāẓm-ı leʾālī-i naẓmum ki şiʿrimüñ
Reşki cemāda ṭabʿ-ı cevāhir-feşān virür

6 Pākīze-güy-ı nādire-sencim ki her sözüm
Şehnāme-i belāġata ḥüsn-i beyān virür

7 Vaṣṣāf-ı Muḥteşem-suḫanım ki ḳaṣāʾidüm
Şāhān-ı Cem-şükūh-ı cihān-bāna şān virür

8 Bir dānesini gevher-i silk-i kelāmımuñ
Maḥṣūl-ı baḥr u kāna viren rāygān virür

---

46. **NFD: 4. K (AKKUŞ 2018)**
Divanda "Der-Medḥ-i Sulṭān Aḥmed Ḫān ʿAleyhiʾr-Raḥmeti Veʾl-Ġufrān" şeklinde başlıklandırılmıştır.

9[801] Tabʿum ʿarūs-ı maʿnīye meşşāṭalık ider
Endīşem āyīne ḳalemüm sürmedān virür

10 Ḫāmem ki naẓmumı ider iḥyā midād ile
Āb-ı ḥayāta reşḥası rūḥ-ı revān virür

11 Bu iḳtidār-ı ṭabʿile ammā ne fā'ide
Sermāye-i taṣavvuruma ġam ziyān virür

12 Bir dem murādum üstine devr eylemez felek
Āb istesem serāb-ı ʿademden nişān virür

13[802] Destümde cām görse benüm ser-nigūn ider
Nādāne sāġar istese rıṭl-ı girān virür

14 İtdükce ṭāliʿümle recā-yı muvāfaḳat
Her vaʿde-i dürūġuna biñ yıl zemān virür

15 Her ẓulmüne taḥammül ider āşikāre dil
Ammā bu cevr-i cāna ʿaẕāb-ı nihān virür

16 Bir şūḫ-ı şīvekāra esīr itdi kim beni
Ne öldürür cefāsı ne ġāmdan amān virür

17 Bir bī-vefā ki her dem esīrān-ı ʿışḳına
Dārū-yı ṣıḥḥati ecel-i mihribān virür

18 Hem uġramaz firāḳ-ile ölsem de yanuma
Hem yolda rāst gelse ḳaçar baña yan virür

19 Baḳduḳça bir nigāh-ile biñ cān alur gözi
Hem yine şöyle ḫaste görinür ki cān virür

---

9 maʿnīye: maʿnāya D
13 destümde: destüme M

20 Çekdükçe çeşm-i ḫışm-ile şemşīr-i ġamzesin
ʿUşşāḳa dehşet-i ġażab-ı ḳahramān virür

21 Geh ḳahremān-ı çeşmine ebrū kemān ṣunar
Geh Rüstem-i nigāhına müjgān sinān virür

22 Ḫaṭṭı ki ẓāhir olsa gerek daḫı ʿāleme
Ḫavfı ẓuhūr-ı fitne-i āḫir zemān virür

23 Laʿli ki reşk-i ḫātem-i Cem'dür zemānede
Ḥükm-i nigīn-i pādişeh-i ins ü cān virür

24[803] Ol şeh ki ferr-i baḫtı ile taḫtgāh-ı Rūm
Ferş-i zemīne mertebe-i āsumān virür

[33ᵃ]

25 Ol şeh ki şemʿ-i bārgehi dūd u şuʿleden
Leyl ü nehāra ḫilʿat-i nūr u duḫān virür

26[804] Ol şeh ki seyre çıḳsa yanınca götürmege
Çarḫ āfitāba tīg u hilāle kemān virür

27 Ḫān Aḥmed ol şehenşeh-i devrān ki rūzgār
ʿAdliyle dehre müjde-i emn ü emān virür

28 Cemşīd-i kāmurān ki süvār olsa raḫşına
Dārā ṭutar rikābını Ḫusrev ʿinān virür

29 Ḫurşīd-i zer-feşān ki kefi feyż-i cūd ile
Dehre ġınā-yı mā-ḥaṣal-ı baḥr u kān virür

---

24 şeh: şer M / Rūm: ʿulūm M
26 yanınca: bile M // āfitāba tīg u hilāle: hilāle āfitāb u tīg M

30 Yektā-süvār-ı ʿarṣa-i devrān ki düşmene
Ḫavf-i hücūmı tefriḳa-i ḫānümān virür

31 Gāhī ki gerd-i pūye-i raḫş-ı sebük-revi
Gerdūna kuḥl-ı bāṣıra-i aḫterān virür

32[805] Her bir ḳademde ṣadme-i pür-zūrı naʿlinüñ
Gāv-ı zemīne zelzele-i üstüḫᵛān virür

33[806] Ol demde kim hücūm-ı gedāyān zeri
Ḫurşīd-i zer-feşān gibi desti ʿıyān virür

34[807] Ol deñlü dāmenin pür ider zerle her gedā
Kim yollarına zīb-i reh-i kehkeşān virür

35 Devri zemān-ı Aḥmed-i Muḫtār'ı añdurur
Şemşīri Ẕülfiḳār-ı ʿAlī'den nişān virür

36[808] Ḳahrı sipihr-i pür-sitemüñ od ider yirin
Ḫulḳı cihāna būy-ı gül ü gülsitān virür

37 Şānı şehān-ı ʿālemi ḫᵛār u ḥaḳīr ider
Luṭfı gedāya salṭanat-ı cāvidān virür

38 Geh bir vezīri şāh-ı ʿAcemden ḫarāc alur
Geh bir vekīli ʿasker-i Tātār'a ḫān virür

39 Ḫāḳān-ı Çīn ki dergehine elçi gönderür
Hep kāse-şūy-ı maṭbaḫına armaġān virür

---

32 ḳademde: ḳademe M // zelzele-i velvele-i M
33 zer-feşān: āsumān M
34 kehkeşān: keşān M
36 pür-sitemüñ: Rüstemüñ M

40[809] Micmer-fürūz-ı bezmine ḫod ʿūd u ʿanberi
Şāhenşeh-i memālik-i Hindūstān virür

41[810] Her salṭanat ki ḥükmi nesaḳ-sāz ola aña
Ḳānūn-ı dād-ı devlet-i Nūşīrevān virür

42 Her memleket ki ʿadli mürebbī ola aña
Āb u hevāsı gürke ḫıṣāl-i şubān virür

43[811] Devrinde ehl-i māteme farṭ-ı neşāṭdan
Ẕevḳ-ı sürūr-ı naġme-i nāyı fiġān virür

44 Mülküñde düzd-i müflise māl-i zekātdan
Destāru keşf ü pīreheni kārbān virür

45[812] Ḥükmi sirāyet itse nihād-ı hevāya ger
Bād-ı vezāna leşker-i kūh-ı girān virür

[33b]

46 ʿAzmi olursa ger sebaḳ-āmūz-ı ṭabʿ-ı ḫāk
Kūh-ı girāna cünbüş-i bād-ı vezān virür

47 Ger nehy itse cebr-i ḫavāṣṣ-ı mükeyyifāt
Mey ṭabʿ-ı şādmāna ġam-ı nāgehān virür

48 Mīm-i mekāna istese pergār-ı himmeti
Miḳdār-ı devr-i dāʾire-i lāmekān virür

49[813] Gāhī ufuḳda ẓāhir olan māh-ı nev degül
Teʾşīr-i şevḳ-ı medḥi sipihre ziyān virür

---

40 bezmine: ʿadlüne M
41 dād: Dāvūd? M
43 sürūr: sürūd D // nāy-ı: zebānı M
45 ḥükmi: ʿilmi M // leşker: lenger D
49 ziyān: zebān M

50 Çekdükçe silk-i naẓma dür-i medḥin āsumān
Mihr aña ṭār-ı şaʿşaʿadan rīsmān virür

51 Ey dāver-i zemāne ki āb-ı ʿadāletüñ
Mülk-i cihāna revnaḳ-ı bāġ-ı cinān virür

52 Çoḳ devletüñde şāʿir-i sāḥir-beyān velī
Dūd-ı edāyı **Nefʿī**-i şīrīn zebān virür

53 Luṭfuñ olursa ger suḫan-ı pest-pāyesi
Naẓm-ı bülend-i Muḥteşem'e kesr-i şān virür

54[814] Söz bir metāʿ-ı fāḫir ü kemyābdur velī
Aña revācı luṭf-ı şeh-i nüktedān virür

55 Tā kim şehān-ı dehre niẓām-ı cihān içün
Devrān serīr-i maʿdelet üzre mekān virür

56 Olsun ḳapuñda muntaẓam-ı silk-i bendegān
Devlet ki intiẓām-ı umūr-ı cihān virür

57[815] Bulsun şeref hemīşe vücūduñla salṭanat
Ol salṭanat ki mülke beḳā-yı emān virür

58 Top eylesün yoluñda ser-i düşmeni ḳażā
Tā kim felekde māh-ı neve ṣavlecān virür

---

54 Divanda 54. beyitten sonra şu beyit yer almaktadır:
Naẓm āḫır oldı başlayalum şol duʿāya kim
Şiʿre ḫavāṣṣ-ı edʿiye-i ḳudsiyān virür

57 ki: -M

5. MESTAP

5.1. MESTAP (Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi) ve MESTAP Tablosu

MESTAP (Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi)' ın amacı azami beş yıl gibi bir süre içerisinde Türkiye'de bulunan tüm kitaplıklardaki bütün şiir mecmualarının, on yıl içinde de dünyadaki -edebiyatla ilgili- tüm mecmuaların ve cönklerin verilerini toplayıp tasnif etmektir.

Veriler tasnif edilirken MESTAP için tasarlanan tablolar kullanılarak bir "veri bankası"nda bir araya getirilecektir.

Böylece; araştırmacılar bir şairin divanında bulunmayan şiirlerine MESTAP ile ulaşabilecek ve bu şiirlerin yer ve yaprak numaralarını tespit ederek araştırmalarına devam edebileceklerdir. Bunun yanında oluşturulan tablolar sayesinde en çok kullanılan aruz kalıpları, kafiyeler, redifler vb. kolaylıkla tespit edilebilecektir. Bunun yanında MESTAP, uzun süren araştırmalar gerektiren birçok bilgiye kısa sürede ulaşılabilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu projenin bir benzeri, Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndeki şiir mecmualarına yönelik olarak Marmara Üniversitesi'nde, Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK ve Prof. Dr. Sebahat DENİZ öncülüğünde yürütülmeye başlanmıştır.

MESTAP tablosunun ilk satırında mecmuanın, bulunduğu kütüphanede kayıtlı adı ile yer ve numarası yer alacaktır. Diğer satırlarda, -her satır bir şiire ayrılmak üzere- şu bilgilerin bulunduğu sütunlar bulunacaktır:

1. sütunda: Sayfa / varak numarası
2. sütunda: Şairin mahlası
3. sütunda: Matla' beyti / bendi (Musammat ise ilk bend)
4. sütunda: Makta' (Mahlas beyti) / bendi (Musammat ise son bend)
5. sütunda: Nazım şekli / birimi
6. sütunda: Nazım türü
7. sütunda: Vezni
8. sütunda: Açıklamalar[816]

[816] MESTAP ve MESTAP tablosu ile ilgili verilen bilgiler https://mestap.com/ adresinden alınmıştır.

5.2. Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Mecmuanın (1[b]-33[b]) Varakları Arasındaki Şiirlerin MESTAP'a Göre Muhteva Tablosu

Yer Numarası: Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Şiir Mecmuası							
Varak Nymarası	**Mahlas**	**Matla' beyti / bendi**	**Makta' beyti / bendi**	**Nazım şekli / birimi**	**Nazım Türü**	**Vezin**	**Açıklamalar**
1[b]-4[b]	Gelibolulu Mustafa ʿAlī	Şol dem ki oldum baḥr-ı muṣaffā Ẕātum görindi mir'āt-ı mevlā	Tubtu recaʿtu min-külli iṣmun El-haḳḳu yaʿlū fī fīke **ʿĀlī**	Terkīb bend/10		⏑⏑.⏑⏑/⏑⏑.⏑⏑	
4[b]-6[a]	Nevʿī	Ey vücūd-ı mümkināt inşā-yı luṭfuñdan eṣer Cümle ʿālem mübtedā-yı feyż-i cūduñdan ḫaber	Gūş idüñ iy fevc-i müştāḳān-ı şīr-i maʿrifet Şiʿr-i **Nevʿī**'den sālā-yı niʿmet-i li'llāh der [D: 89] … Keşti-i Nūḥı n'ider baḥr-i fenāya ġarḳ olan Māhī-i deryā ider mi mevc-i ṭūfāndan ḫaẕer[817] [59]	Kasîde/59		–.⏑⏑/–.⏑⏑/–.⏑⏑/–.–	

817 Divanda 59. beyitten sonra mecmuada olmayan 40 beyit bulunmaktadır. Mahlas beyti divanda bulunan kısımdan alınarak tabloya eklenmiştir.

6[a]	Bağdatlı Rūḥī	Kim ki bir ẕerre ḳadar leẕẕet ala mihrüñden Zehr-i ḳahrı felegüñ olur aña ḳand u ʿasel	**Rūḥi**-i ġam-zede biñ cān-ile meddahuñdur Cevher-ile revā mı ola ṭabʿına kesel … Luṭfuñ ümmīdi ile yüz süregeldi ḳapuña Lāyıḳ oldur göresin luṭfuñ o miskīne maḥal	Kasîde/10		..−−/..−−/..−−/..−	
6[a]-7[a]	Ḥāletī	Süleymān-ı gülüñ turdı seḥerden yine dīvānı Geçüp taḫt-ı zümürrüd-fāmına söyletdi murġānı	Ḫudāvendā naẓar ḳıl **Ḥāletī**-i zāra kim sensin Cihānda ṣūret-i insāna girmiş luṭf-ı Rabbānī [31] … ʿAdū-yı bed-nihāduñ rūze-i ġamdan zebūn olsun Ḳıla her bir demüñ ʿıyda müdānī ʿavn-i Rabbānī	Kasîde/41		.−−−/.−−−/.−−−/.−−−	
7[a]-7[b]	Uṣūlī	Yā mücessem rūḥdur yā peyker-i cān ol beden Yā gül-i gülzār-ı cennet yā semen yā yāsemen	Ey **Uṣūlī** ayaġı ṭopraġı gözler nūrıdur Ṣaḳlasun anı yavuz gözden Ḫudā-yı ẕü'l-minen	Kasîde/21		−.−−/−.−−/−.−−/−.−	
7[b]-8[b]	ʿUlvī	Meger bir şeb temevvüc eyledi deryā-yı ẓulmānī Hevādan ḳaynayup cūş itdi yaʿnī düşmenüñ ḳanı	Ne ḥaddidür senüñ evṣāfuñı şerḥ eylemek **ʿUlvī** Ġaraż ancaḳ duʿā-yı devletüñdür ey kerem kānı [44] … Müyesser eyleyüp destüñe devlet ḫātemin dā'im Muʿīnüñ eyleye ḥaḳ Ḥażret-i Sulṭān Süleymānı	Kasîde/49		.−−−/.−−−/.−−−/.−−−	
9[a]-10[b]	Veysī	Bārek'allāh zihī nāme-i ferḥande-ṭırāz Ser-i ser-bestesidür perde-güşāyende-i rāz	**Veysī**yā düşmeni bu naẓm-ile öldürdüñ sen Oldı her saṭrı bunuñ erre-i ʿömr-i düşmen … Şāhid-i gül-ruḫ-ı maḳṣūd-ı murādı gülsün ʿÖmr-i devlet uzasun ʿāḳıbeti ḫayr olsun	Terkîb-bend/12		..−−/..−−/..−−/..−	

10[b]- 11[b]	Nefʿī	Merḥabā ey cām-ı mīnā-yı mey-i yākūt-reng Devri gelsün senden ögrensün sipihr-i bī-direng	**Nefʿī**-i bīmārı gel keyfüñle iḥyā ḳıl yine Ḫāṭır-ı maḥzūnunu ġamdan müberrā ḳıl yine	Terkîb-bend/5		– . – – / – . – – / – . – – / – . –	
11[b]- 12[a]	Bağdatlı Rūḥī	Ey serv-i nev-resīde-i gülzār-ı iʿtidāl V'ey ġonca-i şükufte-i gül-deste-i cemāl	Ey **Rūḥī** yoḳ çü derd-i dilüñ ḥadd ü ġāyeti Ol şāh-i ḥüsnden yeter itdüñ şikāyeti [VII-1] … Bi'ṭ-ṭabʿ ehl-i ḥüsn ḳamu bī-vefā olur Ḫayf ol pīre kim būlara mübtelā olur	Terkîb-bend/7		– – . / – . – . / . – – . / – . –	
12[b]- 14[a]	ʿAtikī	Ey beni derde ṣalup ʿışḳa giriftār ḳılan Ṣöndürüp ḫāṭırımı cānımı bīmār ḳılan	Oldı āyīne-i Ḥaḳ ʿāşıḳa maʿşūḳ yüzi Belki taḥḳīḳ-i ʿayān itdi ʿ**Ātiḳī** bu sözi [XVI-3] … Hüsn ü ʿışḳuñ ṣıfatun söyledi ʿaḳl-ile tamām ʿIşḳdur evvel ü āḫir daḫı ḫatm oldı kelām	Terkîb-bend/16		. . – – / . . – – / . . – – / . . –	
14[a]	Nuṣretī	Ḫūn-ābe-çekān oldı dü çeşm-i terimüz Doldurdı ġamuñ zehri ile sāġarımuz Bir nevʿ-ile hicrān odı yandurdı bizi K'ārāyiş-i dūzaḫ oldı ḫākisterimüz	Ḫūn-ābe-çekān oldı dü çeşm-i terimüz Doldurdı ġamuñ zehri ile sāġarımuz Bir nevʿ-ile hicrān odı yandurdı bizi K'ārāyiş-i dūzaḫ oldı ḫākisterimüz	Rubāʿī/1		– – . / . – – . / . – – . / – –	
14[a]- 17[a]	Bağdatlı Rūḥī	Ṣanmañ bizi kim şīre-i engūr-ile mestüz Biz ehl-i ḫarābāttanuz mest-i elestüz	**Rūḥī**yi eger bir ṣorar ister bulunursa Dirlerse buluşduñ mı o bī-berk ü nevāya [XVII-6] … Ḫālā ki biz üftāde-i ḫūbān-ı Dımışḳ'uz Ser-ḥalḳa-i cemʿiyyet-i peymāne-keşānuz	Terkîb-bend/17		– – . / . – – . / . – – . / . – –	

17[a]- 17[b]	Āzerī	Gerçi āyīn-i vefā uymaz senüñ muʿtāduña Muttaṣıl resm-i cefā ammā ki düşmez aduña Ḫastaña raḥm eylemek bir kerre gelmez yāduña Bī-güneh şemşīr çekmiş ʿāṣıḳ-ı nā-şāduñā Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña	**Āẕerī**'nüñ itdügi feryād u āh u zār içün Çerḫe āteşler ṣalan sūz-ı dil-i güm-rāh içün Mehbiṭ-i Rūḥu'l-emiñ ol şāh-ı ʿālī-cāh içün Doġru söyle ʿālemi var eyleyen Allāh içün Sen mi ögretdüñ cefāyı ġamze-i cellāduña Ḫūb taʿlīm eylemişsin āferīn üstāduña	Mütekerrir Müseddes/5		–.––/–.––/–.––/–.–	
17[b]	Āzerī	Dimiş idüñ ki belā-keşleri mi yād ideyin Dil-i vīrānelerün luṭf ile ābād ideyin Hicrime ṣabr ideni vaṣlıma muʿtād ideyin Dir iken ʿışḳım ile zār olanı şād ideyin Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin	**Āzerī**-veş reh-i ʿışḳuñda olup efgende Seni terk eylemezem nite ki cānum tende ʿArż-ı ḥāl itmege yoḳ ġayrıya ṭāḳat bende Senüñ iḥsānuña ḳalmışdı ümīdim sende Bunca feryādum işitdüñ dimedüñ dād ideyin Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin	Mütekerrir Müseddes/6		..––/..––/..––/..–	
17[b]- 18[b]	ʿUlvī	Bir gece iderken ġam-ile nāle-i şeb-gīr Çekdi gözüme perde-i ḫvābı yed-i taḳdīr	Aç ḥaḳḳa niyāz it eliñi **ʿUlvī** duʿā ḳıl [V-1] Ḫiẕmetde ḳuṣūr itme ṣaḳın ḥaḳḳı edā ḳıl [V-2] … Maḥşerde şefīʿüñ ola sulṭān-ı risālet Sen ṣāġ ol ey pādişāh-ı mülk-i saʿādet	Terkîb-bend/5		––./.––./.––./.––	
18[b]	Mahlassız	Şeş aḳce taḳāʿüdle ki maḥlūldur elān Ben bī-kesi şād eyleseñ ey ṣadr-ı mükerrem	Aḳrānum arasında düşüp luṭfuña maẓhar Zār olmış iken nerd-i ṭalebde dü-şeş atsam	Kıt'a/2		––./.––./.––./.––	
18[b]- 19[a]	Sāʿī	Şehā ḥüsn iline sen dilrübāyı pādişā itdüm Dil-i ʿuşşāḳ-ı şeydāy-ı gedā-yı bī-nevā itdüm	Değilken ẕerrece ḥüsnüñ ser-i kūyunda cā itdüm Seni ben itdüm āteş-pāre ammā kim ḫatā itdüm	Tercîʿ-bend/5		.––– /.–––/.–––/.–––	

19[a]- 19[b]	Bağdatlı Rūḥī	Nev-bahār oldı ṣafā eyleyicek rūz oldı Bāġ-ı nüzhet-geh-i ʿuşşāḳ-ı ġam-endūz oldı Dehr pür-naġme-i murġ-ı ṭarab-āmūz oldı Ḥaml-i ārām-geh-i mihr-i cihān-sūz oldı Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı	N’ola **Rūḥī** gibi alup ele cām-ı ṣahbā Kūh u ṣaḥrāyı dolaşsam yürüsem ṣubḥ u mesā Bir ben olduġum içün neyleyin ey māh-liḳā Gör ne dir ol ki sözinden irişür cāna ṣafā Köhne ʿālem yeñilendi yine nev-rūz oldı Gül gibi sāġar-ı mey encümen-efrūz oldı	Mütekerrir Müseddes/5		..––/..––/..––/..–	
19[b]- 20[a]	Bağdatlı Rūḥī	Āh kim ol gün ki başdum ʿālem-i ʿışḳa ḳadem Geldi istiḳbālime derd ü belā vü renc ü ġam Virdi bir ḥālet baña kim kendümi bildüm ʿadem Āh ü zāra başladum cān u göñülden dem-be-dem Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum Geçdi ʿömrüm āh-ile ʿālemde bir dem gülmedüm	Şöyle olmışdur mükedder ṭabʿ-ı pür-ṣāfum eger Ṣāfi mey içsem virür elbetde cāna bir keder Ḳalmamışdur ḥāṣılı bende ṣafādan bir eṯer Muttaṣıl **Rūḥī** gibi ġuṣṣā-y-ıla evḳātum geçer Ġuṣṣadan ben ḫaste-dil bir laḥẓa ḥālī olmadum Geçdi ʿömrüm āh-ile ʿālemde bir dem gülmedüm	Mütekerrir Müseddes/5		–.––/–.––/–.––/–.–	
20[a]	Lemʿī	Ḫalḳ ḫandān ben ḥarīm-i miḥnete maḥrem henüz İl sürür u sūr da bende ġam u mātem henüz Güller açıldı vü göñlüm ġonce-veş dirhem henüz İl güler vaṣluña hicrüñle gözüm pür-nem henüz Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz	Cān u başum yoluña **Lemʿī** gibi mebẕūl iken Āsitānuñ itlerine ḫiẕmetüm maḳbūl iken Ben niçe yıllar ḳapuñda boynı baġlu ḳul iken Sen vefāsızdan niçe luṭf u kerem meʾmūl iken Oldı ʿālem şād senden ben esīr-i ġam henüz ʿĀlem itdi terk-i ġam bende ġam-ı ʿālem henüz	Mütekerrir Müseddes/5		–.––/–.––/–.––/–.–	
20[a]- 20[b]	Ġarībī	Şehā her ġarībe cefādan ṣaḳın Āḳıtma sirişkin gedādan ṣaḳın Kerem eyle ḳahr-ı Ḫudādan ṣaḳın Meded raḫm-ı sehm-i ḳażādan ṣaḳın Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın	Dükenmez mi cāna bu cevr ü cefā Tenüm bī-mecāl oldı ḳaddüm dütā Ḥaẕer ḳıl eşirger **Ġarībī** Ḫudā Giçer ʿarş-ı aʿlāya tīr-i duʿā Ṣaḳın nāle-i mübtelādan ṣaḳın Yigitsen görünmez belādan ṣaḳın	Mütekerrir Müseddes/5		.––/.––/.––/.–	

20[b]-21[a]	Cinānī	Āh kim bir gül içün ġamzede-i ḫār oldum Ġuṣṣadan bülbül-i şūrīde-ṣıfat zār oldum Bir sehī-ḳadd ü ser-efrāza hevādār oldum Cüy-veş göñlüm aḳup ʿāşıḳ-ı dīdār oldum Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum	Ey **Cinānī** n'ola bülbül gibi nālān olsam Gül-i ṣad-pāre gibi çāk-i girībān olsam Ṭuyulup ʿışḳ ile ʿālemlere destān olsam Kākül-i yār gibi n'ola perīşān olsam Yine sevdā-zede-i zülf-i siyeh-kār oldum Yine bir oñmayacaḳ derde giriftār oldum	Mütekerrir Müseddes/6		..−−/..−−/..−−/..−	
21[a]	Cinānì	Ġam-ı hecrüñle seḥer çarḫa çıḳup efġānum Giceler ḫalḳı uyutmaz bu dil-i nālānum Ġarḳa-i ḫūn-ı ciger ḳıldı yaşum dāmānum Ḥāṣılı çıḳmaġa az ḳaldı bedenden cānum Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum	Bu **Cinānī** n'ola oldıysa ḳuluñ ḳurbānuñ Öldürüp hecrüñ-ile alma vebālin anuñ Ḳuvveti ḳalmadı żaʿf-ile ten-i bī-cānuñ Raḥm ḳıl var ise gögsüñde eger īmānuñ Ḳalmadı hecrüñe ṣabr eylemege dermānum Ḥaḳ Teʿālā saña inṣāf vire sulṭānum	Mütekerrir Müseddes/5		..−−/..−−/..−−/..−	
21[b]	Tiġī	Meylüm benüm ol ġamzesi mekkāre mi olsun Yā ol müjesi ḳātil ü ḫūn-ḫᵛāra mı olsun Yā ol ṣaçı müşgīn ü siyehkāre mi olsun Ṣad-çāk tenüm derd-ile bī-çāre mi olsun Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun N'itsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun	ʿĀlemde ʿaceb miḥnet imiş derd-i maḥabbet Bu derde düşen bulmaz imiş hīç selāmet Bir dilber ile dil idemez çünki ḳanāʿat **Tīġī** bu hevādan kesilüp eyle ferāġat Her dilber içün sīnede bir yāre mi olsun N'itsün dil-i sevdā-zede biñ pāre mi olsun	Mütekerrir Müseddes/5		−−./.−−./.−−./.−−	
21[b]-22[a]	Cinānì	Gördügümce sen gül-i nev-reste-i nāzük-teni ʿIşḳum artar vālih ü dīvāne eylersin beni Açmayup mihr-i ruḫ-ı zībāña çeşm-i rūşeni Gūşe-i firḳatde eylersem ʿaceb mi meskeni Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni	Her ḳaçan görsem seni hem-dem olup aʿdā ile Ṭāġılur ʿaḳlum **Cinānī**-veş gider sevdā ile Eyleyüp terk-i vaṭan fikrin dil-i ḫōd-rā ile Geçmeyüp kūyuñ yolından haftalarla ay-ile Görmemek yegdür görüp dīvāne olmaḳdan seni	Tahmîs/5		−.−−/−.−−/−.−−/−.−	

22[a]	Veysī	Ḫanumānı terk idüp bu ḳalb-i vīrānum gibi Çeşme-i candan yuyup el çeşm-i giryānum gibi Terk-i cemʿiyyet idüp ʿaḳl-ı perişānum gibi Bāşum alup ḳande varam āh u efġānum gibi Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi	**Veysī**-i bī-çāreyem oldum ġamuñla pāy-māl Ḫāṭırum maḥzūn u baġrum ḫūn u çeşmüm bī-mecāl Böyle iken pādişāhum ḥāl-ı ḳalb-i pür-melāl Eylemem ölsem de ben gerdūn-ı dūna ʿarż-ı ḥāl Bir efendüm var iken ʿālemde sulṭānum gibi	Tahmîs/5		–.––/–.––/–.––/–.–	
22[b]	ʿUlvī	Āteş-i ḥasretle yanup sīne-biryān olduġum Sāye-veş ḳaddüñ ġamından ḫāke yek-sān olduġum Ṣubh olınca her gice ḳapuñda nālān olduġum ʿĪd-i aḍḥā-yı ruḫuñ şevḳıyla ḳurbān olduġum Hep senüñçündür benüm yolında ḳurbān olduġum	**ʿUlvi**-i dil-ḫastenüñ baġrı ṭolu ḳan olduġı Gūy-veş meydān-ı ġamda başı ġalṭān olduġı Ḫānmāndan el çeküp bī-cism ü bī-cān olduġı Ḫançer-i hicrān-ile çāk-ı girībān olduġı Hep senüñ’çündür benüm yolında ḳurbān olduġum	Tahmîs/5		–.––/–.––/–.––/–.–	
22[b]-23[a]	Sāʿī	ʿĀlemde ṣafāsız rūḫ-ı yārı bilürsin Ġam gelse sebep ḥīle-i aġyārı bilürsin Mā’il saña ol şūḫ-ı cefā-kārı bilürsin Kec-revlik ider çarḫ sitem-kārı bilürsin Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin	Gülşende açılsa ḳaçan ol ġonce-i zībā Feryād u fiġān eylese her bülbül-i gūyā Ey **Sāʿī**-i dil-ḫaste idüp rāzuñı ifşā Ṣanursın ola cümle muḳayyed saña zībā Ne kūyına bir fırṣat olur dārı bilürsin Ne yārı bulup ḳapuda yalvarı bilürsin	Mütekerrir Müseddes/5		––./.––./.––./.––	
23[a]-23[b]	Bağdatlı Rūḥī	Muraṣṣaʿ tāca baş egme dime tāc-ı Keyāndur bu Ḳızıllar allar giyme ki vażʿ-ı Ḫusrevāndur bu Giyerseñ maʿrifet raḫtını giy kim cāvidāndur bu Libās-ı faḫr-ile ʿömrüm ġurūr itme cihāndur bu Ḳabā-yı cismini ḳor bunda herkes cāmekāndur bu	Neden ḳanın döke **Rūḥī** gibi bir fārigu’l-bāluñ Revā mıdur uya aʿdāya şāhum çeşm-i ḳattāluñ Ḫaṭ-ı ser-sebzüñe meylin görenler ṭabʿ-ı meyyāluñ Dimişler nāfe-i ḫoş-būya teşbīh eylemiş ḫāluñ Ṣaḳın gerçek ṣanup **ʿUlvī**ye incinme yalandur bu	Tahmîs/5		.–––/.–––/.–––/.–––	

23[b]	Bağdatlı Rūḥī	Yazmış vücūh-ı nāsda faʿāl-ı muḳtedir Bir niçe saṭrı eylemiş anuñla keşf-i sır Sırr-ı Ḫudāyı bulmaġa vechüñde dil muṣır Çün sırr-ı Ḥaḳ vücūh-ı meẕāhirde müstetir Bir veche nāẓıruz güzelüm Ḥaḳ ne gösterir	Cānān ile münāsebet-i cānı farḳ idüp Dilden geçen ġurūr ile iẕʿānı farḳ idüp **Rūḥī** gibi merātib-i aʿyānı farḳ idüp Māhiyyet-i vücūb-ile imkānı farḳ idüp Oldum ḳuṣūr-ı ḳudretüme **Nevʿi**yā muḳır	Tahmîs/5		−−./−.−./.−−./−.−	
23[b]-24[a]	Bağdatlı Rūḥī	Yek-dil olup Ḳays u Leylā Vāmıḳ u ʿAẕrā yatur ʿĀleminde her kişi yār-ile bī-pervā yatur Niçe yıldur āferīnler ṣabrına şehā yatur Żaʿfdan künc-i ʿanāda kim dil-i şeydā yatur Ger ecel gelse görinmez şöyle nā-peydā yatur	Baḳ gedā-yı kūy-ı ʿışḳuñ **Rūḥi**yā ʿünvānına Ser-fürū ḳılmaz olursa ʿālemüñ sulṭānına Duḫter-i rez meyl idüp anuñ gelelden yanına Şāh-ı ʿālem gelse çekmez pāyını dāmānına Künc-i istiġnāda **Raḥmī** şöyle bī-pervā yatur	Tahmîs/5		−.−−/−.−−/−.−−/−.−	
24[a]-24[b]	Bağdatlı Rūḥī	Fenā dārına geldük bir bölük ṣāḥib-suḫanlarla Alışduḳ bizden evvel miḥnet-i dehri çekenlerle Geçürdük rūzgārı sākin-i beytü'l-ḥazenlerle Ne açılduḳ feżā-yı gülşene gül-pīrehenlerle Ne ṣalınduḳ murād üzre boy[ı] serv-i semenlerle	Cefādur **Rūḥī**-i bīçāreye itdükleri her dem Vefā adını ḳorḳar yanlarında añmaġa ādem Cefā itdüklerinden ġayrı miskīne bu da bir ġam Vefā eyleñ dir iseñ incinürler söylemezler hem [Ey] **ʿAbdī** söyleşilmez ḥaḳ budur ġonce-dehenlerle	Tahmîs/5		.−−−/.−−−/.−−−/.−−−	
24[b]	Bağdatlı Rūḥī	Derdā ki ẕevḳ ḳalmadı cān-ı fikārda Ālām-ı hicri çekmedeyüz rūzgārda Ḳalduḳ ṣafā-yı seyr-i çemenden bahārda Baġlandı dil selāsil-i zülf-i nigārda Göz ḳaldı ḥalḳa gibi der-i intiẓārda	Devr ideli sipihr-i denī ṣubḥ eger mesā Cāhil ṣafālar eyler u kāmil çeker cefā **Rūḥī** ʿaceb mi olsa ġam-ı dehre mübtelā Erbāb-ı faẕl ḫāk-ı meẕelletde **Ḥükmi**yā Aṣḥāb-ı cehl mertebe-i iʿtibārda	Tahmîs/5		−−./−.−./.−−./−.−	

24[b]- 25[a]	Emrī	Ey zülfi tāze sünbül ey ḳāmeti ṣanevber Ey ḫaddi lāle vü gül ey aġzı ġonce-i ter Baġ-ı cihānda yoḳdur sen gül-ʿiẕāra beñzer Ey ṣaçları şeb-i Ḳadr ey yüzi māh-ı enver Dil ṭıflı her gün aġlar ʿīd-i viṣālüñ ister	Çoḳdan görinmez oldı gün yüzi yār-ı cānuñ Eflāke irse ṭañ mı **Emrī** senüñ figānuñ Terk eyleyüp be-külli sevdāların cihānuñ Şol deñlü meyli vardur **Bāḳī** lebine anuñ Gūyā ki teşne-diller āb-ı zülālüñ ister	Tahmîs/5		– – . / – . – – / – – . / – . – –	
25[a]- 25[b]	Fevrī	Cevr itme baña sen daḫı mānend-i felek gel Hicrüñle göñül yāresine ekme nemek gel Lāzım degül ey ḳaşı kemān ṭop u tüfek gel Öldürmege ben ḫasteñi tīġıñı çek gel Cān naḳdini īṣār ideyin yoluña tek gel	**Fevrī** görüp ol ṭurreleri müşk-feşānı Dil baġlama zinhār mülāyim ṣanup anı Gūş eyle ne dir pend idüp üstād-ı cihānı Baş ḳoşma hevā-yı ser-i zülf-ile emānı Sevdāzede olmaya yüri çekme emek gel	Tahmîs/5		– – . / . – – . / . – – . / . – –	
25[b]	Nefʿī	Ġamzeñ ne dem ki tīġ çeküp ḫūn-feşān olur ʿUşşāḳ-ı dil-figāra ecel mihribān olur	Kim gülşen-i ruḫunda vire naġmeye ḳarar Tā ol zemān ki bāġ-ı cihān pür-ḫazān olur	Kasîde/13		– – . / – . – . / . – – . / – . –	
25[b]- 27[a]	Bağdatlı Rūḥī	Ḳan aġlasa göz āh eylese dil Bundan ne ʿā'id andan ne ḥāṣıl	Ṣubḥ-ı merāmı olmaya tīre Ḫurşīd cāhı olmaya zā'il	Kasîde/48		– – . – – / – – . – –	
27[a]	Nevʿī	Gördüm kenār-ı cūda seḥer ʿandelīb zār Bir muʿtedil hevāda oḳur şiʿr-i ābdār	İrsün bahār-ı luṭfuña aṣḥāb-ı erbaʿīn Görsün neẕāre-i keremüñ ehl-i intiẓār	Kasîde/15		– – . / – . – . / . – – . / – . –	
27[a]- 27[b]	Nevʿī	Hilāl-i ʿīd kim gird-i şafaḳdan göricek anı Ḫayāl itdüm göñülde ḫançer-i ḫūn-rīz-i cānānı	Vücūduñ nāme-i iḳbāle tevḳīʿ-i refīʿ olsun Hilāl-i ʿīd-veş günden güne bul ḳadr ü ʿünvānı	Kasîde/21		. – – – / . – – – / . – – – / . – – –	

27[b]	Nevʿī	Bu çarḫ ki ʿışḳ ehlini giryān itmiş ʿĀşıḳları hep bütlere ḥayrān itmiş Bir ḳan içici kāfire ʿışḳ itmiş nām Bir ḥāżır ölüm adını hicrān itmiş	Bu çarḫ ki ʿışḳ ehlini giryān itmiş ʿĀşıḳları hep bütlere ḥayrān itmiş Bir ḳan içici kāfire ʿışḳ itmiş nām Bir ḥāżır ölüm adını hicrān itmiş	Rubāʿī		––./.––./.––./–	
27[b]-28[b]	Nevʿī	Seḥāb-ı cūd u fażluñ bāġ-ı dehri eyledi pür-nem Nesīm-i būy-i ḫulḳūnla bahār-ı memleket ḫurrem	Ṣabā-yı şöhretin fāyiḥ żiyā'-ı şevketin lāyiḥ Nehār-ı kevkebin ferruḫ bahār-ı ṭāliʿin ḫurrem	Kasîde/28		.–––/.–––/.–––/.–––	
28[b]-29[b]	Nefʿī	Sefer mübārek ola ey Vezīr-i Ferruḫ-dem Senüñledür bile ġam çekme evliyā-yı ümem	Ola saʿādet ile her ne yaña ʿazm itseñ Sipāh-ı fetḥ ü ẓafer mevkibeñde ḫayl ü ḥaşem	Kasîde/38		.–.–/..––/.–.–/..–	
29[b]-30[a]	Nefʿī	ʿUḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm Silk-i tesbīḥ-i dür-i sebʿal-meşānīdür sözüm	Her dem endīşemden olsun rūḥuna yüz biñ selām ʿArşa dek īṣāle peyk-i rāygānīdür sözüm	Kasîde/38		–.––/–.––/–.––/–.–	
30[a]-30[b]	Nefʿī	Merḥabā ey ḥażret-i sāḥib-ḳırān-ı maʿnevī Nāẓım-ı manẓūme-i silk-i leʿāl-i meşnevī	Her dem olsun rūḥ-ı pākine duʿā-yı bī-ḥisāb Evliyādan tā ki ḫālī olmıya dünyā evi	Kasîde/18		–.––/–.––/–.––/–.–	
30[b]-32[a]	Nefʿī	Bāreka'l-lāh zihī ʿāṭıfet-i Rabbānī Ki şeh-i ʿāleme olmış ezelī-i erzānī	ʿĀlemi her şeb ide şuʿle-i şemʿ-i baḫtı Pertev-i meşʿale-i rūz ḳadar nūrānī	Kasîde/61		..––/..––/..––/..–	
32[a]-33[b]	Nefʿī	Her maʿnī-i laṭīf ki cāndan nişān virür Taʿbīr idince ṭabʿum anı naẓma cān virür	Top eylesün yoluñda ser-i düşmeni ḳażā Tā kim felekde māh-ı neve ṣavlecān virür	Kasîde/58		––./–.–./.––./–.–	

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatı, zengin içeriği sayesinde kültürümüze önemli katkılar sağlamaktadır. Klasik Türk edebiyatı alanındaki çalışmaların büyük bir bölümü divanlar üzerine yapılmış olsa da mecmualar da klasik Türk edebiyatına katkıları bakımından en az divanlar kadar önemlidir.

Mecmualar, estetik beğeniyle oluşturuldukları için döneminin şiir anlayışını, beğenilen şiirlerini ve şairlerini gösteren değerli eserlerdir. Mecmualar sayesinde daha önce ortaya çıkmamış eserler ve şiirler tespit edilebilmektedir. Ayrıca daha önce ismi duyulmamış şairlere ve şairlerin hayatları hakkında önemli bilgilere de yine mecmualar da rastlanabilmektedir.

Klasik Türk edebiyatına katkı sağlamak amacıyla yapılan bu çalışmada, Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 numaralı şiir mecmuasının 1^{b}-33^{b} varaklarında bulunan şiirlerin transkripsiyonlu metni hazırlanmış, hazırlanan metin divanlarla karşılaştırılmış ve şiirlerin MESTAP tablosu oluşturulmuştur.

Toplam 254 varak olan mecmua bir seçme şiir mecmuasıdır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değidir. 1^{b}-33^{b} varakları, içinde çeşitli meslek gruplarından ve birçok farklı vilayetlerde yaşamış olan bazı 16. ve 17. yüzyıl şairlerinin şiirlerini içermektedir. Çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış olan ve muhtemelen dönemin şiir meclislerinde rağbet gören bu şiirler derleyeni tarafından özenle seçilmiştir.

Üzerinde çalıştığımız 1^{b}-33^{b} varakları arasında Atîkî, Âzerî, Bağdatlı Rûhî, Cinânî, Emrî, Fevrî, Garîbî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Hâletî, Lem'î, Nef'î, Nev'î, Nusretî, Sâ'î, Tîgî, Ulvî, Usûlî, Veysî ve bir mahlassız şaire ait olan ve terkîb-bend, kasîde, müseddes, tahmîs, tesdîs, rubâî, tercî'-bend ve kıt'a nazım şekilleri ile yazılmış toplam 46 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin 15'i kasîde, 10'u tahmîs, 9'u müseddes, 7'si terkîb-bend, 2'si rubâî, 1'i kıt'a, 1'i tercî'i-bend ve 1'i tesdîs nazım şekli ile yazılmıştır. Şiirlerde en çok remel ve hezec bahirleri kullanılmıştır.

Yaptığımız çalışma neticesinde mecmuanın 1^b-33^b varakları arasında 7 farklı şaire ve bir mahlassız şaire ait olan ve divanlarda bulunmayan toplam 9 şiir tespit edilmiştir. Bu şiirler sırasıyla Gelibolulu Mustafa Âlî, Nev'î, Bağdatlı Rûhî, Hâletî, Usûlî, Ulvî, Veysî, Nef'î, Atîkî, Nusretî, Âzerî, Sâ'î, Lem'î, Garîbî, Cinânî, Tîgî, Emrî, Fevrî, mahlaslı şairlere aittir. Ayrıca 5 farklı şaire ait olan ve divanlarda bulunmayan 7 beyit ve 3 mısra tespit edilmiştir.

Bu çalışma ile birlikte daha önce divanı çalışılmamış ya da divanı bulunmayan şairlerin şiirlerine, mecmuanın (1^b-33^b) varaklarında rastlanılmış olması, mecmuaların klasik Türk edebiyatımıza katkı sağlaması açısından ne kadar önemli olduklarını tekrar ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

AK, Coşkun, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin,* C. I-II, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2001.

AK, Coşkun, "Rûhî-i Bağdâdî", *DİA*, C. XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2023, s. 204-205.

AKALIN, Şükrü Halûk, "Açış Konuşmaları", *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Âlî Çalıştayı Bildirileri 28-29 Nisan 2011*, Ankara 2014.

AKKUŞ, Metin, "Nef'î", *DİA*, C. XXXII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 523-525.

AKKUŞ, Metin, *Nefî Dîvânı,* (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html) [erişim tarihi: 25.06.2023].

AKKUŞ, Metin, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

AKÜN, Ömer Faruk, "Âlî Mustafa Efendi", *DİA*, C. II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 414-421.

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html) [erişim tarihi: 17.10.2022].

AKSOYAK, İsmail Hakkı, Mustafa İSEN, "Âlî/Çeşmî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. II, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 60-70.

AKSOYAK, İsmail Hakkı, "Nusretî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 394-395.

ALTUN, Kudret, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Divânı (Vâridâtü'l-Enîkâ)*, Özlem Kitabevi, Niğde 1999.

ATALAY, Mehmet, *Nef'î Farsça Divan Metin-Çeviri*, Demavend Yayınları, İstanbul 2019.

AYÇİÇEĞİ, Bünyamin, "Nuruosmaniye Kütüphanesi Türkçe Şiir Mecmuaları: İnceleme-Dizin", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S.16, İstanbul 2016, s. 227-367.

AYDEMİR, Yaşar, "Metin Neşrinde Mecmûaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Turkish Studies*, C. 2, S. 3, Yaz 2007, s. 122-137.

BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. I.

BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1971, C. II.

CANIM, Rıdvan, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.

Cönk. Milli Ktp. Yazmaları. Nu. 06 Mil Yz Cönk 163, vr. 110a-110b. (https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/list) [erişim tarihi: 17.09.2023].

ÇALDAK, Süleyman, "Veysî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 511-616.

ÇALDAK, Süleyman, "Veysî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/veysi-uveys-celebi-uveys-mehmed) [son erişim tarihi: 14.02.2024].

ÇELİK, Büşra, Muzaffer KILIÇ, *Derzi-zâde 'Ulvî, Dîvân*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2018.

ÇETİNKAYA, Ülkü, "Âzerî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. III, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 133-136.

DENİZ, Sabahat, *16. Yüzyıl Bazı Dîvân Şâirlerinin Türkçe Dîvânlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev'î, Yahyâ Beğ)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992.

GEDİK, Nusret, "Azmî-zâde Hâletî'nin Derviş Paşa Hicviyyesi: Hadd-i Mestân", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 15, 2015, s. 133-166.

GÖNEL, Hüseyin, "Atiki", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. II, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 516.

Güldeste-i Şuara, Bursa: Hüdâvendigâr Vilâyet Matbaası, 1287. 32 s. ; 23 cm. 1. Türk Şiiri, (https://isamveri.org/pdfrisaleosm/R092521.pdf) [erişim tarihi: 17.09.2023].

GÜZEL Bilal, "Gevher-i Râz (Nev'î)", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gevher-i-raz-nev-i) [Son erişim: 21.02.2024].

İPEKTEN, Haluk, "Azmîzâde Mustafa Hâletî", *DİA*, C. IV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 348-349.

İPEKTEN, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

İPEKTEN, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

İSEN, Mustafa, *Gelibolulu Mustafa Âlî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

İSEN, Mustafa, İsmail Hakkı Aksoyak, "Âlî/Çeşmî, Gelibolulu Mustafa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-cesmi-gelibolulu-mustafa) [Son erişim: 13.02.2024].

İSEN, Mustafa, *Usûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

İSEN, Mustafa, *Usûlî, Hayatı, Sanatı ve Divanı*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988.

İSEN, Mustafa, "Usûlî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 262-264.

KALPAKLI, Mehmet, *Dîvân Şiirinin Edisyonunda Bilgisayar Kullanımı Metoduna Giriş ve Fevrî Dîvânı'nın Elektronik Formu*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Washington 1988-1991.

KALPAKLI, Mehmet, "Fevrî", *DİA*, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2023, s. 505-506.

KALPAKLI, Mehmet, "Fevrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. VI, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 420-422.

KAPLAN, Yunus, "Dîvânı Meçhul Bir 16. Yüzyıl Şairi: Edirneli Tîgî ve Şiirleri", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S 16, 2018, s. 104-147.

KARAKOYUN, Ülkü Çetinkaya, *Âzerî İbrahim Çelebi Husrev ü Şirin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

KAYA, Bayram Ali, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196456/azmizade-haleti-divani.html) [erişim tarihi: 07.01.2023].

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı: Giriş ve Dîvân'ın Tıpkıbasımı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894, (The Dîvân of 'Azmî-Zâde Hâletî: İntroduction and Facsimile Edition of the Manuscript Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 894)*, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 58, Türkçe Kaynaklar; L, Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2003.

KAYA, Bayram Ali, "Azmî-zâde Haletî'nin Sâkî-nâmesi", *Journal of Turkish Studies: Türk Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, In Memoriam, Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı, 24/2, 2000, s. 59-106.

KAYA, Bayram Ali, "Hâletî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. VII, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 511-515.

KAYA, Bayram Ali, "Usûlî", *DİA*, C. XLII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 213-214.

KAYA, Bayram Ali, "Veysî", *DİA*, C. XLIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 76-77.

KILIÇ, Atabey, "Mecmûa tasnifine dâir", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*, haz. Hatice AYNUR, Müjgan ÇAKIR, Hanife KONCU, Selim S. Kuru, Ali Emre ÖZYILDIRIM, İstanbul 2012, Turkuaz Yayınları, s. 75-96.

KOMİSYON, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. III, Dergâh Yayınları, 1979, "Fevrî, Ahmed", s. 212.

KÖKSAL, Mehmet Fatih, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012.

KÖKSAL, M. Fatih, "Şiir mecmûalarının önemi ve "Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi" (MESTAP)", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*, haz. Hatice AYNUR, Müjgan ÇAKIR, Hanife KONCU, Selim S. Kuru, Ali Emre ÖZYILDIRIM, İstanbul 2012, Turkuaz Yayınları, s. 409-431.

KÖKSAL, Mehmet Fatih, Giyasi Babaarslan, *Türkçe Divanlar Kataloğu (Bibliyografya)*, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul 2021.

KUT, Günay, "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler)*, C. VI, Dergâh Yay., İstanbul 1986, s. 170-177.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1973.

Mecmua-i Gazeliyat, NEKTY05480, 894.35-1, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, (http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty05480.pdf) [erişim tarihi: 27.09.2023].

MERMER, Ahmet, "Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl'i", *Türklük Araştırmaları Dergisi, Âmil Çelebioğlu Armağanı*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1993, S. 7, s. 473-500.

MESTAP, (https://mestap.com/).

OKUYUCU, Cihan, "Cinânî", *DİA*, C. VIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 11-12.

OKUYUCU, Cihan, *Cinânî (Hayâtı-Eserleri-Dîvânının Tenkidli Metni)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

ÖRDEK, Şerife, "Tîgî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 112-113.

ÖZBÖLÜK, Ayşenur, *Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Nolu Şiir Mecmuası (199b - 220a) (İnceleme-Metin-Nesre Çeviri) ve Mestap'a Göre Tasnifi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018.

ÖZTOPRAK, Nihat, *Rûhî*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.

ÖZTOPRAK, Nihat, "Rûhî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XVI, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 135-138.

ÖZTOPRAK, Nihat, "Rûhî'nin Şiir Anlayışı", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 12, 2005, s. 101-136.

SARAÇ, Yekta, "Emrî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. V, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 398-399.

SARAÇ, M. A. Yekta, *Emrî Divanı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

SARAÇ, Mehmet A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, (https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78368/emri-divani.html) [erişim tarihi: 15.07.2023].

SARIOĞLANOĞLU, Nafize, *Fevrî Divanı'nın (Edition Critique) Tenkidli Neşri I, (Dinî Şiirler ve Kasideler)*, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, No. 7074, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1953-1954.

SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, "Nev'î", *DİA*, C. XXXIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 52-54.

SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, "Nev'î", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 127-131.

SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, "Nev'î, Yahyâ", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nevi-yahya) [Son erişim 21.02.2024].

SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, *Nev'î Divânı'nın Tahlîli*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

SELÇUK, Bahir, "Nef'î", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 40-45.

SOLMAZ, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

ŞAHİN, Esma, "Ulvî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. XIX, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 241-244

TARLAN, Ali Nihad, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri: Rahmî ve Fevrî*, Fas. 1, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1948.

TARLAN, Ali Nihad, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. asır Divan Şiiri: Ulvî-Me'âlî-Nihanî-Feyzî-Katibî*, Fas. 3, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1948.

TEMİZER, Muammer, *İbrahim Âzeri Çelebi, Hayatı ve Nakş-i Hayal Mesnevisi*, İstanbul Üniversitesi, Türkoloji, 7-8 Sömestr, 1948-1949.

TOSKA, Zehra, *Veysî Divânı (Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985.

TULUM, Mertol, M. Ali TANYERİ, *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1977.

ÜNLÜ, Osman, "Cinânî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, C. IV, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara 2023, s. 360-364.

YERDELEN, Cevat, *Azmî-zâde Hâletî'nin Rubaileri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.

YILMAZ, Ozan, "Metin Te'sisinde Şiir Mecmûalarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, İstanbul 2008, s. 255-280.

EKLER

(Nuruosmaniye Kütüphanesi 4957 Numaralı Şiir Mecmuası (1^b-33^b) Varaklarının Tıpkıbasımı)

Mecmuanın cildi

Mecmuanın cildinin sırt kısmı

Mecmuanın sayfalarının görünüşü

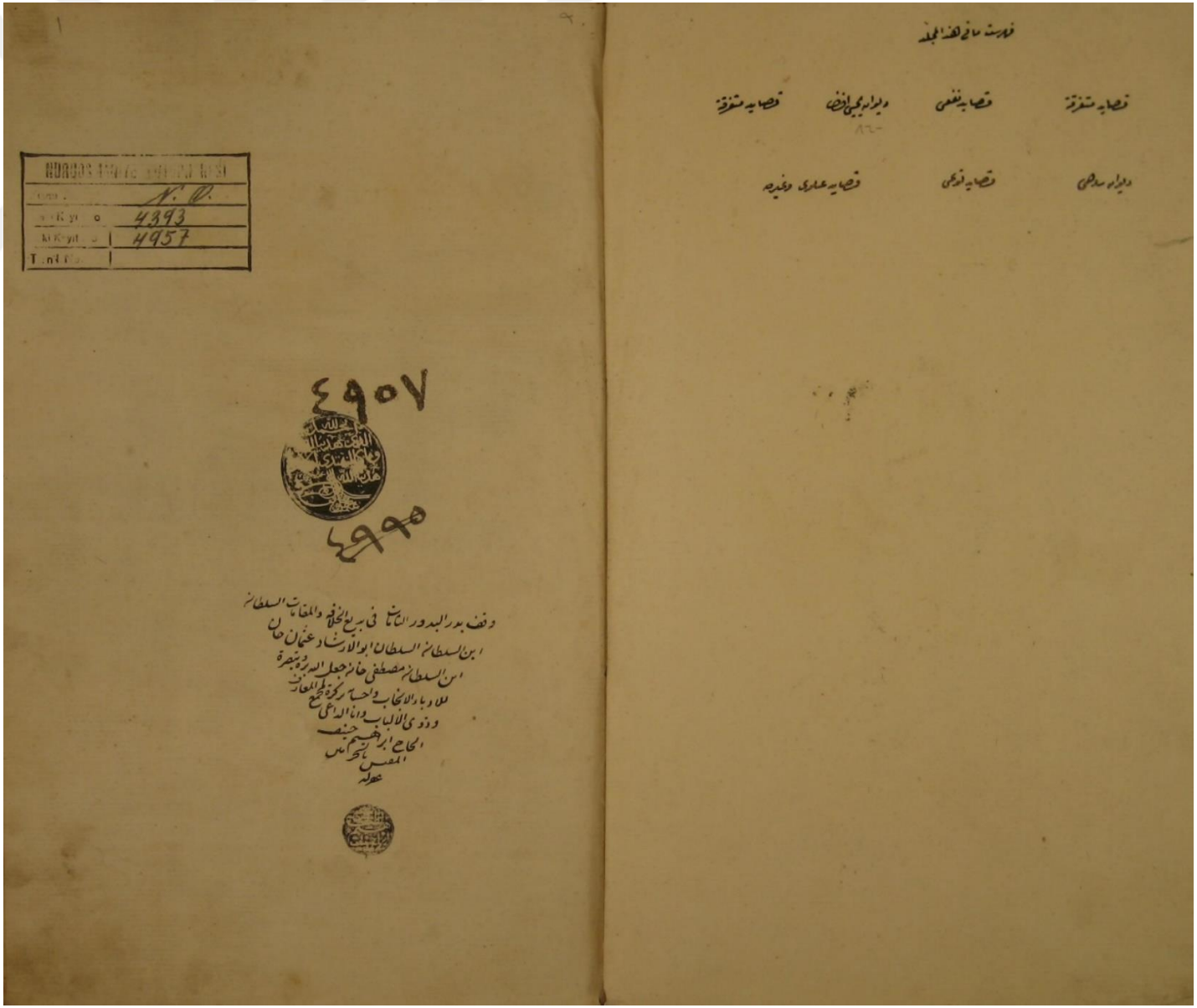

N. O.
4393
4957
٤٩٠٧
٤٩٩٥

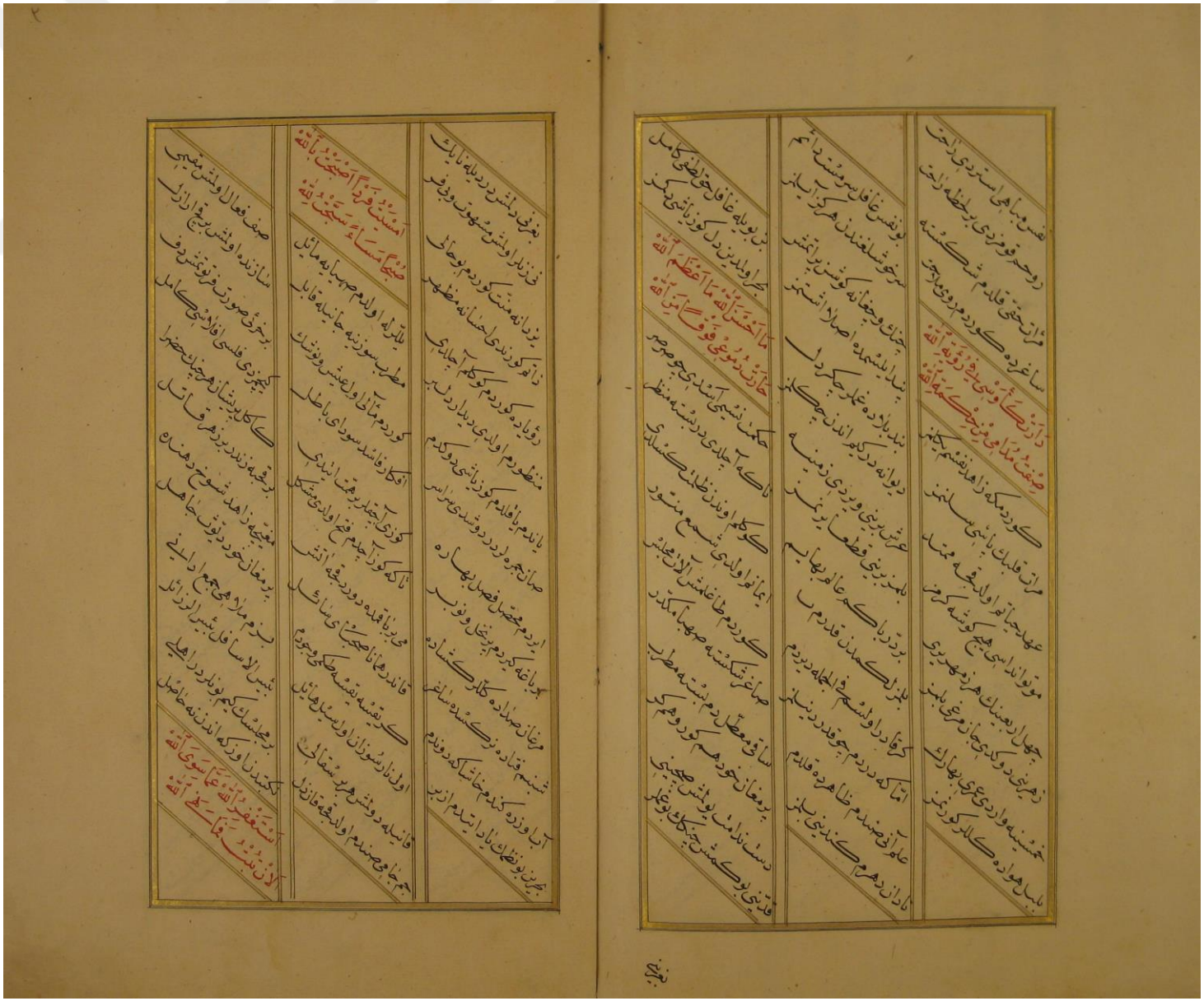

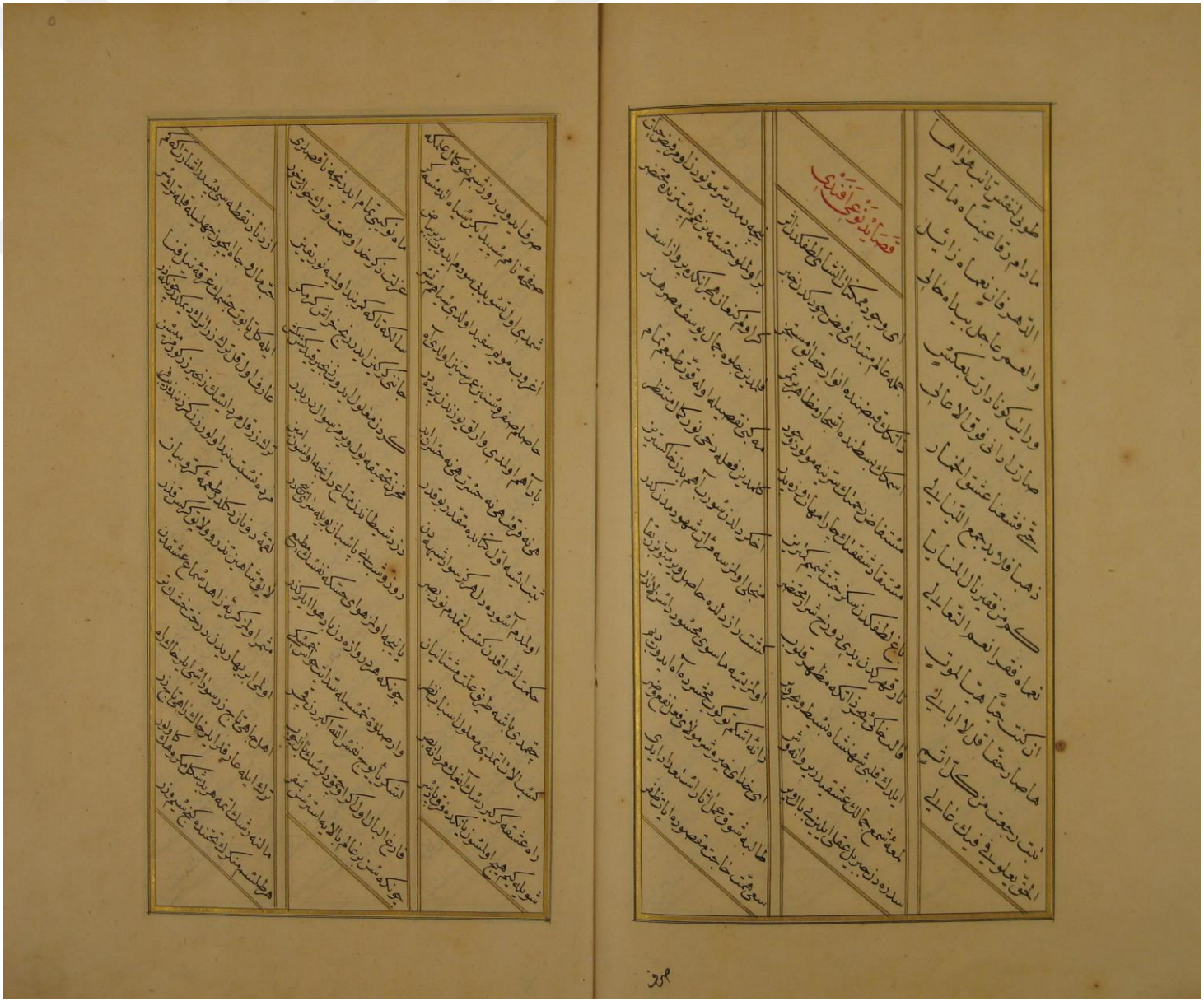

Vr. 6[a]

Vr. 5[b]

Vr. 7ª

Vr. 6ᵇ

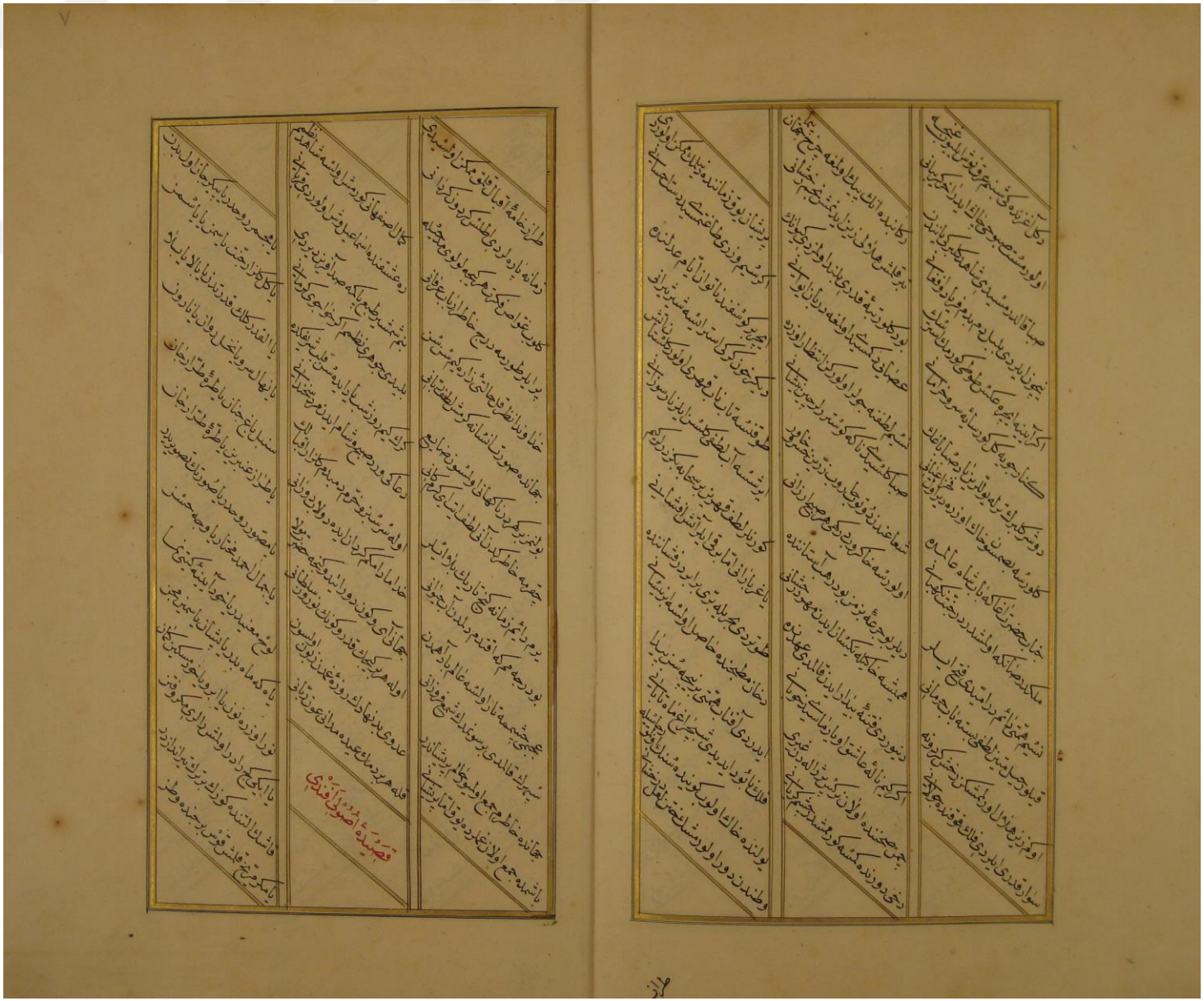

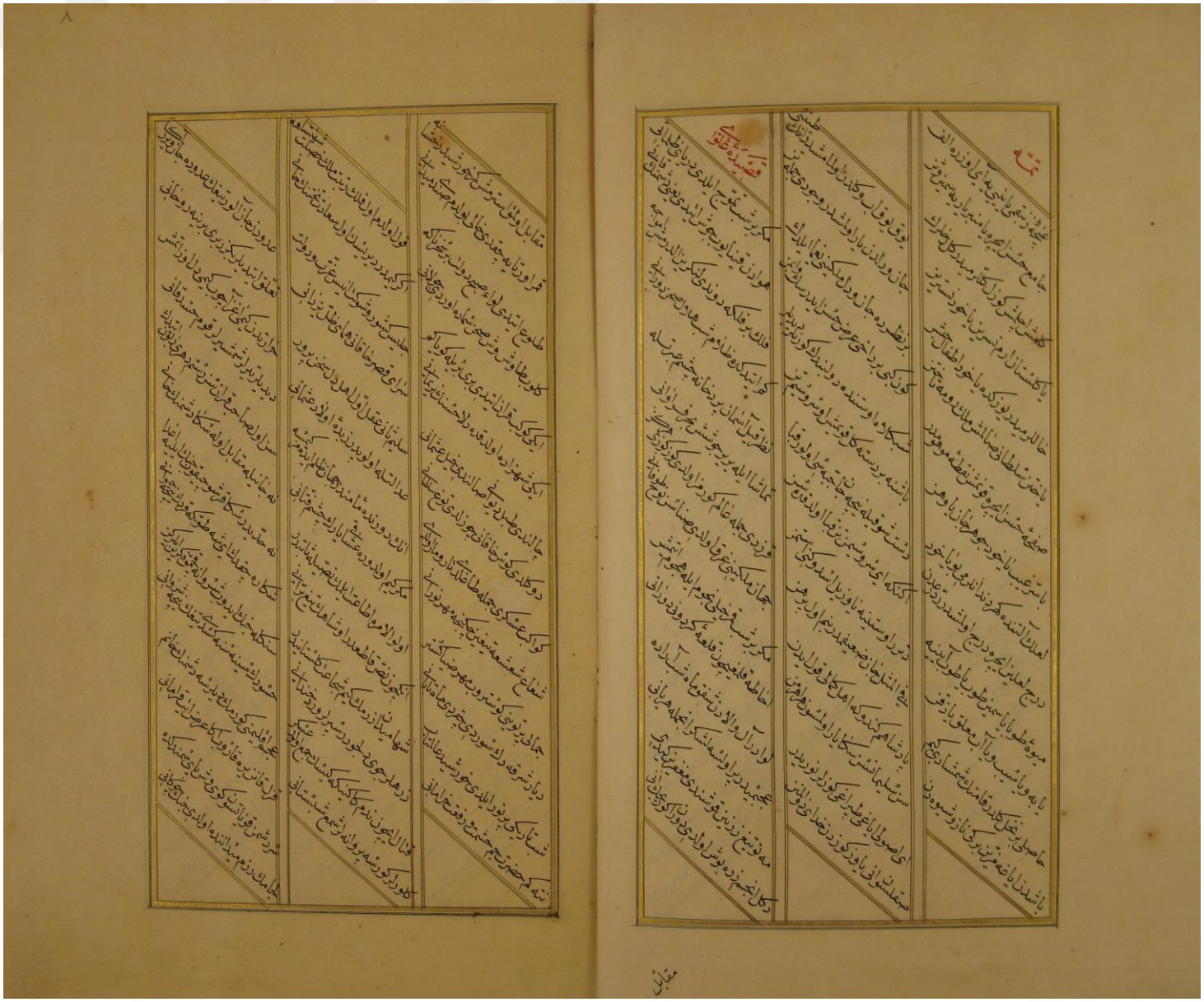

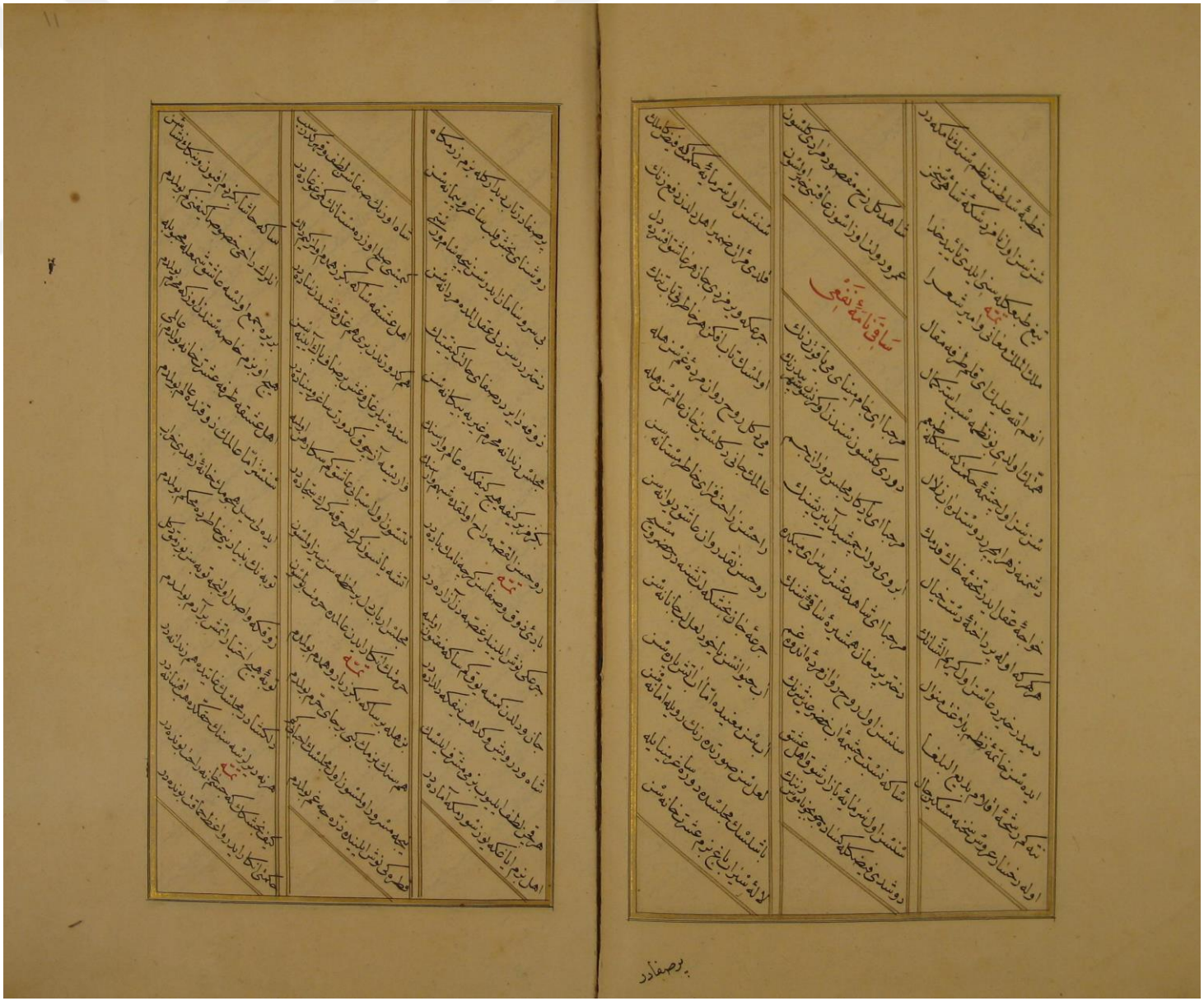

Vr. 12[a] Vr. 11[b]

Vr. 12[b]

Vr. 13[a]

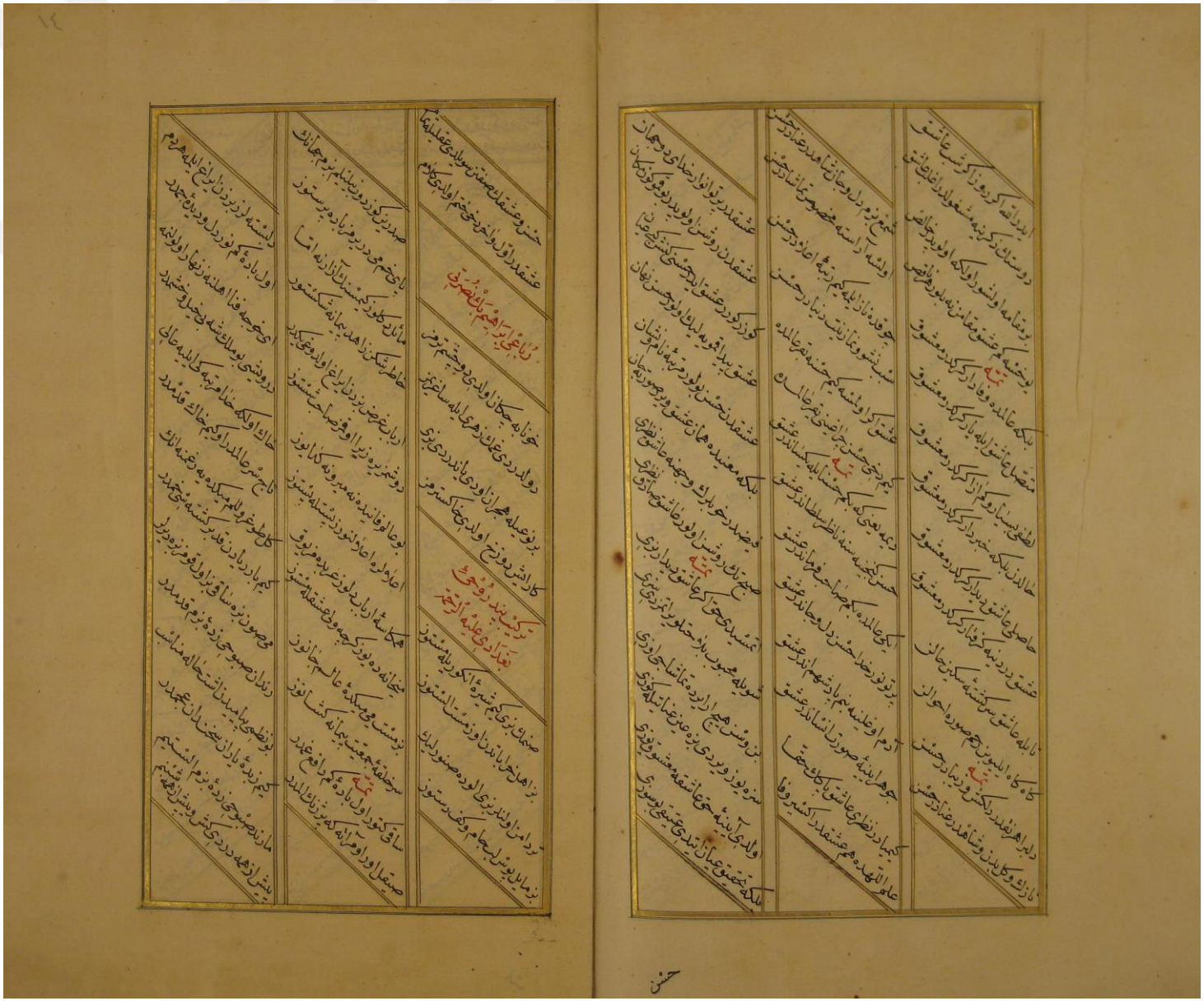

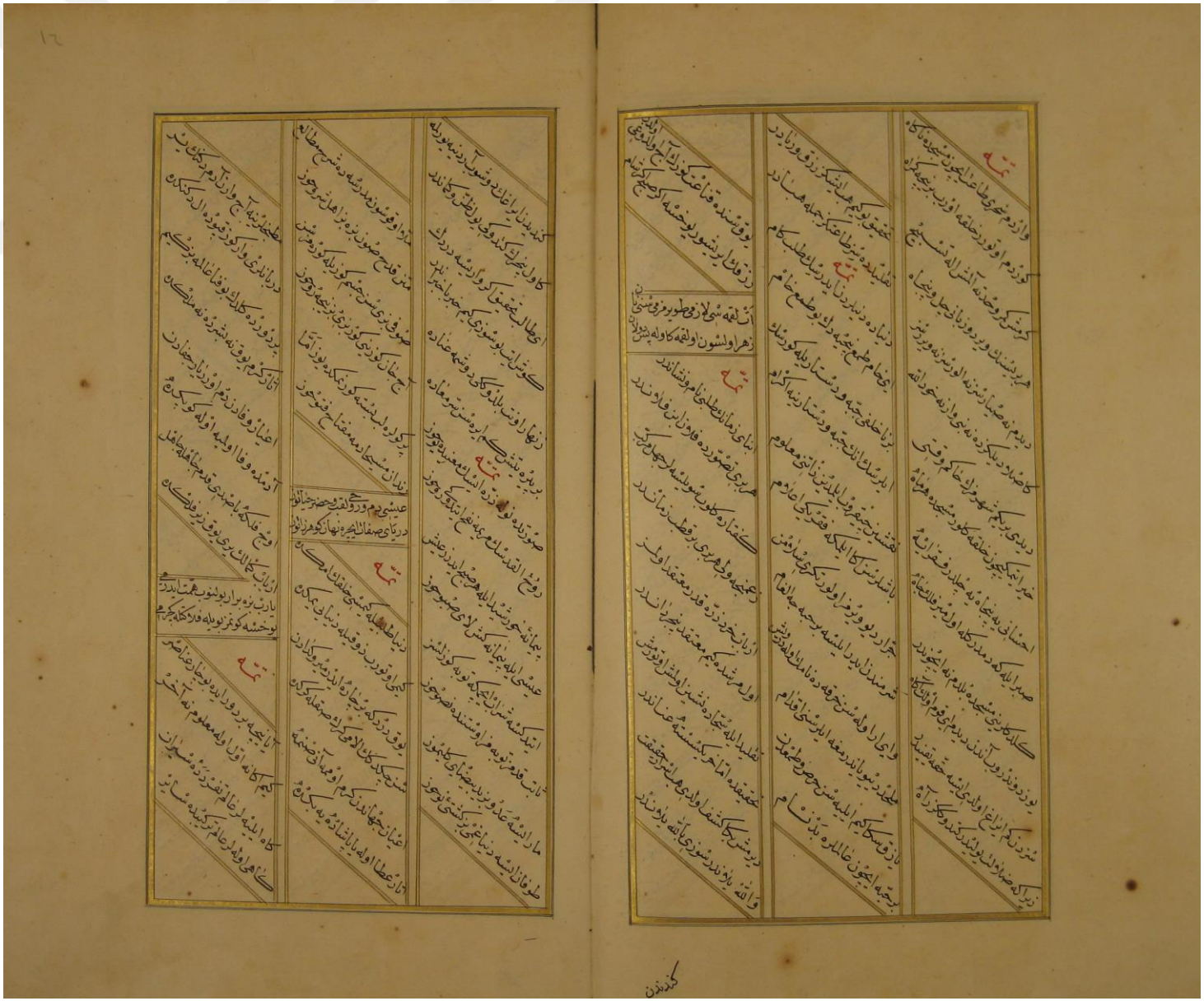

Vr. 17ª

Vr. 16ᵇ

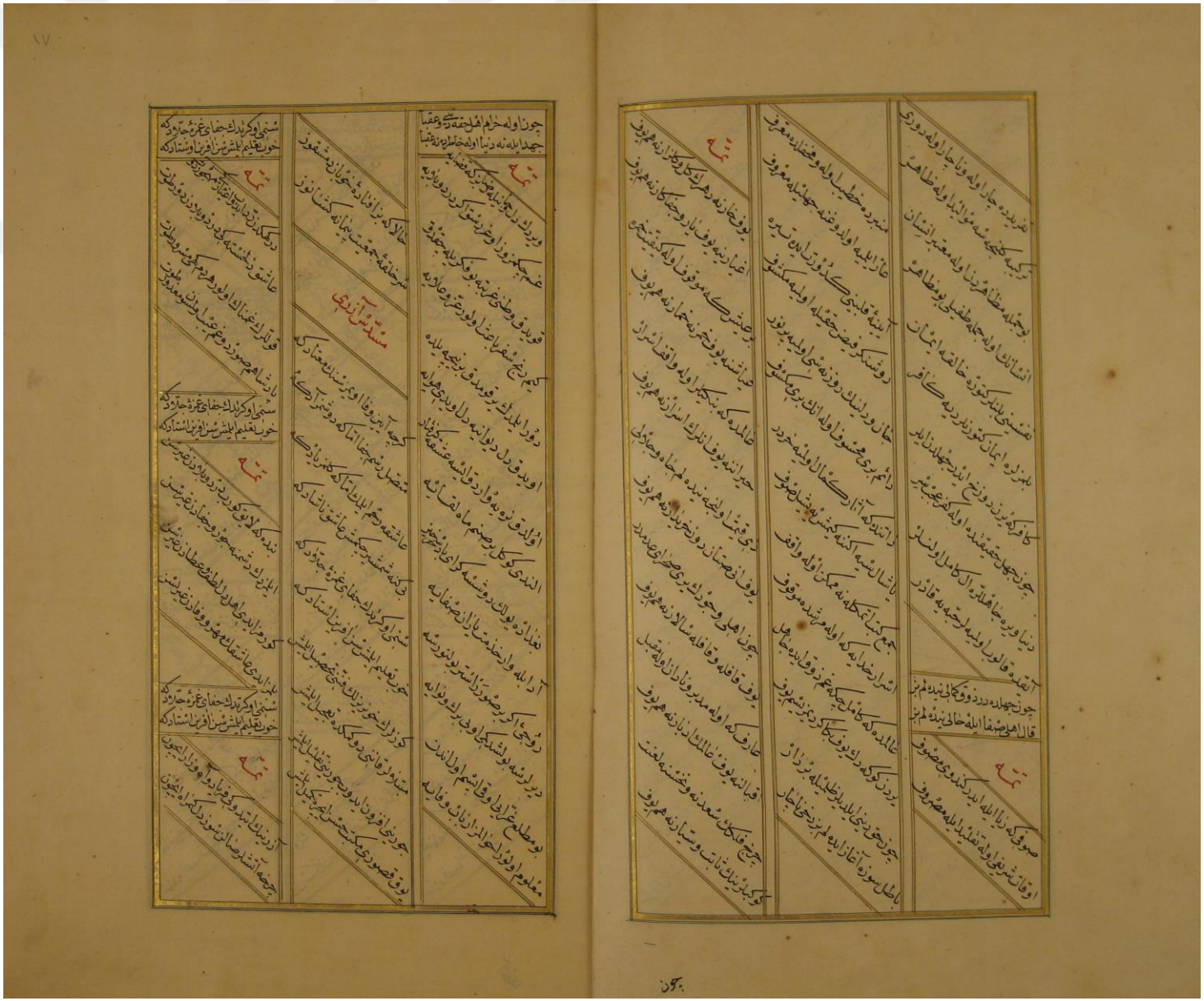

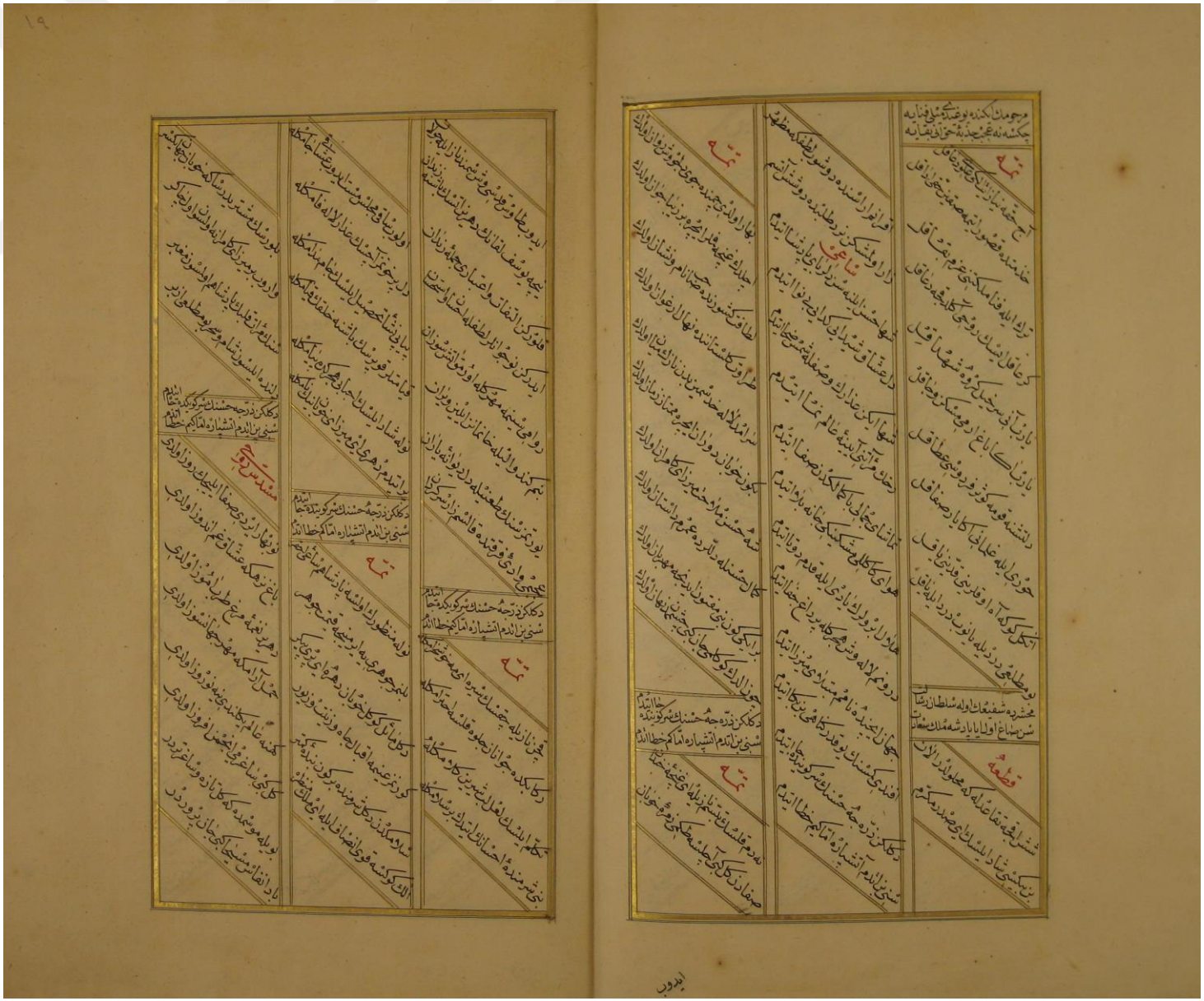

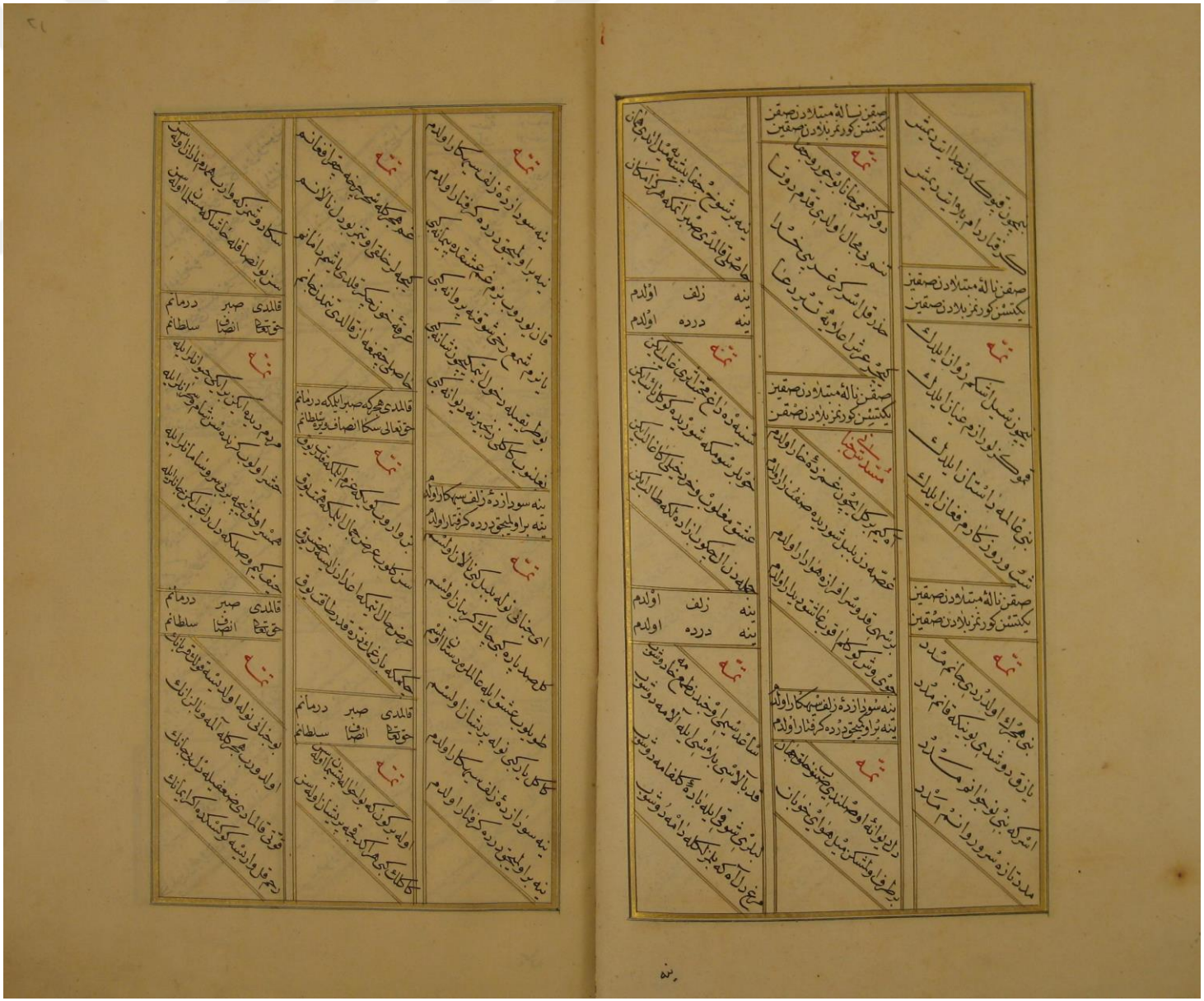

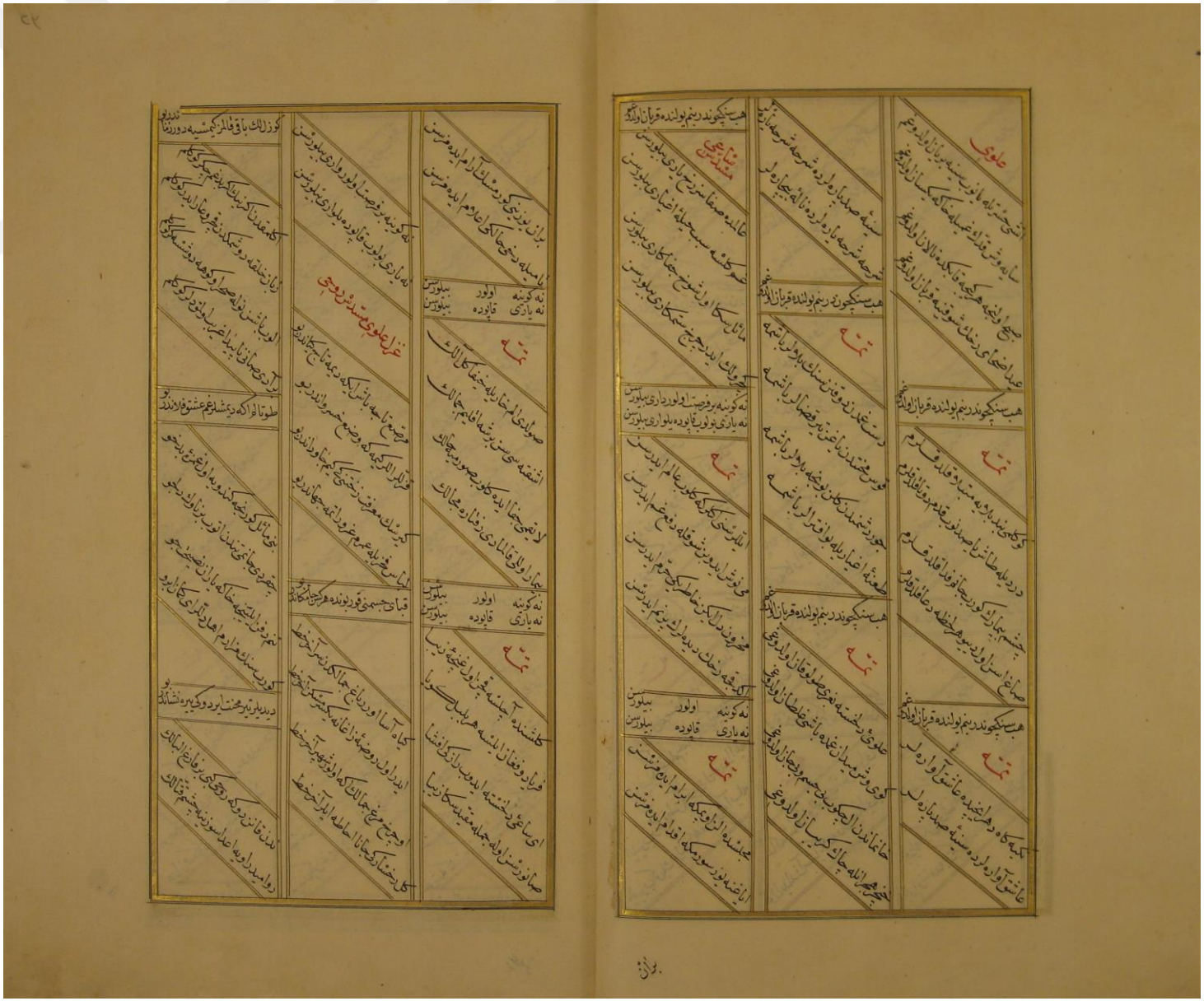

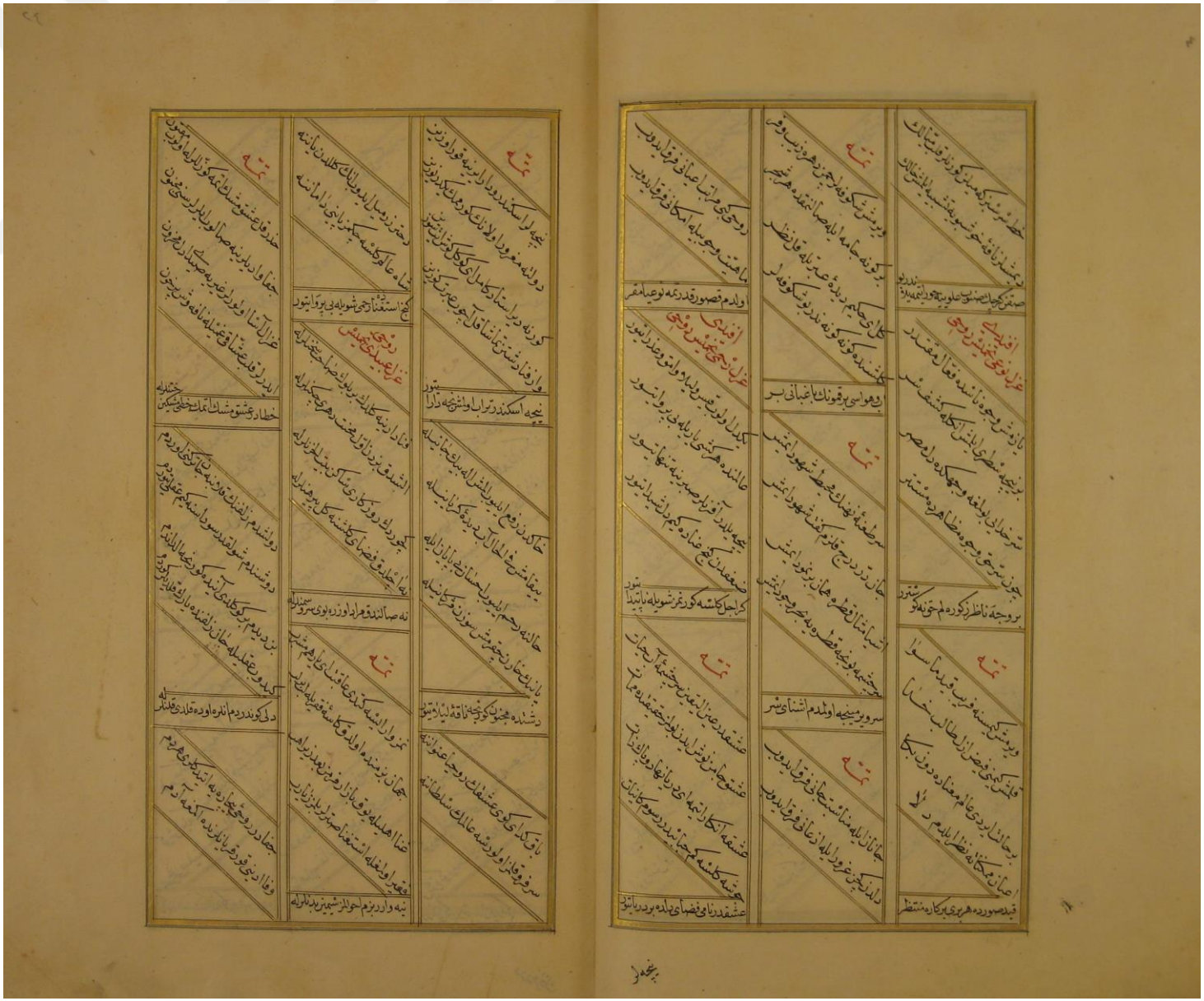

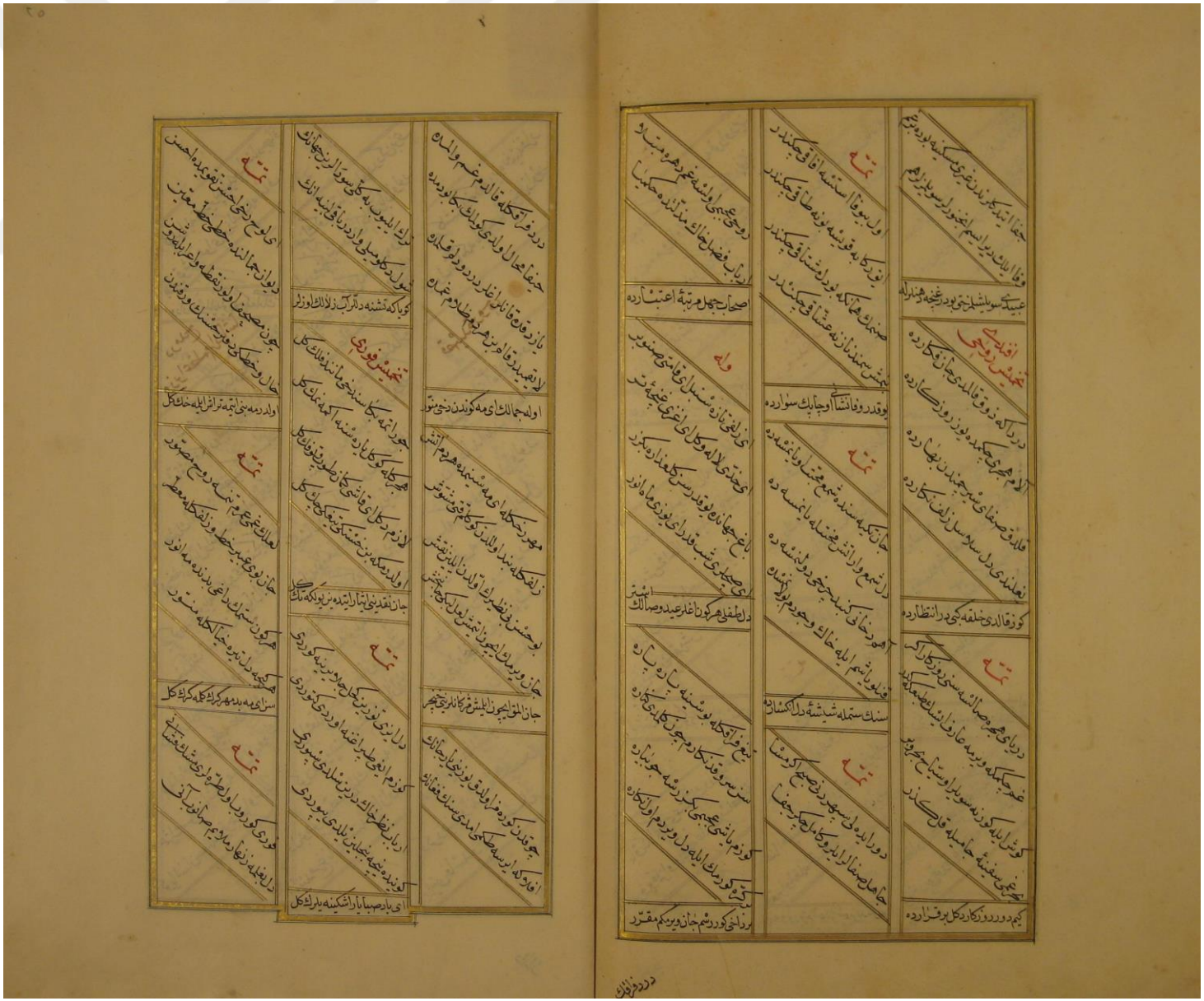

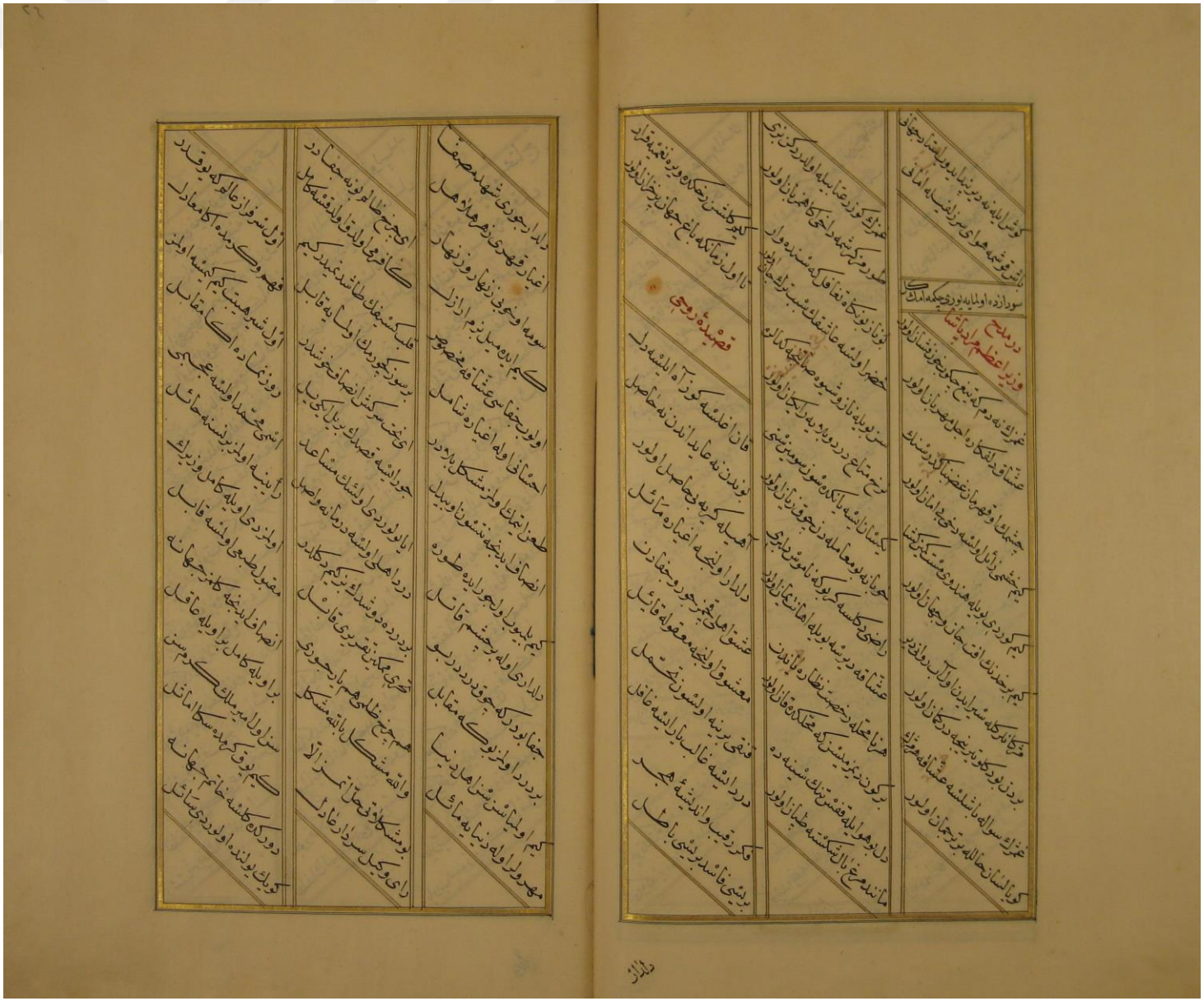

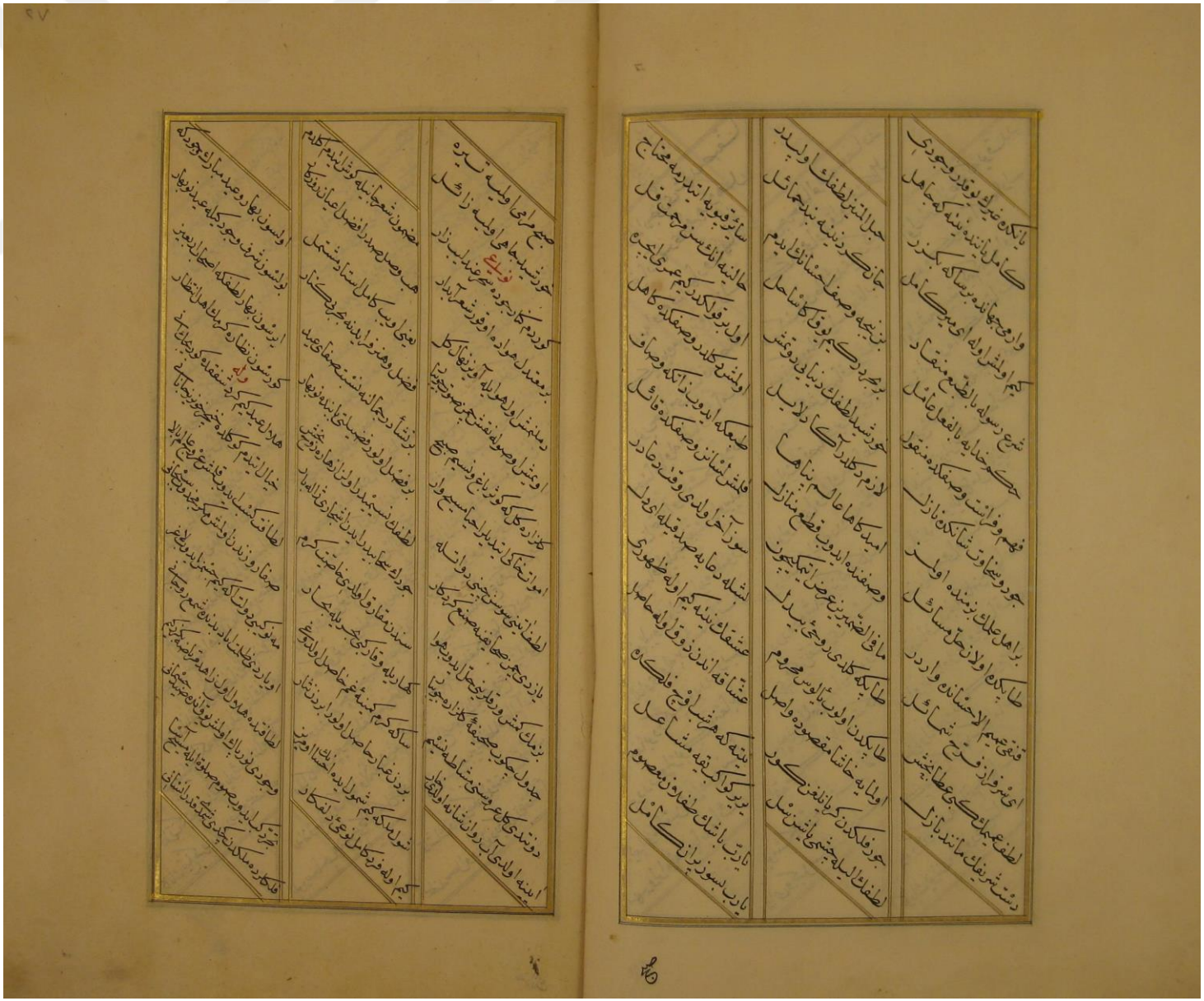

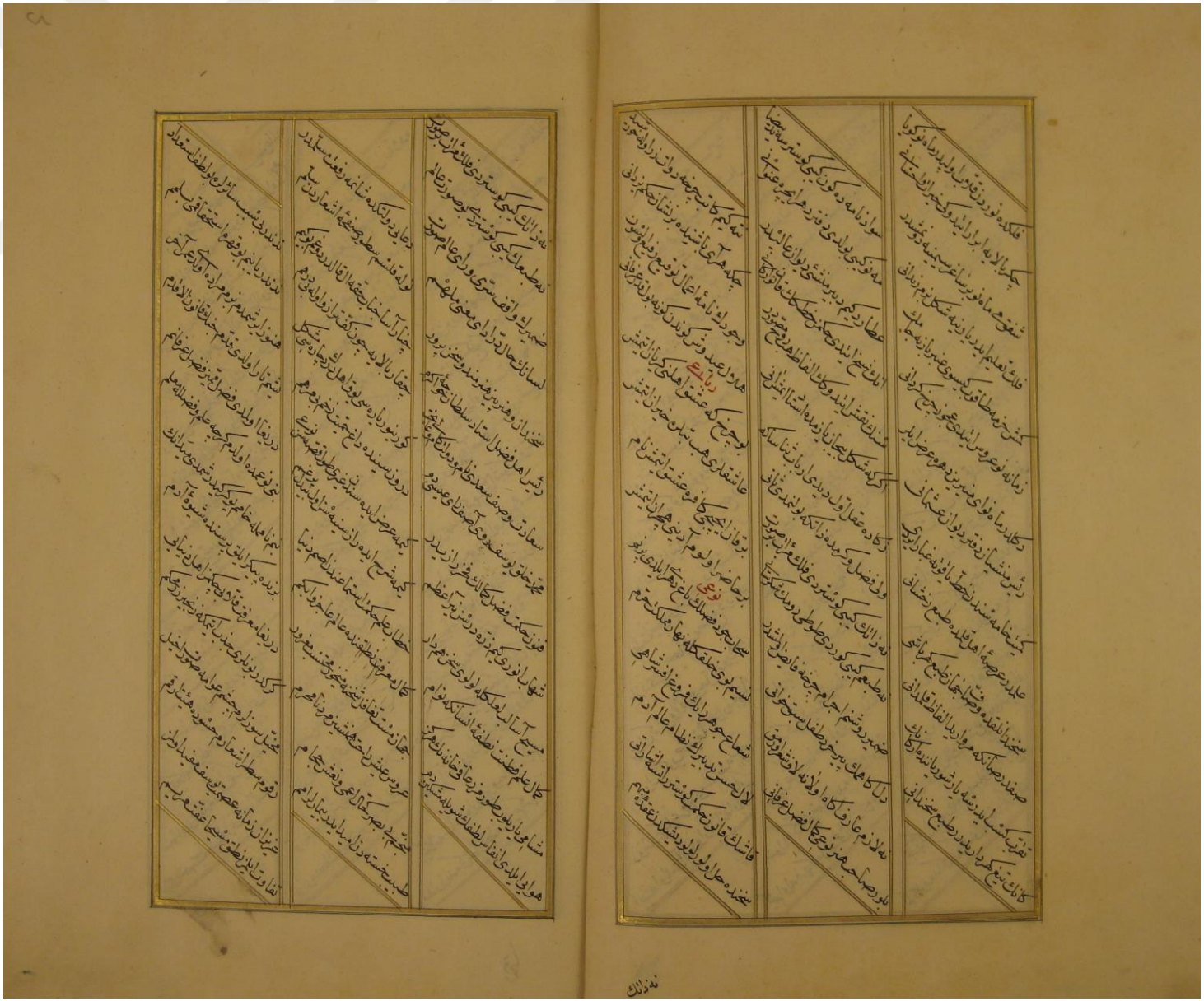

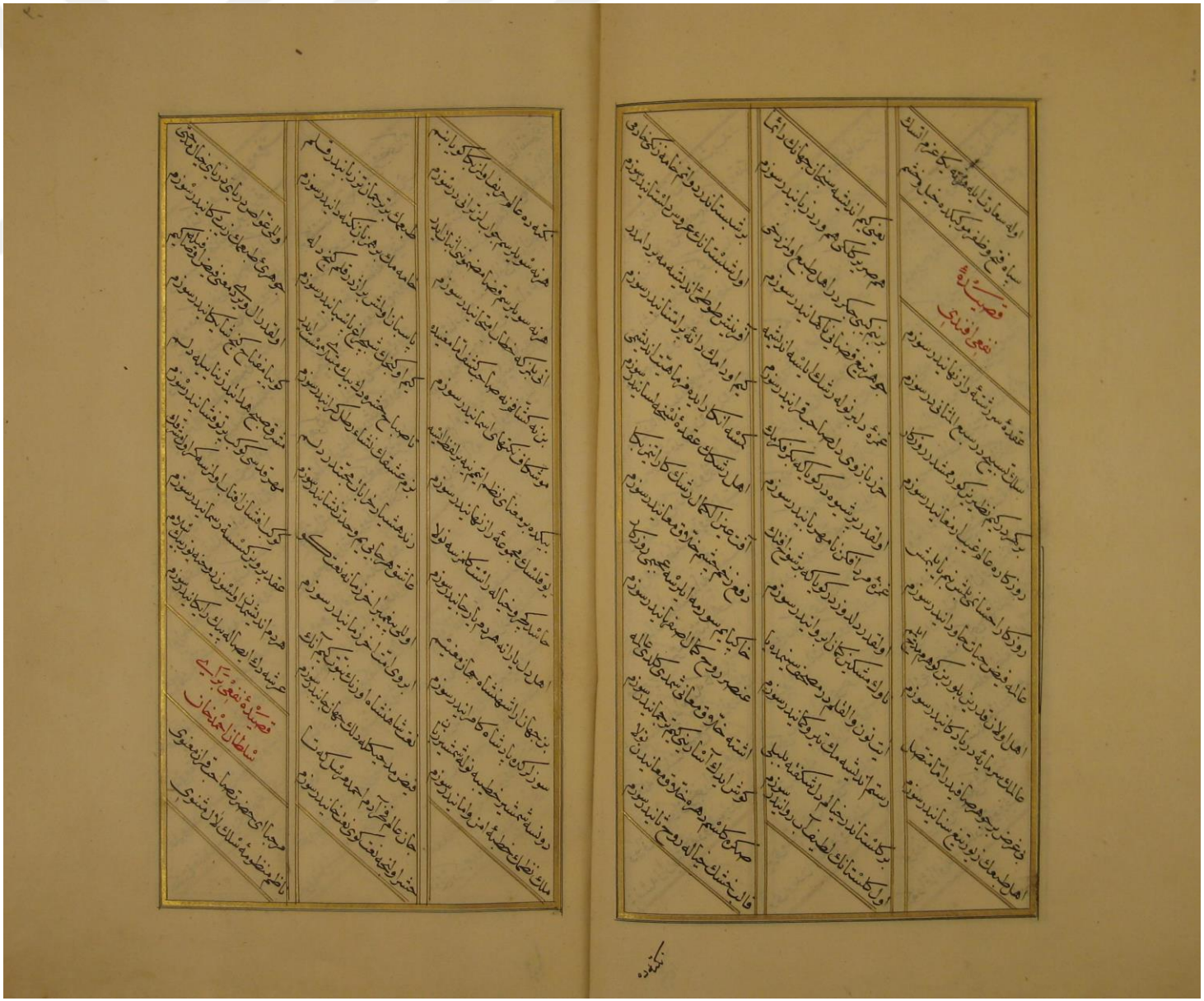

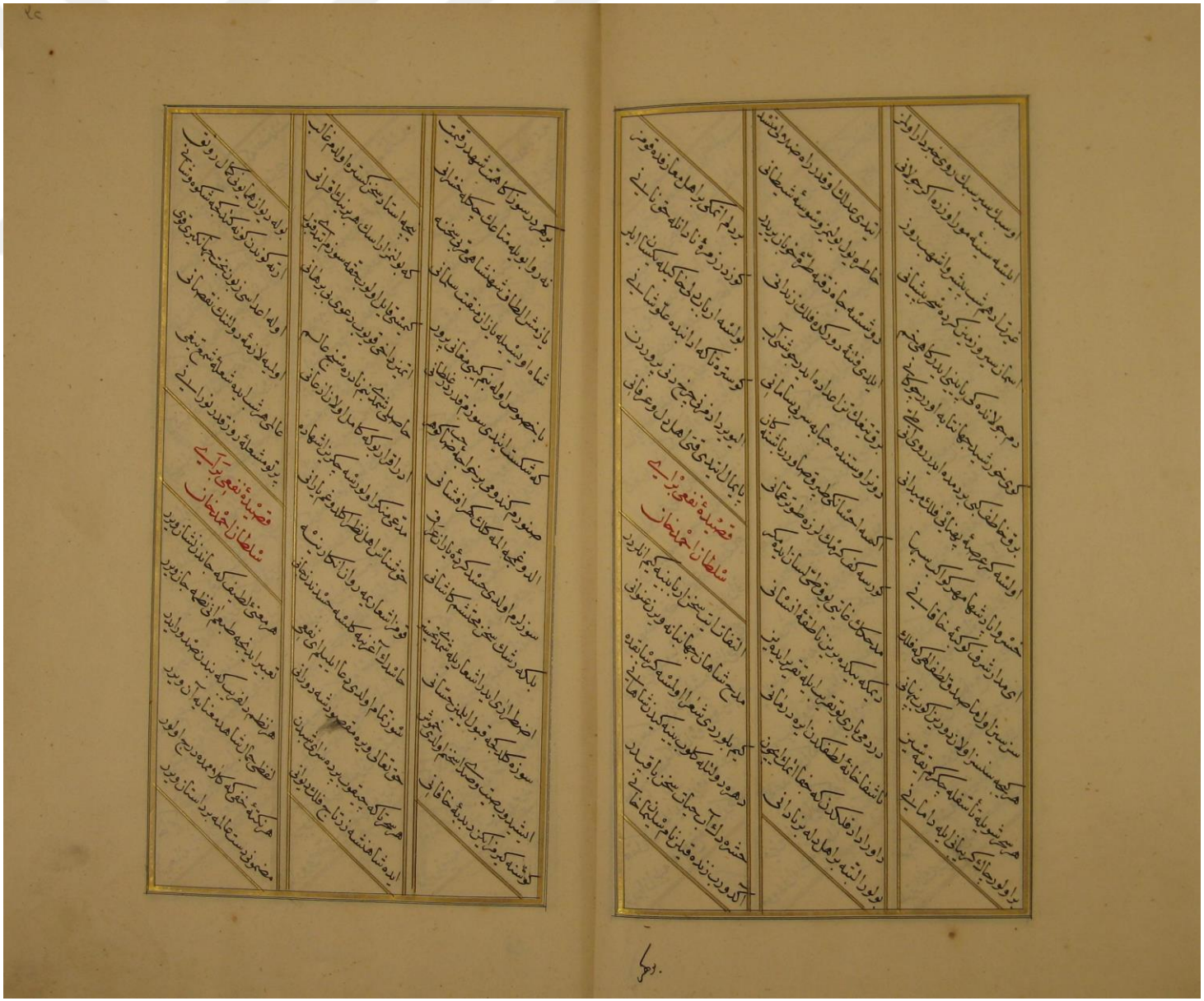

Vr. 33[a] Vr. 32[b]

